Ірина Вороняк

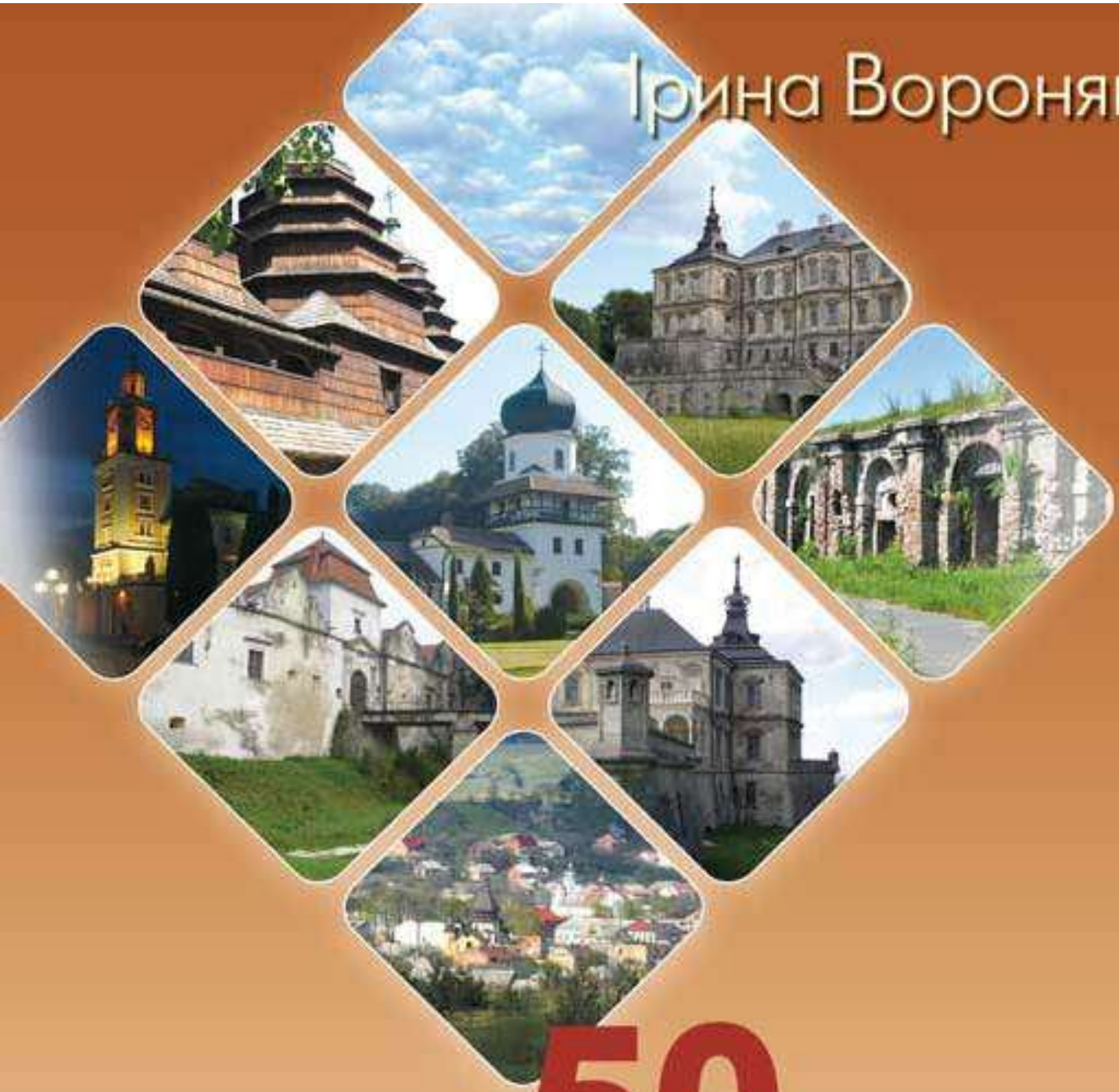

50 куточків Львівщини, які варто відвідати

Замість передмови

Безперечно, Львівщина заслуговує на значно масштабніші проекти, аніж "50 куточків, які варто відвідати". Адже нині у нашій області під охороною держави перебуває понад 8440 пам'яток культурної спадщини, майже 3430 пам'яток архітектури, більш як 3820 пам'яток історії, 886 пам'яток археології понад 300 пам'яток монументального мистецтва. У список історичних населених місць України включено 55 міст та містечок області. Тому Львівщиною можна мандрувати роками і щоразу відкривати її для себе по-новому.

"50 куточків Львівщини, які варто відвідати" - це проект і для мешканців Львівщини, котрим приємно пишатися рідним краєм, і показувати його своїм гостям. Разом з тим цей проект, безперечно, і для туристів. Адже він допоможе їм краще підготуватися до того, де саме вони хочуть побувати і що побачити.

На Львівщині є все – гори, парки, річки, замки, палаци, цілющі джерела, монастирі,чудотворні ікони,курорти, санаторії.

Зрештою, вулиці Львівщини цікаві туристам з усіх усюд. Адже історію тут творили представники різних народів і національностей: не лише українці, а й поляки, німці, євреї, татари, вірмени та інші. На Львівщині бували козацькі гетьмани, російські царі. На Львівщині своє кохання у місті з мощами святого Валентина – Самборі – знайшов російський самозванець Лжедмитрій. Селами та містами Львівщини Ярослав Гашек водив свого всесвітньо відомого Швейка. У Золочеві народився автор гімну Ізраїлю. На Львівщині зявилися на світ гетьман Сагайдачний та кавовий барон Юрій-Франц Кульчицький. На Львівщині народжувалися, закохувалися й творили історію польські королі.

Приємних Вам вражень та задоволення від мандрівок Львівщиною!

Щиро
Ірина ВОРОНЯК,
керівник PR-агенції "Колібрі".

ЗМІСТ

Вступне слово.. .....

Бродівський район:..... 5
Броди..... 6
Підгірці 10
Підкамінь 14

Буський район: 19
Буськ 20
Ракобовти: могила стигматика Навроцького 24

Городоцький район: 27
Городок.....28
Садиба Александра Фредро 33

Дрогобицький район:.....39
Дрогобич 40
Нагуєвичі 44

Жовківський район: 49
Жовква 50
Крехів.....56
Потелич.....62

Жидачівський район: 67
Кохавино 68
Садиба гетьмана Виговського 73

Золочівський район: 77
Золочів 78
Верхобуж – витік річки Буг.....82
Гавареччина 85

Камянкобузький район:.....89
Камянка Бузька 90

Миколаївський район: 95
Стільсько 96

Мостиський район:.....99
Бортнятин: садиба Б.-І. Антонича..... 100
Руїни фортеці "Перемишль" 103

Перемишлянський район: 107
Свірж 108
Унів 111
Пустомитівський район: 115
Звенигород 116
Старе Село 119
Самбірський район: 123
Самбір 124
Кульчиці 128
Сколівський район: 133
Сколе 134
Музей визвольної боротьби 138
Тустань 142
Тухля 146
Сокальський район: 149
Белз 150
Сокаль 154
Угнів: найменше місто України 159
Червоноград: місто Потоцьких 163
Старосамбірський район: 169
Бойківське деревяне сакральне кільце 170
Добромиль 173
Лаврів 176
Стрільбичі 180
Шлях Швейка 183
Стрийський район: 185
Воля Задеревацька 186
Довголука 189
Розгірче 192
Турківський район: 195
Витік р. Дністер 196
Гора Пікуй – найвища точка Львівщини 199
Яворівський район: 203
Лісок Чернилявський 204
Національний парк 208
Прилбичі 212
Страдч 216
Трускавець 220

Бродівський район

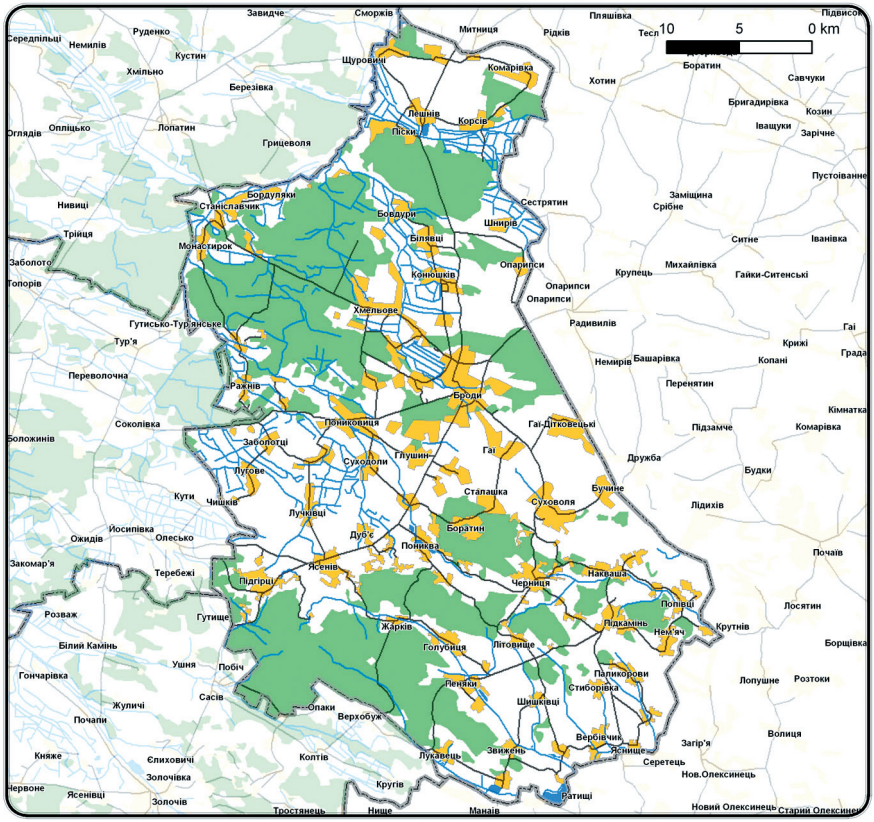

Розкинувся на північний схід від Львова. Тут є 24 пам'ятки архітектури державного та 48 місцевого значення. На території Бродівського району знаходили багато археологічних памяток, виготовлених з кремнію. Це вироби доби пізнього палеоліту, якими користувалися 40-11 тисяч років тому. У давньоруські часи територія Бродівщини мала важливе значення у державі. Найважливішою пам'яткою тих часів є Пліснесько в с. Підгірцях. Воно згадується в літописі під 1188 і 1233 роками та у "Слові о полку Ігоревім". Цікавим для мандрівника та краєзнавця є місто Броди, пам'ятки у Підкамені та Підгірцях. А також – палац графів Потоцьких у селі Конюшків, козацькі могили 1651року біля села Шнирів. Три озера, що розкинулися на дорозі Ясенів-Жарків, є памятками природи. Їх ще називають "Голубі вікна". На Брідщині народилися чимало відомих постатей. Серед них – Яків Головацький у селі Чепелі та Іван Труш у селі Висоцько.

Броди: правильне місто на перетині шляхів

Одне з найдавніших українських міст – Броди – відоме європейцям насамперед з творчості одного з класиків німецькомовної літератури Йозефа Рота. Він народився у Бродах 1894 року у ортодоксальній єврейській родині. Там він прожив перших 19 років життя. Рідне місто і Галичина не відпускали його упродовж наступного чверть віку, аж до смерті. Щоразу у своїх творах він повертався у рідні краї. В одному з них він так описав Броди: "Моє рідне місто було домом для приблизно десяти тисяч людей". Три тисячі з них були ненормальними, хоча не дуже небезпечними ненормальними. Середній рівень божевілля нависнув над ними, як золота хмара. Вони займалися власною справою, заробляли гроші. Вони одружувалися і мали дітей. Вони читали книги і газети. Вони займалися звичайними речами. Вони розмовляли один з одним всіма мовами, використовуваними дуже строкатим населенням у цій частині світу".

У творчості Рота також неодмінно присутнє галицьке містечко і сіре болото з жабами. У цьому легко впізнати Броди, які виникли на перетині двох річок з непрохідними болотянистими заплавами. І переправа була лише у двох чітко визначених місцях – бродах.

Міські мури.

Давні Броди

Дерев'яна церква з XVIII століття.

Єврейським містом Броди були не завжди і не довго. Рокинуте у прикордонні до 1879 року це місто було одним з найбільших осередків торгівлі у всій Австро-Угорській імперії. Відтак його часто образно називали Трієстом на континенті, а за те, що у складі населення переважали євреї, то й "галицьким Єрусалимом". А й справді: на початку минулого століття Броди – типовий галицький штетл: відповідно до даних перепису населення у 1900 у місті проживало 11912 євреїв, 3317 – римо католиків, 2092 грекокатоликів та 40 представників інших віросповідань та конфесій. Тоді у місті було багато заводів та фабрик: тут виготовляли спирт, свічки, випалювали вапно і цеглу, мололи збіжжя, привезене з Росії. Велике місце в промисловості Бродів посідало виготовлення півфабрикатів з кінського волоса і щетини. Сировину у великій кількості привозили з Росії. У Бродах сировину сортували, чистили, прали і пряли, а потім вивозили в Англію, Швейцарію, Італію, Францію та Америку.

Впливовості Бродів та заможності його мешканців упродовж віків сприяло вигідне географічне розташування. Тут і нині проходять важливі транспортні шляхи та перетинаються енергопотоки.

Вперше Броди як поважне місто згадано у "Повчанні Володимира Мономаха своїм дітям". Тут у 1084 відбувся бій між чернігівським князем Володимиром Мономахом і володимиро-волинським князем Ярополком Ізяславичем. До об'єднання Галицького і Володимирського князівств князем Романом Мстиславичем в 1199 році, Броди виконували роль прикордонної фортеці Перемишльської волості Волинської землі.

Та у цьому творі мова йде не про нинішні Броди, а про попередника міста, котре знищили татари у 1241 році. Розкинулись ці легендарні літописні тодішні Броди у нинішньому передмісті райцентру, в урочищі Заставки. Археологи та історики припускають, що саме тут могли бути охоронні укріплення давнього словянського городища, з центром на правому березі річки Суховілки. Однак зараз на ці запитання знайти відповідь неможливо, адже у середині минулого століття його повністю знищено під час будівництва шосейної дороги.

У 1441 році відбудоване на нинішньому місці місто Броди польський король Владислав III подарував шляхтичеві Сенінському. Так воно стало власністю польських феодалів. Справжній розвиток міста розпочався тоді, коли воно у 1580 році стало влас-

Палац у Бродах.

ністю коронного гетьмана Станіслава Жолкевського. Він перейменував його відповідно до назви родинного герба – Любич, але ця назва не прижилася. І вже через кілька десятиліть місто знову почали називати Бродами. За часів панування Жолкевського 22 серпня 1584 року місто отримало Магдебурзьке право, а з ним і поштовх до розвитку: проводились торги щовівторка та щопятниці, місто користувалось правом складу, а також три ярмарки щороку: в першу неділю після свята Зіслання св. Духа, другий ярмарок –день після Різдва Присвятої Богородиці, третій ярмарок-7 січня. Ярмарки в Бродах були на рівні з Люблінськими і Торуньськими. Прямуючи з Київських і Волинських земель, купці зі своїми товарами залишалися у Бродах на три дні.

Бродівський замок і палац

Наступниим власником Бродів – у 1629 році – став Станіслав Конецпольський. Відповідно до вимог часу він перетворив місто на фортецю. Варто зазначити, що постарався він неабияк: Броди у своєму плануванні стали унікальним містом тодішньої Польщі. Це був єдиний приклад цілісної, не спотвореної побічними перешкодами, теоретичної концепції довершеного міста-фортеці. Ідея розпланування ґрунтувалась на тісному поєднанні феодального замку бастіонного типу з чітким овалом міських укріплень. Вулиці у місті були паралельно-перпендикулярними.

Бродівська цитадель збудована у неоголандському стилі. Для зведення свого “ідеального” міста Станіслав Конецпольський запросив відомих архітекторів Андреа дель Аква та Г. Боплана. Вони спланували місто так, що до нової цитаделі ввійшов і замок попереднього власника Станіслава Жолкевського.

Нова цитадель складалася з п’яти бастіонів і 75 казематів в середині валів. В’їжджали до замку через підйомний міст з боку міста. Казарми зсередини були оформлені подвійними пілястрами і аркадою між ними, вписані в них вікна і оздоблені рустикою портали нагадували кращі італійські зразки.

Без ушкоджень бродівська фортеця простояла століття. Попри те, що бажаючих здобути її, було немало. До прикладу, Богдан Хмельницький з допомогою місцевого населення вісім тижнів тримав цитадель в облозі, однак так і не здолав її. Нову оборонну споруду у Бродах, зважаючи на її міць, не чіпали турки та татари.

У 1734 році її зруйнували росіяни. Через кілька років понищену фортецю намагався відродити та

перетворити на пізньобарокову резиденцію новий власник Бродів Станіслав Потоцький. Саме у той час у Бродах з'явилися гарна брама з годинником та палац, в якому відбувалося весілля доньки Потоцького. Пізніше Потоцькі зберігали у замку свою бібліотеку, частина якої тепер у Швейцарії. Нині тут –історико-краєзнавчий музей.

Бродівська гімназія.

Бродівський історико-краєзнавчий музей

Традиції зберігання старовини, творів мистецтва та їх колекціонування у Бродах давні. Першим відомим бродівським колекціонером був польський магнат Францішек Потоцький. Нині вже ніхто не скаже точно, скільки всього цінного встиг зібрати він до своєї колекції у палаці у Бродах. Відомо лише, що наступні власники маєтку – Молодецькі – розпродали цю колекцію. Відтак частина бібліотеки – а це приблизно 6 тисяч цінних книг – у 1880 році опинилися у швейцарському замку в місті Орон, де й зберігаються донині.

Нова господиня бродівського палацу – графиня Ядвіга Жищевська – створила відомий у всій тогочасній Польщі музей старовинних меблів і картин.

З нагоди відзначення 900-ліття з часу першої писемної письмової згадки про місто Броди – у 1984 році – тут відкрили Бродівський краєзнавчий музей.

Нині у ньому є сім залів, у яких розповідається про історію краю від кам'яного віку аж до наших днів. У фондах музею зберігається майже 5 тисяч музейних предметів, приблизно третина з них – археологічні пам'ятки, а також колекції грошових знаків, зброї, нагород, предмети народної культури і побуту.

Інші принади старовинного міста

Завітавши у це місто, варто прогулятися старими вуличками. Їх неповторну ауру створюють оригінальні камяниці XVII-XX століть.

Є у Бродах і кілька сакральних памяток. Насамперед це визначна памятка галицької архітектурної школи – церква святого Юрія, зведена у XVII-XVIII століттях. Її перебудували у XIX столітті, а у 1933 році оновили живопис. У колишньому костелі Воздвиження Чесного Животворящого Хреста з 1660 року тепер греко-католицька церква. Ще одна церква оборонного типу з XVII століття - Різдва Пресвятої Богородиці. Зберігся у Бродах і деревяний храм з дзвіницею – церква Святої Трійці з XVIII століття.

Підгірці: один з найбільших замків середньовічної Європи та монастир з княжих часів

Саме у Підгірцях, що на Бродівщині, височіє один з десяти найбільших замків середньовічної Європи. Його бачили усі мешканці пострадянського простору – у фільмі «Д'Артаньян і три мушкетери». Цей замок – частинка так званої Золотої підкови України. Звели його ще у далекому 1640 році за проектом знаного архітектора Андре дель Аква.

А замовив це диво ренесансної архітектури коронний польський гетьман Станіслав Конецпольський, котрий за кілька років перед тим викупив маєток та навколишні землі у шляхтичів Підгорецьких.

За задумом коронного гетьмана та архітектора тут майже чотири сотні літ тому з'явилися двоповерховий будинок, котрий по боках оточували на поверх вищі павільйони та вежа. Подвір'я та тераса навколо замку були пристосовані до оборонних функцій.

Однак вже через десять років після спорудження замок частково зруйнували війська Богдана Хмельницького. І нині на території замку з захопленням показують липу, під котрою перепочивав гетьман після бою. Міцна, як і він: щоб обхопити її, треба зо півдесятка людей!

Замок у Підгірцях.

“Вінець ратних трудів – перемога, перемога – тріумф, тріумф – відпочинок”.

Суспільні зміни спричиняли і зміни власників замку у Підгірцях. Деякий час він був частиною маєтків короля Яна III Собєського. А перед палацом стояло його скульптурне зображення. Нині воно – у Росії. Свого часу його забрав з собою російський цар Петро I, котрий кілька місяців прожив у Галичині, намагаючичь укласти договір проти шведів. Так і стоять у Літньому Саду у Петербурзі скульптури Яна III Собєського та Марії-Казимири.

“Золоті” часи Підгорецького замку припадають на період володіння ним родом Жевуських. Перший з них – Станіслав – придбав маєток у сина Яна III Собєського. Його ж нащадок – Вацлав Жевуський – розпочав та провів грунтовну реконструкцію: двоповерховий замок перетворився у триповерхову будівлю, у якій створюють Золоту, Китайську, Лицарську, Зелену, Мозаїчну та Дзеркальну зали. Для гостей замку Вацлав розпорядився звести Гетьманський заїзд з Сонячним годинником. Тутешні бали тривали по кілька тижнів, а їх завершенням обовязково були військовий парад та фейєрверк.

У Підгірцях у той час створюють друкарню та театр.

Зупинявся у Підгірцях і Оноре де Бальзак.

Колись над брамою Підгорецького замку висів напис: “Вінець ратних трудів - перемога, перемога – тріумф, тріумф - відпочинок”.

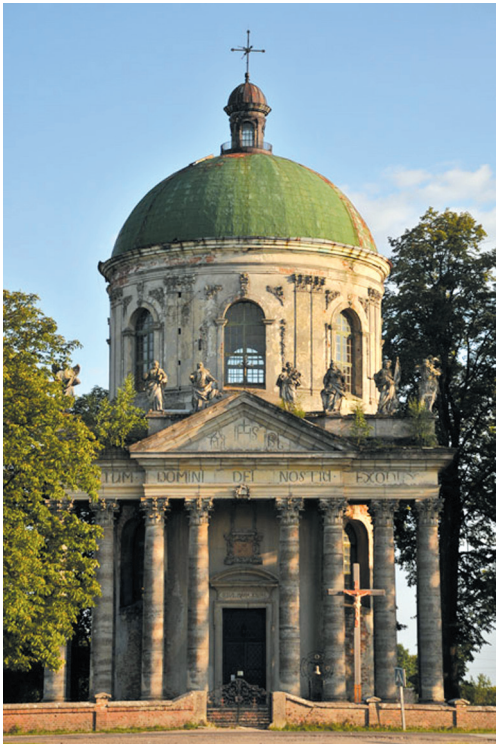

Церква…

А ще замок Жевуських при Вацлаві перетворюється на галерею прекрасного, адже власник був колекціонером картин і старовинної зброї.

Чимало цінностей у Підгіпцях зявилося тоді з Олеського замку. Зокрема і чорний мармуровий стіл, на котрому хрестили короля Яна Собеського.

Особливо гарно було не лише у самому палаці, а й довкола нього. Адже оточений він так званим “італійським” парком. Нині це – пам’ятник садово-паркового мистецтва державного значення. Колись цей парк славився своїми фонтанами. Вони були на вершині гори і працювали без насосів, адже

вона у замок та до фонтанів надходила мідними трубами з сусідньої, ще вищої, гори.

Останні роки свого життя Вацлав Жевуський був ченцем-капуцином. По його смерті замок став власністю нащадків, котрі не дбали про маєток у Підгірцях. Щойно 1833 року один з найбільших замків тодішньої Європи отримав нову надію на відродження. Тоді на постійне проживання до нього перебрався Леон Жевуський, стараннями котрого тут відновили дах, стелю, двері. Однак цей господар був бездітним і заповів маєток князю Євстахію Сангушці. Він дотримав обіцянки і грунтовно відреставрував замок у Підгірцях.

Знову у палаці звучала музика, у парку походжали павичі. Але життя у Підгірцях змінилося з приходом радянської влади. У 1940 році замок-палац став філією Львівського історичного музею. Під час Другої світової війни будівля зазнала значних ушкоджень, а у 1945 році замок-палац розграбували військові Золочівського гарнізону. Згодом тут відновлювали здоров'я хворі на туберкульоз.

Однак непоправних втрат перлина європейської архітектури зазнала у 1956 році під час пожежі: понищено стіни, люстри, деревяні барельєфи.

Монастир василіан

Ще з княжих часів на околиці нинішніх Підгірців є василіянський монастир. Ця чернеча обитель раніше називалась Плісненською, адже зведена неподалік стародавнього Плісненська, котрий згадується у "Слові о полку Ігоревім", у відомих давньо–руських літописах: Київському і Галицько–Волинському.

Поряд з монастирем розташовані залишки городища стародавнього літописного Плісненська, котре зруйнували татаро-монголи у XIII столітті.

Появу монастиря датують 1180 роком. Вважається, що його звела на свої кошти княжна Єлена, котра у хворобі молилась про порятунок до Богородиці. Пречиста Діва явилась їй і наказала вмитись водою, що раптом почало бити з-під її ніг. Жінка вмилась цілющою водою і на знак вдячності звела на цьому місці монастир і храм Преображення Господнього, бо у момоент появи

Богородиця була оповита світлом як Ісус Христос у момент час Преображення.

На підтвердження цієї версії появи монастиря є і історичний документ – меморіальна таблиця. На ній викарбувано: “Високопреподобна княжна Єлена, дочка великого князя Всеволода, у 1180 році цей монастир вперше заснувала, який опісля ясновельможний Станіслав Конецпольський, Воєвода Сандомирський, відновив, надалі найясніший Ян III, король Польський, щедрими дарами обдарував та надав привілеї. Теж саме зробили королевичі Констянтин і Якоб. Саме тому вдячні монахи цього монастиря, про ці їх добродійства пам’ятаючи, і викарбували цю меморіальну плиту”.

Понад три століття тому, а саме у 1694 році, до тодішнього пліснеського монастиря перенесли з села Голубиця чудотворну ікону Пресвятої Богородиці.

За ці роки відомо немало випадків чудесних зцілень біля образу. Відомо, що тут зцілився немічний на ноги молодий граф. Він наказав принести себе до храму, молився перед іконною, і повернувся додому своїми ногами..

7 квітня 1754 р. відбулась коронація ікони за понтифікату Святішого Отця Венедикта XIV, Папи Римського, який відповідним Декретом надав головному престолу монастирського храму Привілей повного повсякчасного відпусту. Тобто кожна Божествена Літургія, відправлена на цьому престолі, надає вірним повний відпуст за умови доброї сповіді і Святого Причастя.

У тому ж році розпочалося і встановлення у монастирі іконостасу за проектом Павла Гіжипського. Таких іконостасів усього два в Україні: у Підгірцях у монастирі та у львівському храмі Святого Андрія Первозваного.

Чудесні зцілення продовжуються і в наші дні. Медики дивуються разом з оздоровленими, і сухою мовою фактів кажуть: вода з джерела у Підгорецькому монастирі справді помічна, адже у ній є цілющі мінерали та міститься йод.

Історики ж цікавляться “Літописом Підгорецького монастиря”, що вівся у 1662 - 1699 роках. А ще тут в архівах зберігалися цінні рукописи, зокрема твір Івана Вишенського “Літопис Підгорецького монастиря”, та єдина відома копія твору Петра Могили “Книга душі”.

Дива під Каменем

Підкамінь – відома місцина у Галичині. Розташоване між Бродами та Почаєвом, поселення розкинулося на межах Вороняцького і Кременецького кряжів, на півночі Подільських Товтр, котрі у народі звуться Медоборами.

Благодатні кліматичні умови цього краю перших поселенців привабили у сиву давнину: археологи знайшли залишки посуду, котрі датують ще IX століттям до нашої ери.

Нині Підкамінь вабить туристів двома перлинами – памяткою природи – сімнадцятиметровим Каменем та монастирем, коріння якого сягає княжих часів.

Дива у Підкамені тривають і нині. Високу колону зі золоченою скульптурою Богородиці з дитятком на руках встановили 1719 року на кошти Станіслава Лідиховського. У радянські часи скульптура почорніла. З часу повернення храму грекокатолицькій громаді у 1997 році та з початком відновлення Підкамінського монастиря "Походження дерева Хреста Господнього" золочена скульптура Богородиці з дитятком на руках почала самовідновлюватись, і набуває первісного яскравожовтого кольору.

Легендарний пісковик.

Камінь

Появу цього велета повязують і з природніми, і з надприродними силами. Звісно, давня людина не могла у своїх уявленнях про світ не придумувати версій про те, звідки ж таке диво взялося у цьому місці.

Перші поселенці віку висоцької культури ранньозалізного часу, тобто тридцять століть тому, використовували його для своїх обрядів, і для них він був своєрідним ідолом та оберегом місцевості від усіляких сил зла.

Монастир-фортеця.

Із західного боку Каменю є ніша, зроблена у вигляді стилізованого серця. Дослідники припускають, що тут давні мешканці цієї території здійснювали обряди та приносили жертви своїм богам.

А ще на самій вершині Каменя є шість могил завглибшки до півметра. Чиї вони, хто їх видовбав – невідомо. Історики кажуть також, що численні пази та заглиблення у камені вказують на те, що вони колись утримували деревяні конструкції. Тобто і тут існувала система забудови на зразок фортець Тустань чи Бубнище.

Зрештою, у часи Галицько-Волинського князівства на Камені з шириною стін до десяти метрів звели християнський храм, який мав оборонний характер. Споруда була двоповерховою: на першому поверсі містилися келії, а на другому – церква.

З давніх словянських часів збереглася і назва гори – Рожаниця. Історики та етнографи впевнені: її названо на честь язичницьких богів Роду та Рожаниці, котрі у свідомості наших предків асоціювалися з родючістю природи та продовженням роду людського. У глибині цієї гори, котру згодом проголосили святою, є дві печери. Науковці переконані, що їх використовували як храм чи каплицю. Наприклад, та, що з більшим входом, могла бути підземним храмом, а менша – келією.

Монастирський комплекс Підкаменя

Перші ченці на території нинішнього Підкаменя, за даними деяких істориків, були домініканцями – посланцями Римської курії, і прийшли у ці краї на початку XIII століття. Буцімто

Вхід у печеру.

вони й збудували на горі першій деревяний костел. Однак під час татарського набігу храм вороги знищили, а настоятеля монастиря отця Урбана, а з ним ще 12 ченців, стратили. Переказ свідчить, що усі вони йшли на загибель з пальмовими гілками у руках.

Ще один переказ розповідає таке: «У давні часи, коли навколишні села палали вогнем через нашестя диких татар, чоловіки гинули від кривавого їхнього меча, а жінки і діти просили допомоги у Бога, з'явилася Богородиця посеред неба і розбіглися загони наїзників, як хмари перед сонцем. А Матір Божа, спочивши хвилинку на землі, повернулась назад у небо. І залишилися два слідки — один в Почаєві, а другий у Підкамені, і потекли із них чудові джерела чистої води".

Від Підкаменя до благодатного Почаєва – 15 кілометрів.

Нині на студитському підкаменському монастирі «Походження Дерева Хреста Господнього» є памятні плити багатьох його фундаторів – магнатських родин Вишневецьких, Чарторийських, Любомирських, Собеських, Потоцьких, Калиновських.

Серед найцінніших памяток сакрального комплексу у Підкамені, безперечно, називають: костел Успіння Пресвятої Богородиці , зведений у 1464-1760 роках, монастирські келії 1612-1746 років, оборонні споруди монастиря з 1702 року, коринфську колону з фігурою Богородиці з 1719 року та каплицю Святої Параскеви з 1739-1741 років.

У XVII столітті Підкамінський монастир став відомий у всій Речі Посполитій. Новий власник тодішнього містечка Підкамінь Балзатар Цетнер заново відбудував монастир з каменю. Над храмом високо до неба здіймалась вежа, котру увінчували чотири мідні триметрові скульптури святих.

А у самому храмі були ще 31 скульптура католицьких святих та 14 ікон.

Син власника містечка – Олександр – допоміг з укріпленням монастиря: звели оборонні мури, башти, насипали вали. Згодом ці мури врятували не одне життя не лише мешканців монастиря, а й людей з довколишніх територій.

Поряд з монастирем у ті часи зявилася лічниця для убогих та притулок для бездомних.

У 1695 році у храмі урочисто освятили головний вівтар Успіня Діви Марії.

Згодом ікону Богоматері Підкамінського монастиря проголосили чудотворною. А гору Рожаницю – святою. У монастирських архівах було чимало записів про дивні моменти зцілень у Підкамені. Відтак до тих місць тягнулися тисячі прочан і православного, і католицького світів.

Найбільше людей до Підкаменя – до 200 тисяч чоловік – прибуло на день коронації ікони Матері Божої 14 травня 1725 року. Папа Бенедикт XIII на прохання польського короля прислав до Підкаменя з Риму золоті освячені корони та дозвіл Римської Капітули на проведення урочистостей.

Через дві сотні років церковна влада знову коронувала ікону Богородиці – 15 серпня 1927 року.

"Золоті часи" монастиря у Підкамені чергувалися з сумними періодами в історії обителі. У 1778 році відповідно до указу цісаря Йосифа II частина римокатолицьких закладів на нашій території мали припинити існування. Стосувалося це і обителі у Підкамені. З неї вже вивезли 7 гармат, 79 гаківниць, 22 види іншої вогнестрільної зброї, коштовні прикраси з ікон Матері Божої, Ісуса Христа, Йосифа, Варвари, Домініка, майже всю казну. До Золочева перенесли засновану домініканцями аптеку. Однак монастирю у Підкамені судилося бути! Йосиф II помер, а його брат Леопольд II скасовував декрет і дозволив подальше функціонування святині.

Поступово монастир у Підкамені почав відновлюватись. У 1831 році ченці заснували установу для досліджень монастирстких архівів та фондів бібліотеки, у котрій на той момент було майже 5000 томів праць і рукописів на теологічні, філософські, медичні та історичні теми.

Через кілька років по тому у Підкамінському монастирі встановили орган, а частину обителі покрили бляхою. Художник Мартин Яблоновський написав для монастиря вісім нових ікон, відновив деякі фрагменти старовинного стінопису.

Скульптура Богородиці знову сяє.

Під час артилерійского обстрілу у 1915 році частково обвалилося склепіння у храмі, а через рік пожежа знищила багато картин, рукописів, ікон, майже півтисячі книг.

На початку 40-их років минулого століття монастир закрили. У 1946 році один з найвеличніших монастирів Європи радянська влада перетворила на тюрму. Рятуючись від холоду, вязні спалили майже всі деревяні речі, крім Чудотворного Розп'яття з XVII століття.

Згодом тут створили психоневрологічний інтернат, а сам храм перетворили у конюшню. Коли ж живих коней замінили металеві, то тут зявився гараж.

І лише у 1997 році знову почалося відродження обителі.

Дива та легенди монастиря у Підкамені

Дива на території монастиря у Підкамені тривають і нині. Мова йде про високу колону зі золоченою скульптурою Богородиці з дитятком на руках. Її встановили у Підкамені 1719 року на кошти Станіслава Лідиховського. А виготовив скульптуру гданський майстер-золотар Крістіан Шоберт. Прикметно, що у радянські часи скульптура почорніла і простріляна кулями воєнних подій, стояла німим докором. З часу повернення храму грекокатолицькій громаді у 1997 році та з початком відновлення Підкамінського монастиря "Походження дерева Хреста Господнього" золочена скульптура Богородиці з дитятком на руках почала самовідновлюватись, і набуває первісного яскравожовтого кольору.

Ще одна цікава історія з життя монастиря у Підкамені – побудова у ньому колодязя. Це тривало цілих вісімнадцять років. Справа затруднювалась тим, що доводилося довбати кам'яну скалу, з котрою не міг впоратися жоден тодішній інструмент. Легенда розповідає, що у листопадовий день 1690 року після вранішньої молитви у монастирі на його подвірї сів лелека, котрий тричі ударив дзьобом у землю. Ченці зрозуміли: птах вказує на джерело води. Через певний час від початку роботи скала знову не піддавалася. У монастир прийшов убогий чоловік і порадив ченцям розкласти у ямі велике вогнище. Коли воно згасло, скала піддалася, і почала обвалюватись великими брилами. Вода зявилася щойно на глибині 97 метрів.

Буський район

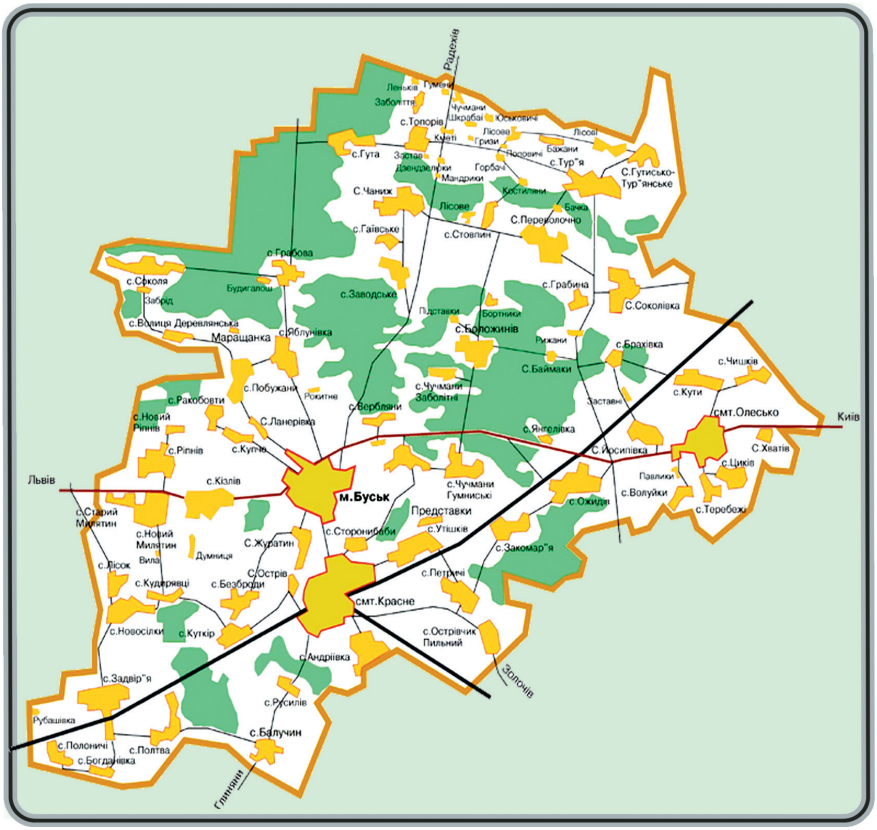

Розкинувся у північно-східній частині Львівщини. Він рясно вкритий річками, ставками, озерами та лісами: останні займають чверть території району.

На території Буського району є чимало памяток сакрального мистецтва. Але найбільше він відомий завдяки Олеському замку, який входить до складу "Золотої підкови". Саме у цьому замку народилися майбутній король Ян III Собєський. У роки Хмельниччини здобутий козаками Олеський замок зазнав серйозних пошкоджень. Лише в останні десятиліття XVII століття Ян III знову відбудував замок та місто .

Нині в Олеському замку, одному з найвідоміших замків України, – філія Львівської Галереї Мистецтв. У музеї експонуються зразки декоративного та ужиткового середньовічного мистецтва.

Княже місто лелек – Буськ

Здається, жоден населений пункт, творячи легенди та перекази про власне заснування не оминає у цьому процесі ролі Провидіння. Так само і Буськ, давнє княже місто на Бузі. Нібито стомленому князю місце для заснування нової його столиці вказав бузьок, котрий привів його до берега річки, на якому у своїй хатині самотньо мешкали два ченці. Інші ж дослідники походження назви міста Буськ вважають, що вона походить від річки, на берегах якої розкинулося місто.

Та є у Буська не лише цікава легенда про його заснування, а й прекрасні сакральні пам'ятки, а також – палац відомого галицького політичного діяча часів Австро-Угорщини – графа Казимира Бадені. А ще – наймолодша в Україні ратуша, зведена наприкінці минулого століття, котра гармонійно вписується в архітектуру центральної частини старовинного Буська.

Ратуша у Буську, зведена 1991 року

Ігорю Давидовичу місце вказав лелека

Церква св. Параскеви.

У старовинному літописі "Памятка отця Афанасія" є розповідь про виникнення міста Буськ. Відповідно до цієї легенди, володимирський князь Давид Ігорович виїхав разом з боярами проінспектувати свої володіння. Мандрівка була довгою, тож потрібно було знайти і місце для перепочинку. Однак навколо були лише болота. Княжий слуга Свойко побачив у небі лелеку, і порадив зупинитися там, де сяде цей птах. Так дорога привела мандрівників до берега річки. А на ньому була невеличка хатинка, у котрій мешкали два ченці. Місцина князю сподобалася, і він наказав заснувати тут місто з двором для себе та своїх бояр. А що привів його сюди лелека, або бузьок, то й назвали місто Буськ.

Прихильники цієї легенди як незаперечної історії про виникнення Буська на свою користь наводять аргумент про те, що на міському гербі зображений лелека.

Засновник Буська, один з найдіяльніших тогочасних князів Давид Ігорович з усіх сил старався для міста, своєї нової столиці: заселив у ній не лише своїх підданих, а й переселенців з територій, на які часто нападали половці та інші кочовики. Місто було і добре розвинутим на той час, і добре укріпленим. Однак географічне розташування давнього Бужеська на кордоні трьох князівств завдавало чимало прикрощів його мешканцям, адже завжди було ласим шматком для бажаючих поживитися. Упродовж віків місто часто переходило з рук у руки. Відтак у 1386 році як частина Белзького князівства стало власністю мазовецького князя Земовита, котрий був зятем короля Владислава Ягайла. Саме Земовіт у 1411 році надав Буську магдебурзьке право: городяни отримали можливість ловити рибу неводами у річках Буг і Полтва. Окрім того, приїжджі купці мусили торгувати саме у місті, що неабияк сприяло наповненню міської скарбниці. Напої варити дозволяли лише в діаметрі за милю від міста. Проте українці Буська у ті часи не мали права брати участі у міській раді міста. Щойно спадкоємець Земовіта дозволив українським

Церква св. Онуфрія

городянам рубати дерева у навколишніх лісах.

За королівських часів у Буську з'явилося чимало переселенців з тодішньої Волощини, а теперішньої – Молдови. Їх нащадків нині можна впізнати за прізвищем Волошин.

Повертаючись до походження назви міста, варто додати, що у давніші часи місто називалося не Буськ, а Бужеськ та Бужськ. Тому можна говорити про те, що місто назвали на честь річки Буг, тобто «поселення на Бузі».

Та славне місто не лише легендами та володарями, а насамперед людьми, котрі мешкали у ньому та творили історію не лише Буська, а й усієї України. Саме у Буську на місцевій папірні видрукували у XVI столітті "Острозьку Біблію" та "Апостол" Івана Федорова.

А ще у Буську народилися перший президент ЗУНР Євген Петрушевич, мистецтвознавець Іларіон Свінціцький, відомі артистки сестри Байко.

Старовинні принади Буська

Найдавніша перлина Буська – дерев'яна церква Святого Онуфрія, зведена поміж валами древнього замку, на місці давнього городища. На одному з її одвірків був напис "Року Божія" 1645. Григорій маляр сницер сам". Вважають, що цей напис зник під час реставрації храму, яка відбулася 1905 року. Деякі дослідники вважають, що церкву звели у

Капличка біля церкви св. Онуфрія.

1680 році. Та найцікавіше місце біля церкви – оригінальна старовинна каплиця з 1864 року. Її спорудили у дуплі тисячолітнього дуба, обхват якого становив 6 метрів! Стінки каплички нині скріплені металевим обручем.

Ще одна деревяна церква у Буську – Святої Параскеви, зведена у 1708 році. Її кілька разів перебудовували та реставровували. Востаннє – у 1983 році за проектом архітекторів І.Могитича та В. Швеця храм Святої Параскеви у Буську реставрували до первісного вигляду. Тобто вона знову стала двозрубною та одноверхою. У минулі століття при церкві Святої Параскеви існувало братство, яке мало свої школу та лікарню. На початку минулого століття тут парохом був отець Омелян Петрушевич, батько майбутнього президента ЗУНР – Євгена Петрушевича.

І безперечно ще одна цікава місцина у Буську – це палац графа Бадені. Хоча споруджував його далекого 1810 року Войцех Мійєр. Згодом кілька родин Мійєрів володіли палацом. Через кілька поколінь як спадок він дістався синам Цецилії Мійєр . Один з них – Казимир Бадені – жив у палаці та впорядковував його. Це той самий Казимир Бадені, намісник Галичини та прем'єр Австро-Угорщини, котрий на своїй посаді зробив усе можливе, аби у 1895 році Іван Франко не отримав посади доцента української літератури у Львівському університеті. Політичні справи на якийсь час відірвали намісника Галичини від впорядкування його маєтку у Буську: до приватних господарських справ тут він повернувся щойно наприкінці життя. Аж до приходу радянської влади нащадки Казимира Бадені володіли палацом у Буську. У міжвоєнні роки, щоправда, вивезли з нього цінні малюнки . Згодом, аж до 1939 палац у Буську був літньою резиденцією родини Бадені. Палац, збудований у стилі класицизму, з пишним декором інтерєру, з 1953 до 2005 року був місцем розташування військових.

Палац графа Бадені.

Могила стигматика Степана Навроцького

“Коли у вас буде якась велика біда, звертайтесь до мого гробу, і я вам допоможу”.

Так колись казав український стигматик Степан Навроцький, котрий похований у селі Ракобовти, що за 7 км на захід від Буська. Він також напророкував, що це невеличке нині село – на 300 дворів – у майбутньому стане містечком.

Могила українського стигматика Степана Навроцького - на подвір’ї церкви Успення Пресвятої Богородиці у Ракобовтах. Перебуваючи тут, відчуваєш особливу легкість та благодать.

Стигматик казав: “Коли у вас буде якась велика біда, звертайтесь до мого гробу, і я вам допоможу”. Відтак і влітку, і в люті морози тут завжди свіжі квіти.

Присяга Святому Петру

Дяк місцевої церкви Успення Пресвятої Богородиці. Пригадує, що той був звичайним сільським працьовитим побожним парубком, мав націоналістичні погляди, ходив до хлопців “до лісу”, був у них капеланом. А ще – любив одягати форму вояка УПА та носити рясу, яку йому подарував Митрополит Андрей Шептицький. Пан Микола також розповідає, що якось на могилі стигматика зустрівся з 98-річним ченцем, котрий сказав, що тут ще будуть дива.

А їх вже і нині немало. Читаючи книгу відгуків, видно, що люди приїжджають до Ракобовт не вперше. І записують подяки за зцілення, вдале одруження, за різні блага, за вступ до вузу. Серед інших є і запис про те. як жінка дякує за щасливо

народжену дитинку, хоча до візиту на гріб мала викидні.

... Народився Степан Навроцький 1922 року у селі Залуква, що біля Галича на Івано-Франківщині. Жив як звичайні сільські діти того часу – бавився, допомагав по господарству, ходив до церкви, півтора року відучився у школі. Однак все змінилося, коли юнакові виповнилося 17 літ. Якось він розповідав: "Десь пізньою осінню 1939 я вертався надвечір з праці на залізниці додому. Йшов стежками навпростець, через поля. Смеркалося. Раптом побачив на стежці здалека перед собою постать ясного світляного старця, що йшов стежкою просто до мене. Коли він наблизився, то я клякнув перед ним, сам не знаю чому. Він запитав у мене, чи хочу я служити Богові та Україні, я відповів, що так. Тоді він мені сказав йти за ним. Я встав і пішов. Ми йшли стежкою в напрямі нашого дому, наближалися до польової каплички, що їх в Західній Україні було багато по полях. Старець звернув із стежини до каплички. Я пішов за ним, Коли ми наблизилися до дверей каплички, двері нагло відчинилися, а на малому престолику, що був у капличці, засвітилися самі від себе свічки. Ані я, ані старець до них не доторкалися. Тоді старець сказав мені клякнути та зложити присягу. Я клякнув і повторював за старцем слова присяги, що буду вірно служити Богові й Україні, що ніколи не зраджу Бога та свого народу, хоч би як бідував, хоч би мене всі опустили та хоч би я мав переносити великі страждання та прикрощі. По закінченні присяги я встав, і ми вийшли з каплиці. Свічки самі згасли, двері самі зачинилися за нами. Старець сказав до мене: Йди додому, дальше тобі скажеться, що маєш робити. Я є святий Петро.

Після цих слів старець зник. А я стояв перед капличкою на полі, не знаючи чи це був сон, чи дійсна подія."

Незадовго після цього Степан мав видіння Христових страстей, бачив цілу Хресну дорогу на Голгофу, Христові муки та смерть. При цьому у нього ставалися напади епілепсії. А також у Навроцького періодично були екстази, коли він мав видіння і промовляв різні важливі речі.

Радянська влада зацікавилася цим явищем, і Степан вже не мав спокою – арештовували, перевиховували. Як наслідок – Навроцький мав обпалені плечі та обрізані пяти.

Роботу на залізниці мусив покинути.

Під час стигм Навроцький говорив як дитина

1941 року він пішки йшов з Галича до Львова, і вже у передмісті приліг відпочити з далекої дороги. А прокинувся стигматиком: з рук, чола, рани біля серця та ніг текла кров. Степан був геть знесилений: такий, що цілий день навіть не міг добратися до найближчого потічка, щоб напитися води. Вже надвечір рани загоїлися, і спокійно пішов до знайомих. Епілепсія минула, але продовжувалися екстази та час від часу з'являлися стигми. Під час екстаз, як свідчать ті, хто чули промови, вустами Степанка говорили святий

князь Володимир Великий та княгиня Ольга. Однак найчастіше до присутніх промовляв дитячий голосок. Він називав себе Гавриїлком і казав, що є душею померлої трирічної дитини. Одного разу, коли стигматик відпочивав у Моршині, Гавриїлко виголосив таке: "Український народ переживає дуже тяжкі часи. Люди можуть захитатися у вірі, і тому Господь посилає своїх вибранців, щоб зміцнювати народ у вірі. Душечка (так Гавриїлко називав Степанка) має пильнувати політики, а інші стигматики мають інші завдання, Божі вибранці дістають терпіння і рани, щоб могли терпіти за народ. Господь Бог мав би карати весь народ за гріхи, а так вони перебирають терпіння на себе і покутують за народ. Вони є Богом вибрані до свого посланництва, їхні терпіння Бог приймає як покуту за всіх. І те, що Божий вибранець перетерпить при одних стигмах, мали б покутувати багато людей впродовж цілого року. А так це за них роблять Божі вибранці." Наприкінці багатьох екстаз Степанко уже своїм голосом, але ще з заплющеними очима складав присягу. При цьому він піднімав догори три пальці правої руки. Однак ні від нього, ані від Гавриїлка ніхто так і не дізнався перед ким присягався стигматик.

"Україна буде, але я за те загину, мене вбють поляки", – віще пророкував стигматик.

Навроцьким цікавився Митрополит Андрей Шептицький, вони зустрічалися. Як наслідок - Митрополит передав Степанкові рясу та дозволив у ній фотографуватися.

У 1943 році стигматик проголосив, що Україна буде вільна. Але проллється ще багато крові. У одній з екстаз мовив: "Не вбивайте невинних дітей, старців та жінок. Культурно їх перевищуйте".

1944 року стигматик пророкував, що до часу визволення України залишилося ще приблизно півстоліття. 1 квітня 1944 року, Степана вбили. Він точно знав день своєї смерті, і незадовго до неї сказав: "Україна буде, але я за те загину, мене вб'ють поляки... Мене вбють і ще одного хлопця вбють зі мною". Їх тіла знайшли через два тижні після загибелі.

Похоронили стигматика на сам Великдень 1944. Зустрівшись незадовго до смерті з місцевим парохом Адріаном Піджарком, він сказав: "Отче, Ви їдете зі села. Але все одно вернетесь: Паску святити і мене хоронити". Саме так і сталося.

При житті стигматик заповів посадити на його могилі білу лілію, і сказав: "Як на моїй могилі зацвіте біла лілія – символ добра та щастя, то почнеться розквіт України". Багато літ поспіль селяни з надією садили лілію, і вперше вона зацвіла 2003, а вдруге – у липні 2008 року.

Довідка:

Стигматиками називають людей, на тілі котрих зявляються стигми – видимі рани, які отримав Спаситель від бичувань, від цвяхів при розпятті, списа та тернового вінка. Нині у світі проживає понад 20 стигматиків, а від XII століття їх відомо понад чотири сотні.

Городоцький район

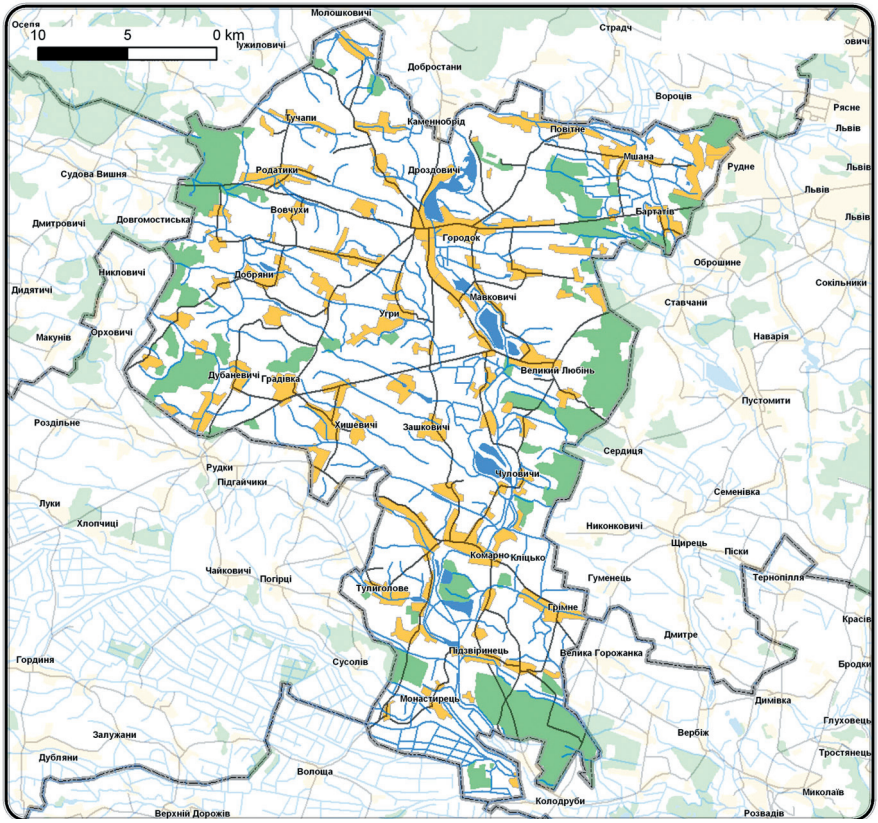

Географічно розміщений у самому центрі Львівської області. Територією Городоччини пролягає головний Європейський вододіл. Відтак від Городоцького району є приблизно однакова відстань до Чорного та Балтійського морів – приблизно по 600 км. На Городоччині є два музеї: у селі Грімно - підпільного штабу командира УПА генерала Романа Шухевича та у селі Градівка – Приватний історико-краєзнавчий музей Івана Яценка.

Цікавим для мандрівника є містечко Комарно: дерев'яна церква та Костел Різдва Богородиці з XVII століття, а також руїни палацу Кароліни Лянцкоронської. І найвідоміше містечко – Любінь Великий, у якому є найдавніший сірководневий бальнеологічний український санаторій. Перша згадка про ці цілющі джерела є від 1578 року у трактаті краківського лікаря В.Очка. Він писав, що ці джерела мають силу лікувати людей.

Городок: місто козацької звитяги та пам'яток

За 25 кілометрів від Львова на берегах Верещиці, лівої притоки Дністра, є невеличке місто Городок – нині тут мешкає трохи менше аніж 20 тисяч людей. Однак воно памятає стільки, що й великі міста можуть позаздрити! Бували й мешкали тут королі, князі, ворогів перемагали козаки під проводом Хмельницького, адвокатську практику провадив Лесь Мартович, понад місцевими ставками прогулювалися Іван Франко, Василь Стефаник та Максим Рильський. Зрештою, саме у Городку зростав наш сучасник Роман Іваничук. Городоцькі пейзажі змальовували Іван Труш та учні Олекси Новаківського.

Окремої уваги та розповіді заслуговують також сакральні памятки Городка – Фарний костел з понад півтисячолітньою історією, Францисканський монастир, дзвіниця святого Миколая з 1510 року, дерев'яна церква Івана Хрестителя та пам'ятка ренесансного мистецтва – церква Благовіщення. Окрім того, Городок і досі зберіг принцип забудови середньовічного міста: чотирикутна площа і міська ратуша.

Фарний костел, де за легендою зберігається серце короля Владислава Ягайла.

Городок Соляний

Коли вперше ступила людська нога на територію нинішнього Городка – важко сказати. Утім безсумнівним залишається те, що це було дуже давно. Адже у у минулому річка Верещиця була повноводною та судноплавною. Відтак Городок був важливим торгівельним центром, який повязував схід та захід, північ та південь. Насамперед тут крамарували сіллю. Відтак і місто називали Городок Соляний. Мішок із сіллю досі є на гербі міста. А ще у Городку було чимало складів, на яких зберігали віск, сукно, мед, хутро та інший крам.

Уперше ж у письмових згадках відомості про нього можна знайти у літописця Нестора від 1213 року. Це було княже місто. Ще й досі збереглися сліди давньоруського городища, на місці якого потім було зведено дерев'яний замок. Це було місто-фортеця, оточене не лише Верещицею, а й численними ставами та болотами.

Галицько-Волинський літопис розповідає, що 1227 року у Городку зі своїм військом стояв новгородський князь Мстислав Удалий. Щоб оборонити місто та Галицьке князівство від польсько-угорських завойовників до Городка на допомогу разом з воїнами прибув і князь Данило.

З 1387 року Городок офіційно належав Польщі. Більше того – став улюбленим місцем короля Владислава Ягайла. Він часто приїжджав до міста, подовгу тут мешкав, і саме у Городку відійшов у вічність у 1434 році. Є легенда, що у Городоцькому костелі зберігається серце короля.

1389 року місто отримало Магдебурзьке право, а відтак – новий поштовх для розвитку. У Городку з'явилися ятки для пекарів, різників, шевців, бондарів.

Проте трохи більше, аніж через сто років Городок майже дощенту зруйнували татари. 1504 року король дозволив міщанам за власні кошти підняти місто з руїни, а відтак звільнив їх від сплати багатьох податків. Міщани і надалі торгували сіллю та рибою з численних місцевих ставів. А ще розвивали ремесла – деревообробне та шкіряне. У 1672 році турецький паша Омер-Алі захопив місто та знову зруйнував його. Настав етап чергової розбудови.

Так Городок разом з іншими містами Галичини упродовж віків переходив з-під юрисдикції однієї держави до іншої. Зазнаючи руйнувань, завдяки старанням городян відроджувався знову і знову.

Козацька перемога під Городком

...Чергова виснажлива війна з поляками розпочалася навесні 1653 року. У березні коронний обозний польського війська Степан Чарнецький зі своїм військом ступив на територію нинішньої Вінниччини – тодішню Брацлавщину. Це були землі Української Козацької держави. А гетьманом на них – Богдан Хмельницький. Польський командир завзято вигукував, що "на лік не залишить русина". Улітку до бою вирішив стати і сам польський король Ян-Казимир. Однак мусив відступити. Та наприкінці року, у грудні, підкуплений поляками,

Церква св. Івана.

татарський хан Іслам-Гірей уклав з ними мир. Таким чином татари отримали право брати з українських земель ясир.

Навесні 1654 року уже згаданий Степан Чарнецький знову рушив походом на українські землі. Населення боронилося завзято, іноді до останнього подиху. Але поляки нищили на своєму шляху геть усе – палили села і міста, вбивали селян та городян.

Богдан Хмельницький вирішив вирушити на захід, і приєднати Галичину до України. Відтак у липні 1655 року гетьман разом з московським воєводою Бутурліним вирушили з-під Камянця-Подільського у напрямку Львова.

Коли ж Хмельницький отримав інформацію про те, що польське військо разом з воєводами з Глинян рушило до Львова, то разом з Бутурліним, теж подався у цьому напрямку. Однак львів'яни не вспустили Потоцького до міста, тому він відступив до Городка, і 22 вересня отаборився з військом на шляху від Городка до Кам'яноброда.

Коли 26 вересня Богдан Хмельницький зі своїм військом підійшов до Львова, то від полонених отримав інформацію про розташування поляків під Городком. Відтак через два дні відправив туди частину козаків під проводом полковника Григорія Лісницького та частину московського війська під командуванням воєводи Григорія Ромадановського. Полковник Лісницький розробив план нападу. Відповідно до нього, кілька сміливих козаків сіли на рибальські човни допливли до міста. Вони підпалили кілька найближчих хат. Полум'я було сигналом до початку штурму обронних валів та львівської брами. Місцеві мешканці та частина варти брами нічого не підозрювали, і кинулися гасити пожежу. Відтак козаки розпочали несподіваний та раптовий штурм, увійшли до міста. У Городку розпочалося шось страшне... Перелякані польські офіцери спішно втікали по греблі до свого табору.

29 вересня козаки повністю заволоділи містом. Але ще потрібно було дістатися до польського табору і перемогти його. Поляки цілу ніч відбивали козацько-московські атаки на греблі. Таким чином, козаки вирішили шукати інший шлях до табору супротивника. Місцеві мешканці показали дорогу через болота. Щоб добратися на інший бік, козаки розі-

брали кілька прибережних дерев'яних хат, і по цьому дереву пробиралися трясовиною через болото.

І вже по обіді 30 вересня 1655 року розпочався бій. У ньому козацько-московське військо не лише знищило значну частину польської армії, а й багато людей взяли у полон, серед них і старост, і воєвод, чимало шляхти.

Городок у ці дні перетворився у справжню руїну.

А вже 1 жовтня 1655 року усіх загиблих у цій битві похоронили поряд з місцем бою. А над покійними насипали високий курган. На заупокійній Літургії були присутні козацькі старшини, а полковник Григорій Лісницький наказав подарувати місцевій церкві Євангеліє.

Церква св. Миколая.

Городок сакральний: українські святині, польський костел та монастирі

Кожна з сакральних споруд Городка заслуговує на увагу та пошанування. Найдавнішою з них була церква святого Миколая, котру знищив вогонь у роки Другої світової війни. Нині на цьому місці стоїть памятний знак, а поруч – дзвіниця з 1510 року.

У храмі Івана Хрестителя городківчани моляться уже з 1403 року. Це одна з найдавніших церков Галичини. Щоправда, у первісному вигляді вона до нас не дійшла – двічі: у 1660 та 1752 роках храм горів. Однак стараннями городян зявлявся знову. Цікаво, що церква Івана Хрестителя височіла у передмісті Городка. Щоб не створювати враження, що українців притісняють, король Владислав Ягайло подарував церкві луги та грунти. Щоправда, після відходу короля у вічність поляки почали претендувати на ці землі. Проте брат короля Свидригайло у 1443 року своїм спеціальним привілеєм підтвердив даровизну. Більше того – документ було написано руською мовою.

Уже у минулому столітті храм, який у радянські часи не діяв, зазнав чимало лиха. Через те, що вчасно не провели реконструкції, він почав валитися. Коли ж у церкві таки з'явилися майстри, то з неї у невідомому напрямку зникли майже усі цінності, і серед них – ікони старовинного іконостасу. У 1980 році храм Івана Хрестителя пережив чергову реконструкцію, унаслідок якої знову постав у первісному вигляді. Відтак його занесли до реєстру пам'яток архітектури.

Чергові майстри з'явилися у храмі вже після проголошення незалежності України. Церква знову стала діючою культовою спорудою, і парафіяни не лише зміцнили фундамент, а й перемалювали і відреставрували на свій смак.

Ще одна гордість городківчан, пам'ятка архітектури – церква Благовіщення Пресвятої Діви Марії, що на північній частині міста. Композиція її побудови трохи нагадує львівську церкву Успіння Пресвятої Богородиці.

На жаль, у храмі не збереглося нічого від старих часів. А вперше тоді ще дерев'яний храм з'явився на нинішньому місці далекого 1547 року. Майже через століття він уже був мурованим, а через два з половиною століття по тому і деревяні куполи замінили на камяні. Перед Другою світовою війною учні школи Михайла Бойчука мали розписати храм. Попри те, що вже був готовий проект розпису, тоді зреалізувати цей задум не вдалося. Нині поряд з церквою Благовіщення Пресвятої Діви Марії діє відновлений жіночий монастир, який був закритий з приходом на наші землі радянської влади.

Польський період життя Городка і любов до нього короля Ягайла не минули безслідно. Саме він 1420 року поселив у місті шість монахів-францисканців. Для них звели дерев'яний костел та монастир. Король надав храмові немало привілеїв, а ще – сорок гектарів ланів та призначив сплачувати на потреби костелу кожен десятий сніп з усього Городоцького староства – одного з найбільших у тодішній Галичині. Згодом на місці дерев'яного за наказом короля звели мурований костел. Це один з найдавніших костелів на території України. За час свого існування він пережив пожежу та зазнав кілька етапів розбудов та реставрацій. А відтак є оригінальною памяткою архітектури, у якій поєдналися риси готики, бароко та модерну. Упродовж віків польські королі щедро жертвували на костел, не відставали від них місцеві старости та шляхта. Більше того – є відомості, що свої пожертви на польську святиню у Городку робили також євреї. Відтак костел мав шість вівтарів, стіни були оббиті турецькими шпалерами тонкої роботи, а головний вівтар – голубим сукном. Було у храмі і чимало українських килимів ручної роботи. Сходи ж, що вели до костелу, були вкриті дорогим червоним сукном. На жаль, неодноразові пограбування костелу турками та татарами спричинилися до того, що у ньому майже не залишилося золота та срібла.

Остання масштабна реконструкція храму розпочалася незадовго до Другої світової війни, і попри німецьку окупацію, тривала аж до 1943 року. Тоді встигли розширити головний фасад і прикрасити його скульптурами Богородиці та святих Петра і Павла. З приходом радянської влади останній настоятель храму разом зі святинями з костелу перебрався до Польщі. У приміщенні влаштували склади. Коли ж римо-католики Городка у 1990 році знову отримали храм у своє розпорядження, то застали у ньому понищені голі стіни.

У маєтку Александра Фредро

Недалеко від Городка та курортного Любеня Великого – у селі Вишня - поціновувачі прекрасного можуть і досі спостерігати за тим, як навесні цвіте тюльпанове дерево. Це заморське диво памятає як у парку, в якому воно росте, прогулювалась прекрасна Софія Скарбек з роду Яблонських та зростала мати Митрополита Андрея Шептицького – Софія Фредро, наймолодша дитина драматурга. Саме у родинному гнізді у Вишні Александр Фредро спізнав важке горе і перше життєве випробування – у вогні під час пожежі у палаці 12 січня 1806 року згоріла його мати.

Тут кіностудія імені О.Довженка проводила зйомки фільму "Владика Андрей". Нині колишній маєток Александра Фредро належить Вишнянському сільськогогосподарському коледжу. Попри те, що нині у колишніх покоях родини Фредро, ще і досі навчаються майбутні агрономи, усе ж добре збереглося з тих часів чимало цікавого та вартого уваги.

Палац Фредро.

Фредри переїхали у Вишню з-під Ярослава

Сталося це наприкінці XVIII ст. Тут на березі річки Вишня батько майбутнього драматурга – Яцек Фредро купив землі та збудував маєток. Варто сказати, що місце тут цікаве: такий собі міні-вододіл - дві маленькі річки згодом потрапляють до двох різних морів. А ще річка Вишня, яка хоч і знаходиться у басейні Дністра, робить петлю та несе свої води до Сяну.

У Яцека та Маріанни Фредро було дев'ятеро діточок, але вижив лише один син – Александр. В одному зі своїх творів він згадував: "Світ мого дитинства і юності увесь у Беньковій Вишні. Там довгі дні, довгі пори року, бо коли ж тривати усьому довго, як не у дитинстві. Я не копаюся у пам'яті, однак точно пам'ятаю". На момент приїзду Фредрів до Бенькової Вишні палац, який колись збудував тут Войцех Сємєньскі, давно згорів. Залишились лише руїни. Але ті "чорні комини, що стирчали і лякали навіть у полудень, з їх пивницями, скарбницею, коморами, де луна гула під склепіннями" стали місцем дитячих забав, особливо хлопчаків.

Родинний герб Фредро на палаці у Вишні.

Королівством Маріанни з Дембіцкіх, дружини Яцека Фредри, був сад. Це вона упорядкувала давні клумби, зробила спеціальні стежки і композиції з дерев і кущів, котрі тоді ще вдалося врятувати від знищення. З такою ж ретельністю вона закладала нові газони і садила зелень, формуючи вигадливі фігури. "Бачу її, завше зайнятою садом, – роками пізніше згадуватиме Александр, – вона змінила і розширила сад у Беньковій Вишні. Ті кілька ялин обабіч стежки, що провадить до студні, посадила власне вона, і кількість ялин, а їх було дев'ять, повторювала кількість ще живих тоді її дітей". Найулюбленішим місцем забав малих Фредрів кілька поколінь поспіль був ставок. Тут вони рибалили, плавали на човні.

У творі "Три по три" Александр Фредро описував найцінніші речі, що оточували його в юності у палаці у Вишні. Насамперед це акуратне бюро його матері, "ландшафт за Рейсделом", види Тіволі і егерського фонтану в коричневих рамах, "порфірова" ваза, алебастрові підсвічники. А на каміні

стояла скульптура Венери Медічі, а ще поміж золочених філіжанок, на мармурових підставках - бюсти, серед них і короля Генріха VII.

Саме у родинному гнізді у Вишні Александр Фредро спізнав важке горе і перше життєве випробування – у вогні під час пожежі у палаці 12 січня 1806 року згоріла його мати. Через три роки Александр став бійцем армії Варшавського князівства. А ще через рік, у 1807, він уже був добровольцем армії Наполеона Бонапарта. За час служби в армії Александр Фредро заслужив два ордени - "Віртуті мілітарі" та "Легія гонорова". А ще він – учасник Бородінської битви у складі армії Наполеона.

Коли ж відшуміли бої, майбутній граф Александр Фредро повернувся у Вишню та розпочав писати комедії. Уже через кілька років його творчість стала помітним явищем у культурному житті тогочасної Польщі. Перший справжній успіх прийшов до драматурга у 1821 році після створення комедії "Пан Гельдгаб". У 1823 році комедія Александра Фредро "Муж і дружина" зайняла перше місце у репертуарі польських театрів. Ще вдалішим та продуктивнішим був 1826 рік – на сценах з'явилися одразу три прем'єри комедій драматурга – "Дами і гусари", "Відлюдки і поет " та "Лист".

Варто зазначити, що найпродуктивнішим у творчому плані був період, коли Александр Фредро та його кохана Софія Скарбек з Яблонських чекали на скасування Папою Римським шлюбу з її попереднім чоловіком – Станіславом

Сходи часів драматурга, які не риплять досі.

Скарбеком. Тим самим, що був одним з найзаможніших галицьких магнатів і спорудив у Львові театр, який нині носить ім'я Марії Заньковецької. З нею відомий на той час драматург та гультяй Александр Фредро познайомився на балу у Відні. Одразу ж закохався до нестями, і з того моменту він не лише натхненно та багато займався творчістю, а й вірно чекав свою Зосю. На той момент він був уже автором чотирнадцяти комедій.

Так жив драматург

Батько ж драматурга до своїх останніх днів був проти шлюбу Александра з Софією. Утім вони побралися уже після його смерті – у 1828 році.

Кімната-музей А. Фредро.

Однак маєток все-таки залишив у спадщину Александрові. Тоді він зумів розгледіти у синові наполегливість, розуміння законів природи та глибоку любов до родини. Відтак Яцек Фредро не помилився у своєму прогнозі, що син не допустить занедбання садиби чи кривди тих, хто дбає про розквіт та добробут маєтку. Александр Фредро був не лише талановитим драматургом, а й добрим господарем. Уже через кілька років він потроїв вартість батьківського спадку. Окрім того, він вміло працював з готівкою: з обробітку землі, тваринництва і, передусім, з горілчано-лікерного виробництва мав чималі прибутки, які, наразі, не вкладав у розвиток господарства і не призначав їх на оплати, а тільки позичав, і то під чималі відсотки.

Александр Фредро також був дуже вимогливим до працівників попри те, що зарплатня у них була мізерна. Кожен управляючий щотижня доповідав господарю про стан справ та плани, вони вели господарські книги.

У тридцятих роках позаминулого століття Александр Фредро почав збирати гроші на якусь ідею, проте своєї мрії нікому не відкривав. Лише згодом з'ясувалося – на території маєтку має постати новий дім. І він таки постав! Однак, на жаль, у процесі будівництва не ліквідували колишніх пивниць та фундаментів ще з часів маєтку Сємєнскіх. Відтак уже після першого капітального ремонту, який розпочав 1873 року син письменника Ян Александр, на стінах з'явився грибок, який руйнує колишній графський маєток і досі.

Та повернімось до побуту драматурга. У його кімнаті було шість книжкових шаф. До речі, деякі з них збереглися і досі. Ними користуються викладачі сільськогосподарського коледжу. Стіни у кімнаті письменника прикрашали італійські щити, які він привіз у маєток у 1824 році з Риму та Флоренції. У кімнаті господаря маєтку було велике ліжко на лапах лева та з мідними обручами. Поряд з ним стояли оббита залізом дубова скриня і невеличкий столик. Великий же стіл, вкритий зеленим сукном, стояв поміж вікнами. І поруч – оббите червоним сапяном велике крісло.

І сам драматург, і його нащадки дбайливо збирали свою мистецьку колекцію. Потім її поділили між собою онуки Александра Фредро.

Таким чином її частина опинилася у маєтку Шептицьких, що у Прилбичах на теперішній Яворівщині. Бібліотека письменника, яка становила 10 тисяч томів, зникла з палацу у Вишні у роки Першої світової війни.

Попри те, що нині у колишніх покоях родини Фредро ще і досі навчаються майбутні агрономи, усе ж добре збереглося з тих часів чимало цікавого та вартого уваги. Насамперед вражає красою та майстерністю ліпнина на стелях. А ще міцні деревяні сходи, які попри поважний вік, не риплять. До речі, і вхідні двері до будинку, теж стоять з тих часів. І що найцікавіше – замок у них теж ще з часів Фредро.

Від тих днів в одній з кімнат на другому поверсі є і піч, декорування на якій виконані у тому числі і золотом.

Улюблена дочка графа, мати митрополита Андрея Шептицького – Софія зявилася на світ у 1837 році. Батько дуже любив її та турбувався про освіту та виховання дочки: розповідав їй казки, гуморески. Софія мала найкращих вчителів гри на фортепіано та гімнастики. Виховання і найголовніші цінності – честь, сім'я та родинний дім – були у сімї Фредрів понад усе! Сімейне життя Фредрів було спокійним та стабільним. Саме з батьківського дому Софія винесла доброзичливість до ближніх.

У маєтку драматурга часто бували гості: представники різних політичних поглядів та соціальних прошарків. Відтак ще у батьківському домі Софія навчилася налагоджувати добрі стосунки з усіма, незалежно від віку та соціального становища. Окрім батька, однією з найближчих людей у Вишні для Софії була її багатолітня вихователька і довічна приятелька Аделя де Форель, а також тітка Праскеда Фредро. Вона мала величезний вплив на формування релігійності майбутньої матері Митрополита. Софія і Праскеда були однодумцями. У тітці її найбільше приваблювали свободолюбство, однаково добре ставлення до кожного, життєрадісність, християнське милосердя.

Митрополит Шептицький вважав, що він як священик народився саме у Вишні. Адже свого часу, характеризуючи роль матері у священичому покликанні, казав: "Кожен священик існує вже за двадцять років до свого народження. Він починається у своїй матері".

Палац після драматурга

Після весни народів 1848 року Александр Фредро придбав садибу у центрі Львова. А ще через рік на п'ять літ поїхав до Парижа. Маєток у Вишні дістався його синові – Яну Олександру. Одружившись у вересні 1857 року з Марією Мір, він взявся наводити лад у господарстві. Однак син Александра Фредро був абияким господарем. І після смерті дружини з двома маленькими дітьми перебрався до батьків до Львова.

Софія ж Фредро, мати Митрополита, приїжджала до Вишні у якійсь справі 1862 року, після смерті дружини брата. Вигляд родинного гнізда справив на неї гнітюче враження. В одному з листів

Управитель маєтку Віктор Домбровський.

вона писала: “Можеш собі уявити, яке враження справив на мене твій дім, добре, що хоч парк доглянутий, як би собі зичила”.

По-справжньому, як і її улюблений дідусь, садибу у Вишні любила його онука, Мімі. Попри те, що перші спогади про маєток у неї були не найкращими: “Стоїть пусткою з часу смерті моєї матері. Садиба велика, темна, ніби заклята, величезні порожні покої, у яких стоїть небагато запорошених старосвітських меблів, дико заросший парк”. Починаючи з 1873 року вона щоліта мешкала у Вишні: ловила рибу, каталася на човні та їздила верхи на коні. Також саме у родинному маєтку вона вчилась куховарити і влаштовувала перші прийоми для знайомих з околиць. Аж до одруження з Пьотрем Шембеком у 1881 році вона більшість свого часу присвячувала саме Вишні: виїжджала лише на свята у Прилбичі, коли там збиралася ціла родина. І, звісно, - на обов’язкові для панночок на виданні бали до Львова.

Згодом маєток став власністю онука драматурга – Андрія Максиміліана. Він, як і дід, мав потяг до літератури – писав вірші. А ще зайнявся відновленням та ремонтом родинного гнізда. Саме на його запрошення наприкінці XIX століття інтер’єри палацу у Вишні декорував відомий тогочасний львівський різьб’яр Пьотр Віталіс Харасімович

Онук письменника прожив недовго – помер у 1898 році у 39-літньому віці, не залишивши по собі нащадків. Його вдова Феліція вийшла заміж удруге – за Олександра Скарбка. А відтак у 1919 році продала маєток у Вишні – палац, сад та землю – Малопольському садово-городньому товариству. Це господарство вирощувало квіти та саджанці для Львова. Згодом на цій території створили рільничу школу, де навчали місцевих селян правильно вести господарку. А ще у Вишні проходили практику студенти рільничої школи, що у Дублянах (нині – Національний аграрний університет).

До Другої світової війни управителем на цих землях був Віктор Домбровський. У 1939 році він не виконав наказу про парцеляцію, і його засудили до розстрілу. Однак він зумів врятуватися, аргументувавши свою позицію тим, що продемонстрував парк, сад та дослідні поля.

Дрогобицький район

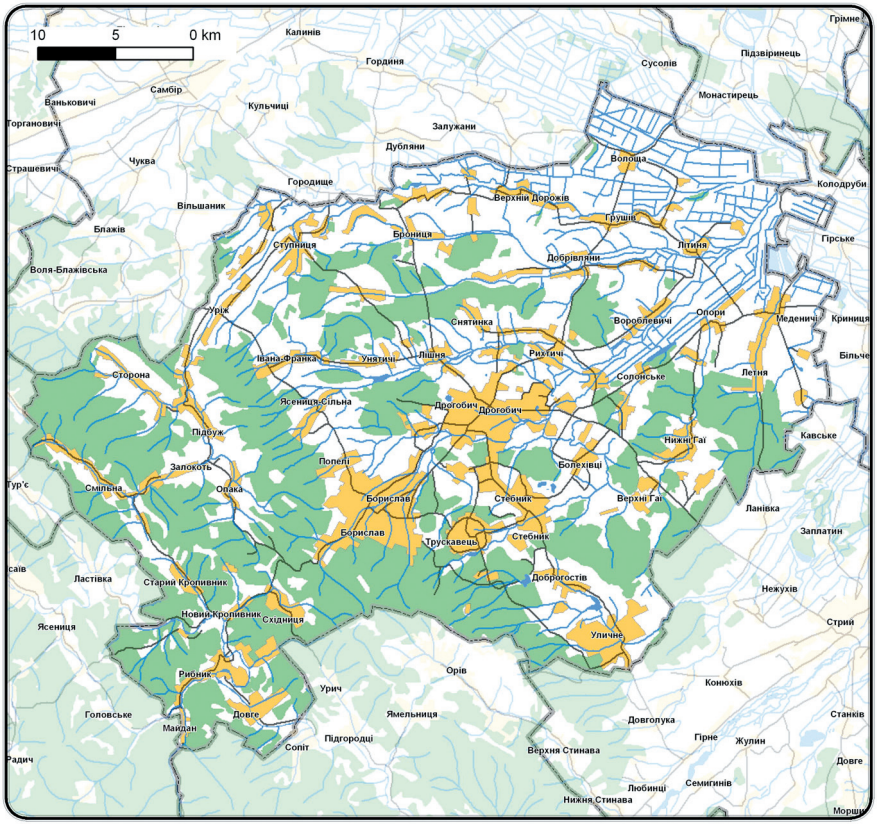

Розкинувся на південному заході Львівщини на низькогірних та середньогірних хребтах Дрогобицької Височини та Сколівських Бескид.

Насамперед Дрогобицький район відомий бальнеологічними курортами – Східниця та Трускавець. Популярності рекреації сприяють гірське повітря, м'який клімат і наявність мінеральних вод, озокериту.

Нагуєвичі – рідне село Івана Франка, відоме ще й тим, що тут похований о. Йосиф Левицький — автор першої друкованої в Галичині "Граматики української мови". А у селі Довге Гірське - художник Корнило Устиянович.

У Дрогобицькому районі – у селі Медвежа - народився Михайло Білас, майстер сучасного українського ткацтва. 11 памяток архітектури Дрогобиччини внесено до Державного реєстру, а дрогобицьку церкву Святого Юра – до переліку старовинних храмів спадщини ЮНЕСКО.

Дрогобич: місто солі, нафти, та унікальної старовини

Друге за величиною і потенціалом після обласного центру місто на Львівщині, промисловий та культурний центр - Дрогобич. Місто, вуличками якого ходили Василь Стефаник та Іван Франко, Бруно Шульц і Юрій Котермак. Колишній обласний центр, місто з особливою аурою старовинних храмів і сучасної Галичини: дрогобицьку церкву Святого Юра внесено до переліку старовинних храмів спадщини ЮНЕСКО .

За часів Київської Русі через Дрогобич пролягав Великий Соляний Шлях. Дорогу дрогобицьку сіль постачали чи не у всі тогочасні європейські держави.

1859 року у Дрогобичі уперше в Європі запрацювала рафінерія – нафтопереробна установка. Адже поклади нафтопродуктів здавна знаходили в околицях цього краю. Мабуть, саме тому ще у 1788 році уперше в Європі саме в Дрогобичі для освітлення почали користуватися нафтовими ліхтарями.

Церква Святого Юра.

Другий Бич на девяти топках солі

Засновники Дрогобича залишили нащадкам чимало загадок. Одна з них – про походження назви міста. Дехто з дослідників вважає, що нинішня назва міста утворилася від попередника, котре називалося Бич. Його мешканці розбудували поселення біля соляного джерела і крамарували сіллю, тодішнім білим золотом. Наприкінці XI століття у цей край прийшли половці, спалили місто дотла. Згодом уцілілі мешканці цього давнього Бича відбудували своє поселення неподалік, на місці нинішнього міста, і назвали його Другий Бич. З плином років ця назва трансформувалася у нинішнє звучання Дрогобич.

Відповідно ж до іншої версії, місто отримало назву від злиття слів Другий Бік. Буцімто його перші мешканці побудували поселення на протилежному від соляного джерела боці річечки Побук, що тепер зветься Серет.

Треті ж дослідники походження назви міста Дрогобич впевнено стверджують, шо так поселення назвали тому, що воно виросло на дуже заболоченій у той час території, а болотяні місця називали "драговина".

Дрогобич з давніх давен був промисловим та торговим центром. Ось уже тисячу літ як тут розвивається солеваріння. Відтак на гербі міста неспроста зображено дев'ять білих конусоподібних топок солі. Перший герб, на якому білий орел тримає щит з дев'ятьма топками солі, Дрогобич отримав у 1339 році,

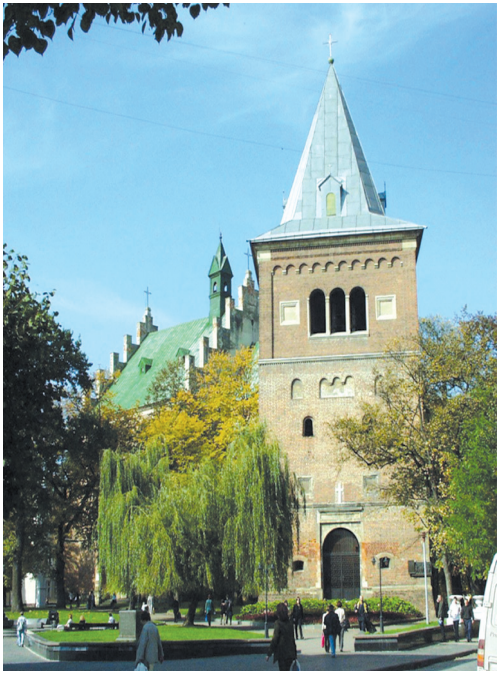

Порохова вежа.

одразу після захоплення наших земель королем Казимиром III.

Давня технологія добування солі була до геніальності простою: у спеціальні жбани (їх ще називали черіні) заливали воду з сіллю. Цю ропу у жбанах нагрівали на багатті. Вода випаровувалась, а сіль залишалася на дні посудини.

Дорогу дрогобицьку сіль постачали чи не у всі тогочасні європейські держави. За часів Київської Русі через Дрогобич пролягав Великий Соляний Шлях. Відтак місто мало ще один поштовх до бурхливого та тривалого розвитку і зростання. У "Києво-Печерському патерику" записано, що коли через князівські міжусобиці на схід "перестали пускати купців з Галича і людей з

Картинна галерея музею "Дрогобиччина".

Перемишля", то "не було солі в усій Руській землі". Шість століть тому власником дрогобицьких солеварень став італієць Тедальді. Майже сто років по тому у місті налічувалось 45 солеварень, з яких щороку добували 26 тисяч бочок солі.

Перші письмові згадки про Дрогобич теж пов'язані зі сіллю. Одна з них – від 1392 року – у листі Папи Римського Боніфація IX до перемишльського єпископа Еріха Дрогобич названо одним з центрів солеваріння у Європі. Та й нині на околиці Дрогобича , яка називається Зваричі, є один з найстаріших у Європі солеварних заводів.

Два століття тому Дрогобич окрім солеваріння отримав новий поштовх для розвитку – нафтопереробку. 1859 року у Дрогобичі уперше в Європі запрацювала рафінерія – нафтопереробна установка. Адже поклади нафтопродуктів здавна знаходили в околицях цього краю. Мабуть, саме тому ще у 1788 році уперше в Європі саме в Дрогобичі для освітлення почали користуватися нафтовими ліхтарями. Нафтопереробна промисловість Дрогобича бере свої початки з видобування озокериту. Чорне золото перетворило місто на поселення заможних городян: тут функціонували ремісничий кредитний банк, фотосалон, тенісний корт. Про заможність мешканців Дрогобича на початку минулого століття красномовно свідчить такий факт: 1904 року міський лікар Козловський пересувався вже власним легковим автомобілем.

Дрогобич сакральний

Особливу ауру міста Дрогобич, його неповторність творять, безперечно, сакральні пам'ятки міста. Насамперед – це два старовинні дерев'яні храми: Святого Юра та Воздвиження Чесного Хреста, обидві є пам'ятками архітектури національного значення. Розташовані вони майже поряд. Унікальність церкви Святого Юра у тому, що вона зведена без єдиного цвяха. Окрім того, цікавою є історія її появи у Дрогобичі. Раніше на цьому місці вже був святоюрський храм, однак він згорів. Відтак городяни на зібрані від продажу солі кошти у 1657 році придбали п'ятиверху зведену на початку XVI століття церкву у карпатському селі Надієво. Через два роки у храмі з'явився іконостас, який є у ньому і

нині. Внутрішнє оздоблення храму виконали у тому ж таки XVII столітті.

Дерев'яна церква Воздвиження Чесного Хреста – майже ровесниця храму Святого Юра. Однак до нас вона не дійшла у первісному вигляді, адже пережила кілька етапів розбудов та реставрацій. Проте у ній чудово збереглися старовинні зразки українського малярства, починаючи з XV століття.

Церква Воздвиження.

Теоретично найдавнішим храмом древнього Дрогобича можна вважати костел Святого Варфоломія, який теж є пам'яткою архітектури національного значення. Адже відомо, що 1392 року король Ягайло перебував у Дрогобичі і видав грамоту на спорудження нового мурованого готичного костелу оборонного типу. Храм звели на місці терему давньоруського княжого воєводи. І при посвяченні костел отримав титул Успіння Пресвятої Діви Марії та Святого Варфоломія. За майже півтисячі років костел не раз перебудовували та відбудовували. Уперше – 1511 року після пошкоджень, завданих нападом на Дрогобич татарами та волохами у 1498 році. У подальшому відбудови тривали. Зокрема у 1739 році оборонну вежу перетворили на дзвіницю, наприкінці XVIII століття перебудували та спорудили нові вівтарі, ліквідували бійниці і понизили дах. На стінах костелу є різноманітні пам'ятки: долоня, ступня та голова у папській тіарі – символ влади католиків, про полеглих у Грюнвальдській битві дрогобичан нагадують мармурове оздоблення дверей з двома мечами. У 1572 році у костелі встановили пам'ятник Катерині Рамулотовій – дружині власника місцевих соляварень. За часів радянської влади костел використовували як склад для зберігання театральних реквізитів. А вже 1989 році він знову став діючим.

Ще одна сакральна перлина Дрогобича – нинішня греко-католицька церква Святої Трійці. Її історія починається наприкінці XVII століття – як оборонного монастиря Кармелітів.

У нинішньому стотисячному промисловому та студентському місті Дрогобич можна побачити не лише описані принади, а також відвідати Музично-драматичний театр імені Юрія Дрогобича, Краєзнавчий музей, Музей Бруно Шульца, Міську філармонію, Міський Народний Дім ім. І.Я.Франка, Хоральну синагогу.

Нагуєвичі – батьківщина Івана Франка

Талановитий Іван Франко любив рідне село, і воно й донині відповідає йому взаємністю. Першою своєю школою життя Іван Якович вважав батькову кузню у Нагуєвичах. Нині у селі-музеї можна зануритися у світ Франкових героїв, його улюблених класиків літератури та світ його дитинства. Минало воно посеред природи, недалеко від лісу, в оточенні турботливих родичів та працьовитих і віруючих односельців.

У дорослому віці Іван Франко часто бував у Нагуєвичах, і тоді до нього приходило чимало людей: хтось просив чимось допомогти, хтось хотів просто поспілкуватися. З тих спілкувань з мешканцями Нагуєвич та довколишніх сіл згодом народилося чимало творів, а ці селяни стали прототипами літературних героїв Франка.

Перший музей у рідних Іванові Франкові Нагуєвичах з'явився у 1946 році у хаті його небожа Миколи. Нині тут Літературно-меморіальний комплекс. Музей-садибу родини Франків відтворили за її описом у етнографічному нарисі "Вітцівська хата".

Вхід до музею.

Сольне - Башево - Нагуєвичі

За часів Київської Русі мала батьківщина Івана Франка називалася Сольне, адже його мешканці добували сіль. Тодішнє біле золото приваблювало нових і нових мешканців, як край, котрий обіцяв важку працю, але разом з тим і добробут. Відтак кількість мешканців Сольного постійно збільшувалася. Згодом його назвали Башево. Відроджене з руїни після татарського набігу село знову ожило, і незабаром стало власністю поляка Станіслава Нагуєвського. Він вирішив увіковічнити власне прізвище у назві села. Так воно і стало Нагуєвичами.

Сільська церква у Нагуєвичах ще та, у якій молилися батьки Івана Франка. Збереглися свідчення, що нинішній храм у селі постав на місці зруйнованого татарами монастиря. Усередині XIX століття поважний нагуєвицький газда коваль Яків Франко за свої гроші відновив церковний вівтар, придбав окуту у срібло та золото "Євангелію", а також – залізний хрест і камінь для спорудження пам'ятного знака на честь скасування панщини. Зрештою, саме в цій сільській церкві Яків Франко запримітив майбутню дружину – молодшу від себе на цілих 33 роки побожну Марію Кульчицьку, яка стала згодом матір'ю Івана Франка.

До кузні Якова Франка любили приходити селяни. Згодом Іван Франко в оповіданні "Злісний Сидір" так пригадував ті посиденьки односельчан: "Скоро тільки, бувало, тато ввійде до кузні та, беручись до роботи, заценькає молотком по бабі (ковадлі), так зараз, гляди, починають сходитися сусіди, близькі і дальші, далі прибувають люди з села, а то й геть з дальших сіл з роботою, деякі приїздять возами, - і на оборі сміхи...".

Уривок з твору І. Франка.

У шість років Іван Франко покинув Нагуєвичі. Попри те, що у рідному селі була школа, батько вирішив віддати допитливого талановитого хлопчика у сусіднє село Ясениця-Сільна. Адже там вивчали польську, німецьку мови та арифметику. Уже через десять перших днів навчання малий Івась вмів читати, ще у першому

Літературно- мистецький комплекс.

класі вже розмовляв польською мовою і вмів співати всю Службу Божу. Через два роки він продовжив навчання у німецькій школі при василіянському монастирі у Дрогобичі. 1867 року помер Яків Франко, однак це не вплинуло на навчання його сина: з допомогою вітчима Гриня Гаврилика Іван Франко у тому ж році вступив до Дрогобицької гімназії. Саме тут він опанував класичні мови, історію, математику, зробив перші переклади творів Гомера, Софокла та Горація. Але на канікули завжди приїжджав до рідних Нагуєвич, навіть після смерті матері у 1872 році.

"Захар Беркут" і "Борислав сміється" народилися в Нагуєвичах

У 1881 році Франко надовго приїхав до рідного села. Адже у січні 1881-го почав видавати журнал "Світ". Зважаючи на те, що було у нього лише 150 передплатників, коштів від цього вистачало лише щоб покрити витрати на поліграфію. Відтак письменник повертається на малу батьківщину, і два роки, попри недугу, брак коштів та літератури, продовжує працювати: за цей час підготував переклади "Фауста" Гете, "Мертвих душ" Гоголя, сонетів Шекспіра, написав повісті "Борислав сміється" та "Захар Беркут", а також досліджував творчість Тараса Шевченка і перекладав його твори німецькою.

У цей період життя Іван Франко працював також як звичайний селянин на полі, удосвіта вставав, а вечорами писав. При цьому ніколи не відмовляв землякам у їх проханнях, а вони часто зверталися до грамотного односельця з проханнями написати якесь клопотання до чиновників, або й просто потребували поради чи хотіли послухати розповіді мудрої людини. З тих спілкувань з мешканцями Нагуєвич та довколишніх сіл згодом народилося чимало творів. Та й сільський священник Йосип Левицький, дяк Василь Гром, писар Кость Дум'як, рідний батько Яків стали прототипами літературних героїв Франка.

Кілька наукових праць Івана Франка присвячені рідним Нагуєвичам: "Неолітичні знахідки в околицях Нагуєвич і їх сучасні уживання", "Коляда в Нагуєви-

чах", "Спалення Упирів в селі Нагуєвичі в 1831 р.", "Лісові шкоди, кари в Нагуєвичах", "Татарські напади на Підгір'я".

Перший музей у рідних Іванові Франкові Нагуєвичах з'явився у 1946 році. Спочатку цю філію Львівського Літературно-меморіального музею Івана Франка розмістили у хаті родича письменника – Миколи Франка, а вже через п'ять років перенесли до іншого, просторішого приміщення. Нині музей має кілька стежок, які об'єднані у художньо-меморіальний комплекс, у який входять три маршрути - "Дорога Івана Франка", "Стежки Івана Франка" та "Дорога малого Мирона". На майданчику казок знані нам усім з дитинства герої, пригоди яких описував Іван Франко: осел, їжачки, зайчики, цар звірів Лев, Кіт Мурлика, Ведмідь-Бурмило.

У Нагуєвичах і музей-садиба родини Франків. Оскільки рідна хатина поета була знищена, то її відтворили за його описом у етнографічному нарисі "Вітцівська хата": "Моя батьківська хата була під солом'яним стріхом, пошита китицями з житньої соломи. Вона була збудована правдоподібно ще наприкінці XVIII ст. в часі першого оселення Нагуївської Слободи, а мати мого вітця десь у 20 рр. XIX ст. купила її з усім обійстям, з 12 прутами поля та усіма господарськими приладами. Звичаєм майже всіх підгірських хат вона була орієнтована вікнами на полудень, мала дві обори...В хаті було

Стежка Івана Франка.

дві кімнати, долішня, де стояла глиняна піч, при ній припічок і запічок.". У цій хатині можна побачити колиску Івана Франка, посуд його родини, книги, дитячий портрет письменника. На подвір'ї обійстя – шопа-шпихлір та кузня. Є і криниця. Про неї розповідають легенду. Буцімто вже втомлений недугою, Іван Франко приїжджав до Нагуєвич з метою зцілення. Кажуть йому наснився сон, що він одужає, коли знову витягне з криниці ключа, який випадково опустив у неї ще у дитинстві, у дев'ять років. Однак вітчим заборонив лізти до криниці, бо колись у неї вдарила блискавка, і це місце з того часу вважалося нечистим.

Жовківський район

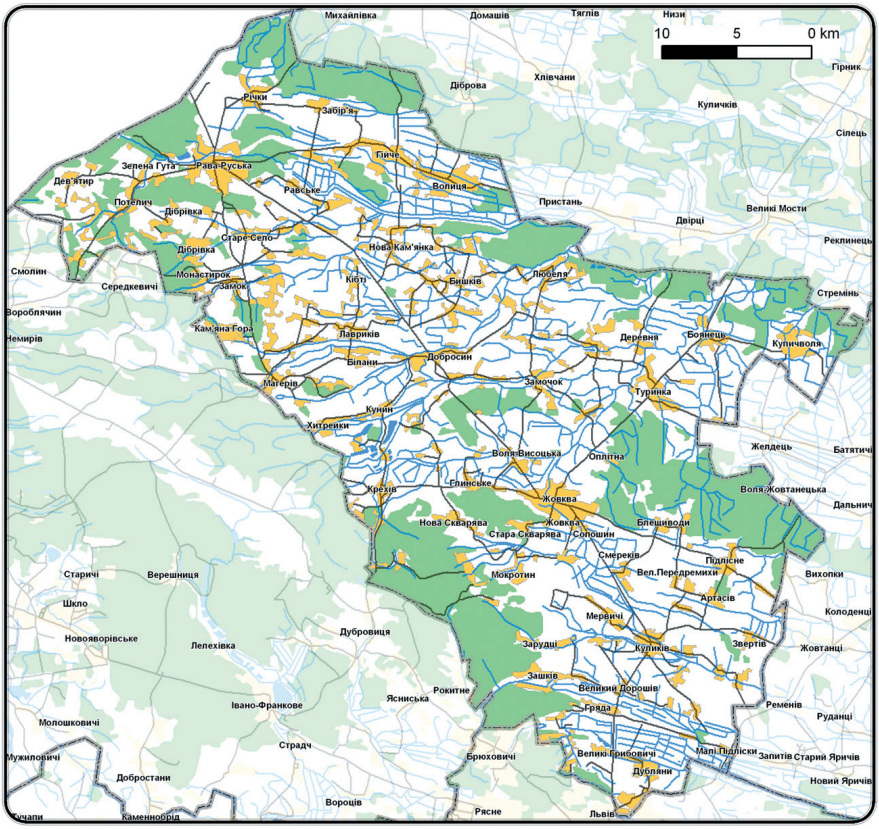

Розміщений на північному заході Львівщини у прикордонні з Польщею на мальовничому горбистому пасмі Розточчя.

На території Жовківщини свого часу бували українські Гетьмани - Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа. Тут працювали письменники Іван Франко, Лесь Мартович, Осип Лещук, Ольга Дучимінська, історики Іван Крип'якевич і Садок Баронч, художники Іов Кондзелевич, Іван Руткович, Василь Петранович, Юліан Буцманюк. У селі Боброїди 55 років священиком працював науковець і відомий краєзнавець Галичини о.Іван Гавришкевич, а в Жовківському Василіанському монастирі служив письменник і перекладач, основоположник молдавської мови митрополит Досифій – Дмитрій Баріл.

Нині Жовківщина, свідома своєї туристичної привабливості та вигідного географічного розташування, активно розвиває свою інфраструктуру баз відпочинку.

“Ідеальне” королівське місто Жовква

За 32 км від Львова є “ідеальне “королівське місто” Жовква. До виникнення такого типу європейських міст спричинився своєю відомою “Утопією” Томас Мор. Львівські майстри Павло Щасливий, Павло Римлянин та Амвросій Прихильний при спорудженні галицького “ідеального” міста Жолква взяли за основу проект італійця Морандо - прямокутні квартали, забудовані двоповерховими кам’яницями-близнюками. А головну увагу зосередили на зведенні замку: чотирикутного, з трияруснимі наріжними баштами, в’їзною брамою та по периметру мурів – бойовими галереями зі стрільницями. Був і палац, і скарбниця, і свій арсенал. Звели “ідеальне” місто у 1594-1606 роках на кошти великого коронного гетьмана Станіслава Жолкевського.

Нині у Жовкві 55 пам’яток архітектури світового, національного та регіонального значення, 2 пам’ятки садово-паркового мистецтва та 15 пам’яток історії.

Ратуша XIX століття.

Винники-Жовква – Нестерів-Жовква

Це не туристичний маршрут. Саме так місто упродовж віків змінювало свою назву.

Почалося все з села Винники, мешканці якого займалися виноробством. Звідси і назва поселення. Уперше про нього згадують у Галицько-Волинському літописі у 1242 році. Воно часто змінювало власників, і у 1560 році на старості літ дідич Винників Андрій Висоцький вирішив подарувати поселення разом з довколишніми селами та землями белзькому воєводі Станіславові Жолкевському.

Місцина йому сподобалась. Адже село було захищене численними ставами та болотами, узгірями Гараю. А ще було непогано розвинуте – у ньому вже було кілька церков, костелів, млинів та корчм.

У 1588 році Винники перейшли у власність сина Станіслава Жолкевського. Теж Станіслава. Саме він вирішив закласти тут нове "ідеальне" сучасне йому європейське місто. Коронний гетьман розпочав будівництво 1594 року. Через дев'ять років він отримав від короля привілей назвати місто на честь свого роду – Жовквою. Стара назва – Винники – не стерлася з пам'яті: і досі одне з передмість, за Глинською брамою, так і називається.

Понад чотири століття місто мало назву Жовква. Однак з приходом радянської влади його перейменували на Нестерів. Так

Центр королівського міста.

його у 1951 році назвали на честь відомого радянського льотчика Петра Нестерова, аса "мертвих" петель. Він загинув неподалік міста. Відтак сорок років воно називалось Нестеровим. Щойно з проголошенням незалежності України у 1991 році місто знову отримало свою історичну назву – Жовква.

Сьогодні на його гербі Святий Іван в золотому полі тримає у правій руці золоту чашу, а у лівій – чорну змію. Він вбраний в синю одежу і червоний плащ. Щит обрамлений декоративним картушем і увінчаний срібною міською короною з трьома вежками.

В австрійські ж часи на гербі Жовкви у вигляді розділеного

Аркада з XVII століття.

навпіл щита були зображені герби родин Собеських та Радивілів, які упродовж віків володіли містом.

Жолкевські – Даниловичі – Собєські – Радивіли

Станіслав Жолкевський облюбував своє місто, і уже у 1605 році він з родиною поселився у замку. А у Жовкві мешканці – русини, вірмени, поляки та євреї – мали свободу віри, цехові права та можливість заробляти. З'являлися ремісничі цехи, жвавою була торгівля. Особливий період піднесення та розвитку Жовкви розпочався після 1618 року, коли Станіслава Жолкевського король призначив канцлером Речі Посполитої. Збереглися спогади про його спальню. Ліжко було просте і без прикрас, а над ним висіла ікона Богородиці Ченстоховської (Белзької). Поряд неї – порубаний у походах плащ гетьмана, меч з рукояткою, оздобленій дорогоцінним камінням, та булава, яку Жолкевському подарував Папа Римський за оборону християнства.

У віці 73 роки Станіслав Жолкевський зібрався у свій останній похід. Військові загони сформував з родини та приятелів. Його зять Іван Данилович допоміг озброєним загоном, а з Чигирина на допомогу прибув разом з сином Богданом осадник Михайло Хмельницький. У 1620 році Жолкевський загинув, у полон потрапило чимало його родичів, у тому числі і син Іван. Турки відрубали гетьманську голову і виставили перед брамою палацу султана у Стамбулі. За неї та за викуп його сина й інших родичів вони вимагали 3 млн. злотих. Таких грошей вдова покійного Регіна не мала. Тому король дозволив їй карбувати монети у Жовкві зі зібраного золота та срібла. Відтак тіло Станіслава Жолкевського перевезли і похоронили у Жовкві. Невдовзі від отриманих ран помер і його син Іван.

1625 року місто стало власністю родини Даниловичів. Адже дочка Станіслава Жолкевського – Софія – вийшла заміж за руського воєводу Івана Даниловича,

власника Олеського замку. Їх дочка – Теофіла – стала дружиною магната Собєського, а згодом і матір'ю майбутнього короля Яна III Собєського. Саме він розбудував і прикрасив місто. Через деякий час після обрання його королем Жовква стала одним з найважливіших осередків тогочасної Польщі. Економічне піднесення міста сприяло і розвитку у ньому мистецтва. У ньому мешкало чимало відомих малярів та художників. З 1681 року у Жовкві жив і творив Іван Руткович, живописець європейського рівня. Для його іконописів характерне новітнє трактування традиційних сюжетів, у іконопис він вніс світські мотиви.

Ян III Собєський зробив чимало для розвитку духовності у Жовкві. Саме він прихистив ченців з Кам'янця-Подільського, звівши для них монастир. Король дав привілей на будівництво нової синагоги у місті та єврейської друкарні.

Саме у Жовкві Ян III Собєський приймав послів від європейських монархів з привітаннями з нагоди його вступу на трон. У цьому ж галицькому "ідеальному" місті папський нунцій вручав королю меч, освячений Папою Інокентієм IV.

Майже весь останній рік свого життя Ян III Собєський теж провів у Жовкві. По смерті короля королева Марія-Казимира не змогла поділити маєтки з синами. Відтак 27 серпня 1696 року звернулася до сейму з проханням не обирати нікого з її синів королем. Згодом

Жовква сакральна.

вона покинула Жовкву, і у місті господарем став королевич Якуб. Останньою з Собєських містом і замком володіла його дочка Марія-Кароліна.

Уже перед самою смертю вона продала місто Жовкву та околиці – ще 11 міст і 140 сіл – Михайлові Казимиру Радивілу. Він влаштував їй пишний похорон у Варшаві, а її серце захоронили у Жовківській колегіаті.

Коли ж останній з роду Радивілів – Домінік – у 1787 році відійшов у вічність, місто та майно розпродали з аукціону. Жовква почала занепадати, особливо у часи Австрійської монархії. Саме у

Площа Вічева. Всередині Аркади.

ті часи на будматеріали розібрали замкову каплицю, західну вежу та бічні крила галереї.

Жовківський замок

Кожен з господарів замку не лише дбав про нього, а й прагнув вдосконалити та прикрасити його відповідно до вимог часу. Зрештою, з Жовківським замком повязано чимало й інших історичних постатей. За однією з легенд, саме у ньому Станіслав Жолкевський тримав в увязненні родину російського царя Василія Шуйського.

Деякі українські та закордонні історики і досі припускають, що Богдан Хмельницький народився саме у Жовківському замку. Вважають також, що саме у одній з п'яти Жовківських братських шкіл майбутній гетьман здобув початкову освіту. Адже достеменно відомо, що його батько – Михайло – перебував на службі у коронного гетьмана Жолкевського.

У 1672 році у Жовкві перебував гетьман Петро Дорошенко. А під час відомої Північної війни у цьому місті-фортеці побували і російський цар Петро І і шведський король Карл XII.

Іван Мазепа у 1707 році з Жовківського замку відправляв до Саксонії посланця до Карла XII за його підтримкою у боротьбі проти Росії та звільнення України.

Народна пам'ять зберегла ще один цікавий факт з історії Жовківського замку. У 1621 році Жовкву врятували ... бджоли. У той момент обороною замку після загибелі Станіслава Жолкевського керував маршалок Ступницький. Зрозумівши, що сили нерівні, він вдався до оригінального способу оборони. Коли татари почали видиратися на мури, він наказав скидати на них вулики з бджолами. Так вороги відступили.

Жовква сакральна

Безперечно, сакральні пам'ятки Жовкви – не тільки центри духовного життя міста, а й історична та архітектурна цінність, його прикраса.

Колишній костел та монастир отців Домініканів нині є греко-католицьким храмом святого Йосафата. Костел – пам'ятка барокового мистецтва, збудований у 1653-1656 роках на місці знищеного пожежою дерев'яного. Зводили храм на кошти внучки Станіслава Жолкевського та матері Яна III Собєського – Теофіли. Тут вона і похована. Кошти на костел пожертвувала на знак памяті про загиблого у бою сина Марка. А за зразок його будівництва взяли один з храмів Неаполя.

Недалеко від Ринку у центрі міста є церква Різдва Христового, а нині – Пресвятого Серця Ісусового та монастир отців Василіян. Її звели у 80-их роках XVII століття. У 1691 році Ян III Собєський разом з молдовським митрополитом перенесли до цього храму мощі святого мученика Івана Сучавського. Так храм став місцем масового паломництва. А іконостас для нього виконав відомий Іван Руткович. Однак невдовзі, у 1783 році, з дозволу австрійського імператора мощі знову перенесли у Сучаву, а натомість церква у Жовкві отримала мощі святого мученика Партенія з віденського монастиря.

Найкращими часами для храму та монастиря було девятнадцяте століття. У 1895 році при чернечій обителі заснували друкарню і видавництво, найбільші в усій греко-католицькій Церкві. З приходом радянської влади друкарню націоналізували, монастир ліквідували, у ньому розмістили спочатку НКВС, а потім – школа-інтернат. Храм же був діючий: він став власністю російської православної Церкви. У 1990 році храм і монастир знову стали василіянськими, а друкарня – видавництвом "Місіонар".

Ще однією сакральною ренесансною мистецькою перлиною Жовкви є костел Святого Лаврентія, спорудження якого розпочав Станіслав Жолкевський у 1606 році. Дбав про нього і король Ян III Собєський. Саме у цьому костелі йому вручали орден Святого Духа, а його дружині – Золоту Троянду від Папи Римського. У храмі збереглося п'ять деревяних різьблених вівтарів. Костел став також усипальницею багатьох представників родів Жолкевських, Даниловичів, Собєських. З червоного мармуру вирізьблені скульптури Станіслава та Яна Жолкевських. Надгробки багатьох відомих розбудовувачів та володарів Жовкви – це кращі зразки ренесансної скульптури. У бічній капличці є також надгробки королевичів Собєських – Констатина та Якуба і урна з серцем дочки короля – Марії Кароліни.

Ще одна церква у Жовкві – Святої Трійці з 1720 року. Вона дерев'яна. Зведена на кошти королевича Якуба Собєського та парафіян. Вважається, що цей храм є однією з найкращих памяток народної архітектури галицької школи. Досі зберігся тогочасний іконостас та майже півсотні ікон зі срібною різьбою.

Крехівський монастир отців Василіян

На мальовничих просторах Розточчя, за 12 кілометрів від Жовкви, у підніжжі гори Побійної є одна з найбільших святинь українського народу – Крехівський монастир святого Миколая отців Василіян. Ця духовна перлина та барокова памятка архітектури національного значення упродовж понад чотирьох століть є місцем масового паломництва. Ще в XVII - XVIII століттях тисячі прочан з усіх українських земель, центральної Росії, з-за Дону, з Молдавії і навіть Греції приходили сюди, щоб поклонитися чудотворним іконам Богородиці та Святого Миколая. Та й нині найбільше прочан тут на свято літнього Миколая. Також кожної останньої неділі місяця на території монастиря на горі Побійній відбувається Хресна дорога, яку започаткував ще в 1936 р. Блаженний владика Йосафат Коциловський. Збереглася також збудована у 1938 році архітектором Іваном Филевичем каплиця "Гріб Господній", якою завершується Хресна дорога.

На подвірї Крехівського монастиря

Піднесення і занепад

Вважають, що історія Крехівського монастиря розпочалася у 1613 році. Саме тоді два ченці Києво-Печерської Лаври Йоіл та Сильвестр прийшли на гору Побійну, вирубали у скелі печеру та поселились у ній.

Згодом монастир перенесли на те місце, де він і нині. Чому це відбулося, нині ніхто не може сказати. Відомо лише, що землі під будівництво монастиря ченцям подарував великий коронний гетьман Речі Посполитої Станіслав Жолкевський.

Існує переказ про те, що до Йоіла прийшов "богодухновенний старець Герасим сліпий очима, але світлом небесним просвітлений". Саме він вказав на місце, де має бути зведено великий монастир для захисту багатьох людей від ворожих нападів. Він наказав водити себе по місцевості, і ударами посоха вказував, що і де саме слід спорудити.

Поступово чернеча братія збільшувалась, відтак вони вирішили побудувати храм. Так з'явилася дерев'яна церква святих Петра і Павла, згодом ще дві – Преображення та Святої Трійці. Поряд побудували дзвіницю та монаші келії.

А оскільки часи були непевні, раз по раз край спустошували татарські набіги, то монастир у 1669 році вирішили перетворити на фортецю. Відомо, наприклад, що через три роки по тому турки обложили монастир, однак здобути твердиню так і не змогли. На території монастиря від ворогів не раз ховалися не лише ченці, а й мешканці довколишніх сіл. Під час тих подій 1672 року

Вежа-дзвіниця.

ченцям та місцевим мешканцям обороняти Крехівський монастир допомагали козаки під головуванням майбутнього гетьмана Івана Мазепи. Один з ченців пострілом з гармати вбив племінника кримського хана Селім-Герея. Саме убитий очолював тоді турецько-татарський загін. Відтак вороги відступили. На знак помсти хан віддав наказ спалити монашу обитель і стратити усіх, хто у ній перебуває.

На захист встав гетьман Петро Дорошенко, котрий дав завойовникам великий відкуп. Так вдалося оминути лихо.

Фортецю збудували справді міцною і на віки. Укріплення монастиря збереглися і досі. Відтак нині комплекс Крехівського монастиря

Перлина монастиря: церква, зведена у 1721-1737 роках

має форму неправильного пятикутника: мури, келії, чотири вежі (одна з них – дзвіниця) та в'їзна брама. Перлиною монастиря, безперечно, є кам'яна церква, зведена у 1721-1737 роках. Архітектором храму був Діонісій Сінкевич, а іконостас розмальовував відомий український художник Василь Петранович. Також нині на території монастиря є дерев'яний храм, відбудований у 2002 році.

Значне піднесення та розвиток монастиря розпочалися відтоді, коли він став греко-католицьким у 1721 році. А ще через вісімнадцять літ приєднався до чину Святого Василія Великого.

Саме тоді і вирішили перебудувати деревяні храми на мурованні. Коли ж постала нова велика мурована церква, зникла потреба у маленьких деревяних храмах. Їх розібрали і перенесли у довколишні села.

Згодом північно-східну вежу переобладнали під дзвіницю з високою бароковою банею. Камяні ж в'їзну браму і міст, які добре збереглися до нині, звели у 1775-1788 роках.

Слава про Крехівський монастир сягала усієї Європи і Росії. У ньому бували українські гетьмани – Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа, Митрополит Петро Могила. Відвідував святиню і російський цар Петро Перший.

У часи свого піднесення Крехівський монастир був потужним культурним та духовним центром. В обителі був цінний архів, зберігалися мистецькі пам'ятки, а ще у ній була багата бібліотека. У ній було понад чотири сотні книг, серед яких староруські, латинські книги та рукописи. Найстаріша книга була видана у 1493 році. Зберігався у Крехові і старовинний "Апостол" 1696 року. Його монастирю подарував гетьман Іван Мазепа. Іван Франко в архіві монастиря працював з відомою "Крехівською Палею". На жаль, більшість цінностей Крехівського монастиря було втрачено назавжди у 1919-1924 роках, коли Польща окупувала Східну Галичину. Тоді польські жандарми вивезли монастирські цінності. Щоправда, незначну частину з них польський уряд повернув у 1924 році. Усе інше так і залишилося на території сусідньої держави. Жорстоко тоді польські жандарми повелися і з ченцями: у 1919 році їх арештували і відправили до концентраційного табору в Домб'ю.

Відродження обителі

Радянська влада, прийшовши на наші землі у 1939 році, закрила Крехівський монастир. У ній розмістили "штаб укрепрайона". Остаточно ж монастир закрили у лютому 1949 року. Одного з ченців засудили до довічного увязнення, інших зобовязали знову стати світськими людьми. Однак більшість з них все-таки продовжували служити у підпіллі. У монастирі ж тим часом створили піонерський табір "Веселка", а згодом перетворили його у школу для розумово відсталих дітей. У церкві розмістили склад.

Розпис церкви під склепінням.

Отці Василіяни повернулися до Крехівського монастиря лише 29 серпня 1990 року. Тоді прибули також для відбування новіціату і новики та ченці з Гошева. 23 грудня 1990 року урочисто зі Львова було перенесено чудотворну ікону Святого Миколая, а 19 травня 1991 року – чудотворну ікону Божої Матері Верхратської.

Багато років поспіль монахи під керівництвом ігумена отця Теодозія Янківа та його наступників відновлювали знищену святиню. Праця була самовіддана та щира. Відтак нині монастир ще величніший, аніж у всі чотири століття свого існування. Повністю відреставрували в'їзну браму, вежі, мури і монастирський корпус. Згодом відновили фільварок, пасіку та сад. До речі, сад ченці заклали ще наприкінці XVIII століття. Його створенням займався садівник, котрого спеціально запросили зі Львова. Нині тут росте столітня липа

Монахи наново створили квітковий рай з декоративних рослин.

Особливу увагу при реставрації комплексу Крехівського монастиря приділили Святопреображенському храмові, розписи та іконостас якого були майже повністю знищені у радянські часи. Митці під керівництвом Ігоря Оришака відновили фрески, вітражі створював Петро Козак. Оздобленням святилища, відновленням іконостасу та престолу займалася група митців під керівництвом Ігоря Косика.

Чудотворні ікони

Найбільше прочан поспішали до Крехівського монастиря саме завдяки трьом Чудотворним іконам, які тут зберігалися – дві Богородиці та святого Миколая

Дерев'яний храм, відновлений у 2002 році

Чудотворця, архієпископа Мирлікійського. Остання є і нині обабіч іконостаса. Історія появи цього образу в Крехові достеменно не є відомою. хоча, за переказами, її до обителі з Білої Русі приніс сам засновик монастиря Йоіл. Численні дива та зцілення прославили цю ікону на весь християнський світ. Відтак у XVIII столітті її вбрали у срібні та золочені шати. Через багато років вони почали псувати образ Миколая. Відтак прикраси зняли, і у 2002-2003 роках відтворили первісне зображення.

Аж до закриття монастиря радянською владою у 1949 році у ньому зберігалася ще одна чудотворна ікона Богородиці, відома як Крехівська. Її монастирю подарувала родина Красовських зі Львова у 1660 році. Вони зробили це на знак вдячності за чудесне зцілення їхньої дочки Анни, яка прозріла завдяки молитвам перед цим образом.

Також у Крехівському монастирі зберігалися втрачені нині миро з мощей Святого Миколая та мощі Святого Пасива. Він був 11-літнім хлопчиною, який не зрікся своєї віри на початку четвертого століття. За це його зарубали мечем. Мощі святого Крехівському монастирю подарував Папа Лев XIII.

Ще одна чудотворна ікона у Крехівському монастирі – Богородиці Верхратської. Її для Верхратського монастиря отців Василіян придбав за власні кошти у 1682 році ігумен цієї обителі отець Ісаак Сокальський. Перше диво, повязане з цим образом, сталося 2 липня 1688 року. У цей день священики та парафіяни побачили над монастирем вогняний стовп, світло від якого розливалося по всій околиці. А в цей час у монастирському храмі перед іконою Богородиці палали свічки, а по обличчю Діви Марії стікали сльози. Так тривало чотири тижні. Львівський єпископ Йосиф Шумлянський проголосив цю ікону чудотворною.

Коли ж 1808 року Верхратський монастир ліквідували, чудотворний образ урочисто перенесли до Крехова.

У лютому 1949 року радянська влада ліквідувала монастир у Крехові. Чудотворну ікону священик

Балаш забрав до львівської церкви Параскеви Пятниці. Там вона пробула до весни 1991. І лише у травні того року повернулася знову до відновленої чернечої обителі у Крехові.

Новіціат у Крехові

З відродженням василіянського монастиря Святого Миколая у Крехові відновився у ньому новіціат, фундамент котрого був закладений ще у далекому 1899 році. Через три роки Митрополит Андрей Шептицький освятив нову будівлю. Відтак у ній почали готуватися до монашого життя майбутні ченці. Вони перебувають тут в науках два роки: пізнають себе, намагаються зрозуміти, чи готові до чернечого життя, і готуються до складення монаших обітів, убогості, чистоти та послуху. Відтак по закінченні цього періоду вони покидають обитель у Крехові та йдуть служити в інші монастирі, або продовжують навчання у духовній семінарії, щоб згодом стати священиками чи богословами.

Окрім тих, що відбувають новіціат, є у Крехівському монастирі і кілька монахів, які уже склали чернечі обіти, а також кілька священиків. Свої фізичні і духовні сили вони спрямовують на доглядання за монастирським господарством, душпастирське служіння серед мешканців навколишніх сіл, катехизацію дітей і молоді, провід Марійської дружини та Апостольства молитви, опіку над немічними і матеріально потребуючими.

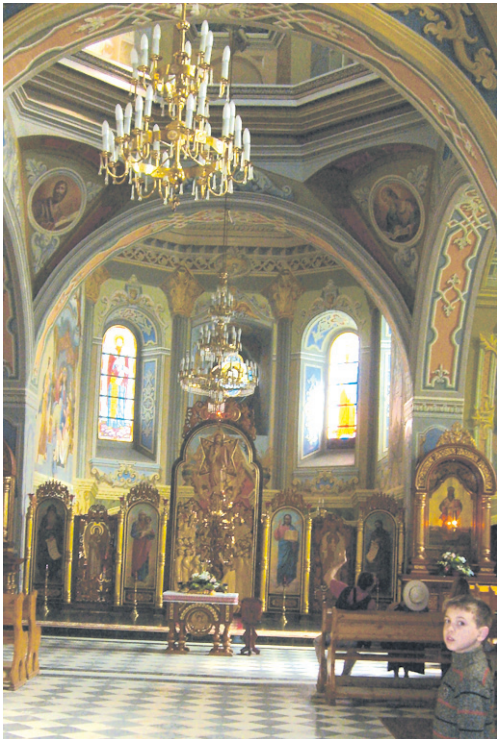

Інтер'єр монастирського храму.

Цілюще джерело

Недалеко від монастиря у лісі є цілюще джерело Богородиці. До нього веде протоптана тисячами прочан стежка. Вода справді приємна на смак та добре тамує спрагу подорожніх. Її п'ють усі, хто прагне бути здоровим. Кажуть, ця вода не лише оздоровлює, а й не псується при тривалому зберіганні. Поряд з ним встановили фігурку Діви Марії.

Трохи вище від джерела у лісі є скелі з печерами. Табличка на ній сповіщає, що саме тут оселилися перші ченці, котрі заснували монастир Святого Миколая.

Потелич: сакральна пам'ятка і гончарна імперія

Невеличке нині село Потелич, що на Жовківщині, відоме далеко за межами Львівщини. Саме тут є збережена найдавніша дерев'яна триділь-на церква в Україні - Святого Духа з 1502 року. Її на місці колишнього храму Бориса і Гліба на свої кошти звели місцеві гончарі, вироби котрих були відомі в усій Європі. Ця церква - найдавніша пам'ятка архітектури та монументального мистецтва галицької школи.

У попередні віки Потелич прославився на всю Європу завдяки міс-цевій білій глині. Відтак тут упродовж віків сформувались цілі династії гончарів. Станом на XV-XVI століття у ньому працювало 240 гончарів, у Львові ж у той час - лише 45. Тому й не дивно, що на міському гербі тоді було зображено два золоті ключі. Особливістю потелицьких гончарних виробів було те, що їх виготовляли переважно з білої глини. А таких родовищ у всьому світі було не більше десяти.

Нині Потелич є звичайним галицьким прикордонним селом, хоча ще століття тому це поселення вважалося містом.

Церква св. Духа, зведена 1502 року

Древній Телич – серце гончарства

Двоярусний іконостас, розписаний у 1620-1640 роках.

Уперше про могутнє тоді місто Телич, серце гончарства, згадують у літописі в XIII столітті. Тоді у ньому зупинявся у справах князь Данило Галицький. Місто росло і розвивалося, адже було частиною великого торгового шляху. У ньому діяли гончарні майстерні, гути, броварня, гуральня, млини, воскобійня, працювали шевці, ткалі, кушнірі, ковалі та боднарі. У 1498 році Потелич отримав Магдебурзьке право.

Але розквіту міста перешкоджали час і обставини. У 1502 році його частково спалили татари.Через шість десятиліть вони знову понищили його. А вже у наступному столітті великий торговий шлях, який зєднував Люблін і Львів, перенесли через Раву-Руську. І древнє величне місто Потелич з тих пір почало занепадати. Відтак нині є звичайним прикордонним галицьким селом. Хоча ще сто років тому вважалося містом.

Його мешканці обов'язково похваляться, що через Потелич двічі йшли козацькі загони Богдана Хмельницького.

Король Олександр намагався всіляко підтримати Потелич у розвитку. Після татарського спустошення у 1502 році звільнив місто на шість років від податків, на два роки від мита та на рік від "чопового". Через 17 років по тому Потелич отримав право на проведення ярмарків. Більше того, задля розвитку міста наказом короля заборонили ярмарки у довколишніх селах, у них також заборонили варити пиво – шинкарі мали за обов'язок купувати його, як і мед та горілку, саме в Потеличі. Міщанам дозволили у місцевих зарослях та кущах вільно випасати худобу, вирубувати на домашні потреби дерева у лісі та ловити у річці рибу.

Згодом міщани звернулися до короля з проханням дозволити звести у Потеличі оборонний костел. Адже під час небезпеки вони ховалися аж у Любачівському замку, що був далеко від міста. Відтак король Зигмунт I у 1533 році дав дозвіл на зведення костелу і його обмурування. Кошти ж на спорудження оборонного

Тут молився Б. Хмельницький.

храму мали би надійти від зведених у місті корчми з гуральнею та воскобійні. Усім чужим у краї заборонили варити горілку, займатись шинкарством та робити віск, Та запроважені нововведення не досягли мети – і за сім років костел так і не змогли збудувати.

Згодом костел таки з'явився у Потеличі. Щоправда значно пізніше. А новий, мурований, святого Станіслава постав аж у 1826 році.

Завдяки місцевій білій глині Потелич прославився на всю Європу. Тут упродовж віків сформувались цілі династії гончарів.

Географічний словник Королівства Польського та інших земель про Потелич повідомляє, що "з геологічної точки зору заслуговують на увагу поклади фаянсової і гончарної глини; є також добрий вапняний камінь, білий пісок придатний для гути скла, а також буре вугілля. В грунті знаходять багато скам'янілостей з минулих епох. Великий шматок скам'янілого грабового дерева, який тут було знайдено, король Август III виставив в своєму дрезденському кабінеті".

Потелицькі майстри з місцевої пластичної глини виготовляли найрізноманітніші тонкостінні вогнетривкі посудини: глечики, горщики, макітри, миски, горнятка та інше. Не забували і про сувеніри – свистунці та скарбнички. І, звісно, про пічний кахель.

Поряд з розквітом гончарства на початку минулого століття у Потеличі зявилася і фабрика порцеляни.

Потелицьке городище

Історики та археологи однозначно переконані: на території нинішнього Потелича давні слов'яни мали своє городище. У цьому ще на початку XIX ст. переконував дослідник Зоріан Ходаковський: "В Потеличах я оглянув гору і каміння на ній, ніби в певному порядку виставлені і переконався, що викликані наші вчені можуть також не розумітись на цьому, як великі речі здаються благими, а малі великими. На

цій горі, яка зветься “Господнім Воскресінням” від костелу, що на ній був (який недавно розібрано на єврейський бровар), я побачив звичайне городище тобто святий город старих слов’ян, обнесений навколо валом; а що цей вал на самому схилі скалистої гори насипаний, міг легко обсипатись, встановлено плоске каміння в щілини фундаменту і землею обсипано для зміцнення валів. В деяких місцях це каміння можна побачити серед валу, а в деяких де валова земля обсипалась, самі тільки ці камені виглядають без розміру, без обробки і без жодного порядку”.

Перлина архітектури – церква Святого Духа

Дерев’яну церкву Святого Духа у Потеличах, зведену у 1502 році, вважають найдавнішою пам’яткою архітектури та монументального мистецтва галицької школи. А ще вона є найстарішим українським тридільним деревяним храмом. Заможні місцеві гончарі звели її на свої кошти на місці спаленого татарами колишнього храму Бориса і Гліба.

Церква Святого Духа є яскравим прикладом забудови бойківського типу зі ступінчасто-пірамідальним перекриттям. А поряд з нею височіє 20-ти метрова вежа-дзвіниця на дев’яти могутніх стояках. Деякі з них у діаметрі сягають 70 см.

20-метрова вежа-дзвіниця.

Місцеві мешканці іноді цю церкву називають підгірською, оскільки вона стоїть біля підніжжя гори.

У храмі упродовж віків не лише молилися потеличани, тут вони шукали і фізичного захисту та порятунку у часи небезпек. Колись при храмі зберігали сім козацьких гармат. Нині про ті оборонні функції свідчать лише дві сторожові вежі на церковному подвір’ї.

Існує переказ про те, що у церкві Святого Духа бував на Літургії Богдан Хмельницький, котрий чекав у Потеличі з розвідки вістуна Буняка. Останній начебто

Новий храм у селі.

прокляв Потелич за те, що йому тут вибили око.

У XVII ст. у храмі встановили новий двоярусний іконостас, розписаний у 1620-1640 роках. Стіни храму всуціль вкриті розписами. Ці роботи також фінансували місцеві гончарі. Усі розписи стилічно повязані з тодішнім суспільно-політичним життям. Сюжети на релігійні теми поміж тим відбивали ідеї національної єдності України та релігійної самобутності, нездоланності православя – у "Воздвиженні хреста", на котрому зображені князь Володимир Святославович та княгиня Ольга. До мужності у боротьбі закликає "Страсний" цикл. А скорбота за загиблими співввітчизниками відображена у "Оплакуванні Христа".

А у 1683 році відомий Іван Руткович намалював для потелицької церкви ікону "Деісус".

За свою півтисячолітню історію потелицька церква Святого Духа пережила кілька реставрацій. Уперше – у 1718 році її відновленням займався майстер Казимир Домінікович. Згодом він її реставрував ще у 1736 і 1753 роках. Тоді замінили підвалини храму, перекриття над вівтарем та відремонтували піддашшя. На початку минулого століття церкву Святого Духа реставрували ще двічі. Тоді гонтові дахи і обшиття стін храму обшили бляхою. І лише у 1970-1972 роках храм та його стінопис знову відреставрували до первісного вигляду.

Ще одна пам'ятка архітектури у Потеличах – дзвіниця з XVII століття. Вона розміщена на південний схід від церкви Святого Духа. Вона квадратна роміром 4,4 на 4,4 м, двоярусна та вкрита шатром.

Свого часу у Потеличах зберігалися шедеври раннього книгодрукування – першодруки з Києво-Печерської Лаври з майстерно виконаними гравюрами: "Тріодь цвітна" (початок XVII ст.), "Апостол" (XVI ст.), "Ірмалігон" (початок XVIII ст.), "Бесіди Василя Великого" (кінець XVI ст).

Зараз вони зберігаються в архівах музеїв.

Жидачівський район

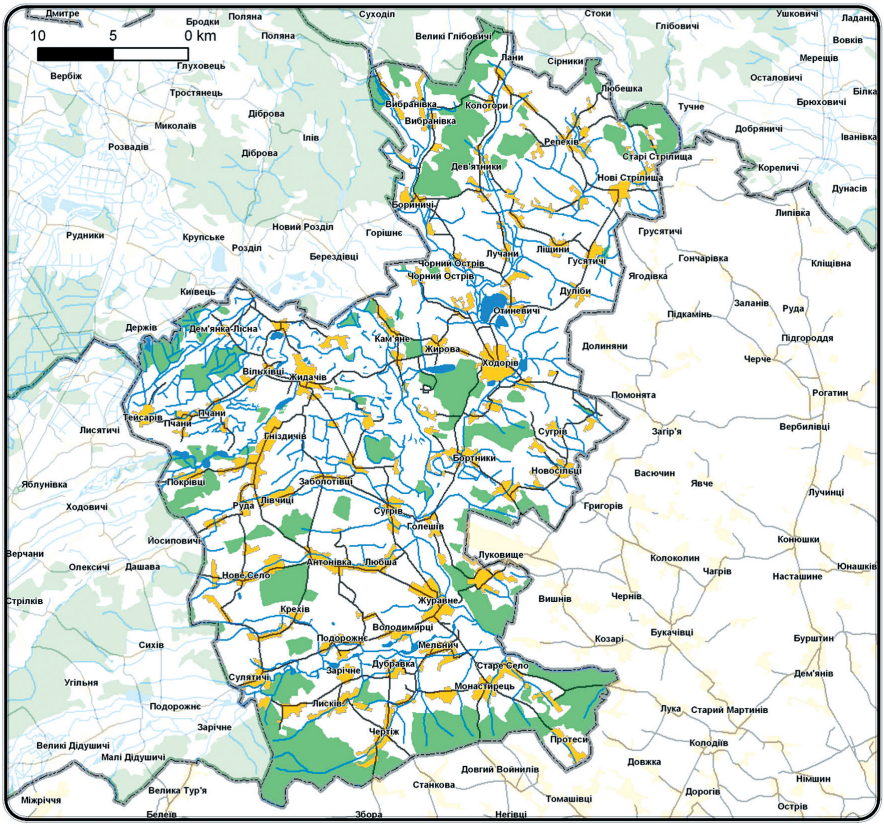

Розкинувся на берегах двох рік – Стрий та Дністер. Тут у давні часи перетиналися торгові шляхи між Заходом та Сходом.

У Жидачівському районі є чимало памяток архітектури та сакральної спадщини. Насампред – це чудотворна ікона Богоматері Воплочення з 1406 року, яка знаходиться у церкві Воскресіння, що у райцентрі. Кохавине здавна було одним з найбільших відпустових місць у Європі, починаючи з 1646 року. Містечком Руда та довколилшніми селами понад століття володіли гетьман Іван Виговський та його нащадки.

У П'ятничанській вежі – пам'ятці оборонної арітектури XVI ст. – нині відкрито музей.

У Журавно зберігся палац Чарторийських. Тут також народився один з основоположників польської літератури Микола Рей. А у Ходорові мешкала Ірина Вільде.

Кохавино: проща довжиною в чотири століття

За чотири кілометри на південь від Жидачева є невеличке село Кохавино. На жодній з карт з радянських часів цього населеного пункту віднайти неможливо: щоб стерти память людську, радянська влада приєднала його до смт. Гніздичів. А поза тим ще століття тому до Кохавинської Богородиці зі своїми молитвами і прошеннями йшли сотні тисяч прочан. Під час коронації ікони у 1912 році на цю подію лише поїздами прибуло понад 180 тисяч паломників, 100 тисяч у цей день прийняли Святе Причастя. Уже перед Другою світовою війною, починаючи з 1931 року, Кохавинськими святинями опікувалися отці Єзуїти. Саме вони, втікаючи від радянських військ до Польщі, забрали з собою і Чудотворну ікону Кохавинської Богородиці. Вона й донині зберігається у костелі міста Глівіци. У Кохавино ж – копія. Піші прощі сюди організовують наразі лише з Жидачева та Стрия, а монахи поступово відроджують храм.

Монастир Святого Герарда.

Автор ікони – невідомий

Хто і коли намалював образ Кохавинської Богородиці невідомо. Він століттями був на старому дубі у кохавинському лісочку обабіч дороги, котра вела з Жидачева до Руди. У парафіяльному щоденнику Кохавинської церкви зберігся такий запис: “Цей образ намальований на дубовій дошці гарно обробленій, один лікоть ширини та один і три четвертих ліктя довжини (56/82 см). На образі зображена Пречиста Діва Марія, яка тримає на лівій руці Дитятко Ісуса, внизу напис латинською мовою “O MATER DEI ELECTA ESTO NOBIS VIA RECTA ” (“О Мати Божа, вибрана, Ти є нашою прямою дорогою <до Господа> ”). Образ від прадавніх часів знаходився при дорозі, яка проходила з м. Жидачева до м. Руди, на старому дуплавому дубі в кохавинському лісочку, біля заїзду. Цей гарний образ, як також чудове розміщення місця, привертало увагу подорожуючих та навколишніх мешканців; хто тільки проходив повз це місце, зупиняючись заносив молитву чи коротке побожне зітхання, прославляючи Царицю Неба, дивлячись на Її образ і просив Її заступництва на дальшу подорож. І Господь Бог за молитвами Пресвятої Богородиці не одного подорожнього на цьому місці вислуховував і в труднощах потішав. На жаль, невідомо хто намалював образ і встановив його в тому місці” .

Каплиця на місці зяви Кохавинської Богородиці

Ось уже майже чотири століття ікона Кохавинської Богородиці славиться своїми чудодійними властивостями. Проте перша письмова згадка належить щойно до 1646 року. Якось дідичка Руди Анна Воянковська їхала у кареті попри образ Богородиці. Але не вийшла їй вклонитися та молитися. Відтак сама собою карета зупинилася, коні не могли зрушити з місця, поки пані таки не вийшла з карети вклонитись Кохавинській Богородиці. Через чотири роки по тому образ, слава про котрий ширилася все далі, перенесли до парафіяльної церкви у Руді.

Ікона Кохавинської Богородиці

Є і легенда, що буцімто та ж Анна Вояковська побачила з карети на дубі образ Богородиці. Четверо коней у ту ж мить впали на коліна. А в лісі раптом довкола почали горіти свічки. Коли ж пані таки склала руки до молитви, коні витягнули карету з болота. Дідичка захотіла перенести чудесну ікону до себе у Руду. Але начебто образ у першу ж ніч після кожного з трьох перенесень повертався на попереднє місце у лісі.

Початок паломництву поклали Виговські

Через три десятки літ Кохавинська Богородиця поселилася у деревяній капличці у лісі. Її спорудили за кошти Київської воєводити Терези Виговської. Відтоді це місце на кілька століть стало місцем постійного паломництва.

Поряд з капличкою – криниця з джерельною цілющою водою. Прочани переконані, що у цієї води чудодійних властивостей не менше, аніж у людівській. Зберігся запис про те, що від умивань цілющою водою прозріла сліпа дівчинка Настечка з села Лівчиці.

Збережено запис про чудесне воскресіння вже похололого семирічного сина Катерини Кревжелевської. А вже у своїх 74 роки хорунжий Констянтин Виговський розповідав, що залишився живим саме завдяки опіці Кохавинської Богородиці, пройшовши сім воєн і повернувшись навіть без подряпини. Хоча кулі коней під ним убивали і навіть у підківки чобіт потрапляли.

Згодом поряд з капличкою зявилися і перші монахи-пустельники. Насамперед з числа паломників. Вони поселялися поряд з капличкою і жили аскетичним життям, прославляли у молитвах Богородицю. Так зявився і монастир кармелітів.

26 травня 1755 року Львівський архієпископ Вижицький проголосив чудотворним Образ Кохавинської Матері Божої. А до того рівно 15 літ працювала спеціальна церковна комісія, котра збирала свідчення людей про чудесні оздоровлення та надприродні дива і ласки, отримані унаслідок молитов до Кохавинської Богородиці. Свої слова вони підтверджували присягою на Біблії.

1748 року Костянтин Виговський, власник Руди, почав зведення нового деревяного храму. З наміром перенести до нього чудотворну ікону. Через сім років, 22 червня 1755 року, у День Зіслання Святого Духа ікону урочисто перенесли до новозбудованого та освяченого храму. З цієї нагоди у візантійському обряді Святу Літургію відслужили львівський єпископ Лев Шептицький та апостольський Протонотарій і адміністратор Львівської Вірменської Архікатедри отець Каспрович. В урочистій церемонії брали участь і грекокатолики, і вірмени, і римокатолики.

Відомий ще один випадок. Узимку 1818 року до Кохавинської святині прийшла жінка з однорічним хлопчиком на руках. Дитя було слабким і кволим. Вона мала на меті залишити маленького помирати перед чудотворним образом. І диво сталося! Минуло кілька десятиліть, і з того хлоп'яти виріс краківський єпископ Альбін Дунаєвський, який згодом став кардиналом.

Коронація ікони – найзнаменніша подія в історії Кохавини

Кількість паломників до Кохавинської Богородиці зростала буквально з кожним днем. І дерев'яна церковця уже не вміщала усіх бажаючих помолитися до чудотворного образу. Відтак вирішили спорудити просторий кам'яний храм у романському стилі. Наріжний камінь під нього освятили у червні 1868 року. Будівництво тривало довгих 26 літ. І 1 вересня 1894 року до новозбудованого храму перенесли чудотворну ікону Кохавинської Богородиці. На цю церемонію прибуло понад 30 тисяч паломників!

Кохавина була здавна місцем не лише паломництва, а й екуменізму. "Церковна газета" у вересні 1894 року писала: "Кохавина у надзвичайній пошані людей всіх трьох обрядів. Українців сходиться до неї найбільше, навіть більше від латинників, бувають дні в році коли прибувають також вірмени... Це одне з тих місць, в

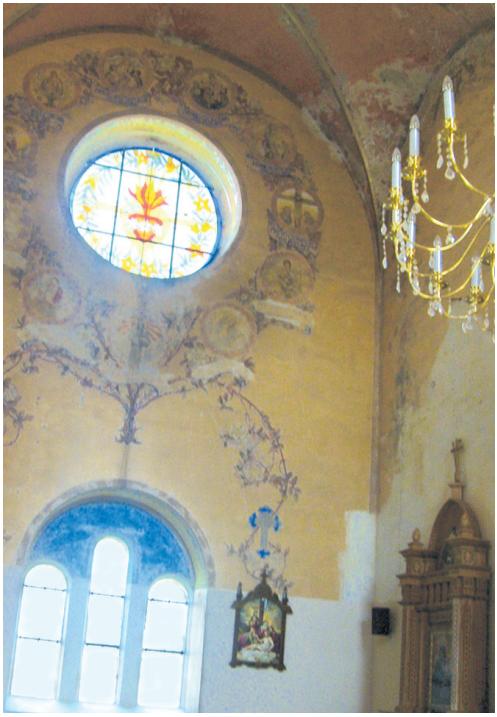

Інтер'єр храму монастиря св. Герарда

Криниця з цілющою водою у с. Руда

якому виявляється єдність віри і Церкви, незважаючи на різницю в обрядах".

Храм постійно розширювався та вдосконалювався. У перші два роки минулого століття на місці обявлення образу Кохавинської Богородиці насамперед замість деревяної каплички звели мурованому у готичному стилі. Саму ж церкву значно розширили – на 13 метрів видовжили святилище і добудували бічні апсиди. Відтак храм отримав форму хреста.

Найвеличнішою і найбагатолюднішою за всю історію Кохавини була процесія коронації ікони золотими папськими коронами у свято Успіння Пресвятої Богородиці у серпні 1912 року. Тоді на церемонію лише потягами прибуло 180 тисяч віруючих. А ще ж їхали підводами та приходили пішки. Відтак у цей день сто тисяч людей прийняли Святе Причастя.

Храм після Другої світової

Чудотворну ікону забрали з собою до костелу у польському місті Глівіци отці Єзуїти, котрі втікали від радянської влади. А вона таки доклала максимум зусиль, аби навіки стерти людську память про це благодатне місце. Адже не лише зробили Кохавино частинкою Гніздичева. З церкви та каплиці познімали хрести, а сам храм перетворили на льоносховище. У стінах монастиря замешкали діти з вадами розумого розвитку. Відтак майже за півстоліття прогнив дах, змокріли стіни, все покрилось пилюкою та брудом. Криницю ж з цілющою водою засипали землею та замінували.

З відродженням УГКЦ відродилося і Кохавино. Храм відтепер належить грекокатолицькій громаді і свій празник святкує у жовтні, у день Покрови Пресвятої Богородиці.

У монастирі святого Герарда замешкали редептористи. А 30 травня 2000 року до Кохавино привезли копію чудотворної ікони.

Кажуть також, що під силою молитви у храмі почав відновлюватися старовинний стінопис.

Садиба і музей Гетьмана Виговського

Львівщина теж козацький регіон! Тут не лише народився гетьман Сагайдачний. А й мешкав, і ймовірно похований гетьман Іван Виговський та його дружина Олена Статкевич.

Відтак село Руда, що на Жидачівщині, не менш славне, аніж Суботів чи Кульчиці. Рудою це село називають з давніх давен, адже у давньоруські часи та в ранньому середньовіччі тут видобували залізну руду, котру тут же і переплавляли на залізо. З нього у нинішньому Жидачеві, а тодішньому Удечі, виготовляли зброю та знаряддя праці.

У Руді 2004 року відкрили як філію Львівської галереї мистецтв музей Гетьмана. Він розміщений у двоповерховому будиночку, в котрому колись мешкав управитель маєтку, а вже при радянській владі функціонувала лікарня.

За метрів сто від музею і памятник видатному Гетьману. Він якраз навпроти колишнього маєтку Виговських. Нині тут ази знань здобувають місцеві дітлахи.

Садиба Гетьмана Виговського

Виговські зявились у Руді у 1660 році

Саме тоді уже колишній гетьман Іван Виговський придбав Руду разом з кількома довколишніми селами у Даниловичів. А вони володіли містечком майже три століття. Ще з тих днів, як його за бойові заслуги подарували дідичеві Данилові Дажбоговичу, котрий і став зачинателем славного галицького роду Даниловичів. Саме при Даниловичах у 1623 році містечко Руда отримало Магдебурзьке право.

До того Виговські мали свій маєток на нинішній Житомирщині у селі Вигово. Батько майбутнього гетьмана служив у митрополита Петра Могили, батька ж брат Василь був овруцьким полковником, історія також зберегла дані про сотника Самійла Виговського. Цей шляхетський рід добре розумів вагу знань та науки. Відтак майбутній гетьман Іван Виговський здобув добру освіту. Це дало йому право керувати справами Луцького земського суду. Згодом він став писарем польського комісара, котрий від імені короля і замість гетьмана правив Україною. На той період життя припадає і знайомство Виговського з Богданом Хмельницьким. Воно стало доленосним у його житті. Адже 1648 року Іван Виговський у битві під Жовтими Водами потрапив у татарський полон. Гетьман тоді викупив його і призначив своїм генеральним писарем. Після смерті Хмельницького гетьманську булаву успадкував його малолітній син Юрій. Однак за порадою Виговського він зрікся її, відтак наказним гетьманом став генеральний писар.

Будучи прихильником повної незалежності України, Виговський своїм маніфестом повідомив уряди європейським країн про розрив стосунків з Росією, а відтак у 1658 році уклав Гадяцький договір. Відповідно до нього у Європі сформувався новий троїстий союз – України, Литви та Польщі.

Росія ж такого стерпіти не могла. Однак Виговський був добрим військовим командиром. Саме це дало йому можливість розгромити московське військо 28-29 червня 1659 року у битві під Конотопом. Проте міжусобиці призвели до того, що вже у жовтні того ж року Іван Виговський зрікся булави. Невдовзі його стратили поляки.

А нащадки гетьмана володіли Рудою та довколишніми селами ще понад століття.

Де ж спочиває гетьман?

Археологи та історики вважають найбільш вірогідною версію про те, що похований гетьман на Львівщині. Однак у ній залишаються теж таємниці: у Руді чи в Йосиповичах, котрі теж належали до гетьманських володінь. Вважається, що у вбивстві гетьмана є не лише політика, а й родинні чвари. Адже гетьман Павло Тетеря, котрий був у родинних стосунках з Іваном Виговським, претендував на його маєтки. Відтак вдовою

залишилась його вагітна дружина Олена та осиротів одинадцятирічний син Остап. У заповіті гетьман Виговський просив похоронити його у монастирі Воздвиження Чесного Хреста. Саме це і навело істориків на думку, що він мав на увазі Манявський скит. Однак такий монастир також був у ті часи і у селі Йосиповичі, яке належало родині Виговських. Саме тому схиляються до думки, що тіло страченого гетьмана привезли на Львівщину.

Після цих стражань улітку 1664 року померла й Олена Виговська. Малого Остапа взяв на виховання брат покійного Гетьмана – Констянтин.

Історики схиляються також до думки, що у часи татарських набігів останки Івана та Олени Виговських перевезли до Руди.

Дуб посадив Іван Виговський

Окрім музею та памятника гетьману Іванові Виговському у Руді вам обовязково покажуть на подвір'ї гетьманського маєтку і старезного дуба. Кажуть, що його посадив сам легендарний переможець у битві під Конотопом.

До речі, до садиби Виговських потраляєш лише через місточок, бо довкола маєток обнесено глибоким ровом. Щоправда, його лише умовно можна назвати гетьманською садибою. Адже ця будівля зявилася уже після того, як Виговські продали маєток наступним господарям – графам Петруським.

Дуб, посаджений Іваном Виговським

При вході до музею – гармата. А вже у ньому чимало раритетів. Зібрано насамперед колекцію ікон з храму у Йосиповичах. Є і образочок з іконостасу йосиповицької церкви. Історики схиляються до думки, що його міг тримати у руках сам Гетьман Іван Виговський.

Ще один цінний експонат – дубові двері. Їх 1712 року подарувала храму у Йосиповичах дружина сина Івана Виговського.

Окрім того, у музеї є і копії з картин епохи Виговського, і колекція портретів гетьманів, і чимало старовинних та козацьких речей. І, звісно, копія славного Гадяцького договору, і схеми та карти відомих переможних козацьких боїв.

Золочівський район

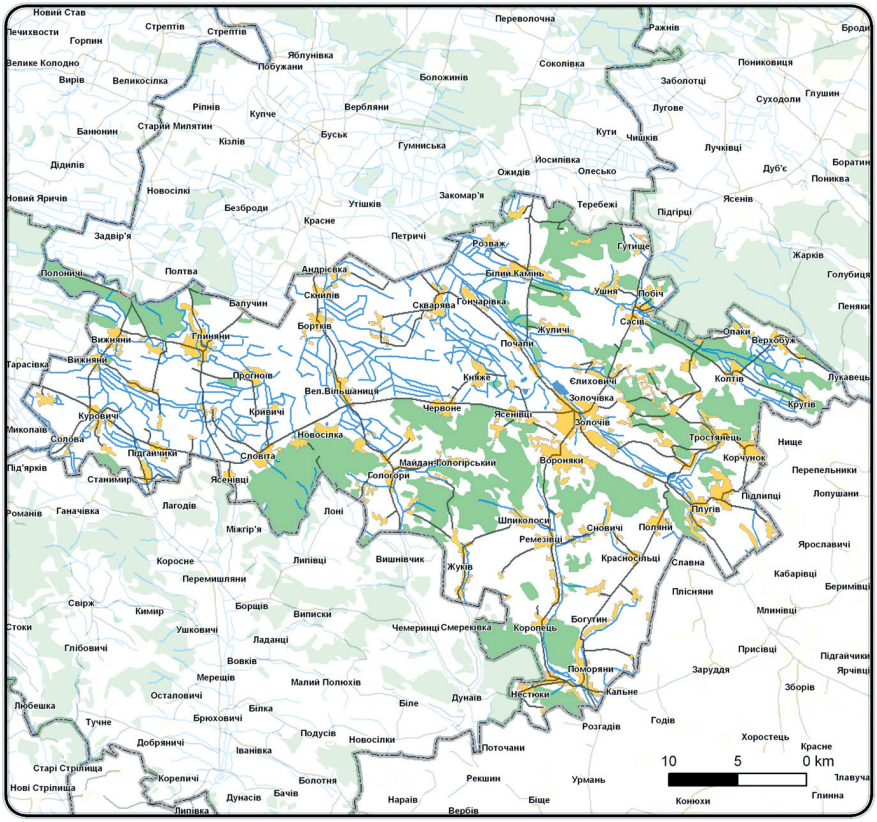

Розкинувся на мальовничих просторах північно-східної частини Львівщини. Один з найдавніших населених пунктів області містечко Глиняни – на Золочівщині. Перша письмова згадка про нього датується 1379 роком. Ще Глиняни – відомий ткацький центр: у 1921 році тут створили килимову фабрику, продукція якої бувала на виставках у Варшаві, Парижі, Нью-Йорку.

У селі Підлисся у 1811 році народився Маркіян Шашкевич, один з організаторів "Руської Трійці", упорядник першої української читанки. У 1911 році йому поставили пам'ятник на Білій Горі, а у 1986 році у Підлиссі урочисто відкрили його музей-садибу.

У Золочеві народився автор державного гімну Ізраїлю Нафталі Герц Імбера.

Містечко Сасів колись було відомим бальнеологічним курортом: тут лікувався імператор Франц-Йосиф.

Золочів – місто, де здійснюються бажання

Золочівський замок відомий не лише своєю цікавою історією та Китайським палацом. До нього приїжджають часто і ті, хто мають потаємні бажання – і матеріальні, і романтичні. Кажуть, що допомагають їх здійснювати два камені, які знайшли поблизу Золочева у лісі. Казали, що біля тих каменів людей чіплявся блуд. На них невідомою нам мовою вирізані таємничі літери. Але найчастіше погляд туриста зупиняється на двох переплетених вінках, які вирізьбив невідомий художник. Один – квітучий, інший – терновий. А ще у них є невеличка дірочка. Вважають: якщо маєш матеріальне бажання, то потрібно покласти у неї палець і повернути його у бік тернового вінка, якщо ж мрія стосується справ сердечних, то треба крутнути пальцем у бік вінка квітучого.

З 1986 року колишній королівський Золочівський замок - музей-заповідник, відділення Львівської картинної галереї. Він входить до відомого туристичного маршруту Галичини – "Золота підкова".

Панорама Золочівського замку.

Місто бояр та королів

Попередником боярського Золочева було давньоруське місто Радече, котре зникло під час монголо-татарської навали у XIII столітті. Про його існування розповідають історичні документи 1180 року. А вже 1423 роком датується перша письмова згадка про нинішній Золочів. Є також відомості, що у цей час у межах міста існувала деревяна фортеця, котра згоріла від вогню кримського татар. Також відомо, що боярський двір зявився у Золочеві ще у XV ст. – коли місто належалдо боярському роду Щечонів. Саме бояри, котрі впродовж багатьох десятиліть володіли Золочевим, зробили його багатим та впливовим містом. Навіть король Владислав III Варненчик, у власності котрого було чимало земель навколо міста, заборгував золочівським боярам 300 гривень і повертав борги саме цими землями. Відтак виникла ситуація, що одразу кілька заможних родин почали вважати себе повноправними власниками міста. Кілька років тривали конфлікти та судові процеси. Аж поки містом не заволоділи польські магнати Сінинські. Вони збудували навколо Золочева оборонний вал та деревяно-земляне укріплення на місці сучасного замку. А ще саме ці магнати у 1523 році здобули для міста Магдебурзьке право. Після Сінинських Золочів часто змінював власників. Аж поки наприкінці XVI ст. його не придбали Собєські. Вони володіли цими землями аж півтора століття.

У 1634 році батько майбутнього польського короля Яна III

Китайський палац

- Якуб Собєський - збудував у місті кам'яний замок. У часи Хмельниччини, у ньому збиралася польська шляхта з усієї округи. У 1649 році татари спалили місто разом із замком, а значну частину мешканців забрали у ясир. Розквіт Золочева розпочався щойно 1671 року, коли місто стало власністю Яна Собеського. Саме перед війною з Туреччиною майбутній король перебудував та укріпив замок. Але після двомісячної облоги турецькі війська таки заволоділи ним.

Через століття Золочів став частинкою Австрії, влада якої закрила у місті два монастирі. Щоправда, згодом в одному з них постала православна церква. У 1834 році місто повністю перейшло у власність австрійської корони. Відтак у Золочеві зявився

постійний військовий гарнізон, а замок перетворився на вязницю. Вона відповідала певним санітарним нормам і була швидше схожа на будинок домашнього арешту. За радянських же часів в'язні тут перебували у жахливих умовах, тут розстріляли і замордували сотні людей.

А з 1986 року Золочівський замок – музей-заповідник, відділення Львівської картинної галереї. Він входить до відомого туристичного маршруту Галичини – "Золота підкова".

Романтика королівської резиденції

З чотирьох башт Золочівського замку можна розглядати світ як на долоні. Зміна його власників та суспільно-політичних умов і моди спричинили часті перебудови замку. В один з таких періодів його перебудували у новоголандському стилі на чотирикутну цитадель, оточену високими валами, укріпленими ззовні тесаними кам'яними плитами, п'ятикутними бастіонами із сторожовими баштами. В'їзна брама, взята у красивий портал з головою лева, мала міст, який на ніч ховали за браму. А на території самого Золочівського замку був двоповерховий житловий палац оборонного типу – палац у стилі ренесансу, а також Китайський палац – данина тодішній моді на все східне. Таких палациків є лише три в Європі – у Сан-Сусі, Петергофі та власне у Золочеві. Він має вигляд двоповерхової шпилястої ротонди з одноповерховими бічними прибудовами. Після проведеної реставрації з 2004 року Китайський палац відкритий для туристів. Нині у ньому – рідкісна для України колекція східного мистецтва.

Експонати Золочівського замку.

Окрім того, на території Золочівського замку був будинок для гостей на п'ять кімнат, кухня, пекарня, стайня, криниця, порохівня.

Розквіт замку та побудову Китайського палацу приписують у заслуги Марії-Казимирі, дружині польського короля Яна III Собєського. В останні роки життя Яна III вона дедалі частіше усамітнювалась у Золочівському замку. Ця незрівняної краси

француженка з кров'ю простолюдинки довго та наполегливо йшла до королівського трону. До тогочасної Речі Посполитої вона приїхала з Парижа тринадцятирічною дівчинкою. Закоханий у красиву француженку з хорошими манерами Ян III Собєський не міг одружитися з нею одразу – проти їхнього шлюбу була мати короля – Теофіла. Відтак Марія-Казимира вийшла заміж за Яна Замойського. Однак доля була прихильною до закоханих Марії та Яна. Її чоловік не лише безпробудно пиячив, а ще й занедужав на невиліковний на то час сифіліс, і невдовзі помер. Минуло кілька років і Марія все-таки стала офіційною королевою (хоча таємно у церкві вони повінчались значно раніше). Більше того - вона мала значний вплив і на самого короля, і на європейську політику. Тоді всі однозначно казали: «Марися керує Яном, а вже Ян — Польщею». Попри те, що Марія-Казимира була освіченою та мудрою, та ще й на рівні з чоловіками боронила Золочівський замок у часи небезпек, поляки недолюблювали її. Здебільшого – за західноєвропейську орієнтацію, яку від дружини перебрав і Ян III. Вона часто бувала на батьківщині, у Парижі. Один з таких візитів закінчився тим, що Марія стала кумою Людовика XIV. Він тримав до хресту її сина – королевича Якуба.

Інші принади Золочева

Безперечно, насамперед – це найстаріша збережена історична споруда міста – церква святого Миколая, "на Валах". Її споруджено ще у далекому XVI ст. Вона хоч і невелика за розмірами, проте має добрі потужні стіни, як і вимагалось для тогочасних сакральних споруд. Однак подальші реконструкції та реставрації внесли свої зміни у інтер'єр храму. Відтак у храмі можна милуватися і рококовим іконостасом А.Штіля та модерновими розписами стін в українському та візантійському стилях.

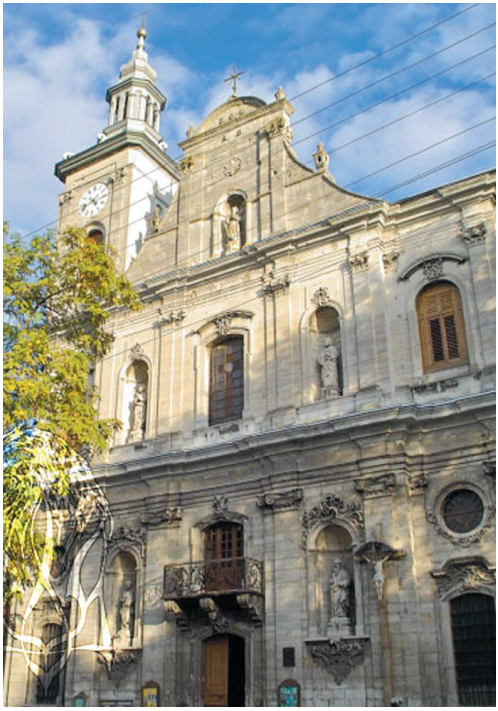

Золочів сакральний.

Мандруючи Золочевим, варто також побувати у Воскресенській церкві XVII ст., бароковому костелі XVIII ст., та відновленому василіанському монастирі.

Верхобуж: освячений початок могутнього Бугу

Могутня європейська ріка – Західний Буг, яка несе свої води територією України, Білорусі та Польщі, бере свій початок на Львівщині: у селі Верхобуж, що у Золочівському районі. Розташоване воно за 22 км на північний захід від райцентру.

Кажуть, що назва ріки походить від слова бук, яке у давній словянській транскрипції звучало як буг.

А й справді джерело, з якого починається Західний Буг, знаходиться поміж горбів серед букових лісів біля підніжжя Східної височини на околиці села Верхобуж. Зі сходу джерело оточують заповідні зони "Бук в околицях Верхобужа" та "Модриновий гай", а з півночі проходить великий Європейський вододіл. Недалечко – урочище "Довжок". У ньому росте чимало рослин, які занесені у Червону книгу України: підсніжники білі, сон-трава, котячі лапки та інші. А просторами урочища розгулюють олені, муфлони, дикі кабани та козулі.

Перший водоспад

Поміж пагорбів під опікою Богородиці

Маленький струмок поступово ще на території села Верхобуж перетворюється у потужну водойму, котра здолавши тисячі кілометрів впадає у Балтійське море.

Перші згадки про цю територію є у давньоруських літописах з VI-IX століть. У X столітті плем'я бужан, яке проживало у цій місцевості, ввійшло до складу Київської Русі.

Перші верхобужани поселилися на горі Збіч. Там і церкву збудували. Однак у цьому місці так і не змогли дістатися до води. Тому згодом усім поселенням перейшли вниз – до витоків Бугу. Так і розбудували село у верхівї річки.

Старовинна дерев'яна церква Успення Пресвятої Богородиці – найважливіша святиня Верхобужа. Точної дати її побудови нині достеменно не можуть назвати. Однак задокументовано, що храм до села перенесли у 1730 році з гори "Збіч". Сталося це після страшної епідемії чуми, котра нещадно забирала життя верхобужан. Селяни вирішили, що це стається тому, що церква стоїть на самоті – далеко від людей. От і перенесли її до себе поближче. А ще тоді ж додали два крила з правого і лівого боку від іконостасу.

Кажуть також, що прямуючи до Берестечка, у цьому храмі молився гетьман Богдан Хмельницький.

Нині село Верхобуж невеличке: майже півтисячі мешканців. Найперше, що привертає увагу у Верхобужі – до кожної хати веде місточок, а над ними – кущі верболозу. Адже маленький струмочок оповив усе село, і на його території він набирається перших сил.

У Верхобужі важко знайти подвір'я, на якому би не росла калина: така тут традиція – садити поряд з житлом цей вічний символ України.

Незважаючи на те, що молоді у селі мало, Верхобуж від ранньої весни до пізньої осені потопає у цвітінні квітів, а навесні ще й квітують яблуні, вишні та черешні. Вони тут теж біля кожної хати.

Старожили розповідають

Ще одна особливість Верхобужа – його мешканцям у принципі не потрібні холодильники. Уздовж усього села у струмку Західний Буг селяни зберігають та охолоджують у банках, глечиках і відрах молоко та інші продукти.

Оскільки вода у річці не замерзає, то мешканці Верхобужа упродовж усього року мають малосольні огірки. Засоливши їх у відра чи банки, одразу ж виносять у воду поряд з помешканням, і щораз виймають потрібну порцію. Відтак вони є особливими – хрумкими, а на смак – малосольними.

Колись у селі було чимало млинів та мірошників – сам Бог велів. Старожили розповідають, що у Верхобужі одночасно працювало сім млинів. Однак нині жоден з них не зберігся. Зате з покоління в покоління по всьому краю розповідають про те, що вздовж течії Західного Бугу у цій місцевості є глибокі підводні печери. Бувало поки приїжджі господарі мололи збіжжя, коні заходили

Освячений початок Бугу.

води напитися, то й провалювалися у безвість разом з підводами.

Кажуть, що кілька років тому одного разу у Верхобужі зайшло у річку телятко. Його закрутила течія, потрапило у печеру, а вода винесла бідолашне на поверхню уже мертвим через кілька кілометрів від Верхобужа у сусідньому селі.

І хоча тут Західний Буг робить лише перші кроки, усе ж долає їх впевнено і має чимало сили. У шістдесяті роки минулого століття у селі навіть працювала мінігідроелектростанція, котра забезпечувала село світлом.

Місцева гордість

Мешканці Верхобужа – привітні та гостинні. Однак за будь-якої нагоди не забудуть нагадати, що гордяться не лише тим, що у їхньому селі починається велика європейська ріка.

Дорогою зі Золочева до Верхобужа є місцева гордість – старезна липа, під якою відпочивав Богдан Хмельницький.

У цьому селі народився співак, поет та композитор Теодор Кукуруза. А ще у Верхобужі з 1925 року діяла бібліотека, яку називали хатою-читальнею. На той час це була поважна книгозбірня – майже 400 примірників книг. Щоб мати доступ до неї, потрібно було вступити в освітнє товариство та сплачувати членські внески. Саме з цих коштів і поповнювались фонди бібліотеки.

У Верхобужі гостям обовязково покажуть поряд з церквою і символічну могилу "Борцям за волю України". У часи Другої світової війни на території села діяв Самооборонний кущовий відділ борців за незалежність України. У одній з хат у Верхобужі бійці облаштували криївку, яку викрили у 1947 році. Однак ніхто з вояків УПА не здався живцем, а впали від куль ворога, виконуючи на повний голос "Ще не вмерла Україна".

А річка непроста

Та повернімось до витоку Бугу. Кілька років тому його дбайливо впорядкували – обклали бетоном, поставили лавочки для відпочинку.

Тепер біля витоку джерела постійно стоїть металеве горнятко, яким усі охочі пють освячену воду і споживають початок Бугу.

А вже за кілька десятків метрів від витоку вода стрімко спадає з обриву невеликим водоспадом і стає у цьому місці білою, наче молоко.

Гаваречччина: серце чорної, як ґава, кераміки

Серце чорнодимленної, унікальної на сьогодні, кераміки б'ється у Гаваречччині – невеличкому селі, що у Золочівському районі. Його мешканці, щоправда, самі називають своє поселення "Гаравеччина". Колись предки нинішніх гончарів жили не тут, а неподалік – у тодішньому містечку Білий Камінь. Але його власниця – пані Тереза - була невдоволена тим, що над містечком постійно стояв чорний дим від печей гончарів. От і наказала майже триста літ тому майстрам йти з міста подалі і шукати собі інше місце для поселення. Бажано – серед лісу. Вони подались у розвідку. І разом з сімями, своїми традиціями та майстерністю поселились у нинішній Гаваречччині. Кажуть, що своє село назвали на честь дочки пані Терези – Ґави – Гаваречизною. Хоча хтозна, чи й справді це було зроблено на честь панянки. Адже гончарні вироби місцевих майстрів і самі чорні та блискучі як ґави. Згодом Гаваречизна трансформувалась у Гаваречччину. Так ми її і знаємо.

Майстер зі своїми виробами

Диво у лісі

З тих часів і чаклують гаварецькі майстри над глиною серед лісу. Улітку поміж зелені трав та дерев нерідко важко знайти потрібну хату. Адже усі вони старанно "замасковані" – від землі до самісінького даху обкладені сіном. Роблять це віками для того, щоб глиняні стіни не мокріли, коли в домі палиться. Грубу верству сіна підтримують вбиті у землю жердини. Ще кілька десятиліть тому усі гаварецьці хати були лише під соломою та курними – дим виходив не через комин, а піднімався на горище. Власне тут і сушили майстри свої глечики, миски, коники та інше. У кожній хаті під стелею також були широкі полиці для глечиків.

Більше ніж піввіку тому у Гаваречччині гончарством займалися усі мешканці села. Понад те – кожен мав свій гончарний круг. Сісти за чужий вважалося ознакою поганого виховання. Нині ж майстрів чорнодимленої кераміки у Гаваречччині можна на пальцях перерахувати. Нема значного попиту на продукцію – вона стала сувенірною, а для домашнього вжитку використовують придбану у крамницях.

А раніше жоден ярмарок у Золочеві, Олеську та Бродах не обходився без виробів гаварецьких майстрів. Газди підводою возили посуд на ярмарок у Золочів, Олесько чи Броди. Щоб усе щасливо доїхало на торговицю, вони акуратно перекладали кераміку соломою.

Недалечко від Гаваречччини гончарі беруть споконвіку і свій основний засіб виробництва – глину. Вона буває двох видів: "масна" (або пластична) і "пісна" (малопластична). Її тут ще називають "мулом". Щоправда, за масною гончарі їдуть довше – десять кілометрів, а за мулом — лише два. Тепер їм допомагають доставляти її додому автівки, раніше ж приносили глину в мішках на плечах. Але беруть її все-таки лише там, де й прадіди.

Уже приступаючи до праці, масну і пісну глину змішують у пропорції два до одного. Потім довго очищують від різного непотребу, роблять однорідною і пластичною. А ще довго вимочують у ванні, перецідюють через сито, б'ють, переминають, щоб усередині не залишилося повітряних бульбашок.

Магія гончарного круга

Побутові потреби у посуді місцеві гончарі задовольняли справно. Найпоширенішими виробами були в основному миски, глечики-гладущики, макітри, вазони, маснички (ступка для збивання масла), горщики-"баняки". Іноді останні були настільки великими, що у них могла спокійно вміститися доросла людина. Та й печі були відповідних розмірів: гончар ніколи не "рачкував", а вільно заходив у піч, щоб закласти вироби у горн. Кажуть, що під час війни люди у тих печах рятувалися від бомб.

Нині гончарні печі у Гаваречччині запалюють не щодня, як ко-

лись – а приблизно раз на квартал. Усе залежить від потреби. Як назбирається достатньо виробів, то й починається випал. Він триває приблизно півдоби. Для цього використовують лише граб чи бук. Адже при згорянні вони дають достатньо високу температуру, від якої залежить якість випалу.

У цьому ремеслі теж є свої таємниці: дрова у піч потрібно підкладати поступово, аж поки вони не займуть весь простір. А ще у піч потрохи підсипають землі: на самому початку випалу, а як почервоніє – тоді до половини, а потім додають ще потрішки. Адже саме земля у печі не пропускає кисень, а відтак розжарена поверхня керамічних виробів вбирає кіптяву. Звідси і її назва – димлена.

Знавці кераміки вміють на око відрізнити справжню гаварецьку кераміку від підробок – виготовленої в електричних чи газових плитах. Вона є набагато тонша та легша. А ще добре випалені гаварецькі вироби мають не чорний, а ледь сріблястий колір. Окрім того, вони міцні, довговічні та дзвінкі...

Завдяки цьому 1982 року на міжнародному конкурсі в Італії гаварецький виріб завоював найвищі оцінки міжнародного журі.

Але для того, щоб виріб засяяв по-справжньому, по-гаварецьки, місцеві майстри над ним чаклують довго. Адже до випалу місцева кераміка не дуже відрізняється від інших глечиків. Звичайний вохристий колір. На нього і наносять місцевий колорит. Процес лошіння у Гаваречинні називають

Гаварецька кераміка.

гладінням. А проводять його особливими камінцями-кремніями , які збирають у тому ж місці, де й беруть глину. Відтак шліфують і отримують робочий інструмент.

Керамічних собачок, котиків та інших звірят гаварецькі майстри одягають у “шуби”. Її роблять, наносячи на них шар рідкої глини, і вже по ній легенько вистукують вправними пальцями.

Нині ж кожна сім’я, котра себе поважає та вважає українцями, прагне мати у хаті бодай один виріб, привезений з Гаваречинни. Захоплюється ними і наша численна діаспора.

А й справді, гаварецький глечик робить сімейне гніздо затишнішим та теплішим.

Кам'янка-Бузький район

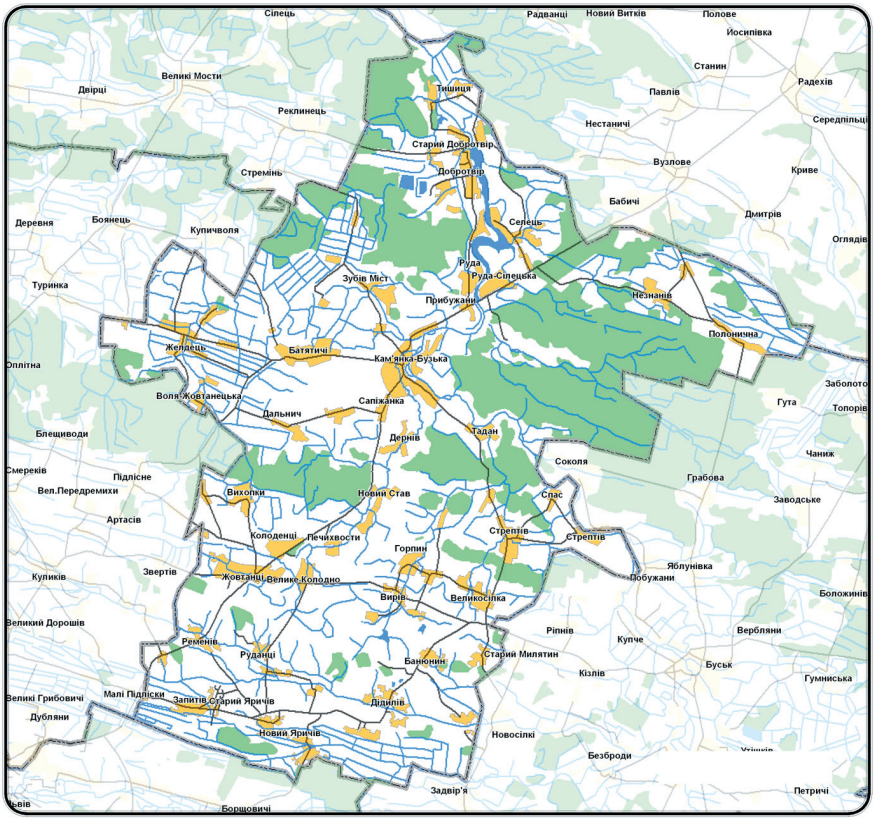

Розкинувся на Буго-Стирській рівнині на півночі Львівщині. У минулому Камянеччина була відома на всю Європу завдяки місцевому промислу – вивіз на продаж волів за кордон. Камянеччина вважається "колискою" українського театру. У старовинному храмі Святого Микити у Дернові (1666 р.), у 30-их роках минулого століття знайшли так званий Дернівський збірник кінця XVI- початку XVII ст. У ньому було дев'ять інтермедій невідомого автора.

На Кам'янеччині, у Вислобоках, у 1871 році народився поет і вчений Василь Щур. У Кам'янці Григорій Тютюнник написав "Вир".

Жовтанці та Колодно, що на Камянеччині, відомі завдяки твору Гашека "Пригоди бравого вояка Швейка". А ще у Жовтанцях мешкала кохана Івана Франка, шкільна вчителька – Климентина Попович. На місці їх зустрічей споруджено символічний пам'ятник.

Красний Город – Кам'янка Бузька

За майже півсотні кілометрів від Львова є давнє місто Кам'янка Бузька. Упродовж історії воно кілька разів змінювало свою назву. Адже життя тут триває щонайменше п'ять тисячоліть поспіль. Археологи кажуть, що перші люди тут осіли ще в епоху міді та бронзи, тобто за три-дві тисячі років до Різдва Христового. Ці ж учені переконані, що найважливіший торговий та ремісничий центр Львівщини – місто Красний Город було попередником саме нинішньої Кам'янки Бузької. Назву ж "Кам'янка" дослідники трактують по-різному. Одні переконані, що місто назвали на честь річки Камінки, яка несе свої води містом. Інші ж стверджують, що місто отримало назву через величезні брили каміння, котрі з'явилися тут зі Скандинавії у Льодовиковий період.

А ще саме у Кам'янці Бузькій написав свій "Вир" Григорій Тютюнник.

Ратуша у м. Кам'янка-Бузькій.

Кам'янка Струмилова

Струмиловою Кам'янку стали називати на честь її старости, орендатора цих королівських земель – Юрія Струмила. Цей шляхтич керував роботами з укріплення міста у 1448 році. Хоча відомо, що ще століття перед тим місто уже було добре укріпленим, оточене ровами і високими валами з частоколом.

Деревяна церква святого Миколая Чудотворця.

У 1471 році місто отримало маґдебурзьке право. У 1509 році на Кам'янку напали татари, і після дводенних жорстоких боїв зламали оборонні укріплення, зруйнували місто, спалили церкви і костели. Однак громада дружно взялася до роботи, і у письмових згадках від 1564 році відомо уже про дві церкви -- Миколаївську і П'ятницьку.

Ще у XV столітті Кам'янка Струмилова була центром торгівлі та ремесел. Адже через місто пролягали важливі торгівельні шляхи з Києва до Польщі та з Волині на Львів. Двічі на рік тут проводили ярмарки, щотижня відбувалися торги. 1578 р. місто одержало право складу для дрогобицької солі. У місті діяли цехи кушнірів, ковалів, шевців, гончарів, слюсарів, мечників. І хоча татарські напади наприкінці XV – на початку XVI ст. знищили місто, воно втратило давні привілеї, та все ж 8 квітня 1509 р. король Сизігмунд I наново підтверджує міські права Кам'янки.

У XVI-XVII ст. на Кам'янеччині налагодився новий промисел – вивіз на продаж волів за кордон.

У XVIII ст. місто поступово відродилося і залишилося центром ремісничого виробництва. Тут працювали кушнірський, шевський, ткацький, ковальсько-слюсарний, бондарський, гончарний, столярно-токарський та ливарно-мечницький цехи, а також цех рибалок. У місті діяли цегельний завод, винокурня, паровий млин, лісопильний завод, на якому виготовляли паркет, смолу, терпентин і деревне вугілля.

Кам'янка сакральна

У сучасній Кам'янці Бузькій окрім старовинних будиночків у центрі міста та ратуші увагу привертають насамперед три храми – Церкви Святого Миколая та Різдва Пресвятої Богородиці, а ще – неоготичний костел Успіння Богородиці.

Костел Успіння Богородиці.

Дерев'яна церква святого Миколая Чудотворця – одна з найдавніших споруд у місті: вважається, що її звели ще у далекому XVII столітті. Вона дерев'яна, споруджена з сосни. Однак аби час не владарював над храмом, майже через двісті років після побудови, під ним спорудили камяний фундамент. Саме у цій церкві знайшли і перше слов'янське паперове Євангеліє 1411 року написання. До цього храму у 1862 році перенесли і Чудотворну Ікону Богоматері з розібраної деревяної церкви Різдва Пресвятої Богородиці. Новий же величний мурований храм Різдва Пресвятої Богородиці звели завдяки місцевому пароху – отцю Михайлові Цегельському. Урочисто церкву освятив 20 вересня 1882 року митрополит Сильвестр Сембратович.

Кам'янка-Бузький костел височіє у місті ось уже майже століття. За цей час йому довелося немало пережити. У січні 2005 року невідомі зловмисники, вибивши бічні двері, вкрали храмову скарбницю, відкрили дарохранительницю й розсипали все, що зберігалось у ній, на дорозі і тротуарі перед храмом.

Загалом як діючий храм костел у Кам'янці існував менше двох десятиліть. Проект його побудови розробили ще у 1901 році. Однак лише через десять років освятили перший камінь під його будівництво. Зведення храму перервала Перша світова війна. Відтак освячення зведеного храму відбулося щойно у 1929 році. І вже з приходом більшовиків храм став недіючим – у ньому влаштували склад. Коли у 1989 році костел передали католицькій громаді Кам'янки-Бузької – споруда була вже на третину зруйнованою.

В 1996 році костел став Санктуарієм Умираючого Господа Ісуса з Милятина, а у 1997 році до храму перенесли копію ікони Ісуса Милятинського. Цей образ привезли в Україну з Риму ще у XVII столітті. До II Світової війни він зберігався в новомилятинському монастирі кармелітів, а потім у Стрептові, що на Кам'янеччині.

Краєзнавчий музей

Як і годиться для міст зі славною історією, у Кам'янці-Бузькій

нині функціонує краєзнавчий музей. Окрім інших цікавих матеріалів – поштівок, ікон, та різноманітних виставок, які тут періодично відбуваються, головна частина музею присвячена родині Цегельських. Отець Михайло Цегельський був парохом у Кам'янці сім десятиліть. Саме завдяки його старанням у місті зявилася нова церква Різдва Пресвятої Богородиці та Народний дім. Він також зорганізував місцевий осередок "Просвіти". У Кам'янці над Бугом у 1875 році на світ зявився і його син – Льонгин. Саме той, що згодом став першим міністром (секретарем) внутрішніх справ ЗУНР, учасником переговорів з гетьманом Скоропадським та Директорією УНР. Він брав участь у підготовці злуки УНР та ЗУНР. Льонгин Цегельський є також автором Акту Злуки. Згодом він став дипломатом – у 20-х роках був представником уряду ЗУНР у США, де й залишився мешкати.

Кам'янка-Бузький краєзнавчий музей.

Колиска українського театру

Саме так називають Кам'янку Бузьку. Адже найдавніші українські драматичні твори, тексти яких дійшли до наших днів, - це дві інтермедії з трагедії Якуба Гаватовича. Цей львів'янин за походженням деякий час вчителював у Кам'янці Струмиловій. І от 29 серпня 1619 р. на міській Ринковій площі він разом зі своїми учнями під час ярмарку, у присутності численної шляхти та простих людей, поставив свою драму "Трагедії або Образ смерті пресвятого Іоанна Хрестителя, посланця Божого", Дійові особи трагедії розмовляли польською мовою. Але після 2-го та 3-го актів були дві українські інтермедії - "Продав кота у мішку" та "Найкращий сон" .

Однак на тому роль Кам'янки як колиски українського театру не вичерпується. Адже саме у цьому місті у 1914 році вперше актори українського театру товариства "Бесіда" на сцені Народного дому поставили драму Івана Франка "Украдене щастя" за текстом оригіналу. Серед акторів був і легендарний Лесь Курбас. Варто додати, що виставу актори ставили відповідно до тексту оригіналу, включаючи і ті місця, які з твору викреслила цензура.

Миколаївський район

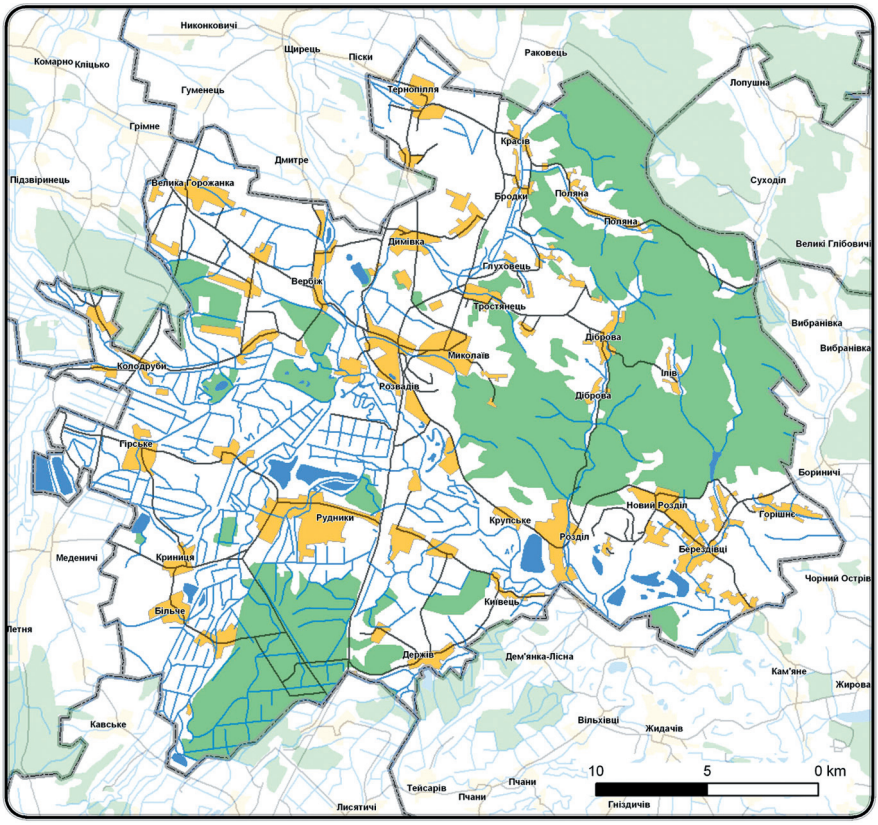

Розкинувся на берегах Дністра на перетині міжнародних автошляхів. Колись Миколаївщина була батьківщиною німецьких колоністів, однак тепер від їх поселень не збереглися навіть назви. В одній з таких родин у Миколаєві народилася Юлія Шнайдер, яку ми знаємо як українську поетку Уляну Кравченко. На Миколаївщині народився поет Микола Устиянович, тут свій початок бере рід Шухевичів. Миколаївщина багата старовинними сакральними памятками. Це і костел Воздвиження Чесного Хреста з дерев'яною дзвіницею у селі Березівці, і Церква Святого Миколая з деревяною дзвіницею у селі Мала Горожанка , та костел кармелітів і синагога у Роздолі.

У селі Горішнє збереглися залишки замку Тарлів, а у Роздолі - Палац графів Ржевуських-Лянцкоронських з парком з 1704 року. Та, безперечно, насамперед Миколаївщина приваблює колишньою столицею білих хорватів – древнім Стільсько.

Стільсько – столиця Білих хорватів

Наприкінці минулого століття науковці почали активно досліджувати пам'ятки давніх хорватів у Верхньому Подністров'ї. Відтак серед нововиявлених памяток особливу увагу звернули на унікальний історико-культурний комплекс з центром – городищем IX –XI століть у селі Стільсько, що неподалік Миколаєва. Давньоруською "стольск" означає "столиця" . Стільське городище занесено до державного реєстру нерухомих памяток України.

Стільське городище займало у свої славні часи – у другій половині X століття - величезну площу понад 260 гектарів. Воно було потужним центром, адже стояло на перетині торгових шляхів з півдня на північ і зі заходу на схід, тут була межа західних та східних словян, римської та візантійської церков, а поруч – водна артерія Дністер. У ті часи Стільсько було містом з 40-тисячним населенням, а за територією майже удвічі більшим, аніж тодішній Київ.

Колишня столиця гостинних і лютих білих хорватів.

Стільсько – потужний макрополіс середньовічної Європи

Великих ж або білих хорватів як мешканців українського Прикарпаття згадують у різних літописах. Про них у своїх записах повідомляв візантійський імператор Констянтин Багрянородний у книзі “Про управління імперією”: “хрещені далматинські хорвати походять від нехрещених хорватів, які живуть за горами Угорськими, тобто у Північному Прикарпатті”.

Білі хорвати – це словянське плем’я, котре у VI-X століттях жило по обидва боки Карпат. “Білими” їх називали, бо мешкали на заході, а “хорватами” або ж “горватами” їх іменували від того, що вони були мешканцями гір.

До речі, візантійський імператор Маврикій казав про білих хорватів як про людей гостинних та чемних, однак лютих, коли їх чимось роздратувати.

Стільське городище займало у свої славні часи – у другій половині X століття - величезну площу понад 260 гектарів. Воно було потужним центром, адже стояло на перетині торгових шляхів з півдня на північ і зі заходу на схід, тут була межа західних та східних словян, римської та візантійської церков, а поруч – водна артерія Дністер.

Під час розкопок дослідники дійшли висновку, що Стільсько було потужним макрополісом середньовічної Європи. Воно мало чітку структуру ранньофеодального міста, яке було оточено кількома лініями

Таємничі заглибини.

оборони, двочастний замок, а ще – густонаселене. Стіни збудованих земляних укріплень мали висоту 15 метрів, а їх протяжність сягала 10 км.

А з заходу Стільсько захищали стрімкі схили гір. Ці величезні камені над урвищами й досі можна побачити. І досі збереглися сліди від підйомних мостів, що закріплювали у пази, які були видовбані у цих каміннях.

У місті процвітало гончарство та ковальство, тут були свої добре озброєні воїни. І досі у назві місцевості збереглися ті давні часи – урочища Золоті ворота та Княжа криниця.

Довкола дитинця було теж добре укріплене передмістя. Тут мешкало вільне міське населення – купці, ремісники, служителі культів. Такі висновки зробили

археологи на підставі проведених розкопок. Адже під шарами грунту знайшли десятки житлових та ремісничих приміщень, помешканння заможних городян. У пожежі, яка зруйнувала місто, вціліло кілька печей-камянок, а також знайшли рештки кружального та ліпленого посуду, зброю.

До столиці білих хорватів йшло одразу кілька доріг, а ще – кілька підземних ходів, було і водне сполучення. На під'їздах до міста височіли башти, здіймаючись до неба на 5-6 метрів. Виготовлені вони були з дерев'яних колод. Човни ж плили з Дністра до Стільсько рукотворним 11-кілометровим каналом, спеціально спорудженим ще у IX столітті на річці Колодниці.

Столицю знищили лише підлістю

Народна па'мять зберігає легенду про загибель великого стольного града, який височів на горі над нинішнім селом Стільське. Недоступна для ворогів твердиня завжди щасливо оминала їх набіги та штурми. Так було і під час останньої облоги – столиця її мужньо витримала. Чужинці так і не знайшли у собі сміливості його штурмувати. Запаливши сполоскипи вночі, ворожі загони буцімто почали відступати. Однак це була лише їх військова хитрість, а не відступ. Мешканці Стільсько повірили, що небезпека позаду, і відчинили головні ворота міста та зняли охорону. Ворожий загін зненацька вискочив зі засідки, ввірвався у столицю, і підпалив її. Язики полум'я високо здійнялись до неба. Це стало сигналом про необхідність повернення для інших частин ворожого війська. Так зникла велика могутня столиця білих хорватів. Ті, кому пощастило залишитися живим, перебрались у долину річки Колодниці, і заснували нинішнє Стільсько.

Народні перекази також зберегли пам'ять про те, що глибоко під землею, під городищем, було і підземне місто. І хоча через брак коштів, остаточне слово науковці ще не сказали, проте не заперечують цієї народної версії. Понад те – вони переконані, що підземні лабіринти – праця людських рук. Відтак припускають, що їх використовували як печерні храми та успальниці місцевої знаті й духовенства.

Білі хорвати були язичниками і вірно поклонялися своїм богам. І досі у скелях є витесані святилища. Довкола Стільсько є сім паралельних тунелів, різної довжини, але з'єднаних між собою. Усі вони вони ведуть до напівкруглого майданчика. історики припускають, що швидше за все, тут волхви здійснювали обряди. Вони мешкали у комірчинах, витесаних у скелях. З приходом на наші землі християнства ці комірчини стали келіями для ченців. Вони також у скелях витесували ніші для зберігання мощей святих.

Ці заглибини у скелях у всі віки використовували мешканці довколишніх територій. А нині у скелях місцеві селяни використовують їх для зберігання продуктів узимку, адже температура тут не змінюється упродовж усього року. Рівно плюс одинадцять за Цельсієм.

Мостиський район

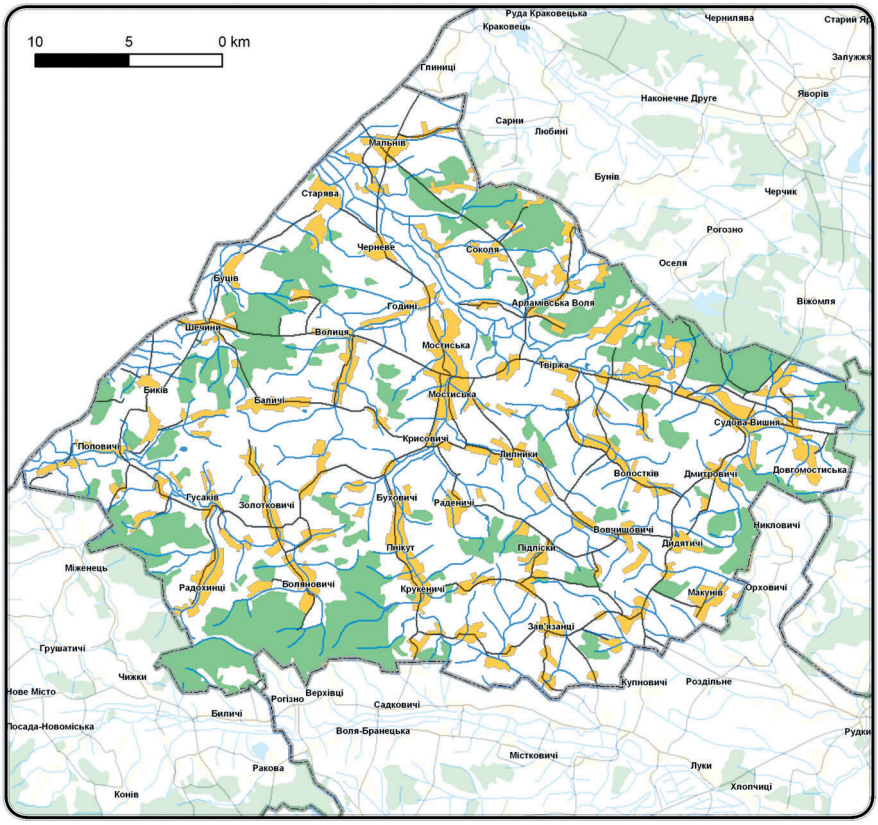

Розкинувся у прикордонні на просторах Головного Європейського вододілу. У давні часи його територією пролягав важливий торговий шлях зі Західної Європи у Русь.

Історично склалося так, що на території нинішнього Мостиського району паралельно розвивалися польська та українська культури. З Мостищини у світи пішли діяти та творити астроном, географ і історик Бернард Ваповський, польський письменник Мартин Кровіцький та український полеміст Іван Вишенський, відомі економісти Андрій Фредро та Ян Тоболька.

У селі Новосілки народився всесвітньовідомий співак Модест Менцинський.

А ще на Мостищині збереглася унікальна історична памятка усіх народів Європи – залишки фортеці Перемишль, яка на початку минулого століття була однією з найбільших тодішніх європейських обронних споруд.

Садиба
Богдана-Ігоря Антонича

До невеликого села Бортятин, що на Мостищині – 20 км на схід від райцентру. Зі Львова – 50 км. Молодий поет, студент Львівського університету Богдан-Ігор Антонич щовихідних долав цей шлях. Тут мешкали його батьки.

Перед переселенням до Бортянина сім'я Антоничів проживала у селі Новиця Горлицького повіту (нині – це територія Польщі), де й з'явився на світ майбутній поет. До речі, прізвище Антонич сім'я отримала незадовго до народження свого єдиного сина – Богдана-Ігоря. До цього вони мали прізвище – Кіт.

Початкову освіту майбутній поет здобував під наглядом приватної вчительки в інтернаті, а вже гімназію закінчив у місті Сянок. Лемківська родина прогресивно настроєних в українському дусі Антоничів до Бортятина потрапила під тиском життєвих обставин – втікали від переслідувань поляків. До речі, рідного брата отця Василя таки замордували польські націоналісти. У будинку, де мешкали Антоничі – отець Василь, парох місцевої церкви, та його дружина, садиба-музей.

Музей-садиба Б.-І. Антонича.

Трагедія родини Антоничів

У Бортятин родина Антоничів приїхала 1925 року. Отець Василь отримав тут парафію і почав служити у місцевій греко-католицькій церкві Успіння Пресвятої Богородиці. Недалечко від храму у центрі села на пагорбі був і дерев'яний будиночок на п'ять кімнат, у якому завжди мешкали місцеві душпастирі, так зване попівство.

Поселившись недалеко від Львова, у Бортятині, сімя на деякий час отримала спокій. Восени 1928 року Богдан-Ігор вступив до Львівського університету, де студіював словянську філологію. Батько ж тим часом вірно служив Господу та громаді села. У Бортятині і досі памятають, що сім'я Антоничів не гналася за статками – отець Василь роздав і худобу, і землі місцевим селянам. А ще саме його стараннями у цьому селі зявилася кредитна спілка, для функціонування якої спеціально звели будинок. Також перед Другою світовою війною стараннями пароха у Бортятині розпочали будівництво нової, мурованої, церкви.

Улітку 1937 року важко занедужав їхній єдиний 28-річний син, визнаний уже на той час поет Богдан-Ігор Антонич. Молодий організм переборов запалення кишки, а потім легенів, однак не витримало серце...

Перенісши страшну втрату, сім'я продовжувала жити, а її глава – служити. У 1945 році, він відійшов у вічність.

Вдову ж нова влада вигнала з будинку. Там розмістили сільраду

Молодий поет.

та "контору" місцевого колгоспу. Згодом господарство звело собі нове приміщення, і у колишньому будинку Антоничів зазвучали дитячі голоси – його пристосували під чотири класи місцевої школи та бібліотеку.

Десять останніх років життя по смерті чоловіка мати Богдана-Ігоря Антонича, яка мала неабиякий авторитет у селі, прожила у злиднях – її прихистила у своїй домівці одна з сімей Бортятина. На той час припадає і забуття її сина як поета.

Талант, що спалахнув та згас, мов зірка

Поезією ж Богдан-Ігор Антонич захопився ще дитинстві. Невдовзі і сам почав віршувати. Перші поетичні рядки з-під його пера з'явилися польською мовою: воно й не дивно,

Гурток студентів-українстів у Львові, ряд знизу, перший зліва – Б.-І. Антонич.

адже навчався у польській школі, та й оточення було лише польським. Ситуація змінилася після вступу до Львівського університету. Тут навчалося багато українців. Вони й заохотили Богдана-Ігоря Антонича писати рідною мовою. І не лише заохочували, а й допомагали вивчати українську мову у всій її красі та нюансах.

Перші свої поезії українською мовою Антонич прочитав саме у студентському середовищі. Зробивши перші впевнені кроки на літературній ниві, поет активно включився у громадське життя Львова.

Богдан-Ігор Антонич мав добрий смак, тому його перші твори залишилися переважно у рукописах – свої ранні поезії він не віддавав до друку. Уперше його вірш з'явився у 1931 році у журналі "Вогні". Він також робив різноманітні доповіді про стан української та іншомовної літератури, писав статті та рецезії, про політичні та громадські справи під псевдо Зоїл дискутував на шпальтах різних видань про громадські та політичні справи. Також у журналі "Дажбог" вів літературну хроніку, а ще був дотепним фейлетоністом та автором сатиричних пародій. Деякий час Богдан-Ігор Антонич редагував журнал "Дажбог" і разом з Володимиром Гаврилюком – журнал "Карби". А ще – склав лібретто до опери "Довбуш", незакінченими залишилися новела " Три мандоліни" та повість "На другому березі". Загалом за недовге, але яскраве літературне життя, Богдан-Ігор Антонич видав три збірки поезій – "Привітання життя", "Три перстені" та "Книга Лева". Устиг підготувати до друку ще дві – "Зелена євангелія" і "Ротації". Однак вони вийшли вже після смерті поета, у 1938 році.

Богдан-Ігор Антонич також активно цікавився літературним життям сучасної йому Радянської України: переписував у свої блокноти поезії Максима Рильського та Павла Тичини, вивчав вірші Євгена Плужника, Миколи Бажана, Михайла Драй-Хмари. Важко він також пережив загибель на території Радянської України своїх близьких знайомих – Василя Бобинського та братів Крушельницьких.

Богдана-Ігоря Антонича Бог щедро обдарував талантами: він малював, грав на скрипці, писав музику і мріяв стати у майбутньому композитором.

Однак не судилося...

Форти часів Першої світової війни

Руїни шести фортів фортеці “Перемишль” часів Першої світової війни знаходяться в Україні, а якщо точніше – на Львівщині, а якщо ще точніше – у Мостиському районі. Заховані за рядами лісу, вони не забуті місцевими мешканцями та нащадками тих, хто мужньо обороняв фортецю, незважаючи на нестерпність останніх днів перебування у ній. Тут воювали австрійці, угорці, росіяни, німці, чехи, поляки, італійці. У ці часи її порівнювали з французькою фортецею Верден.

Фортеця Перемишль належить до культурної спадщини не тільки мешканців однойменнного польського міста, але і всіх народів Європи. Оборонні споруди фортеці – це зріз австрійського оборонного мистецтва – від шанців першого укріпленого табору з 1854-55 років, через артилерійські форти, що постали на рубежі 70-80-их років XIX століття та броньовані форти кінця XIX століття до польової фортифікації 1914-1915 років. Збереглися рештки маскувальних насаджень, мальовничих доріг, внутрішніх комунікацій, численні окопи поміж фортами.

Романтичні руїни.

Найміцніші форти - шостого напрямку

Початок фортеці

Перші фортифікаційні споруди навколо Перемишля австрійці почали будувати задовго до початку Першої світової війни.

Ще 1819 року австрійська влада почала зміцнювати Перемишль, незважаючи на добрі стосунки між Росією та Австрією. Появилися вали і редути на рогатках. 1850 року державна фортифікаційна комісія вирішила ще більше зміцнити Перемишль і поставила його за важливістю на друге місце після Кракова.

Будівництво фортеці розпочалося 1872 року. Для цього мобілізували тисячі робітників та інженерів. У Відні навіть відкрили спеціальну однорічну школу, де готували керівників будівництва. Як наслідок – з'явилася оригінальна австрійська школа, найпередовіша у Європі.

Найрозбудованішими та найміцнішими були форти шостого напрямку, які займали східну сторону фортеці. Вони захищали найважливіші шляхи, що йшли зі Львова та півдня, тобто з Добромиля. Група наших, селиських, фортів була найсучаснішою. Вони були навіть оснащені електричними двигунами, вентиляторами і рефлекторами.

Фортеця Перемишль мала важливе значення і для Австрії, і для Росії. Працювала ціла система російської розвідки: важливо було роздобути плани фортів.

Для фортеці не жаліли ні лісів, ні людей

Коли прогриміли перші постріли Першої світової війни, то наша фортеця не була у повній бойовій готовності. Але австрійці мобілізувалися. Щодня працювало 25 тисяч людей з навколишніх сіл, у тому числі 8 рот саперів, перед фортами і між ними викопали 50 кілометрів ровів, створили 200 місць для артилерійських батарей. Вся монархія забезпечувала Перемишль амуніцією, обмундируванням та продовольством. Встановили рідкісний телеграф – такий, яким користувалося Верховне командування.

Тобто Перемишльська фортеця мала для австро-угорців стратегічне значення.

Проте на початку серпня 1914 року ситуація на південному відтинку фронту склалась не на користь Австро-Угорщини. Третя та Восьма російські армії під командуванням генерала Брусилова без особливих зусиль увійшли у Галичину і рушили на Львів. 16 серпня 1914 року Генеральний штаб перенесли з Відня до Перемишля. Після того як 11 вересня 1914 року австро-угорське верховне командування дало наказ про відступ військ на Сян і далі на захід, фортифікований Перемишль став самостійною оперативною одиницею.

30-метровий колодязь

Для точнішого обстрілу фортечної артилерії, а також для забруднення підходу до фортів ворогів довкола фортів вирубали майже тисячу гектарів лісу, спалили 21 село і 23 присілки. Їх мешканців переселили до Чехії та Моравії, або й покинули напризволяще.

14 вересня 1914 року страшною смертю у Перемишлі загинули 50 українців, яких готували на виселення. Їх повбивали багнетами та шаблями і потоптали кіньми. Більше того – загиблих навіть не дозволили поховати.

Перша облога

26 вересня російські солдати оточили Перемиську твердиню. Генеральний штаб тепер перенесли до Нового Сонча.

Командиру фортеці фельдмаршалу Кусманеку віддали наказ: “Фортеця Перемишль тимчасово залишена на власні сили і повинна захищатися до кінця”.

Керівництво чекало наступу зі сходу на групу селиських фортів. 18 вересня пролунали перші постріли, і були вони саме з селиських фортів. Першими під удар потрапили козаки.

5 жовтня росіяни розпочали атаку з трьох сторін – цар вимагав здобути фортецю за 72 години. Особливо ураганною була атака з боку Бикова та Новосілок. Вона тривала без перерви рівно 72 години. 7 жовтня росіяни таки вдерлися до форту у Бикові, але отримали шалений спротив. З чотирьох сотень російських солдатів, які вдерлися до форту, дві третіх загинули на місці, всі інші здалися у полон. Форт уникув катастрофи. Запеклі бої були і у Поповичах. Однак і тут росіяни програли. Відтак три тижні Перемиські вояки не давали шансу

на успіх майже чверті мільйона російських солдатів. Фельдмаршал Кусманек від цісаря Франца-Йосифа за вмілу оборону міста отримав орден Залізної Корони 1-го класу.

Однак ситуація у Перемишлі ставала щораз гіршою: не було ліків, не вистачало харчів, більше того – не було дощок на труни. А поміж тим лише хворих на тиф у місті було понад 4 тисячі.

Друга облога

Росіяни відтак припинили штурм, а натомість вирішили морити голодом. Друга облога Перемишля тривала 137 днів. Це найдовша облога в історії Першої світової війни. Уже на початку грудня 1914 року у фортеці почали відчувати серйозний брак продуктів. Солдатам і офіцерам зрівняли пайки. Більше того – їх зменшили на половину. Залишилася лише одна кав'ярня, де можна було випити склянку чаю чи кави з однією кісткою цукру. З часом голод став настільки сильним, що зафіксовано випадок, коли офіцер виміняв золотий годинник на буханець хліба. У лютому вже взагалі нічого не можливо було купити – товарів не стало.

Росіяни намагалися налагодити стосунки з представниками різних народів, що населяли Австро-Угорську імперію. Напередодні Різдва вони надіслали до них звернення і попередили, що жодного пострілу у ці дні не буде. А також передали у подарунок тютюн, хліб та солодощі.

Через тиждень солдати фортеці відповіли тим же – на Новий рік прикрасили ялинку.

А між тим життя у фортеці ставало все нестерпнішим – голод і холод. Почало не вистачати одягу та взуття, мила, свічок, сірників і навіть води. Щоб солдати не мерзли на варті, один з них почав шити своєрідні черевики, так звані ватованки: між тонким матеріалом клав сіно, листя, ганчіря.

Влада всіляко намагалася демонструвати, що життя триває – грали оркестри, виступали театри, були найрізноманітніші концерти. У Перемишлі навіть відкрили гімназію з польською мовою викладання.

Була і спроба перервати облогу – у ніч з 18 на 19 березня 1915 року. Однак переговори не дали нічого. Тому через 2 дні, 21 березня, фельдмаршал прийняв рішення про капітуляцію, і віддав наказ знищити усі запаси снарядів, гармат, гаубиці, мортирів. Зруйнували мости, склади і своїми ж руками підірвали форти, знищили славнозвісну радіостанцію, польову телефонну мережу, ліквідували документи і затопили дрібне військове обладнання.

Зважаючи на героїзм захисників фортеці, цар Микола II наказав залишити офіцерам особисту зброю. Згодом імператор поїхав особисто оглянути фортецю та руїни підірваних фортів.

А над фельдмаршалом Кусманеком згодом відбувався трибунал. Які він наводив аргументи, сказати зараз не може ніхто. Однак його виправдали.

Перемишлянський район

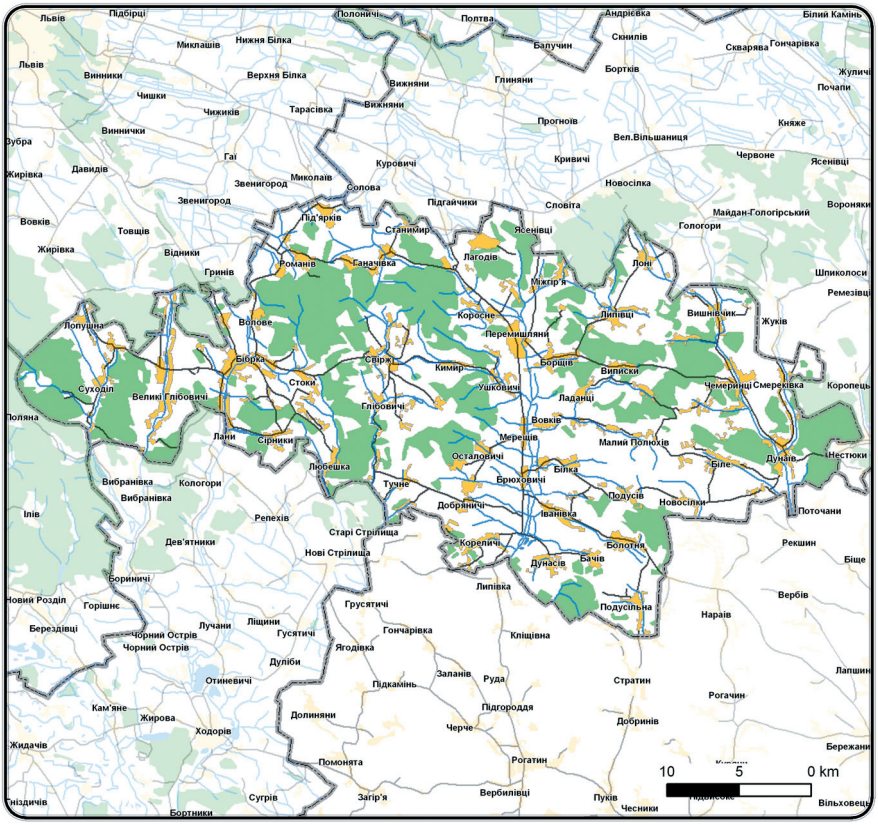

Розташований на Головному Європейському вододілі, у південно-східній частині Львівської області. Щедро вкритий лісами, це – екологічно найчистіший район Львівщини. А ще на Перемишлянщині є джерела мінеральної води.

Район часто відвідують туристи та прочани. Окрім легендарного сакрального Унева, на Перемишлянщині є ще п'ять цікавих памяток. Це – дерев'яні церкви, зведені у XVIII столітті: у селах Бачів, Брюховичі, Великі Глібовичі, Волошина, Лоні.

У селі Бачів є не лише старовинна церква, а й ґрота, споруджена уродженцем цього села, а потім місіонером з Люрда отцем Приймою. Він також привіз до Бачева камінь з легендарного Люрда і освятив його тут.

У П'ятничах же можна відвідати старовинну оборонну вежу.

Свірзький замок заснували нащадки тезоіменителя Галичини

У Свірзькому замку, де знімали фільм «Д'Артаньян і троє мушкетерів», немає жодного порога! Це не оригінальний задум архітекторів. Причина такого будівництва - проста, життєва та, на жаль, трагічна – дружина останнього власника замку графа Роберта Лямезана була інвалідом і пересувалася по замку лише в інвалідному візочку.

Але не всі історії Свірзького замку сумні. Є й веселі, і величні, і навіть містичні. Задля оборони себе від татарських набігів місцеві магнати Свірзькі і звели це диво архітектури у 1530 році. До речі, першим власником гербу Свірзьких "Шалава" був лицар Галка, котрий приятелював з Рюриком. Кажуть, що це він дав імя Галичині.

З трьох боків споруду замку захищає вода, а з четвертого — міцні стіни і самотньо височіє башта. А довкола тисячі принад прикарпатського краю – мальовничі озера, пагорби, на яких свої пісні та думи співають верхів'я дерев. Споруда тоді була одноповерхова з розгалуженими ходами у підземеллі. І що цікаво: була вона прямокутної форми. Завдяки фільму замок побачив весь світ, але не дізнався його цікавої історії.

Міцні мури Свірзького замку.

Татари зради не прощають. А перетворюють на привидів

Змінився вигляд замку лише у XVII столітті, коли став власністю графа Олександра Цетнера. Саме його родинні герби зустрічають гостей при вїзді до замку. На період, коли Цетнери володіли замком припали непрості часи.

Під час визвольної війни у 1648-1654 роках його не раз здобували козацькі загони. А у 1648 році - спалили татари, а в 1672-му захопили турецькі яничари. Проте власники наполегливо відновлювали замок. Твердиня зуміла витримати турецьку облогу. Більше того – захистила втікачів з Поморянського замку.

Цетнери мали хороший смак і дбали не лише про замок, а й увесь Свірж. Вони й розширили замок на південь, а ще – надали замкнуту форму в плані у вигляді чотирикутника з бічними крилами і південним корпусом з парадним в'їздом у подвіря по осі будинку, цікавими ренесансними фасадами і підземними приміщеннями. І досі збереглися у стінах між приміщеннями житлової частини замку кам'яні різьблені портали з ренесансовими орнаментами біля східної вежі.

Саме у ті часи сягає найпоширеніша легенда про Свірзький замок про дівчину-привида. Кажуть, що українське дівча, котре працювало у замку, покохало солдата з котрихось завойовників. Як саме це могло статися, ніхто не розповідає. Однак закінчилося усе плачевно. Після того, як дівчисько відчинило коханому фортечну браму, вороги захопили замок. Дівчина мріяла про шлюб, а знай-шла смерть. Коханий скинув її у глибокий колодязь. Йому не потрібна була та, що може зрадити. Кажуть, що тінь нещасної блукає замком і від переляку зачиняє за собою усі двері.

Ці двері теж зачиняє привид.

Плани графа руйнували війни

Після Цетнерів упродовж XIX століття кілька разів змінювалися

Парадний в'їзд до замку.

власники Свірзького замку. А у 1907 році його придбав граф Роберт Лямезан. Він докорінно змінив замок, реставрував, доповнив родинними памятниками та творами декоративного мистецтва. Завершив ці зміни військовий аташе в Парижі генерал Роберт Лямезан якраз напередодні Першої світової війни. Усі вкладені час, сили, кошти, знання змарнували 2 вересня 1914 року російські солдати, які підпалили замок. Родинні портрети, бібліотека, цінності пішли з димом. Залишилися лише згарища та мокрі стіни. Артилерійським пострілом було зруйновано південну частину корпусу, збудовану у XV столітті, і західне крило житлової частини замку. Повністю також згоріли дерев'яні дахи і перекриття.

Вдихнути ще раз життя у своє дітище та родинне гніздо граф Роберт Лямезан, який тоді у чині генерала служив у Польській армії, спробував у 20-их роках минулого століття. Працювали над цим три російські військовополонені. Завдяки збереженим малюнкам та фотографіям знову зявилися знищені портали, розетки та рослинні орнаменти на стелях. Вищими, бароковішими, граф розпорядився зробити дахи башт. Однак не встиг усе закінчити- знову розпочалась війна. Тоді тут поселилися німецькі льотчики. Замок знову зазнав руйнувань. Про грабіж годі й нагадувати.

У радянські часи Свірзький замок належав місцевому колгоспу, а потім тут відпочивали творчі люди з усього СРСР.

Замість занепаду – бали

Нині знову потрібен новий граф Роберт Лямезан, котрий би фанатично не шкодував сил і часу, а заодно і грошей, аби Свірзький замок ожив. Є плани, щоб у замку знову стало гамірно і звучала музика. А якщо точніше – створити тут готельно-туристичний комплекс. Охочих переночувати у спальні графа, а заодно й помилуватися природою, погуляти замком знайдеться немало...

До Унева їдуть навіть з Африки

Про Унів, що за 4 км від Перемишлян, написано і сказано багато. Однак говорити тут замало – в Уневі треба побувати. Щоб відчути особливість цього місця, випити джерельної цілющої води та, можливо, назавжди змінити своє ставлення до світу і переосмислити життєві цінності. Утім до легендарного Унева кожен поспішає за своїм.

Найперше, що вражає тут, це багатомовність присутніх. Ба навіть можна зустріти людей різного кольору шкіри. Значить неспроста простує люд з усього світу до монастиря-фортеці, і таки знаходить бажане, бо приїжджає сюди знову і знову.

До Унева почали тягнутися щонайменше півтисячі років тому - він став одним з навідоміших відпустових місць України: щороку сюди на відпусти та прощі приходить до 20 тисяч прочан. Традицію проведення прощ відродили 1994 року. Відтак тепер щороку сюди йде дводенна молодіжна проща. Ще одна відбувається 28 серпня, у день Успення Пресвятої Богородиці.

Унівська Лавра: монастир-фортеця.

Чудотворна ікона Унівської Божої Матері.

Лицаря Лагодовського зцілила Богородиця

В Уневі є усе – і легенди, і періоди злетів та сумних часів, і неповторність архітектури, і виставка старовинних ікон – від XIV століття, і галерея портретів українських святих, і цілющі джерела, і мальовничість природи. І найголовніша перлина – чудотворна ікона Унівської Божої Матері.

А цілюще джерело витікає з підземелля церкви під великим престолом. Відтак вода протікає попід фортечні мури до криниці, що під каплицею зі статуєю Богоматері.

Історії відомо ім'я того, хто першим зцілився на цьому місці – це лицар Лагодовський, що мешкав неподалік у селі Лагодів. Одного дня він занедужав – не міг ступати ногами. Для нього це було справжньою трагедією. Проте раз уночі уві сні йому зявилася Богородиця. Вона і вказала йому місце, на яке потрібно податися, щоб омити хворі ноги водою. Він поїхав. Слуги зняли хворого лицаря з коня, і поставили на місце, де било джерельце. І диво таки сталося – Лагодовський знову зумів зробити свої перші кроки. На знак вдячності він і профінансував заснування на цьому місці церкви та монастиря. Кажуть, що і поселення, яке згодом зявилося тут, отримало назву завдяки цій історії. Буцімто назва Унів походить від назви обладунків лицаря – унки.

Перлина Унева – церква Успення Богородиці

Попри всі достоїнства Унівського монастиря-фортеці найбільшою цінністю є церква Успення Богородиці, зведена у XVI столітті. Відтоді її кілька разів реставровували – вперше 1632 року. Саме тоді вона і набула сучасного вигляду з бароковим фронтом на західному фасаді. Коли ж тут у 1904 році під керівництвом відомого архітектора Івана Левинського з'явилися реставратори вдруге, то вони і знайшли іконостас 1731 року та надгробний памятник останньому опікунові монастиря Ванкові (Олександрові) Лагодовському, який спорудили у 1547 році. Цей пам'ятник можна побачити і досі. Щоправда не в Уневі, а у музеї Олеського замку.

Під час цієї ж реставрації виявили вмуровану у південну стіну

церкви виготовлену з чорного мармуру надгробну плиту кардинала М.Левицького. який відійошв у вічність у 1858 році.

У 1930 році відомі художники Ювеналій Мокрицький та Дем'ян Горняткевич розписали святиню фресками.

Дзвони звучали не завжди

Та не завжди в Уневі мешкали ченці. Починалося усе у 1542 році, коли монастир-фортеця став архімандрією, а першим архимандритом був Анастасій Радиловський. Після нього керували Гедеон і Ісая Балабани. Однак вже у 1790 році монастир скасували. Ченці розбрелися до монастирів у Бучачі й Золочеві. Ті, що оселилися у Бучачі, принесли зі собою з Унева цінні історичні документи та грамоти. Однак вони втрачені назавжди – у 1865 році згоріли.

Та монастирю таки судилося бути в Уневі. Ще у 1816 році маєтки закритого монастиря прилучили до столових маєтків Львівської метрополії. Тоді ж монастирська церква Успення Пресвятої Богородиці стала парафіяльною, а Унів став митрополичою резиденцією. Перший галицький митирополит Михайло Левицький назавжди переїхав до Унева. За часів його правління змінилася територія навколо монастиря-фортеці – засипали оборонні вали, а згодом з південної сторони звели палац.

З благословення Митрополита Андрея Шептицького у 1919 році до чернечої обителі прибули монахи-студити. Першим архимандритом став брат Митрополита – отець Климентій, беатифікацію якого проголосив Папа Римський Іван Павло II. Під керівництвом отця Климентія ченці відроджували традиції монахів часів преподобних Антонія та Теодозія Печерських.

Спокійне чернече життя у Лаврі обірвалося у 1939 році – з приходом на наші терени радянської влади.

Лише у 1991 році на Святвечір монахи-студити знову відправили святу літургію у церкві Успення Пресвятої Богородиці. Вони зайнялися реставрацією святині. Вона триває й досі. Але перебуваючи на території Лаври, це нині важко помітити – стіни, келії, мури просто вражають ідеальністю.

Мабуть, нинішним станом Лаври були би приємно вражені та задоволені ті великі постаті, котрі бували тут кілька століть тому. Як відомо, тут у 1606 році перебував Іван Вишенський. Саме в Уневі він написав "Посланіє до стариці Доміниканії". До 1770 року при Лаврі діяла відома унівська друкарня, у якій побачили світ кілька відомих стародруків. А долучилися до їх створення відомі українські друкарі Андрій Скольський та Дмитро Кульчицький і Симеон Ставницький. Книги, що з'являлися в Уневі, були прикрашені гравюрами Мини, Фуглевського та інших.

Нинішні його мешканці свято бережуть пам'ять і про сумні, і про веселі часи обителі. А ще з вдячністю викарбували памятну дошку тим, хто допомагає її розбудові та відновленю.

Пустомитівський район

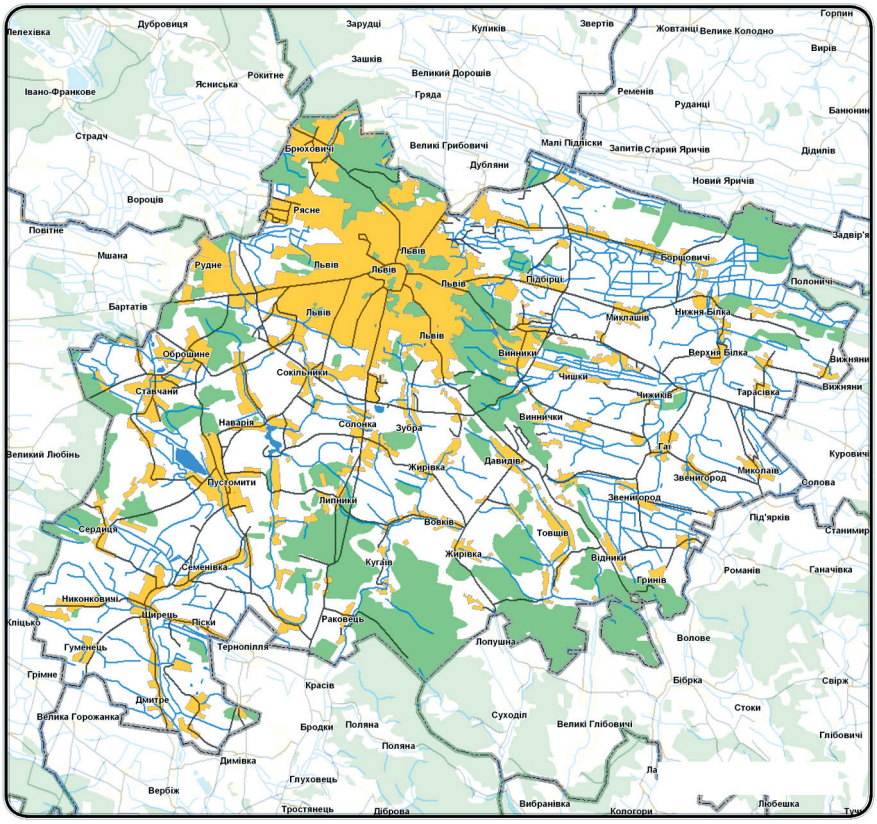

Умовною підковою оточує Львів, і за величиною території є другим районом в області. Тут виділяють 5 умовних природніх регіонів: Львівське Опілля, Львівське плато, Давидівське пасмо, Грядове Побужжя, Бібрське горбогір'я.

У райцентрі з XVIII століття відомі джерела сірчаної води, яка за лікувальними властивостями подібна з Великолюбінською.

Для мандрівників цікавими будуть дерев'яні церкви у Дмитровичах, Жировці, Коцурові, Кугаєві, Лесневичах чи Пикуловичах. А також – оборонний костел Святого Станіслава у Щирці. Є дані, що він збудований ще на початку XV століття, однак після зруйнуванням татарами його відбудували щойно 1553 року. Потім його ще кілька разів реконструювали, востаннє – у 1912 році.

Звенигород: місто, котре підкорив лише Батий

За майже 20 км від Львова у Пустомитівському районі є невеличке село Звенигород. Це нині воно невеличке. А майже тисячоліття тому було величне горде поважне місто – стольний град багатьох князів. А ще у ньому була наймогутніша фортеця Давньої Русі. Сліди тих княжих часів і досі знаходять археологи. Нам на згадку про себе князі та їхні люди залишили залишки давнього городища. Нині туристи можуть під'їхати до самого його підніжжя, а колись воно було оточене неприступними болотами.

Горде, могутнє місто Звенигород намагалися захопити і підкорити собі чимало разів. Однак воно було, здавалось, нездоланним упродовж століть. Це вдалося зробити лише у 1241 році самому внукові Чигізхана – ханові Батию, котрий особисто керував захопленням міста. Він прийшов до Звенигорода з численною ордою. Згадка про ті часи і через вісім століть є тут – у назві урочища Батиївка, де за переказами стояв хан зі своїм численним військом.

Перша згадка – у "Повісті временних літ"

Історики припускають, що першими мешканцями на території нинішнього Звенигорода було племен бужан – за тисячу років до нашої ери. Однак справжнього стратегічного значення міста він набув майже через два тисячоліття з моменту появи.

І став потужним, могутнім, добре укріпленим містом, яке відігравало значну роль у політичному, суспільному та соціально-економічному житті Південно-Західної Русі.

Про високий рівень розвитку у Звенигороді ремесел, торгівлі, культури та поважні міжнародні зв'язки свідчать численні пломби, які досі знаходять на його території. Відомо, що у першій половині XII століття звенигородські ремісники виготовляли продукцію на продаж, адже з розширенням Володимиркових володінь, збільшувався і ринок збуту звенигородських товарів. Це сприяло росту майстерності та досконалості столичних ремісників.

Уперше про Звенигород у письмовому вигляді згадано ще у "Повісті временних літ". А згодом у 1086 році Лаврентіївский літопис, а у 1087 році – Іпатіївський повідомили про вбивство під стінами міста-фортеці Звенигород Ярополка, володимирського князя, який повертався з Польщі.

Проте найбільше до розвитку та піднесення на небувалі раніше висоти Звенигорода у XII столітті спричинився правнук Ярослава Мудрого та батько галицького князя Ярослава Осмомисла – Володимирко. Відтак аж до 1144 року Звенигород був стольним градом удільного Звенигородського князівства. Ще 1126 року по смерті Володимиркового брата – Ростислава – до Звенигородського також приєднали Перемиське князівство, а ще через 15 літ – і Теребовлянське.

Саме під час правління Володимирка у Звенигороді з'явилася кам'яні та величні храм і палац.

Однак у 1144 році Володимирко переніс столицю до Галича. Того ж року київський князь Всеволод намагався здобути Звенигород. Однак зазнав поразки. Невдалу спробу він знову повторив через два роки. Але знову програв.

Вдячне поле для археологів

Археологи системно працюють у Звенигороді уже понад півстоліття. За цей час їм вдалося

відтворити особливості життя та побуту тогочасного княжого двору, дружинників та ремісників. Під час розкопок до рук науковців часто потрапляють порубані скелети або й відрубані голови дружинників чи пробиті черепи княжих воїнів. Знаходять також їхню зброю, шоломи, щити та решки від їхніх вірних коней.

Проте, мабуть, однією з найцікавіших є знахідка на території Звенигорода стоянки мисливців ще камяного віку. Вони мешали за два десятки кілометрів від нинішнього Львова ще 15 тисяч літ назад.

Знайдено також чимало стоянок і поселень пізніших часів.

Утім, археологи найбільше гордяться відкритими ними фундаментами білокамної церкви з XIII століття. Їх знайшли поблизу гори. За ними і відтворили первісний вигляд храму. Вважають, що він був тринефний, триапсидний з чотирма стовпами, на які спирався купол.

Поруч з церквою, біля її південної стіни, археологи знайшли також ще одну прямокутну будівлю з білого тесаного каменю.

Нині ж роботу археологів дещо ускладнюють благородні наміри колишнього заможного землевласника Адама-Миколи Сенявського. Того самого, котрий володів замком у Старому Селі. У 1716 році він наказав на території колишнього княжого замку насипати ще більший пагорб. А на ньому звів новий замок-фортецю. Під час його будівництва частково знищили та засипали культурні шари грунту. Однак новій будівлі – чотирикутній споруді з баштами, оточеній глибоким ровом і частоколом - не судилось довго жити. Замок не простояв навіть століття...

Найбільший замок України – у Старому Селі

У Старому Селі Пустомитівського району, майже за 20 кілометрів від Львова, недалечко княжого Звенигорода, на території понад 2 га розкинувся найбільший замок в Україні, побудований у формі неправильного трикутника з шістьма вежами. Точніше нині залишилися лише три вежі та руїни. А свого часу він успішно витримував і турецьку облогу, і штурм козацьких загонів. Будували фортецю справді на віки! Під час перебудови її стіни обнесли рядом валів і вирили глибокий рів. Вежі замку прикрашені ренесансними атиками. Стіни ж простягаються до неба у висоту на 8 метрів, про їх товщину теж подбали – до 2 метрів кожна.

Однак твердиня не змогла впоратися з тим, що її перетворили у винокурню, склади та пивоварню. Так і стоїть облупленим понищеним німим докором тим, хто не зумів її оцінити по-справжньому. Нині щоправда робляться потуги відродити замок. Розмови про це тривають понад три десятиліття.

А ще у Старому Селі проводять Міжнародний музичний фестиваль.

Мури замку.

Княжі часи і Старе Село

Відомим та впливовим Старе Село стало щойно за часів Галицько-Волинського князівства. Насамперед завдяки близькості до Львова та могутнього тоді Звенигорода. А ще поряд проходив важливий торговий шлях – Волоський. Утім, тоді його не називали Старим Селом. На берегах невеличкої річки Давидівка на цій території у княжі часи було древнє місто Черепів чи Черепинськ. З невідомих нам причин у період Київської Русі воно розкололося на три окремі поселення: Черепин, Давидів та власне Старе Село. Давидів назвали на честь Давида Ігоревича, онука Ярослава Мудрого. Це саме той Давид, котрий спричинився до сліпоти князя Василька. А 1410 року король Владислав Ягайло подарував у володіння Завішу Чорному з Гарбової південно-східну частину давнього Черепова – Черепинку. Але владарював він тут недовго і передарував її своєму синові – Яну з Гарбова. Той місцину облюбував, переселив сюди родину і назвав поселення Гарбовим. Однак назва не прижилася – місцеві мешканці продовжували її називати Старим Селом. Варто сказати, що упродовж кількох наступних століть це село раз по раз змінювало власників.

А перша письмова згадка про Старе Село датується 1454 роком. Саме тоді Ян Завіша призначив дотацію для костелу. Основим джерелом доходів місцевого душпастиря стала... корчма. Деякі польські історики переконані також, що за часів Яна Завіші у селі вже був деревяний замок.

На одній з веж колишнього замку можна розгледіти герб з написом "WDXOYZWSLS". Ця абревіатура розшифровується як "Владислав Домінік Князь Острозький і Заславський, Воєвода Сандомирський, Луцький Староста". Саме в його особі у Старому Селі з'явився справжній господар. 1642 року він розпочав будівництво кам'яного замку. Цього потребували час і обставини – часті набіги татар (а Старе Село було на так званому Волоському шляху) – просто вимагали звести добре укріплену фортецю. Уперше чужинці спустошили село ще 1498 року.

Те, що не здолали татари і козаки, знищили пиво і час

Варто одразу ж сказати, що замок у Старому Селі – єдина заслуга Владислава Домініка Заславського. В усьому іншому він був невдахою. Насамперед князь зганьбився як військовий командир. Разом з Олександром Конецпольським та Дмитрієм Острогом він стояв на чолі польської армії у відомій битві проти козаків Хмельницького під Пилявцями. Козаки тоді виграли. Адже три військові командири ніяк не могли домовитися між собою, більше того – в армії були кепські справи з дисципліною, та й авторитет у солдат вони мали мізерний. Відтак Владислав Домінік ганебно втік з поля бою, залишивши козакам на грабунок немало предметів розкоші, котрі повсюди возив за со-

бою. Богдан Хмельницький називав його "перииною", Конецпольського за юний вік – "дитиною", а Острога за вченість – "латиною".

Через шість років після побудови замку у Старому Селі, а саме 1648 року, козацькі загони Богдана Хмельницького підкорили твердиню.

Однак військовий-невдаха був хорошим господарем, і вже через рік він не лише відновив замок у Старому Селі, а й значно розширив його територію та зробив його неприступним. Існує навіть легенда про те, що при будівництві замку користувалися особливим будівельним розчином, у який додавали яйця і молоко. Буцімто був шляхтич, якого засудили до смертної кари за якісь провини. Але хтось таки для нього випросив ще один шанс. І Заславський великодушно цей шанс подарував, наказавши привезти на будівництво замку два вози яєць. При тому усі вони повинні були прибути до місця призначення цілими. А чоловік виявився винахідливим: привіз дві підводи справді неушкоджених, бо варених(!) яєць. Стражі порядку гумору не зрозуміли, і таки стратили небораку.

А будували фортецю справді на віки! Під час перебудови її стіни обнесли рядом валів і вирили глибокий рів. Вежі замку прикрашені ренесансними атиками. Стіни ж простягаються до неба у висоту на 8 метрів, про їх товщину теж побадбали – до 2 метрів кожна.

Отже, і не дивно, що коли козаки Богдана Хмельницького удруге були біля Старого Села, то вже

Руїни колишньої величі

фортецю оминули. Не піддалася вона й татарам у 1672 році. Більше того – саме стрілою з фортечних мурів убили ватажка ворогів.

Волею долі старосільському замку судилося щокілька років змінювати власників. Наступним і останнім, хто подбав про нього був Адам Микола Синявський. На початку XVII ст. він відреставрував замок і переніс до нього зі Львова свій арсенал.

Наступні власники – з 1731 року – Чарторийські замком фактично не цікавилися і про нього не піклувалися. Ізабела Чарторийська у 1809 році подарувала замок у Старому Селі своїм онукам Потоцьким. Вони й поклали початок кінця замку, адже влаштували у ньому винокурню, склади та броварню.

Самбірський район

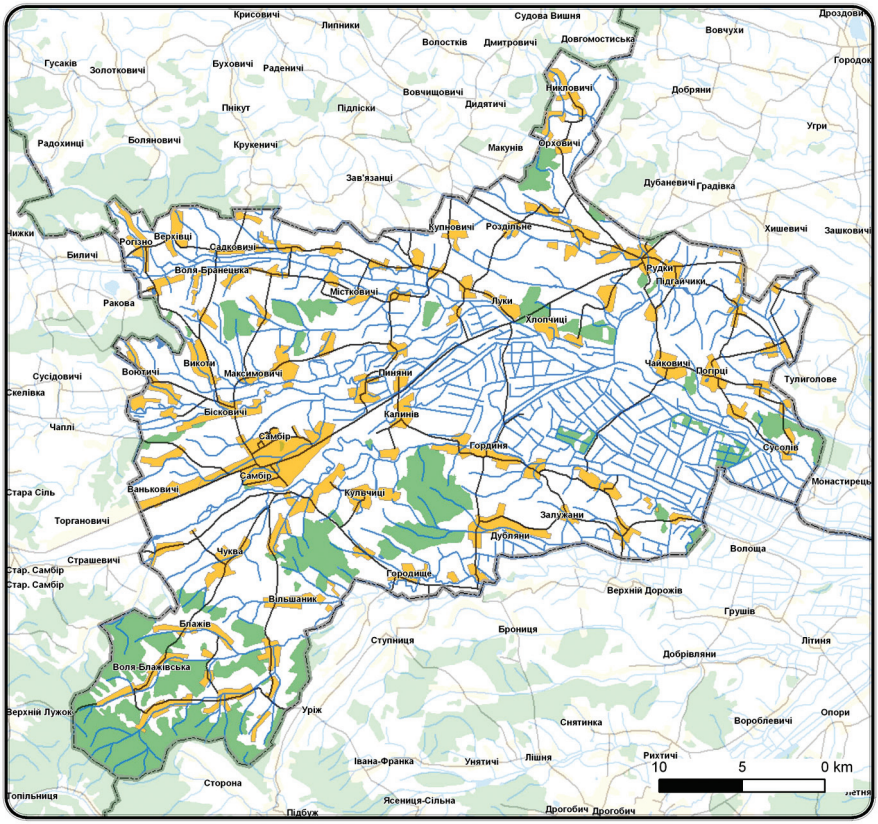

Розкинувся на південний захід від Львова, у передгір'ї Карпат на берегах Дністра. Самбірщина дала світові чимало відомих імен. Нині у Самбірському районі є два музеї: "Бойківщина" у райцентрі та "Музей Гетьмана Сагайдачного" у його рідних Кульчицях. У Самборі Лжедмитрій у 1604 році отримав свою першу перемогу - одружився з Марією Мнішек, а після того вирушив в похід за царським престолом.

У 1876 році у Рудках у бароковому костелі Вознесіння Богородиці поховали власника маєтку, батька польської комедії Александра Фредро. Поховання родини Фредро у каплиці костелу збереглися тут досі.

У липні 1944 року у селі Сприня проголосили про створення Української Головної визвольної ради. Самбірщиною пролягає міжнародний туристичний маршрут "Нафтовий шлях".

Самбір: місто з мощами святого Валентина

Якщо комусь ще досі не щастить у коханні, тоді варто їхати у славне місто над Дністром – Самбір. З-посеред інших принад та цікавинок тут можна помолитися і до мощей святого Валентина. Того самого, котрий є опікуном усіх закоханих.

У Самборі вінчався з місцевою красунею Марією Мнішек російський самозванець Лжедмитрій. Взявши шлюб у самбірському храмі у 1604 році, окрилений коханням на нові перемоги, він одразу ж вирушив походом на Москву. Щоправда, тоді мощей покровителя закоханих у Самборі ще не було. З'явилися вони тут майже триста років тому.

Рака з мощами святого Валентина – одна з найпривабливіших святинь церкви Різдва Пресвятої Богородиці – з'явилася у ній у 1759 році. Її до Самбора привезли з Риму, де й похований покровитель усіх закоханих.

А ще у Самборі є ратуша, одна з найкрасивіших та найстаровинніших в Україні. Її видно з усіх куточків міста. Адже вежа сягає у висоту аж на 40 метрів.

Панорама міста.

Погонич, що став Самбором

Де-факто Самбір – це місто переселенців. Легенда пов'язує виникнення Самбора з переселенням мешканців нинішнього Старого Самбора на 18 км на північний схід вздовж Дністра. Унаслідок татарської навали 1241 року попереднє місто згоріло дотла. Його мешканці знайшли собі нове місце для поселення – на місці нинішнього міста Самбір, котре тоді носило назву Погонич. Як память про своє минуле, місто нарекли, як і попереднє. А відтак нове поселення, котре з'явилося на місці колишнього Самбора стали називати Старим Самбором.

Наступна хвиля переселень відбулася вже у середні віки. Тоді чимало мешканців Самбора гинули від різних епідемій. У вільних будиночках з'являлися нові мешканці. Польська влада населяла місто мазурами, котрі принесли у Самбір і свої звичаї, і культуру, і національний одяг. Зрештою, починаючи з 1349 року, відколи місто опинилося у підпорядкуванні Польщі, у ньому постійно зявлялися все нові й нові переселенці.

До того часу Самбір та його околиці входив до складу Галицького, а згодом – Галицько- Волинського князівств. Дані ж археологічних розкопок свідчать про те, що перші люди на цій території з'явилися дуже давно: під час розкопок виявлено бронзові предмети - сокири, серп, браслети, виготовлені приблизно в IX-VIII ст. до н.е., а також римські монети.

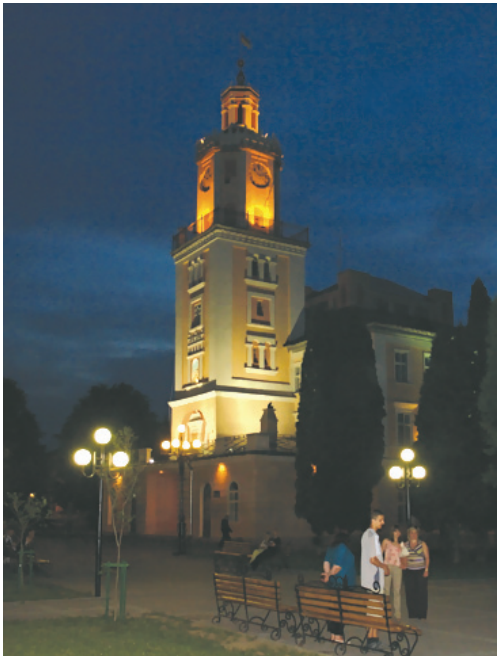

Найкрасивіша ратуша України

Ратуша – серце Самбора

Як і годиться для такого типу міст, центр Самбора розмістився на великому пагорбі. А на ньому – ратуша, одна з найкрасивіших та найстаровинніших в Україні. Її видно з усіх куточків міста. Адже вежа сягає у висоту аж на 40 метрів. У різних джерелах можна знайти відмінності щодо дати її побудови. Називають навіть 1606 рік. Однак більшість істориків все ж сходяться на думці, що самбірську ратушу звели у 1638-1668 роках.

Це нині нею можна милуватися, а у ті далекі часи вона і жах навіювала. Адже у ній були і величезні льохи-комори, і підземелля для в'язнів та їхніх тортур, а також з

неї вів підземний хід до монастиря бернардинів, що містився поряд.

Нині довкола Ратуші по всьому периметру - сквер з клумбами та акуратно підстриженими деревами і кущами, а у ті далекі часи тут був стовп ганьби, під яким зневажливі погляди перехожих ловили засуджені.

Самбір і нині потужний торговий центр, на базар до якого приїжджають і з інших районів. Традиція крамарування тут давня. Про це свідчить хоча б такий історичний факт: поряд з Ратушею у давнину тут стояла маркована міська урядова вага. З її допомогою контролювали чесність торгівців.

А ще до Ратуші щодня на роботу поспішав міський кат – тут було його офіційне робоче місце. А оскільки роботи вочевидь було небагато, то у вільний час за сумісництвом він був ще й аптекарем. Серед іншого він продавав і нібито магічні засушені корені мандагори, яку викопували опівночі під шибеницею.

Оскільки з 40-метрової висоти Ратушевої вежі видно усе місто, то саме звідси слідкували за пожежами у Самборі.

Пам'ятає Ратуша і три герби, котрі її прикрашали. Насамперед – офіційний герб Самбора: олень зі стрілою у шиї. Цю символіку затвердив у 1768 році австрійський цісар Йосиф II. Однак поряд з цим гербом мав зявитися і австрійський – чорний орел. Але цієї символіки для поляків було замало, і на початку минулого століття поряд з цими двома з'явився і третій – польський білий орел. З приходом радянської влади ці три символи зникли. На їх місці з'явилася червона п'ятикутна зірка. Нині її вже нема. Натомість є офіційний олень, що біжить.

Мощі святого Валентина – в першій українській церкві

Помилувавшись іншими самбірськими сакральними спорудами – костелом Івана Хрестителя та костелом Єзуїтського монастиря, кожен мандрівник, безперечно, відвідає і церкву Різдва Пресвятої Богородиці. По-перше, у неї цікава історія, по-друге, до Другої світової війни у ній зберігалася чудотворна ікона Самбірської Божої Матері. І по-третє, тут зберігаються священні мощі покровителя усіх закоханих – святого Валентина.

Варто сказати, що аж до 1558 року усі самбірчани молилися лише в одній церкві – святого Пилипа. Утім навіть вона була за межами оборонних мурів тогочасного міста. За п'ять років до того король Зигмунд Август скасував заборону королеви Бони на побудову русинського храму в центрі міста. Проте було не все так просто: король наказав зводити лише оборонний храм. Відтак стараннями перемишльського єпископа Антонія Радиловського у 1558 році поряд місцем, де нині є церква Різдва Пресвятої Богородиці, з'явився храм, у котрому служили Святі Літургії цілих 180 років.

Разом з тим існує і легенда про те, що самбірчанам звести свій руський храм у місті дозволила сама королева Бона. Більше того – буцімто подарувала міщанам два городи та

два будиночки для проживання священиків. А ще дозволила українцям жити у місті та займатися ремеслами.

Утім, якби там не було, в українців Самбора таки з'явилася своя, хоч і дерев'яна, церква у місті. Нинішний же цегляний храм Різдва Пресвятої Богородиці почали зводити у 1728 році. Будівництво тривало рівно десять років. Кошти на цю добру справу благородно пожертвували власники села Радловичі – Ілля Комарницький з дружиною Оленою. Коли ж храм звели та освятили, то до нього перенесли зі старої деревяної церковці чудотворну ікону Самбірської Божої Матері. До нової дзвіниці також урочисто перенесли і столітній дзвін. Через три десятиліття після завершення будівництва відбулася перша реконструкція храму – перебудували захристію. А у 1893 році на кошти меценатки Петронелі Ревакович церкву відреставрували ззовні, ще через рік – помалювали всередині. Однак 1898 року храм усередині відмалював відомий художник Корнило Устиянович. Відтак через два роки до церкви добудували балкон, ще через вісім – підвищили дзвіницю.

У 1912 році площа церкви значно збільшилася – добудували дві нави, Уже з 1910 року самбірську церкву Різдва Пресвятої Богородиці освітлюють за допомогою електрики.

А у підземеллях храму у крипті свій вічний спочинок знайшли його фундатори та перемиський єпископ Атанасій Шептицький.

Одна з найпривабливіших святинь церкви Різдва Пресвятої Богородиці – рака з мощами святого Валентина з'явилася у ній у 1759 році. Її до Самбора привезли з Риму, де й похований покровитель усіх закоханих.

Інші принади міста над Дністром

Приїхавши до Самбора, насамперед варто прогулятися центром – затишним і привітним. Міські австрійські будиночки, храми, сквери. Це не можна забути чи оминути. Зокрема нинішнє місцеве училище культури, яке знаходиться у приміщенні монастиря бернардинів. Колись це був Єзуїтський монастир. Він був одним з найбагатших у всій окрузі. Йому належали будинки, фільварок, млини, цегельня, численні сади й стави. А також – костел, колегіум та гімназія. Проте так було лише до кінця XVII століття – поки Папа Римський не скасував ордену єзуїтів. Відтак усі маєтки для своїх потреб стала використовувати тодішня австрійська влада. Згодом костел у своє розпорядження отримали бернардини і він був названий на честь Святого Станіслава. У ньому нині – зал органної музики.

Ще один костел – Івана Хрестителя. Навіть у радянські часи він був діючим. Відтак зберігся і не зазнав ушкоджень. Це – найстаріша культова споруда у Самборі. Зводити його почали ще у XIV столітті. Цікаво те, що цей храм будували півтора віку. А тому у ньому поєднані риси і готики, і ренесансу, а також унаслідок пізніших реконструкцій можна і нині милуватися пишним бароковим оздобленням.

Кульчиці – батьківщина гетьмана і кавовідкривача

Є у Самбірському районі унікальне село, у якому комфортно почуватимуться і затяті кавомани, і любителі козаччини, старовини, шляхти, та, зрештою усього пристойного, чого душа бажає. Так, це Кульчиці – батьківщина багатьох українських шляхетських родів, а ще – гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного та першого кавового європейського магната і перекладача Юрія-Франца Кульчицького.

Розташоване на березі Дністра (важливого торгового шляху) та за сім кілометрів від Самбора село ніколи не було бідним. Більше того, мешканці його були заможними. А тому могли дозволити собі давати дітям освіту. Відтак Україна отримала з його вихідців гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного та кавового "барона" Юрія Кульчицького.

У Кульчицях є єдиний в Україні музей гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. У ньому зберігається копія напрестольного хреста Сагайдачного 1622 року. Оригінал – у Києві.

Пам'ятник гетьману.

Нащадки Драго-Сасів – воїнів короля Данила

Ще століття тому нинішні Кульчиці складалися де-факто з двох сіл – шляхетських та селянських. Різниця між цими частинами була настільки принциповою, що представники кожної з них навіть у церкві стояли порізно. Нині тих звичаїв не залишилося. Але по тому, де стоїть його хата, кожен знає – простого він чи шляхетського роду.

Історія цього села починається з лицарів гербу Драго-Сасів, які прибули на службу до короля Данила. Відтак перша письмова згадка про Кульчиці датується 1284 роком – у привілеї князя Лева.

Та, втім, люди мешкали тут значно раніше. Під час розкопок на території нинішніх Кульчиць виявлено поселення нового кам'яного віку. А це - IV тис. до н.е. Тут жила община племен, пам'ятки яких мають в науці умовну назву "культура лінійно-стрічкової кераміки". Вони були першими землеробами на Львівщині і вміли виготовляти глиняний посуд. У цей час у господарстві первісних людей переважало землеробство і скотарство. Дуже важливими для господарства землеробів були тутешні родючі ґрунти, сінокоси, заплави Дністра, де водилася дика птиця, звірі, на яких полювали наші далекі предки.

Знайдено також сліди культури шнурової кераміки – племена прикрашали свій посуд відтисками шнура. Вони були предками слов'ян, балтів і германців. Також знайдено поховання померлих общинників цих племен під 19 курганами. Такий поховальний обряд вони принесли з собою із степів України. У курганах знаходилися останки людей, посипані червоною вохрою.

Гетьман Сагайдачний і Кульчиці

Нині у Кульчицях точно не можуть вказати на місце, де народився один з найпотужніших українських гетьманів та меценатів Петро Конашевич-Сагайдачний. А було це 1570 року. Скільки ж літ пройшло!

Зате на згадку про себе односельцям він посадив дві липи обіч церкви св. Флора і Лавра. Недалечко від неї на пагорбі – пам'ятник гетьману.

Ще 1960 р. громада села клопоталася про його спорудження. Попри дозвіл Верховної Ради УРСР, він у Кульчицях тоді не зявився. Другий дозвіл отримали вже 1989. І лише 11 жовтня 1992 р. пам'ятник відкрили.

А ще у Кульчицях є єдиний в Україні музей гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. У ньому зберігається копія напрестольного хреста Сагайдачного 1622 року. Оригінал – у Києві.

Помер легендарний гетьман 1622 року від тяжкої рани від отруєної стріли, яку дістав у битві під Хотином. Поховали його у Києво-Братському монастирі. А перед тим він заповів усе своє майно на освітні, благодійні і релігійні цілі,

Церква св. Флора і Лавра.

зокрема Київському братству та Львівській братській школі.

Чи часто бував у дорослому віці гетьман у рідних Кульчицях? Хтозна. Адже справ мав більше, ніж достатньо.

Закінчивши навчання в Острозькій школі, майбутній гетьман переїхав до Львова, а згодом – до Києва. Там він працював домашнім вчителем, а потім – помічником київського судді Яна Аксака. Однак спокійне врівноважене життя було не для нього. Відтак як людина нестримної, кипучої енергії, патріот своєї землі, він пішов на Запоріжжя. Освічений, талановитий і хоробрий Сагайдачний незабаром зайняв помітне місце серед козацької старшини. Він очолював відважні морські походи козаків. Сам розробив і вдосконалив козацьку тактику морського бою на «чайках». А вже у 1600-х роках він керував майже всіма значними походами, котрі набули загальноєвропейського значення. Особливої слави заслужив у народі після взяття 1616 року неприступної турецької фортеці у Кафі. Наслідком цього походу стало знищення турецького флоту, а з неволі визволи тисячі полонених.

У 1621 році під Хотином сорокатисячне козацьке військо на чолі з гетьманом Петром Сагайдачним розгромило турецьку армію, яка становила загрозу для кількох європейських країн.

Заснована 1617 р. «Ліга християнської міліції», яка мала на меті вигнати турків з Європи, покладала великі надії на Сагайдачного і українських козаків, що вступили до неї. Навіть сеймовий комісар польської армії магнат Якуб Собеський мусив визнати: “Справжніми переможцями під Хотином і рятівниками Польщі були козаки”.

Доклався Сагайдачний і до відродження української церкви. Разом з усім Запорізьким військом він вступив до Київського (Богоявленського) братства, котре активно виступало проти політики шляхетської Польщі.

І хоча нова культурна інституція була створена без дозволу короля, братство не відважувалися заборонити, бо побоювалися козацтва. За активної участі Сагайдачного на Русі-Україні 1620 року всупереч політиці польсько-

шляхетського уряду і католицької та уніатської церков, було відновлено православну ієрархію, ліквідовану після Брестської церковної унії 1596 року. Гетьман зробив безпрецедентний для свого часу крок — поставив зброю на охорону освіти і культури.

Відкривач кави теж з Кульчиць

Ще один відомий виходець з Кульчиць – Юрій-Франц Кульчицький, молодший від славного гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного рівно на сімдесят років. Той самий, що відкрив Європі каву. Щоправда, у рідних Кульчицях хоч і пишаються відомим земляком, пам'ятника йому наразі не встановили. Натомість його память увіковічнили мешканці Відня з вдячності не так за каву, як за гострий розум, винахідливість та визволення міста від турків. А справа виглядала таким чином. Ще з юних літ він вивчав турецьку мову та культуру. Відтак згодом отримав посаду перекладача Бєлградського відділення Австрійської Східної Компанії. Заробляв непогано і мріяв вже про власний бізнес. І такий шанс йому подарувала доля.

Під час Віденської відсічі 1683 року він висловив готовність залишити місто, що було в облозі, щоб зв'язатися з Герцогогом Лотарингії Карлом V. Разом зі своїм надійним слугою, Єжі Михайловичем він залишив місто і перетнув ворожі лінії. Щоправда для цього йому довелося схитрувати – він перевдягнувся у турка і всю дорогу наспівував їхні пісні. Зв'язавшись з герцогом, пара зуміла повернутися до міста з обіцянкою військової допомоги, що наближалась.

12 вересня облогу зняли. Допоміг у цьому польський король Ян III Собеський, котрий привів військо європейських союзників. З вдячності за це віденці проголосили Юрія Кульчицького героєм.

Вдячні городяни Відня визнали Кульчицького героєм. Муніципальна рада нагородила його значною сумою грошей, а бюргери надали йому дім в міському районі Леопольдштадт. Король Ян III Собеський особисто подарував Кульчицькому 300 мішків кави, котру знайшли в захопленому таборі армії паші Кари Мустафи. Відтак виходець з Кульчиць, що під Самбором, відкрив у нинішній австрійській столиці кав'ярню "Дім під Блакитною Пляшкою". І вже провадячи свій бізнес, знову демонстрував винахідливість. Він завжди обслуговував відвідувачів свого закладу лише у турецькому одязі. А ще додавав до неї молоко і цукор. Такого ніде більше у Європі до цього часу не робили. Таким чином кав'ярня Кульчицького стала одним з найпопулярніших місць у Відні.

Відтак з вдячності і за каву, і за визволення міста на віденській вулиці Kolschitzky городяни встановили памятну статую славному українцю – Юрію Кульчицькому, поліглоту та винахідливому підприємцю.

Сколівський район

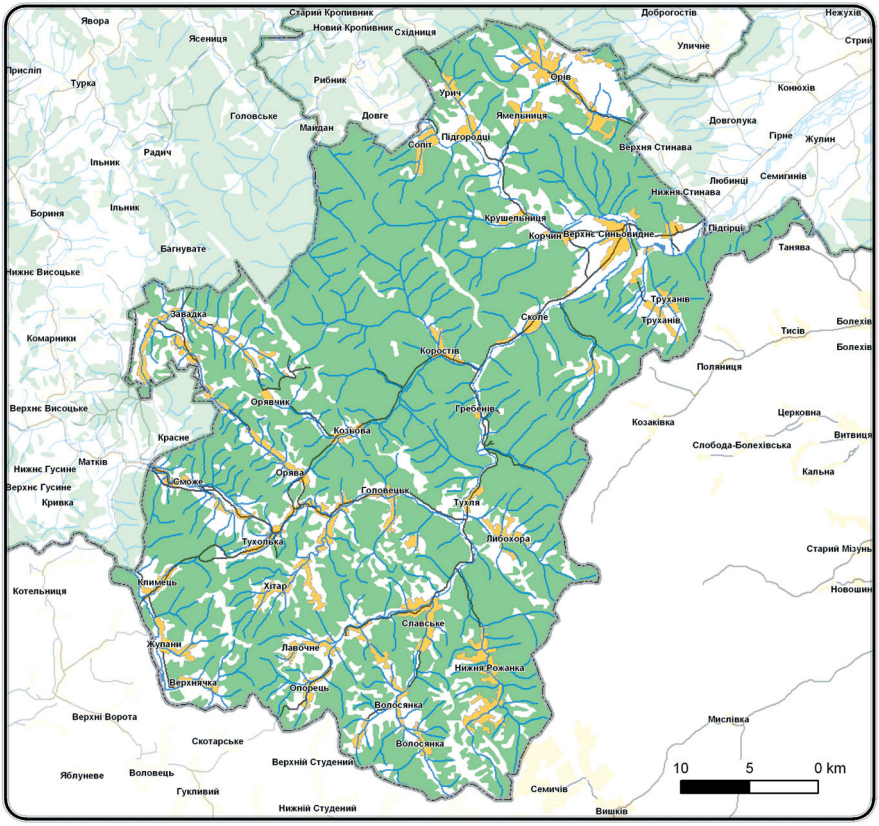

Розкинувся на півдні Львівщини на території Сколівських Бескид. Тут можна відпочивати в усі пори року: є пішохідні туристичні маршрути, пансіонати, бази відпочинку, гірськолижні курорти.

Сколівський район багатий на пам'ятки природи: каскад водоспадів на річці Кам'янка поблизу села Дубина, водоспад Гуркало біля села Корчин, витоки річок Стрий і Опорець, Мертве озеро поблизу села Кам'янка.

У Сколівському районі створено Національний природний парк Сколівські Бескиди", Державний історико-культурний заповідник "Тустань", ландшафний парк "Бердо". Недалеко від курортного Гребенова, на березі річки Опір, є могила князя Святослава Володимировича. Археологи знайшли тут багато речей, знарядь праці та решки зброї з XI-XIII століть. А ше на Сколівщині є майже два десятки старовинних дерев'яних бойківських храмів.

Сколе:
поміж гір на річці Опір

Сколе - це не лише початковий пункт багатьох туристичних маршрутів, райцентр Львівщини, а й саме серце Бойківщини. Перше, що впадає у вічі для тих, хто приїжджає сюди – спокій, тиша і відчуття затишку. Вже вийшовши у цетрі міста з автівки, одразу розумієш: тут справді можна відпочити і тілом, і душею. Душа насолоджуватиметься спокоєм, краєвидами та місцевими памятками, а тіло – цілющим чистим гірським повітрям.

У центрі міста варто подивитися насамперед місцеву перлину традиційної бойківської сакральної архітектури XVI ст . – церкву Пантелеймона, у якій зберігаються благодатні мощі цього святого. Цей храм цікавий ще й тим, що іконостас у ньому ідентичний тому, який міститься у церкві Святого Духа, що в Рогатині на Франківщині.

На околиці Сколе є ще одна принада для туристів – триповерховий палац баронів Гроедлів, відомих європейських кораблебудівників та магнатів, які зявилися у Сколе у середині XIX ст.

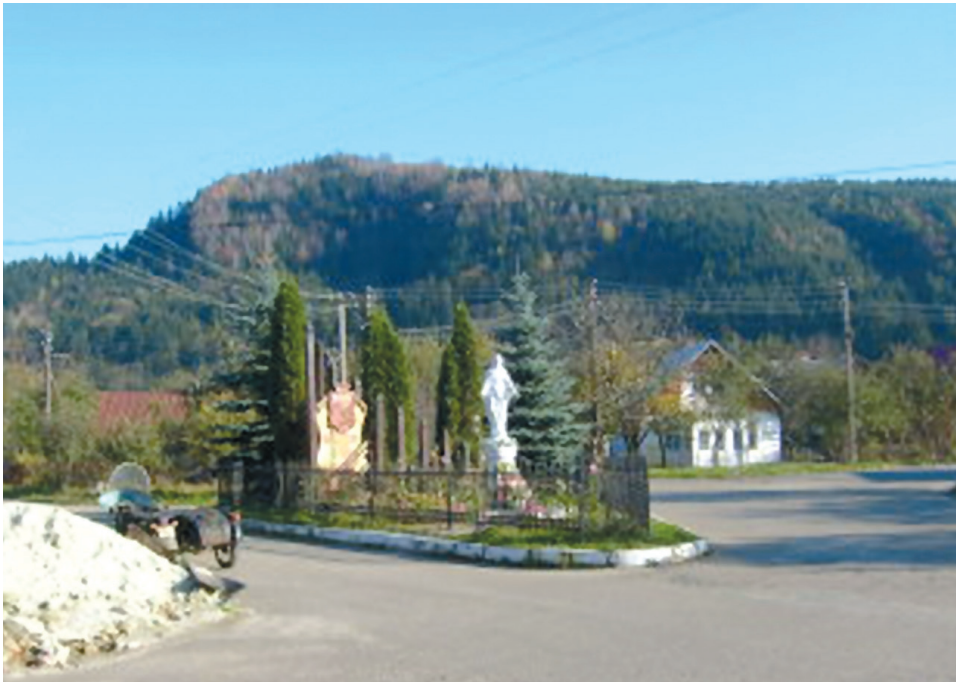

У центрі міста.

Скелі чи сколоті голови?

Історики та місцеві краєзнавці і досі сперечаються, звідки ж пішла назва міста "Сколе". На нині існує щонайменше три версії, кожна з яких заслуговує на увагу. Отже, відповідно до першої, якої дотримується більшість, це та, що згадується у Лаврентіївському літописі. Вона розповідає про битву на цьому місці у 1015 році військ князів Святополка та Святослава. Після смерті Володимира Великого його син Святослав князював на Поліссі. Коли ж він почув про вбиство своїх братів Бориса і Гліба князем Святополком Окаянним, то вирішив втікати з батьківщини на рідні терени своєї дружини – до Угорщини. Однак так і не зміг цього зробити. У долині річки Опір його наздогнало військо Святополка, і "скололо" голову втікача. Адже саме тоді Окаянний буцімто вигукнув: "Сколіть їх!". На користь цієї версії назви міста Сколе свідчать і знайдені у передмісті Святослав рештки поховань XI ст.

Відповідно ж до другої версії, назви міста Сколе та річки Опір виникли одночасно. Так стали йменувати їх після кривавого бою з татарами. У ньому буцімто кололи усіх тих, хто чинив опір.

За третією ж версією, назва райцентру походить від слова "скеля", яких довкола нього чимало.

Що ж стосується історичних документів, то вперше згадка про Сколе датується 5 березня 1397 року. У фундаційному привілеї польського короля Владислава Ягайла сказано: "Місцевість вищезгадана завжди мусить носити назву "Сколе".

Дзвіниця церкви св. Пантелеймона.

А ще Сколе завжди було важливим торговельним центром. Адже цим містом здавна проходив важливий торгівельний шлях на Закарпаття.

Місцева перлина – церква з мощами святого Пантелеймона

У центрі міста варто подивитися насамперед місцеву перлину традиційної бойківської сакральної архітектури XVI ст . - церкву Пан-

телеймона, у якій зберігаються благодатні мощі цього святого.

Цей храм зведено у 1597 році на кошти міської громади. А у північній частині подвіря храму є двоярусна квадратна дзвіниця, яку відповідно до напису на одвірку, звів будівничий Сень Шлоковець у 1760 році. Свого часу вона відігравала роль в'їзних воріт на подвіря храму.

Окрім священих мощей, цей храм цікавий ще й тим, що іконостас у ньому ідентичний тому, який міститься у церкві Святого Духа, що в Рогатині на Франківщині. У тій самій, де хрестили Настю Лісовську, славнозвісну Роксолану.

Історія цього храму у Сколе цікава ще й тим, що як парохіяльний він діяв лише до 1896 року – поки у місті не звели церкву Різдва Пресвятої Богородиці. У храмі святого Пантелеймона Літургії відправляли лише на великі свята. Остаточно його закрили для потреб віруючих у 1939 році.

У радянські часи тут розмістили краєзнавчий музей. А відновились святі Літургії лише з приходом незалежності. У вересні 1993 року церкву від осквернення освятив владика Юліан Вороновський.

А ще у цьому храмі зберігається ікона Богородиці з ознаками коронації, хоча самої корони, ані відповідних документів про неї наразі відшукати не вдалося.

Палац баронів Гроедлів

На околиці Сколе є ще одна принада для туристів – триповерховий палац баронів Гроедлів. Ці відомі на всю Європу кораблебудівники та магнати зявилися у Сколе у середині XIX ст. У місцевого багатія Кінського придбали триповерховий палац. І почали його розбудову: добудували праве крило, встановили арку та прикрасили його двома куполами.

Родина братів баронів Гроедлів володіла великими земельними наділами та лісами у всій Європі – майже 50 тисяч гектарів. На початку минулого століття вони заснували та зареєстрували власну кораблебудівну компанію у Вели-

кобританії. Відтак стає зрозумілим, чому на їхньому родинному гербі зображено вітрильник для транспортування лісоматеріалів.

Цікавим є такий факт: з чотирьох збудованих їхньою компанією кораблів, три плавали у водах під іменами дружин кожного з них – "Мелані", "Маргіт" та "Гізела".

Варто згадати і таке: кораблі вони збудували у Великобританії, їхня офіційна контора містилася у Лондоні, а сама компанія братів Гроедлів "Гроедель бразерс стімшин компані" мала осідок в Угорщині.

Брати Гроедлі завжди у всіх місцях провадження свого бізнесу будували вузькоколійні залізниці для перевезення деревини. Однак вони слугували не лише для цього, а й у туристичних цілях. Контора однієї з них була і у Сколе.

За народними переказами та й історичними документами, самі магнати-бізнесмени Гроедлі ніколи надовго не затримувалися у Сколе. Тут мешкала лише їхня мати та управителі маєтку. Однак до українських Карпат вони любили навідуватися – тут влаштовували різноманітні імпрези. До них з'їжджалися гості з усієї Європи. Тут різноманітні мелодії грали кращі тогочасні оркестри. А ще ці приїзди дуже любила місцева дітлашня – у такі дні до них виходила баронеса і пригощала малих бойків різноманітними ласощами.

Барони Гроедлі за недовгий час володіння маєтком у Сколе не лише розбудували його, а й декорували всередині цікавою ліпниною (нині вона майже не збереглася), виклали деревяну бруківку, створили власний зоопарк. А ще у них була величезна та цінна бібліотека.

Однак з приходом 1939 року останній з Гроедлів покинув Сколе назавжди, забравши з собою усе найцінніше. Тоді у колишньому палаці розмістили штаб НКВС, а згодом у ньому створили школу-інтернат, яка тут квартирує і досі.

Утім, нащадки Гроедлів на свої колишні маєтки більше не претендують. Наприкінці існування СРСР сюди завітав один з них – працівник міністерства фінансів з Відня. Якимось чином через Москву Радянський Союз повернув йому вартість націоналізованого палацу.

Приватний Карпатський музей визвольної боротьби

У Славському, що на Сколівщині, на одному з численних місцевих горбів поміж вічнозлених смерек є невеличкий будиночок на дві кімнати. У ньому мешкає пан Юрій Микольський, колишній викладач "Львівської політехніки", будівничий канатних доріг у горах, а нині – власник та упорядник Приватного Карпатського музею визвольної боротьби, автор шести книг на цю ж тематику. Музей теж у цьому деревяному будиночку. Свою колекцію ентузіаст збирає ось уже майже сорок років. Подивитись справді є на що. А ще цікавіше слухати екскурсію, яку провадить пан Юрій – доступно, ерудовано, інтелігентно, толерантно. До речі, екскурсія у пана Микольського – безкоштовна.

Окремий стенд у музеї присвячено Тарасові Шевченку. На ньому є дві великі гордості власника колекції – перше посмертне видання творів Тараса Шевченка та посмертна маска Кобзаря.

Ще один стенд присвятив побуту вояків Першої світової війни.

Стенди музею.

Зуб мамонта, шоломи і море книг

Проминувши хвіртку, потрапляємо на подвіря. Кілька дерев'яних східців, і ми вже у музеї – одна кімната, простора, але місця у ній украй мало. Справа попри стіну – стелажі книг. Тут найрізноманітніша література. Однак здебільшого книги про національно-визвольну боротьбу, зокрема історію Української Повстанської Армії. Видання є і українською, і російською мовами. Над вхідними дверима до кімнати – роги оленя, а поміж них висять бойківські гірські зимові черевики на спеціальних підошвах, котрі не дозволяли своїм господарям провалюватись у зимовий сніг.

З книги відгуків видно, що гості у пана Микольського бувають часто, і з найрізноманітніших країн та континентів.

Екскурсію музеєм пан Микольський розпочинає зі стенду, присвяченому Тарасові Шевченку. На ньому є дві великі гордості власника колекції – перше посмертне видання творів Тараса Шевченка та посмертна маска Кобзаря. Книгу-раритет, видану російським шрифтом у Санкт-Петербурзі, пан Юрій придбав у антикварному магазині у Празі за 500 чеських корон. Маска ж до експозиції музею – подарунок Ліни Костенко її власникові.

Наступний стенд присвячений 100-річчю від дня народження Романа Шухевича. До його ювілею пан Микольський також написав книгу.

Чимало експонатів у музеї з часів Першої світової війни. Пан

Зуб мамонта.

Юрій любить підніматися на Маківку. Каже:

– Не було такого дня, щоб мій металошукач не "співав" там.

Відтак окремий стенд присвятив побуту вояків часів Першої світової. Є усе – ложки, виделки, ножі і навіть медичні шприци. Є і холодна зброя Січових Стрільців, у тому числі траншейні ножі.

До того, як поселитися у Славському, пан Юрій, син сотника армії Симона Петлюри, мешкав на Полтавщині, потім викладав у вузах у Дніпропетроську та Львові.

Не без гордості розповідає, що виконав передсмертне прохання батька – побував на могилі Симона Петлюри. І демонструє фото.

А ще недавно до музею свого колишнього викладача завітала

На подвір'ї музею.

поважна пані з Дніпропетровська. Колись вона навчалась у Юрія Микольського. І подарувала йому до колекції цінний експонат – командирський годинник англійського офіцера.

Завершує екскурсію музеєм пан Микольський, демонструючи німецьку та радянські радіостанції, різноманітні відзнаки українських вояків часів різних воєн, оригінали підпільних видань. А ще на підвіконні у нього гордо стоїть велетенський цілком здоровий зуб мамонта.

Бідон з підпільною літературою Української повстанської армії до музею Юрія Микольського потрапив зі Страдча, що на Яворівщині. Перед самою смертю тамтешня 94-річна бабуся точно вказала на місце, де він захований, і попросила його викопати. Поряд з цим бідоном у музеї і портрет цієї жіночки. Щоправда на ньому вона зображена юною дівчиною – його тоді намалював Роман Шухевич, котрий гостював у їхній домівці.

У криївці усе, як і у Другу світову

Однак екскурсія на цьому не закінчується. Є тут щось і дуже інтригуюче. Щоправда, уже не у будинку пана Микольського, а на подвірї. Ззовні виглядає наче звичайна дровітня. Аж ні – за двома дверими, котрі надійно замасковані, облаштована справжня криївка.

Криївка.

Перше враження – шок. За столом навпроти вхідних дверей сидять дві постаті. Одна - у формі. Інша ж – молода дівчина. Одразу ж зайшовши з денного світла, хочеться привітатися. Це – майстерно виконані муляжі Романа Шухевича та його

рефрентки Галини Дидик. Вона і нині у цій криївці сидить за тією ж друкарською машинкою, на якій працювала при житті. Недалеко від столу – у повний зріст муляж Василя Кука.

Юрій Микольський розповідає, що при облаштуванні криївок не було єдиного стандарту. Однак існували чотири обов'язкові елементи. Найперше це люк, через який потрапляли до неї. До речі, заходили лише босими ногами, щоб не залишати слідів. А правильно її закривати тренувались довго і наполегливо.

Другим обовязковим елементом кожної криївки була криниця. Вона підтримувала життєдіяльність тих, хто перебував у ній. Завдяки наявності криниці, а відтак води, у бережанських лісах вижили повстанці котрі не могли три місяці вийти на білий світ. Усі залишились тоді живими. Щоправда без зубів – бійці постраждали від цинги.

Третім обов'язковим елементом мала бути буржуйка. Адже гаряча їжа мала величезне значення для життєдіяльності бійців.

І четвертий обов'язковий елемент – вентиляція. Її називали порізному: віддуха, продух чи люфта. А сигналом про погане повітря був вогонь у гасовій лампі.

На стінах криївки – образи, вишивані рушники, карта Карпат, протигази, зброя та портрети Тараса Шевченка і Лесі Українки.

Кожного гостя пан Юрій Микольський проводжає за ворота. І з нетерпінням чекає нових. Каже, що хоч живе і сам, проте щодня і голиться, і ліжко застеляє.

Прострелене дерев'яне Розп'яття.

Предмети побуту вояків Першої Світової війни.

Тут Стань! (Урицькі скелі)

Диво природи, архітектури та історії – так ще називають фортецю "Тустань", або Урицькі скелі, що на Сколівщині. Вона є офіційно одним з семи визнаних чудес України. І перебуває під опікою Національного парку "Сколівські Бескиди" та Державного історико-культурного заповідника "Тустань". 1999 року Урицькі скелі отримали статус пам'ятки природи національного значення, а з 2001 році вони перебувають у державному реєстрі нерухомих пам'яток археології національного значення.

Чудернацькі, химерні та оповиті загадками Урицькі скелі упродовж століть привертали увагу мандрівників.

Народна легенда пов'язує виникнення комплексу Урицьких скель з міфічними Велетами, котрі жили тут. Один з них попросив нечистого за ніч створити палац. Але коли заспівали півні над ранок, то і палац, і сам Велет стали камінням.

У Тустані свого часу побували королі Данило Галицький та Казимир Великий. Бували тут письменник Іван Франко, Бальтазар Гакет, Іван Вагилевич, Антін Бельовський, Антін Петрушевич, Корнило Устиянович та багато інших.

На подвір'ї музею.

Унікальна пам'ятка природи та дерев'яної забудови

За висновками фахівців, Тустань є унікальною памяткою не лише України, а й усієї Європи. Адже тут на скелях збережено сліди від дерев'яної забудови IX-XIII століть. Більше ніде у Європі не збереглися дерев'яні фортеці з цього періоду історії. Природні скелі укупі з дивовижною архітектурою на висоті 40-80 м над рівнем долини робили її і величною, і неповторною, та водночас неприступною.

Назва важливого оборонно-митного пункту походить від сполучення слів "Тут стань!". Кожен, хто проходив через це місце мусів зупинитися, заявити свої наміри, іноді й данину сплатити, а тоді вже рухатися далі.

Понад тридцять років Урицькі скелі та фортецю Тустань досліджував відомий львівський учений Михайло Рожко. Саме він на основі археологічних розкопок та слідів старих часів виконав детальну графічну реконструкцію фортеці. Вона на 90 відсотків дає достовірну можливість побачити архітектуру тогочасної Тустані. Відтак тепер відомо, що дерев'яна забудова існувала та трьох скельних групах: Камені, Малій Скелі та Острому Камені. За увесь свій період існування (а це п'ять століть) фортеця пережила п'ять будівельних періодів дерев'яної забудови. Самі скелі були природними стінами, а проміжки між ними будівничі заповнили дерев'яними колодами, застосовуючи зрубну конструкцію. В скелі, де прилягали колоди та бруси, видовбували пази та вруби. Таким чином сьогодні залишилось на скелях майже 4000 слідів від дерев'яних конструкцій.

Важливе слово про життя у цій місцині сказали і археологічні знахідки з часів десятого століття. Тут знайшли металеві вироби, скло, кераміку, шкіряні вироби. Коли ж розкопали у скельній основі цистерну завглибшки 14м та криницю глибиною 30м, то виявили фрагменти шести одвірків, стовпові конструкції галереї, фрагменти брусів, кілків-тиблів, дощок із врубками «ластівчин хвіст», драниці, ґонти, а також дерев'яні ложки, лопати, шкіряні підошви, фрагменти шкіряних виробів, кераміку. Серед металевих виробів - хрестик-енколпіон, щиток персня з вигравірованим птахом, бронзову булаву першої половини XIII ст., кувалду, сокиру, наконечники арбалетних стріл, втульчасті та черешкові наконечники лучних стріл, наконечники списів, фрагмент меча, кресала, шпори, сердечники дзвоників, різці по дереву, голки, застібки до книжок.

Хорвати, митники та польські володарі

Першими територію нинішньої Тустані наприкінці дев'ятого століття почали освоювати хорвати, які входили до союзу слов'янських племен. Саме тоді почала розбудовуватись та набирати ваги місто-фортеця Тустань. Центральна частина міста розташувалась на площі

3 га на скельній групі Камінь та навколо нього. Дитинець розміщувався на самому скельному плато. Вже у XIII ст. поселення розрослося як у долині між та навколо скель, так і на територію сучасного села. На території фортеці проживали лише її оборонці – невеликий, добре вишколений чоловічий гарнізон. Мешканці окольного граду ховалися на території фортеці у випадку нападу ворога.

Місто-фортеця Тустань була важливим стратегічним пунктом і входила до єдиної системи Карпатської лінії оборони південно-західних рубежів Київської Русі, а згодом і Галицько-Волинського князівства. Завдяки вдалому територіальному розташуванню та неприступності фортеця Тустань вдало вписалася у міжнародні торгові шляхи як контрольний пункт до карпатських перевалів. Зрештою, про це існують не лише історичні здогадки, а й дані археологічних розкопок. Тут знайдено кілька арабських монет дирхемів, які датуються IX-XI століттями.

Зрештою, місто-фортеця Тустань була прикордонним та митним центром між Галицько-Волинським князівством та Угорщиною, а згодом – між Польщею та Угорщиною.

Перші письмові згадки про фортецю Тустань датуються кінцем XIV століття. Їх є одразу кілька. Перша у літописі 1333-1384 років підканцлера короля Казимира Янка з Чарнокова та у 1340 році у польського історика Яна Длугоша. Друга - у листі Папи Римського Боніфація IX від 15 травня 1390 року. У ньому йде мова про певні надання Владиславом Опольським новозаснованій Галицькій католицькій дієцезії. У фундації йшлося про юрисдикцію архієпископа над містом Рогатином та градами Олеськом і Тустанню, про десятину прибутків від солі в Дрогобичі та Жидачеві.

У середині XIV ст. Тустань захопив польський король Казимир Великий. Він її відбудував. Тоді вона була достатньо відомою і стояла на одному рівні з такими містами як Львів, Сянок, Перемишль, Кросно, Галич та інші. Але вже у 1398 р. фортеця знову опинилася під владою перемишльського католицького єпископа. Згодом нею володіли різні польські магнати та шляхтичі.

Як місто-фортеця Тустань проіснувала до кінця XVI століття. У люстрації Дрогобицької соляної жупи (1565 р.) вказано, що «...у Тустані беруть мито від купців, котрі йдуть горами, минаючи Дрогобич». Але уже у наступному столітті Тустань втратила роль митниці і почала занепадати. Адже, по-перше, стабілізувались стосунки між Польщею та Угорщиною, по-друге, Польща розширила свої кордони на схід. Потретє, країни центральної Європи розробили власні поклади солі. По-четверте, настали зміни у військовій техніці, а відтак і тактиці ведення бою.

На що звернути увагу

Століттями до Тустані прямують тисячі мандрівників. А ще у минулому столітті, а якщо точніше, то у травні 1914 року на цьому місці відбулися студентські фестини, присвячені століттю від дня народження Тараса Шевченка. З тих днів на скелях зберігся напис: "І вражою злою кров'ю волю окропіте!». Трохи пізніше тут свої криївки мали воїни УПА з куреня «Бойки» ім. Богдана Хмельницького. Восени 1944 р. і у травні 1945 р. в урочищі Церківне перебували бійці УПА куреня «Підкарпатського».

А ще у Тустані є найбільше у всіх К;арпатах наскельне зображень-петрогліфів. Здебільшого це солярні знаки – символи Сонця. Тут їх майже три сотні, і зображені вони у вигляді кіл, дисків, спарених і концентричних кіл, Історики переконані, що з'явились вони тут у період раннього заліза.

У сиву давнину Урицькі скелі використовували як святилище.

Тут можна також побачити зображення вершника на коні, вовка і лося, які виконані в однаковій техніці, «танцюючих чоловічків», «рогу достатку», «колеса Юпітера», «п'яти поєднаних спіралей».

Та, безперечно, найцікавішим є двометрове зображення людського обличчя, викуте на скелі. Воно округле, а риси обличчя відтворені місяцеподібними заглибленнями, тому повіки прикриті. Цілком можливо, цей комплекс є святилищем астрономічно-календарного типу, пов'язаного з рухом Сонця.

У давньоруські часи на скелях Тустані зявилися зображення сокир та хрестів. Хрести ставили християни, а сокирами язичники вшановували свого бога – Перуна.

Тухля: місце, де перемагав Захар Беркут

Село Тухля, що на Сколівщині відоме в Україні всім. Завдяки повісті Івана Франка "Захар Беркут", котра входить до шкільної програми. Розташована дорогою з туристичного Сколе до не менш відомого Славського Тухля приймає чимало гостей. Безперечно, усі зупиняються біля меморіального комплексу, присвяченому Іванові Франку та Захару Беркуту. А ще тут можна напитися води з кринці, з якої пив Каменяр, і навіть сфотографуватися безкоштовно. Уперше про Тухлю написали у 1397 році. У літописі, звісно.

А відомим село стало завдяки Захарові Беркуту, який зумів розгромити тут у 1241 році монголо-татар. Полюбляв погуляти тут і Олекса Довбуш. А Кирило Устиянович малював для тухольської церкви ікони і розписав храм.

Нині у невеличкій Тухлі з чудовими краєвидами мешкає майже 3 тисячі людей. Привабливо для мандрівника виглядає неподалік нього гора Захар Беркут (964 метри над рівнем моря), на якій і похований легендарний воїн.

Меморіально-туристичний комплекс.

Засновник села тут охляв

У тухольців є і свій діалект, і своя легенда. Коли спитаєте, як виникла Тухля, то її мешканець розкаже таке: “Чув я того від старих людей. Бовало, отак посходяться та і приповідають собі всячину. А там хтось мовить:

– А відки то взялася наша Тухля? Як тото село постало?

– Та, може ви, нанашку, приповісте? – кажут до того старшого чоловіка.

Вінь витягне люлюку з рота, глипне на нас.

– Хтілись бись те тото знати?

– Дуже хочеме. У школі нам таке ни кажут. Та й відки то вчуєме, як ни від вас, нанашку?

Та й так помали, помали чоловік розохотиться, розговориться.

Тухля, Тухля. Було то щи, може, й сотка літ перед татарами, може й більше. Жив десь на долах, а ци далико, того я не чув якийсь чоловік. І шось му там дуже дігріло. Так шо ни міг там далі лишатисі, та й того ни хотів. Бо межи людьми всяке буває. Досить того, що забрав, що міг взяти з собов, і пішов у гори. Ішов тов дорогов, що щи за київських князів бола. Нев ходили гет на Змакарпаття. А відта до нас. То де та дорога бола? Де вона вела?

– А ви нам повіжте, бо хіба так соте через десяте знаєме.

– Та та дорога йшла сюда понад ріку, над Опір.”

Так той чоловік ішов день чи два. На тім місці і “охляв”. Відпочив, місце роздивився. Йому сподобалося. Побудував собі хату й залишився у ній жити. Потім й інші коло нього

Пам’ятник І. Франку.

поселилися. А як переписували населення. То спитали у нього:

– Хто звідки?

А він чесно й зізнався, як було.

У відповідь на запитання про назву села, він сказав: “Ніяк. Ту-м охляв, та й усьо”.

Так писав про Тухлю Іван Франко

“Захар Беркут, мов стародавній дуб-велетень, стояв і дивився на тухольську громаду. Він радів, що громада була дружною в праці, у радості та горі, давала всьому лад. Тут не було бідних, а збірники податків остерігалися чинити несправедливо. І все завдяки його впливові, його мудрому керівництву. Порядки тут святі, але не заради пошани, а тому що справедливі й спрямовані на добро”, – читаємо у творі Івана Франка.

І далі він продовжує розповідь про минувшину: “Стародавнє село Тухля — се була велика гірська оселя з двома чи трьома чималими присілками, всього коло півтора тисячі душ. Село й присілки лежали не там, де лежить теперішня Тухля, але геть вище серед гір, у просторій подовжній долині, що тепер поросла лісом і зоветься Запалою долиною. В ті давні часи, коли йде наше оповідання, Запала долина не була поросла лісом, але, навпаки, була управлена і годувала своїх жильців достатнім хлібом. Простягаючись звиш півмилі вдовж, а мало що не чверть милі в ширину, рівна й намулиста, обведена з усіх боків стрімкими скалистими стінами, високими декуди на три або й чотири сажні, долина тота була немов величезним кітлом, із якого вилито воду. І певно, що воно й не інакше було. Чималий гірський потік впадав від сходу до тої долини високим на півтора сажня водопадом, прориваючи собі дорогу поміж тісні, тверді скали, і, обкрутившися вужакою по долині, випливав на захід у таку ж саму тісну браму, розбиваючись поміж гладкі кам’яні стіни і гуркотячи ще кількома водопадами, поки чверть милі понижче не впав до Опора. Високі, стрімкі береги тухольської кітловини покриті були темним смерековим лісом, що надавав самій долині іюзір ще більшого заглиблення і якоїсь пустинної тиші та відрубності від усього світу. Так, справді, се була величезна гірська криївка, з усіх боків тільки з великим трудом доступна,— але такі були в тих часах ненастанних війн, усобиць і нападів майже всі гірські села, і тільки дякуючи тій своїй неприступності, вони змогли довше, ніж подільські села, охоронити своє свобідне, староруське громадське життя, яке деінде силувалися чимраз більше підірвати горді, війнами збагачені бояри. Тухольський народ жив головно скотарством. Тільки та долина, де лежало село, а також кілька поменших порічин, не покритих лісом, надавалися до хліборобства і видавали щороку багаті збори вівса, ячменю і проса. Зате в полонинах, що були, так само, як і всі доокружні ліси, власністю тухольської громади, паслися великі отари овець, у котрих спочивав головний скарб тухольців: з них вони добували собі одежу й страву, омасту й м’ясо. В лісах довкола села паслися корови і воли; але сама місцевість, гориста, скалиста й неприступна, заборонялa держати багато тяжкої рогатої худоби. Другим головним джерелом достатку тухольців були ліси. Не говорячи вже про дрова, котрих мали безплатно і на топливо, і на всякі будинки,— ліси достачали тухольцям звірини, лісових овочів і меду. Правда, життя серед лісів і недоступних диких гір було тяжке, було ненастанною війною з природою: з водами, снігами, диким звіром і дикою, недоступною околицею,— але тота боротьба вироблювала силу, сміліcть і промисловість народу, була підставою й пружиною його сильного, свобідного громадського ладу”.

Сокальський район

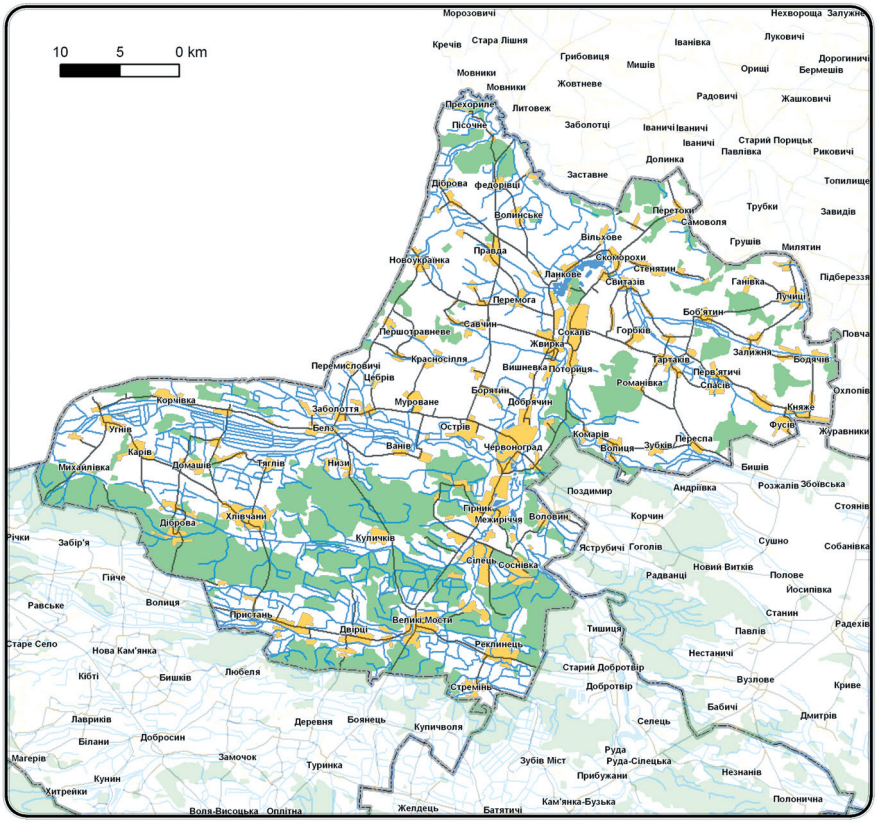

Розкинувся на крайній півночі Львівщини на Волинській Височині та Малому Поліссі. Західним сусідом Сокальщини є Люблінське воєводство Польщі.

У Сокальському районі густа мережа річок Рата, Солокія, Білий Стік, Варяжанка, які впадають у Західний Буг.

За багато століть на території Сокальщини проживали люди різних національностей, відтак сформувалося полікультурне середовище, яке знайшло відбиток у мові, традиціях та архітектурі.

Шахтарське місто – Червоноград – теж на Сокальщині.

У Сокальському районі є також містечко зі статусом Державного історико-культурного заповідника. Це – старовинний княжий Белз.

І найменше місто України – Угнів – теж на Сокальщині.

Белз – перлина з княжих часів

У прикордонні з Польщею, на Сокальщині, є невеличке нині містечко Белз, оповите легендами сивої давнини, сповнене величі княжих часів, свідоме своєї унікальності. Містечко зі статусом Державного історико-культурного заповідника.

У 2005 році Белз урочисто на всеукраїнському рівні відзначав своє тисячоліття. Упродовж цього часу містечко приваблювало і князів, і дружинників, і числених завойовників, і купців, а як наслідок – хасидів.

Згодом Белз на певний час став одним з європейських центрів хасидів – з релігійно-освітнім центром, синагогою та іншими принадами юдеїзму.

Попри те, що Белз перебував під впливом багатьох держав і культур, християнські традиції тут міцні і давні. У місті шанували домініканів –є костели отців домініканів, і сестрер-домініканок.

У 1951 році Белз став частинкою тодішньої УРСР – 15 лютого Польща та Радянський Союз обмінялись територіями: Устрицьким та Забузькими районами.

Княжий Белз

Перший, хто зустрічає подорожніх при вїзді до Белза з боку Червонограда – святий Вінцент, точніше – його скульптурне зображення. Цей святий є опікуном убогих, хворих та терплячих Простягнутою рукою скульптура показує правильний напрямок руху до міста Белз. Однак вона зявилася тут шойно у вісімнадцятому столітті, значно пізніше від перших володарів цієї землі.

Адже перша літописна згадка про Белз датується ще далеким 1030 роком – у "Повісті временних літ". Однак дані археологічних розкопок впевнено вказують на те, що давні словяни тут мешкали ще щонайменше за п'ять століть до першої згадки про них у літописі.

Поступово місто розвивалося, і вже у 1170 році стало столицею окремого князівства. А правив ним Всеволод Мстиславович. На Замочку і досі збереглося давнє городище княжих часів з X-XIII століть.

Белз не раз був причиною чвар та міжусобиць, а також ласим шматком для очей загарбників. Відтак у 1234 році Белзом почали правити представники династії Романовичів – король Данило та його нащадки. На цей період припадає і розквіт, і руйнування Белза, до якого не раз вривались завойовники. Коли ж династія Романовичів почала переживати щораз гірші часи, Белз став на кону боротьби за право володіти ним між Польщею, Угорщиною та Литвою. І періодично опиняється під юрисдикцією цих держав.

А ще красивий гордий Белз був повністю дерев'яним. Окрім краси, привабливості на неповторності і шарму, цей принцип забудови міста спричинявся до частих пожеж у ньому. Кожен, хто прагнув підкорити Белз собі, як один зі шляхів до власної перемоги вибирав підпал. Цим не гребували ні монголо-татари, ні російські війська, ані козаки під проводом Богдана Хмельницького у 1655 році. Однак щоразу Белз оживав. Щоправда, поступово.

Життя з хасидським шармом

Нові політичні та суспільні реалії спричинилися до того, що

у 1772 році Белз став частинкою монархії Габсбургів. Слава княжих часів, легенди та перекази мало цікавили нових володарів. Відтак місто з магдебурзьким правом поступово втратило свої адміністративні функції. А згодом настала нова сторінка у його розвитку. Оскільки Белз перебуває на перетині важливих торгівельних шляхів, то у ньому вирішують пожвавити і розвинути торгівлю, Звісно, для цієї справи запросили євреїв. Відтак на певний час Белз став розвинутим єврейським містом – християни замешкали у передмістях, а станом на середину позаминулого століття понад 60 відсотків городян були юдеями. Згодом Белз став одним з європейських центрів хасидів – з релігійно-освітнім центром, синагогою та іншими принадами юдеїзму. Лише 1939 року місто перестало бути єврейським. Саме тоді, коли його захопили німецькі війська. Ще через три роки гітлерівці знищили усіх євреїв, синагогу та інші споруди цього народу. З того часу у Белзі про єврейський період життя міста нагадують лише старе окописько та кілька мацевів.

Рукотворні пам'ятки минувшини

Однією з загадок старовинного Белза є неподалік Ратуші шестигранна вежа з 1606 року. Попри численні дослідження, нині ніхто не може достеменно сказати, хто і навіщо її спорудив. Однозначно відомо, що вона гармонійно вписувалась у модний на той час у Європі стиль готики. А ще була оточена глибоким ровом.

За однією з версій у ній містилася колись церква. За іншою ж – книгосховище. Принаймні на це вказує той історичний факт, що аж до XVIII століття тут зберігалися архіви місцевих земських книг. З тих часів збереглися хіба що білокам'яні обрамлення на вікнах.

Поміж храмів у центрі старовинного Белза око мандрівника привабить і міська ратуша. За переказами, стрілки на її годиннику виготовлені з татарських стріл.

Попри те, що Белз перебував під впливом багатьох держав і культур, християнські традиції тут міцні і давні. У місті шанували домініканів –є костели отців домініканів, і сестрер-домініканок. Храм при монастирі отців домініканів

чи не найстаріша споруда у місті – далекого 1394 року його заснував князь белзький та мазовецький Земовіт IV.

У колишньому костелі сестер домініканок нині – церква святого Миколая. Через віки і лихоліття збереженою у Белзі є найдавніша дерев'яна сакральна памятка міста – церква святої Параскеви з XVII століття.

Ікона Матері Божої Белзької (Ченстоховської)

Чудотворна Ікона Матері Божої Ченстоховської зі слідом від меча на обличчі чи не найбільше оповита легендами. За переказами, її створив сам євангеліст святий Лука. А з Єрусалиму до Царгорода її у 326 році привезла Свята цариця Олена. Ще через майже тисячоліття чудотворна ікона нарешті зявилася в Україні. Завдяки старанням князя Лева. Він особисто привіз її з Константинополя. А відтак її встановили у церкві замкової фортеці Белза. Вона витримала татарську навалу узимку 1240-1241 років, і вціліла у згорілому княжому місті.

Перші згадки про чудотворні властивості ікони Матері Божої Ченстоховської датують XIV століттям, коли у місті князював Владислав Опольський. Саме з тих днів, коли на фортечний княжий Белз напали татари. Ікону виставили на фортечні мури, а відтак до неї щиро про допомогу молилися знесилені оборонці княжого граду. Один з татарських пострілів влучив в зображення Богородиці. Кара не примусила себе довго чекати – на чужинське військо впав густий туман, а відтак у паніці від переляку вони відступили.

Коли у 1382 році князь покидав місто, він віддав на зберігання та поклоніння чудотворну іконурятівницю католицькому ордену паулінів, а також збудував для ченців монастир на Ясній Горі біля Ченстохови. Відтоді ікона стала носити імя Матері Божої Ченстоховської. А зберігали її у спеціальній капличці при монастирі.

Слід же від меча на лику Богородиці датують далеким 1415 роком. Тоді містечко захопили гусити, котрі намагались вивезти святиню. Однак чудотворний образ знову творив дива. Насамперед коні не зрушили з місця підводи, на котрій перебувала ікона. А відтак розлючений гусит скинув образ на землю, а інший рубанув по обличчі Богородиці мечем. Кара знову ж не забарилася – перший помер на місці, а другому одразу ж всохла рука.

Утретє ікона Белзької (Ченстоховської) Богородиці спричинилася до визволення Польщі від шведів. Саме героїчна оборона Ченстоховського монастиря стала початком перемоги поляків над шведами. Адже сталося так, що маленький монастирський гарнізон, молячись своїй покровительці, відбив численні штурми великого війська, яке взяло в облогу монастир на Ясній Горі. Саме тоді польський король Ян Казимир проголосив Белзьку (Ченстоховську) Богородицю Королевою Корони Польської.

Сокаль:
місто соколів та див

Сокаль - древнє, цікаве, самобутнє місто, котре своїм корінням сягає у сиву давнину, а якщо точніше – ще у дохристиянські часи. Коли ж саме на території нинішнього Сокаля з'явилися перші мешканці, нині достеменно не сказав ще ніхто. Однак було це давно. Принаймні на це вказують дані археологічних розкопок: тут недалеко вокзалу знайшли скелет давньої людини і знаряддя праці, виготовлені з кремнію. У річці ж Західний Буг натрапили на рідкісний молоток. Окрім того, на території нинішнього Сокаля знайшли залишки поселення часів шнуркової кераміки, давньоруські срібні прикраси. Перша ж письмова згадка про Сокаль датована аж XIV століттям, а якщо точніше, то 1377 роком. А через 47 років після того місто отримало магдебурзьке право.

У 1594 році у Сокальській церкві Святого Миколая відбувалася нарада православних єпископів щодо майбутньої унії з Римом.

Ікона Чудотворної Сокальської Богородиці століттями оповита переказами та легендами.

Місто Сокала чи соколів?

Нині існує три версії про походження назви міста Сокаль. Перша з них походить буцімто від назв птахів – соколів, котрих тут було чимало. Інша ж повертає нас до давньоруських часів. Саме тоді наші предки "сокалями" називали кухні та їдальні. А оскільки місто було на берегах Західного Бугу, то цілком можливо, що тут була харчевня, а, може, й не одна.

Ті, хто звик довіряти лише писемним згадкам, виводять третю версію про походження міста Сокаль. Тобто від згадки 1061 року у літописі "Повість временних літ": "Прийшли половці вперше на Руську Землю воювати. Всеволод тоді вийшов супроти них місяця лютого у другий день. І сталася битва межи ними, і перемогли половці Всеволода, і, спустошивши землю, відійшли. Се вперше було лихо для Руської землі од поганих безбожних ворогів. Князем же був у них Сокал".

Сокальський замок

Як і кожне поважне європейське середньовічне місто Сокаль у ті часи мав свій замок. Його спорудили на вкритому густими лісами правому березі Західного Бугу. Однак нині про існування замку на цьому місці можна дізнатись хіба що з історичних джерел, а ще – з назв двох вулиць у місті – Замкова Горішня і Замкова Долішня. Уперше про

Сокальський замок у письмових джерелах згадують щойно у 1519 році. Проте народна пам'ять повязує його виникнення з часами Київської Русі. Оскільки Сокаль знаходиться на берегах важливої транспортної артерії – річки Західний Буг, то цілком ймовірною є версія про те, що замок у місті мав значення як охоронний обєкт для пристаней та переправ. І, звичайно ж, для оборони міста. Утім, і письмова згадка, датована 1550 роком підтверджує, що польський король Зигмунд Август дбав про збереження та посилення обороноздатності Сокальського

замку. Однак поступово замок занепадав, а згодом і згорів дотла під час одного з ворожих набігів. Відтак під час визвольної війни 1648 року під проводом Богдана Хмельницького польська шляхта у Сокалі прихисток знайшла не в замку, а у бернардинському кляшторі, що на лівому березі Західного Бугу. Кляштор був добре укріпленою фортецею: оточений водами річки Ради і двома рядами оборонних стін з чотирма кутовими баштами. До кляштору вело двоє в'їздних воріт – східні і південні.

Уже наприкінці XIX ст. на місці замку у Сокалі стояла цегельня. А залишки його фундаментів свідчили, що колись він займав значну територію.

Міські святині

Безперечно, до них насамперед належить церква святого Миколая. Нині вона мурована. Її ж дерев'яна попередниця відома з 1472 року. Щоправда, стояла вона тоді на лівому березі Західного Бугу. Приблизно через півстоліття сокальчани побудували церкву Миколая, теж дерев'яну, і на правобережжі. Саме у ній у 1594 році відбувалася нарада православних єпископів щодо майбутньої унії з Римом. Однак у 1630 році Сокаль постраждав від пожежі. Не вдалося вберегти від вогню і дерев'яні храми святого Миколая та Пресвятої Богородиці. Тому усередині XVII століття міщани звели

нову, мурована, церкву святого Миколая. Нині вона – унікальна памятка українського сакрального мистецтва епохи Ренесансу. А барокові прикраси храм отримав уже у першій половині XVIII століття.

Час і люди не завжди були прихильними до цього храму. Значної шкоди він зазнав під час Другої світової війни.

Ще одна сакральна памятка Сокаля – кляштор бернардинів з костелом Богородиці. Оскільки грунти тут болотянисті, то будівництво тривало п'ятнадцять років. Історичні документи свідчать: "Аби заложити міцні фундаменти, викопали глибокі рови, у які густо позабивали вільхові палі. На дно сипали вугілля і ставили горщики з товченим шлаком, пересипаючи їх негашеним вапном і заливаючи рослинним маслом (олією)". Автор ескізів та керівник будівництва сокальського монастиря бернардинів той самий, що й костелів бернардинів та кларисок у Львові – Бернард Авелідес.

Щоправда унаслідок впливу історичних подій та часу, це творіння зодчого зазнало деяких змін.

У 1732 р. було підвищено висоту стін для збільшення його обороноздатності. Через необережне поводження з вогнем 25 травня 1843 року у кляшторі спалахнула пожежа, яка знищила майже всю внутрішню обстановку костелу разом із чудотворною Іконою Богородиці. Тоді згоріли багато старовинних мистецьких

пам'яток, стародруків і рукописів. Кляштор було повністю відреставровано лише через п'ять років і наново посвячено 7 вересня 1848 р. Знач-них руйнувань зазнав кляштор і під час Першої світової війни.

Сокальська Богородиця

Ікона Чудотворної Сокальської Богородиці століттями оповита переказами та лагендами. Кажуть, що її намалював здібний до мистецтва художник Вензик, котрий осліп і ходив пішки молитись про поміч зцілення до Ікони Белзької Божої Матері. Коли ж зір повернувся, він пообіцяв намалювати копію образу і подару-

вати її храмові. Але він повністю забув Ченстоховський Образ. Стурбовоний невдачею, він знову іде до Ясної Гори. І вдруге не може відтворити Чудотворну Ікону. Втретє йде до Ченстохова. І повернувшись додому, бачить на тій дошці, на якій він збирався малювати ікону, Образ Богоматері, що сяяв надзвичайною ясністю і красою. У 1392 році художник заніс ікону у церкву у Сокалі, , і сам залишився при ній назавжди. У 1519 році татари спалили місто дотла. І хоча згоріла і церква, сама ж ікона вціліла. Її помістили у невеликій дерев'яній капличці. Наприкінці XVI століття на цих землях з'явилися бернардини, і вже 1604 року посвятили перший камінь під будівництво нового костелу. Ікону Сокальської Богородиці помістили у вівтарі зліва. У 1680 році о.Ян Капістран Юркевич прирівняв Сокальський кляштор до Лорето в Італії, Монсарето в Іспанії і Ченстохова в Польщі.А 8 вересня 1724 року відбулась коронація Сокальської Чудотворної Ікони. Коронацію проводили архієпископ Львівський Ян Скарбек, Єпископ Холмський Ян Шанявський і Єпископ Йосиф Левицький.

Є ще одна легенда про Чудотворну ікону Сокальської Богородиці. Отець Маурицій Жечнік розповідає таке: "... Коли від своїх людей, випущених з кляштору, Богдан Хмельницький нічого не міг дізнатися, він дуже просить, щоб його і його вірного слугу Василя Прокевича впустити в кляштор. Йому дозволили увійти. Коли Богдан Хмельницький побачив невеличкий загін, почав у думці складати злий план. Йому відкрили Чудесну Ікону, і коли це було виконано, то його осяяло таке сяйво, що він осліп. Тоді на нього напав великий страх, і коли відчув, що став незрячим, почав бити себе в груди, шкодуючи за свої грішні думки. І той, хто увійшов до костелу з гордістю – плазує по землі! Той, хто має стотисячне військо - став нічим! Той, хто грозив знищенням, – просить молитви, щоб прозріти!

З ласки Божої Матері Богдан Хмельницький прозрів, і бачив як і раніше".

Угнів – найменше місто в Україні

На Сокальщині, над річкою Солокією, за якихось два кілометри від кордону з Польщею є ще одна перлинка Галичини – найменше місто в Україні – Угнів – колишній західний оплот земель руських. За офіційними даними, тут мешкає лише 999 людей. Однак угнівці переконані: їх трохи більше, бо останнім часом народжуваність зростає.

Та не лише найменшою кількістю населення славне це містечко, а насамперед історією. Любив тут бувати Іван Франко, не раз зупинялися король Данило, українські князі. Зрештою з Угнева пішов творити у світ композитор Анатолій Кос-Анатольський. Його батьки спочивають на угнівському кладовищі. Саме угнівська церква Різдва Богородиці була найкрасивішим храмом Галичини до Другої світової війни.

Нині у найменшому місті України є і свій музей, у якому можна дізнатися багато цікавого про історію Угнева та довколишніх земель.

Угнів у минулому

Старовинний Угнів памятає чимало! Упродовж століть місто не раз зникало від пожеж та рук ворогів, але знов і знову відроджувалося, немов отой таємничий Фенікс з попелу. І хоча вперше у письмових згадках Угнів згаданий щойно 1360 року, все ж історики впевнені, що повнокровно життя розвивалося тут ще за часів Київської Русі. Угнів був одним з міст Червенської землі. Про них згадується у відомій "Повісті временних літ". Щоправда дослідники переконані, що у ті часи Угнів був не містечком, а селом. Такий собі сторожовий форпост, оточений оборонними валами з чотирьох боків. Угнівські ремісники не мали проблем зі збутом свого краму – постачали його за 45 кілометрів до сусіднього княжого Белза. Статус міста Угнів отримав з рук польського короля Казимира IV, котрий у 1462 році подарував йому Магдебурзьке право. Відтак в Угневі зявилися свої війт, громадська рада, бургомістри та судді.

Та ворожі напади не давали місту жити спокійно. Мабуть, саме тоді і зявилися під Угневом підземні ходи. Вони збереглися досі, однак наразі нога дослідників там не ступала. А вберігатись мешканцям і справді було від чого: час від часу сюди навідувались татаро-монголи. Окрім того, було і таке, що місто повністю знищила одна з кількох пожеж. А ще його мешканців косили епідемії чуми та холери.

Але Угнів волею долі все ж мав бути! Ще у далекому XVI столітті при костьолі відкрили для маленьких угнівців школу. Потім українські меценати Степан і Пелагія Жуковські звели в Угневі і школу-бурсу для хлопчиків, а згодом і найкрасивішу у Галичині на той час церкву.

У невеличкому місті спокійно співіснували різні народи та віросповідання. Окрім костела і згаданої церкви в Угневі звели також велику і малу синагоги та єврейську школу.

У затишному компактному Угневі, якого не торкнулося кріпосне право, бурхливо розвивалось ремісництво. Щотижня тут проводили торги, а двічі на рік – великі ярмарки, на які з'їжджались покупці навіть з далеких країв. Саме там заробляли собі на прожиток місцеві шевці, кравці, чинбарі, ковалі та гончарі. Однак найвідомішими серед них були шевці, котрі шили славні на пів Європи чоботи-"угнівці". Процес їх виробництва свого часу описав Іван Франко після відвідин Угнева.

Ще століття тому у нинішньому найменшому місті України мешкало упятеро більше людей – п'ять тисяч. Життя вирувало у цьому галицькому містечку – були свої пошта, телеграф, аптека, фінансові установи, жандармерія. У роки Першої світової війни в Угневі збудували вузькоколійку. Він мав хороше залізничне сполучення. Занепад Угнева розпочався одразу після Другої світової війни – у 1946- 1947 роках. У місті, котре було частинкої тодішньої Польщі аж до 1951 року, залишилося кілька польських родин. Українців примусом переселили у Львівську

та Тернопільську області, а також – у Вроцлавське воєводство Польщі. Після відомих домовленостей між СРСР та Польською народною республікою 1951 року Угнів став частинкою УРСР. Точніше закритим прикордонним містом.

Однак угнівці, котрі з примусу покинули рідну землю, пам'ятають про свою маленьку батьківщину. Цю память бережуть і їхні нащадки. У Сполучених Штатах, до прикладу, створено Товариство "Угнівщина". За океаном вони видали енциклопедію "Угнів та Угнівщина. Історико-мемуарний збірник". А ще чимало колишніх угнівців нині мешкають у Польщі. Однак про колишнє рідне місто не забувають ані вони, ані їхні нащадки. Відтак щороку на храмове свято до Угнева приїжджають майже півтори сотні теперішніх польських громадян. З цієї нагоди спеціально відчиняють двері місцевого старовинного з початку XVII століття костелу, котрий нині відновлюють.

Унікальний дрес-код по-угнівськи

Ннині працює Угнівський краєзнавчий музей. Саме у ньому можна остаточно пересвідчитися: мешканці цього містечка були особливими, а свою неповторність та несхожість на інших вдало підкреслювали у повсякденному та святковому одязі. І що найцікавіше – окремі експонати нинішнього музею уже прожили на світі майже два століття! Про те. що мешканці Угнева ще сто років тому не відчували матеріальних труднощів, свідчить те, що лише одне жіноче вбрання перед початком Першої світової війни коштувало 200 крон!!! А вдягались вони як ніхто у Галичині. Угнівську панянку одразу можна було впізнати у будь-якому натовпі. Адже не зважаючи на пору року, угнівська пані завжди мала покриту турецькою хустиною голову. Розмір цієї хустини був майже 4 квадратні метри, а два її кінці завязували у "чуб" над чолом, інші ж два покривалли спину аж до лопаток. Шию прикрашали лише справжніми коралями. Залежно від статусу та статків угнівські панянки носили від трьох до дванадцяти разків такого намиста, котре посередині обовязково було прикрашено золотими дукатами. Вбрання було обов'язково довгим.

Не відставали від жінок у виборі одягу і їхні чоловіки. Варто

згадати хоча би таку особливість угнівського чоловічого убору як чорні баранячі шапки на "завісах". Вони сягали у висоту до півметра, а збоку завязувались стрічками. Узимку обов'язковим елементом чоловічого одягу був чорний овечий кожух. А на ноги взували легендарні "угнівці" – унікальне взуття, котре користувалися шаленим попитом не лише у місті, а й довколишніх селах. Оригінально викроєні та пошиті зі спеціальним чином виправленої шкіри ці чоботи були надзвичайно міцними, а тому незамінними під час роботи у лісі. Виготовлення "угнівців" було поставлено на професійний рівень. У місті була своя шевська школа, яку зорганізували учитель Целевич і ксьондз Козакевич. У ній на платній основі навчалося більше півсотні майбутніх ремісників різного віку: від 15 до 45 років. Для них навіть придбали дорогу швейну машинку фірми Гове. Оцінки за підсумками навчання у школі ставили лише оцінюючи якість самостійно виготовлених чобіт. Побувавши в Угневі, Іван Франко потім згадував: "... учнівські шевці працьовиті, ощадні, люблять порядок і чистоту".

Угнів сакральний

Завітавши до Угнева, варто побачити і дві сакральні памятки найменшого українського міста – церкву та костел.

Храм Різдва Пресвятої Богородиці звели на місці знищеної пожежею у 1780 році деревяної Василіанської церкви. Упродовж століття храм постійно добудовували і перебудовували. І у 50-их роках відомий галицький меценат угнівець Степан Жуковський за власні кошти добудував церкву. За це Папа Римський нагородив його хрестом. Ще через півсотні літ добудували галерею та бабинець. Варто сказати, що до Другої світової війни цей храм був найкрасивішим у всій Галичині. Його визнавали перлиною внутрішнього розпису, який виконав Дем'ян Горняткевич. А ще у цій церкві була унікальна казальниця для проповідей. Її виконали у формі човна, біля якого два апостоли тримають сіті, в сітях – риби.

Трохи старшим за українську церкву є Угнівський Успенський костел. Його освятили у 1695 році. А зводили за проектом архітектора Лєрнатовича на місці колишнього дерев'яного, який знищила пожежа.

Двадцяте століття було немилосердним до цієї святині. У 1915 році (під час Першої світової війни) артилерійський обстріл пошкодив костел: збили одну з веж.

Та дружна польська громада одразу по закінченні війни взялася за відновлення та реконструкцію храму: відновили вежі, змінили їхні форми та розміри. Однак вже 1951 року після приєднання Угнева до УРСР костел закрили: поляків перевезли до Польщі. Новій радянській владі вони не залишили своїх святинь: зі собою з костелу вивезли усе найцінніше, у тому числі і вівтар. Відтак чимало років в архітектурній перлині був склад. Зараз Успенський костел передано під опіку Державному історико-культурному заповіднику в Белзі.

Червоноград: колиска магнатів Потоцьких

Чи варто їхати до Червонограда на екскурсію? Ті, у кого він асоціюється лише з шахтами, безперечно, скажуть однозначне "ні". А ті, хто побував у ньому і відкрив для себе його як одну з культурних та історичних перлин, навперебій переконуватимуть, що це обовязково потрібно зробити. Адже колишній Кристинопіль (так ще півстоліття тому називався нинішній Червоноград) над Західним Бугом – це колиска магнатів Потоцьких та відпустове місце з понад двохсотлітньою історією. Хоча самому Червонограду-Кристинополю уже минуло триста років.

У палаці Потоцьких у колишньому Кристинополі – Червоноградська філія Львівського музею історії релігії. Нині тут 4246 одиниць основного та 3152 одиниці науково-допоміжного фондів. Варто додати, що майже півтисячі експонатів музей повернув релігійним громадам на початку 90-их років минулого століття.

Три експонати Червоноградського музею внесені до п'ятитомного видання "Історія української культури".

За піввіку – у трьох державах

У першій половині минулого століття місто щокілька років належало до різних держав. У часи Першої світової війни тодішній Кристинопіль майже рік перебував у зоні військових дій. Звісно, гинули люди, місто занепадало. До цього варто додати, що у ту пору на цій території тривала активна боротьба поляків та воїнів УГА. Уже після падіння УНР місто опинилися під юрисдикцією Польщі. Однак навіть перебування у складі чужої держави не завадило патріотичному руху та господарському поступу місцевих українців: розвивалась кооперація, створили промислову спілку "БУГ" , відкрили дві кооперативні крамниці, постала 7 - класна школа та друга читальня "Просвіти", "Рідна школа". Щоправда, тоді це було маленьке затишне галицьке містечко.

Перші ж дні Другої світової спричинилися до того, що Кристинопіль надовго опинився у зоні німецької окупації. Так тривало до липня 1944 – саме тоді радянські війська знову ввійшли до Кристинополя. Однак у тодішніх великих світу сього були свої плани: у серпні наступного року місто стало частинкою Польської народної республіки. Під час операції "Вісла" усе місцеве населення переселили на західні землі Польщі. Проте поклади кам'яного вугілля на цих землях не давали спокою радянській владі. І вже у листопаді 1951 року внаслідок нового міждержавного договору Кристинопіль разом з Сокальщиною увійшли до складу СРСР. Так на світі зявилося місто Червоноград, один з центрів Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну.

Гніздо магнатів Потоцьких

Вигідне географічне розташування нинішнього Червонограда сприяло тому, що перші люди на цих землях з'явилися більш ніж три тисячі років до нашої ери. І це не міфи. Про це свідчать дані археологічних розкопок: посуд ранніх землеробських общин та поховання з дохристиянських часів. А на зорі нашої ери предки нинішніх червоноградців мали добре налагоджені торговельні звязки з Римською імперією. На це вказують численні римські монети, знайдені археологами.

Однак Кристинопіль як місто з'явився завдяки польським магнатам Потоцьким. Саме Краківський воєвода і коронний гетьман Польщі Фелікс Казімір Щенсний Потоцький заснував у 1692 році це місто і назвав його на честь своєї дружини – Кристини Любомирської. Пани облюбували місцину і перетворили її у родинне гніздо. Вони звели тут замок і поважних як той час розмірів деревяний костел Святого Духа, котрий невдовзі знищила пожежа. Через кілька років українська громада неподалік звела церкву Святого Юра. Відтак крок за кроком довкола цих споруд почало розростатися місто: ринкова площа та помешкання міщан.

Потоцькі обрали місце для побудови замку там, де річка Солокія впадає у Західний Буг. Оскільки татари все ще нападали у той час на наші землі, то родинне гніздо звели там, де річки і мочари довкола, які ставали одним з засобів оборони. Були у замку і підземні ходи, котрі вели і до костелу, і до церкви святого Юра. Один з старожилів пригадує, що підлітком блукав тими ходами: “На випадок великої біди був підготовлений ще один спосіб порятунку від ворогів. Від палацу, навпростець, під рікою Західний Буг (!) і аж до Бендюзького лісу наші пращури змайстрували надійний підземний спасунок. Де у лісі вихід - не знаю. Але певен: він там є.

На початку п`ятдесятих років, коли поляки уже пішли, а радянська влада ще не встигла узяти все під свій контроль, я з кількома ровесниками спускався в цей підземний хід. Спочатку ми трохи понишпорили в підземних “володіннях” безпосередньо під палацом (там просторо), а далі пішли галереєю на схід у напрямку ріки. Добре запам`яталося: сухі стіни, аркова стеля, тверда підлога. Через кожні 15-20 метрів – збоку, в стіні - кімнати розміром приблизно 3 на 3метри. Хід, як нам здавалося, потроху глибшав. Мабуть, так воно й було.Адже попереду – ріка”.

Та справжнього розквіту Кристинопіль досяг лише при внукові його засновника – Франца Селезія Потоцького. Він залишив помітний слід в історії міста, розбудовувавши його і увінчавши культурними пам’ятками. Одна з них – замок-палац.

Володіння Франца Селезія Потоцького

Попри розбудову міста – млин, тартак, цегельня, та налагодження торгівлі збіжжям і випаленою цеглою найвідоміший з Потоцький – Франц Селезій звів у Кристинополі справжню перлину – родинний палац. На той момент відпала потреба в оборонній споруді, а ще новий господар маєтку був дуже заможною людиною і претендував на королівський трон. Відомий тогочасний архітектор П’єр Ріко де Тірреджелі збудував його у французькому стилі. Щоправда у бароковому палаці за велінням Потоцького було збережено форми замку. Браму при в’їзді

У залі музею.

до палацу прикрасили аркою. А сам палац оточували два двори – на версальський манер. Передній двір був оточений стайнями і каретними, задній же був народним.

З Європи до Кристинополя, а відтак і до всієї Галичини, Франц Селезій Потоцький приніс моду на рококо, яке тільки-но зароджувалося. Саме у цьому стилі було виконано внутрішнє оздоблення палацу.

Захоплення прекрасним граф Потоцький привіз з Версалю, а відтак наказав довкола новозбудованого палацу насадити парк з найрізноманітнішими породами дерев, кущів та квітів. Поміж них жебоніли штучні каскади, весь парк був пронизаний десятками водних каналів і фонтанів. Уздовж дороги через містечко стояв ансамбль скульптур. Чимало їх було і біля самого біля палацу. Чепурними, охайними були будинки міщан. Це був справжній рай над Західним Бугом.

Саме у той час остаточно сформувалась центральна частина Кристинополя. Його мешканці займались не лише землеробством, а й ремісництвом, торгівлею, плотарством. У місті працювали ґуральня, лимарня, сідельна майстерня, ткальна полотна і миловарня.

У 70-их роках XVIII століття архітектор Іван Зельнер на місці дерев'яного храму звів мурована церкву Святого Юрія з монастирем отців Василіян. Тут зберігалася відома чудотворна ікона "Кристинопільська Божа Матір", а також мощі святого Василія Великого та Онуфрія Пустельника. Окрім того саме у храмі святого Юрія зберігались 12-томна рукописна "Мінея", датована 1712 – 1719 р.р. та "Кристинопільський Апостол" з XII ст. Церква святого Юра у Кристинополі аж до 1946 року була відомим відпустовим місцем. Уже після ери Потоцьких, у 1888 році при цьому монастирі почав діяти новіціат, тут серед інших богослов'я викладав і Андрей Шептицький.

По собі ж Потоцькі залишили мурований бароковий костел бернардинів. Його звели за проектом Франциска Чайки на місці старого деревяного, знищеного вогнем. У 1751 році декілька ікон для костелу написав художник Бальцані. А вже через п'ять років у техніці поліхромного живопису його розписав Станіслав Строїнський.

Залишивши по собі значні борги, Франц Селезій і його дру-

жина померли після першого поділу Польщі в один рік – 1772.

Відтак палац став власністю їхнього сина – Станіслава Щасного. Він не мав наміру жити у Кристинополі, котрий на той момент став частинкою Австро-Угорщини.

Та не лише політичні мотиви керували молодим паничем. Його душу терзали спогади про трагічну загибель його першої дружини Гертруди Комаровської. Саме мати й батько Станіслава стояли на заваді щастю молодих, згодом викрали вагітну Гертруду і задушили її подушками у кареті. Відтак нещасний вдівець одружився на Жозефіні Амалії з роду Мнішеків і переїхав до Тульчина. Але попереду його чекало велике кохання – до Софії Клавони Целіце, тієї самої, якій він збудував відомий на весь світ парк "Софіївка". Відтак 1781 року закоханий Станіслав Потоцький віддав усі свої володіння на наших землях, серед них і Кристинопіль, графу Адамові Понінському. За це останній мав сплатити космічні борги Франца Селезія Потоцького, і Станіслав переїхав у нове родинне гніздо - Софіївку.

Після Потоцьких та Понінських палац часто змінював власників. Він почав занепадати. До того ж наприкінці XVIII, і не раз у XIX століттях маєток нищили пожежі. Нові господарі не мали ані коштів на його відновлення, ані потреби у таких значних площах. Згодом палац придбали магнати Вишневські. Одна з представниць цього роду похована поряд з капличкою у Кристинополі.

Музей

Тепер у палаці Потоцьких у колишньому Кристинополі – Червоноградська філія Львівського музею історії релігії. Нині тут 4246 одиниць основного та 3152 одиниці науково-допоміжного фондів. Варто додати, що майже півтисячі експонатів музей повернув релігійним громадам на початку 90-их років минулого століття.

Три експонати Червоноградського музею внесені до п'ятитомного видання "Історія української культури". Це - царські врата зі збірки Василіанського монастиря (XVII століття), розп'яття з церкви св. Дмитрія з села Буців Сокальського району (XVIII століття) та Спас з церкви Преображення Господнього села Волиця Комарова цього ж району (XVII століття).

У музеї також працюють реставратори, які повертають старовинні ікони до життя. Найбільше з них писані на полотні, однак є чимало виконаних на дереві, а ще – на блясі.

Особлива гордість музею – велика деревяна скульптура Кирила і Мефодія. До збірні вона потрапила у вигляді громіздких напівтрухлявих зрубів деревини. Однак після спеціальних аналізів і скрупульозної праці реставратори побачили перед собою архаїчну скульптуру двох слав'яністів, аналогів якої нема в Україні.

Поціновувачі старовини та прекрасного уже бачили її на виставках у Києві та Львові.

Старосамбірський район

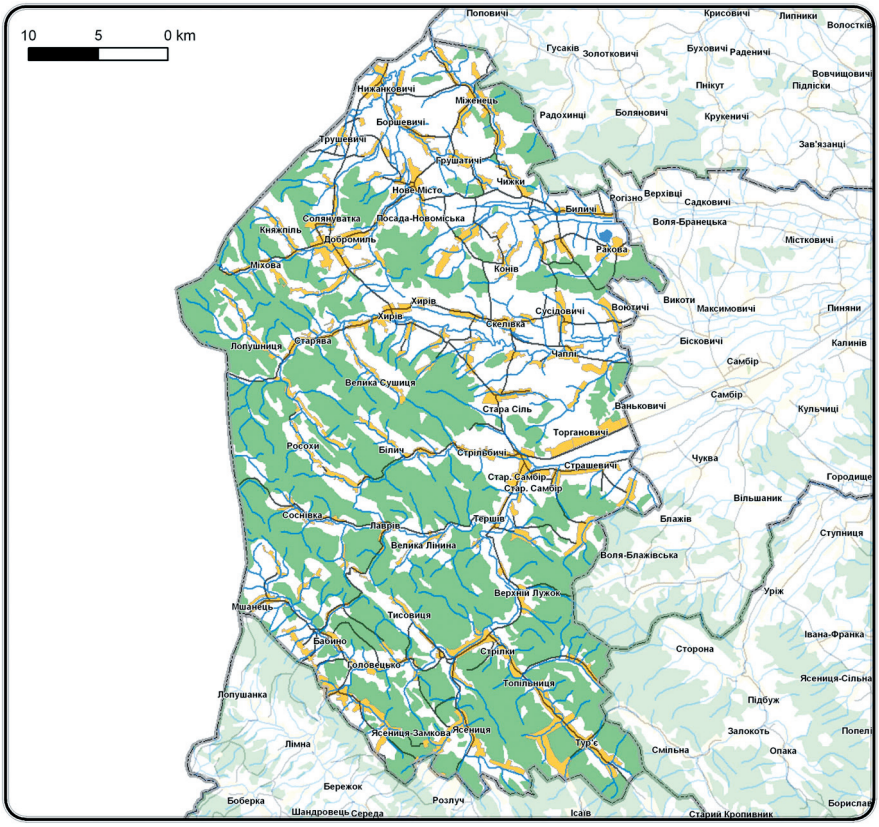

Розкинувся на південний захід від Львова на Прикарпатті та вже на території Українських Карпат, відтак північна частина Старосамбірщини лежить у межах Сянсько-Дністровської височини, південна – у Верхньодністровських Бескидах. Більше третини площі району густо вкриті лісами, переважно смерековими, сосновими, дубовими. Є також дуб, ялиця, граб та бук. У першій половині минулого століття Старосамбірщина була модним місцем відпочинку мистецької еліти зі Львова та Перемишля.

Окрім чудової бойківської дерев'яної сакральної архітектури, старовинних монастирів, цікавим є на околиці Старого Самбора кіркут – давні єврейські поховання з XVI століття.

Оповитий легендами і "Чортів камінь" у Бусовисько. Нині у районі розвиваються кілька туристичних маршрутів, у тому числі і міжнародні.

Край старовинних бойківських церков

Їх на Старосамбірщині чимало! Але всіх за один день не побачиш. Та й чи варто? До церкви треба зайти помолитися, попросити у Бога ласки зрозуміти усю велич майстерності тодішніх зодчих, уважно та без поспіху розглянути її…

А тоді вже рушати далі, сповнившись душевного трепету та гордості за політ фантазії та майстерність працьовитих бойківських рук.

Про церкви можна багато розповідати, класифікувати їх за типом будівництва чи ще чогось. Але краще все-таки у них побувати і намилуватись дивом, що на століття застигло у дереві. А ще у них особлива аура, адже моляться тут століттями, і щиро, по-простому, по селянськи і бойківськи.

Усі храми тут особливі: нема жодного подібного на інший. Той самий майстер ніколи не зводив двох однакових церков. Хоча усі дотримувались тих самих принципів у головному: усі церкви тридільні. Найважливішою справою вважалося оформлення центральної нави, яка здіймається високо вгору понад верхи апсида та бабинця. Та й бані щораз вужчими уступами дивляться у небо.

Найперше варто, мабуть, поїхати у Ясеницю Замкову. Саме у цьому гірському селі є дивовижна за формою та розмірами дзвіниця, що при храмі святого Михайла. Вона простягається вгору до неба на цілих 14 метрів! А звели її далекого 1790 року. Пережила і війни, і лихоліття, але величі та краси не втратила. Отож не дивно, що у ній нині розмістився ще й музей національного побуту. Щоправда, побувавши у ньому, все-таки варто відійти на кілька метрів, щоб добре оглянути та достойно оцінити цей витвір бойківської сакральної архітектури. Звели її у формі квадрата, складається з трьох ярусів. А верх прикрашено невеличким наметом. Але що найцікавіше – два нижні яруси прикрашені арками! І це робить її особливою на всі українські Карпати.

Утім, усі храми тут особливі. Адже нема жодного подібного на інший. Навіть той самий майстер ніколи не зводив двох одинакових церков. Хоча усі дотримувались однакових принципів у головному. Зокрема усі церкви тридільні. І найважливішою справою вважалося оформлення центральної нави, яка здіймається високо вгору понад верхи апсида та бабинця. Та й бані щораз вужчими уступами дивляться у небо. Так ніби нагадують гірські ялиці та смереки!

Далі недалечко від Ясениці є село Тур'є. Тут збереглася не менш дивовижна церква святого Миколая. Вона – найстарша на

Старосамбірщині – з 1690 року! Але її сучасний вигляд дещо відрізняється від попередниці, адже храм зазнав пошкоджень під час Другої світовової війни, і відбудований у 1945 році.

Чудове бойківське сакральне кільце творять храми, які розкидані по Прикарпаттю довкола Лаврівського монастиря святого Онуфрія. Це зокрема у селі Соснівка – святого Михайла, зведена у 1798 році. А ще цікавіше – у Росохах. Тут дуже оригінально підійшли до створення ансамблю храму Різдва Богородиці. Унікальність не лише у тому, що його створювали та удосконалювали упродовж чотирьох століть, а й у архітектурному вирішенні. Саму церкву звели уXV-XVI ст. Вона мурована, а три її верхи – дерев'яні. Поруч – дзвіниця з XIX століття. А окрім того, весь ансамбль на століття раніше обнесли муром.

Їдучи трасою Львів-Ужгород, варто таки спинитись у селі Бусовисько. По-перше, красою та досконалістю вражає сам храм Собору Пресвятої Богородиці з 1780 року та дзвіниця – на вісім років молодша. Але всередині! Усі верхи "розкриті". Відтак створюється враження єдиного простору, а бабинець з'єднали з центральним зрубом аркою. Однак, мабуть, не це головне. Мешканці цього села мають унікальну можливість щонеділі молитись до справді старовинних ікон XIV та XVI століть – "Преображення Христа" та "Поклін царів і східних мудреців Ісусові". Щоправда невідомі імена їх творців.

Трохи старшим, аніж у Бусовисько, – на півстоліття - є храм Успіння Богородиці, що у селі Топільниця Горішня.

Маленька, чепурна серед краси вічнозелених смерек, і теж стара, як карпатський ліс, є церква святого Миколая у селі Потік.

А ще варто поїхати у село Тисовиця. Храм святої Параскеви тут з 1781 року. Несхожа на інші, але таки бойківська церква! При підїзді до неї мимоволі задумєшся про вічне. І хочеться тут затриматися не на мить!

Ну а щоб дізнатись як будували бойки з дерева трохи пізніше, то тоді – до Лібухови, до храму Покрови Пресвятої Богородиці з 1820 року.

Уміють таки бойки і будувати майстерно на віки, і гостей радо приймати!

Добромиль – місто ченців та вельмож

За майже сто кілометрів на південний захід від Львова у прикордонні з Польщею над річкою Вирвою розвивається невеличке містечко Добромиль. Сьогодні його ідентифікують у масовій свідомості з кількома речами – насамперед це трагічна історія Соліни, руїни замку Гербуртів та василінський монастир святого Онуфрія, у якому відбував новіціат майбутній Митрополит Андрей Шептицький. 1 серпня 1863 року саме у Добромилі він уперше вдягнув чернечу рясу.

Найбільший слід в історії міста залишила таки династія Гербуртів. Перші з них з'явились у Добромилі ще за часів правління Галичиною короля Данила. Кажуть, що цю родину на добромильські землі прислав сам польський король, аби посилити полонізацію краю.

Варто згадати також те, що у цьому містечку народилися відомі постаті – археолог Ярослав Пастернак, композитор Філарет Колесса, художник Дмитро Крвавич.

А ще у Добромилі під час виборчої кампанії до сейму у Івана Франка вкрали чоботи…

Панорама міста Добромиль.

Володіння Гербуртів

Упродовж кількох століть Добромиль та околиці належали династії Гербуртів. Однак першими його власниками були слов'янські вожді Добромил та Виш. Вони володіли нинішнім Добромилем щойно у XII столітті. А життя тривало і розвивалося тут значно раніше. Як свідчать дані археологів, на добромильських полях знаходили залишки посуду скіфського періоду. Та сам Добромиль постав завдяки вождю Вишу та паничу Добромилу. Виш володів землями на правому березі річки Вирва, а Добромил – на лівому.

Однак найбільший слід в історії міста залишила таки династія Гербуртів. Перші з них з'явились у Добромилі ще за часів правління Галичиною короля Данила. Кажуть, цю родину на добромильські землі прислав сам польський король, аби посилити полонізацію краю. Перша ж письмова згадка про Гербуртів у Добромилі датована ще 1385 роком. За однією з версій на наших землях вони з'явилися з Моравії або Сілезії. Найвідомішим з них був Іван Щасний. Це відомий політичний діяч того часу і прихильник дружніх стосунків з місцевим населенням. Одного разу він дослівно заявив: "Русини є моїм народом, а наша Русь – рідна батьківщини. Я витаю це достойне воєводство, котрому більш як 400 років мої предки вірно служили".

Саме династії Гербуртів добромильчани мають завдячувати розвитком міста. Адже завдяки одному з них – Андрію – король Ян Ольбрахт у 1497 році надав Добромилю статус містечка і дозвіл на проведення ярмарків. Виробники сукна жваво торгували із західними сусідами, а відтак постійно у місті збільшувалась кількість приїжджих. А тому у 1531 стараннями Гербуртів у Добромилі з'явився і дерев'яний костел. Ще через 35 років таким же чином місто отримало магдерузьке право.

У Добромилі Гербурти звели дерев'яний замок, обвели місто мурами і частоколом. Пізніше замок став уже мурованим. А ще активно розвивали солеваріння, що і притягувало до міста купців та нових мешканців – відтак ще у 1584 році тут мешкало понад 7 тисяч людей. Мабуть, найбільшою гордістю тодішніх добромильчан було те, що у їхньому місті стараннями Івана Щасного з'явилася і своя друкарня.

Кажуть, що кожен з Гербуртів, помираючи перетворювався на орла. І от коли один з їхнього роду таки вистрелив у цю птаху, помер його син – спадкоємець. Так і зникла ця династія. Якби там не було, але і світла память про цей рід, і залишки їхнього замку таки залишилися. А Добромиль ще довго був одним з провідних центрів солеваріння, започаткованого Гербуртами.

Соліна – біль і трагедія невинно убитих

Соляні шахти у Добромилі віками приносили місту прибуток, а у червні 1941 стали місцем смерті понад півтисячі місцевих мешканців та колишніх в'язнів Перемишльської тюрми. У ній відбували покарання переважно українські патріоти. І от

одного червневого дня їх усіх випустили, але частину повели колонією до Мостиськ. Інших же пішки пригнали до Добромиля. І не знайшли нічого мудрішого і жорстокішого, аніж спустити їх всіх живцем у ті соляні шахти. Волею фатуму сталося так, що у цей день на місцевому солеварному заводі видавали зарплатню. Отож, до колишніх вязнів повкидали і робітників солеварні – замітаючи сліди, щоб не було зайвих свідків.

Монастир св. Онуфрія.

Тепер на місці цього злочину – пам'ятник. А ще щороку наприкінці червня представники усіх конфесій моляться за душі загиблих тут.

Монастир, де до чернецтва готувався Андрей Шептицький

І хоча у Добромилі є чимало місць, де можна помолитися, мабуть, це все-таки найкраще зробити у Василіянському монастирі святого Онуфрія. Хоча би тому, що тут у 1863 році новіціат відбував майбутній Митрополит Андрей Шептицький. І 1 серпня саме у Добромилі він уперше вдягнув чернечу рясу.

З'явився цей монастир у Добромилі, як і багато всього іншого, завдяки старанням Івана Щасного Гербурта. Кажуть, це він дозволив львівському монахові Атаназію започаткувати чернече життя поряд з замком. Інші ж дотримуються думки, що першими тут зявилися закарпатські василіяни. Та як би там не було, саме отцю Анатазію Іван Щасний дав дозвіл побудувати цей монастир. Саме він у Перемишлі 24 серпня 1613 р. надав святій обителі фундаційну грамоту. Вона написана на пергаменті, і є першим документом історії добромильських василіян. У ній "на вічні часи" записано для ченців ґрунт та дано дозвіл на поставлення церкви й монастиря. І він перший, дерев'яний, тут зявився. А поряд з ним – і церква святого Миколая. І кількість монахів, і доходи василіян постійно зростали. А у XVIII столітті у свою власність вони отримали ще й замок Гербуртів. Згодом монастир звели і мурований. Як і годиться, у давні часи монахи мали пристойну бібліотеку, і навіть раритетні видання у ній.

У радянські часи чернече життя тут припинилося – влаштували психоневрологічний диспансер. Однак на початку 90-их років минулого століття василіяни все ж повернулися до Добромиля. Відновили монастир, і радо приймають усіх, хто шукає душевного спокою та Божої благодаті.

Лаврівський монастир святого Онуфрія

Лаврівський монастир святого Онуфрія належить до числа небагатьох, що діють на території України від княжих часів до сьогодні – Києво-Печерська лавра, а також - Зимненський та Жидичинський на Волині.

Офіційним підтвердженням існування Лаврівського монастиря ще у давньоруські часи є результати розкопок, котрі проводилися на території Онуфріївської церкви у 1986 році. Тоді серед іншого знайшли кераміку XII-XIII століть.

Лаврівський монастир святого Онуфрія - найдавніший монастир цього святого в Україні. У різних писемних тогочасних джерелах постійно згадується "Лаврівський монастир з мощами святого Онуфрія".

Цю реліквію було знищено або викрадено під час татарських погромів. Унаслідок останнього набігу – 1549 року – монастир горів. Однак історики впевнені: грабіжників насамперед цікавила дорогоцінна посудина, у якій зберігалися мощі святого. Тому прах святого, швидше за все, просто висипали на землю. Отже, мощі святого Онуфрія справді можуть бути і досі у Лаврівській землі.

Церква св. Онуфрія.

Святий Онуфрій – покровитель Лаврова і породіль

Невеличке село Лаврів на Старосамбірщині, що майже за 100 км на південний захід від Львова, своєю назвою завдячує куму князя Лева - литовському князю Войшелку, який після монашого постригу прийняв чернече ім'я Лавр. Духовним наставником Лавра був архимандрит Григорій, котрий був послом Данила Романовича до Папи Інокентія IV у справі церковної унії та захисту проти татар. Як відомо, цей візит завершився коронуванням Данила у Дорогичині.

Лаврівський монастир святого Онуфрія був упродовж багатьох століть центром екуменізму. Тут є великий некрополь, у якому спочивають православні митрополити, уніатські (греко-католицькі) єпископи, молдовські господарі. Є історично підтверджені дані, що тут також похований єрусалимський митрополит Макарій Лігаріда.

Окрім того, за версією істориків, серед православних митрополитів, греко-католицьких єпископів та молдовських господарів у некрополі Лаврівського монастиря святого Онуфрія спочиває і князь Лев, хоча його поховання досі не знайдено.

Ця чернеча обитель належала до володінь княжої сім'ї. Про це свідчить грамота князя Лева від 8 жовтня 1292 року. За переказами та згадками з монастирської хроніки, саме тут його і поховано. У останні роки життя він постригся у монахи, отримавши чернече імя улюбленого святого – Онуфрій та поселився у святині.

Вежа монастиря.

Святий Онуфрій був улюбленим святим багатьох відомих постатей упродовж багатьох років. Цей святий – покровитель породіль. За походженням він – перський принц, який жив у IV столітті. Десять років він виховувався у монастирі у Єгипті, а згодом подався у пустелю, де провів майже 60 років.

Про святого Онуфрія відомо з переказів монаха Пафнутія. Він відвідав святого у пустелі наприкінці його життя. У цей час волосся та борода святого звисали до землі. Він розповів ченцеві, що

На подвір'ї монастиря.

його борода виросла за один день, коли на землю впали рештки зношеного одягу, у якому він прибув у пустелю.

З переплавленої домовини відбудували монастир

За даними тієї ж монастирської хроніки, у 1767 році всі дерев'яні споруди Лаврівського монастиря згоріли. Але вціліла мурована каплиця, у стінах якої було знайдено домовини князів – Лева та Войшелка. Тогочасний ігумен монастиря Волянський запросив настоятелів сусідніх монастирів і наказав відкрити цю могилу. У ній було дві домовини покриті товстою срібною бляхою і прикрашені вишуканою різьбою. На одній з них був напис – Лев. Щоб хтось не привласнив знайденого багатства, срібло таємно переплавили та продали, а на отримані кошти відбудували згорілий монастир. Однак істориків непокоїть один нюанс: наприкінці життя князь Лев був ченцем, а відтак мав би бути захоронений як простий смертний у деревяній труні. Чому ж його було поховано у дорогій домовині, нині уже відповісти не зможе ніхто.

Лаврів і рід Шептицьких

З історії цієї чернечої обителі на увагу заслуговує і те, що у архіві Лаврівського монастиря зберігалися численні пергаменти XII-XIII століття, грамоти князя Лева, польських королів, рукописи XV-XVI століття, писані золотом, стародруки, рідкісні видання, грамоти гетьманів, книги Петра Могили. У XIX столітті Лаврівська бібліотека була однією з найбільших у Західній Україні.

З Лаврівським монастирем святого Онуфрія тісно повязаний також рід Шептицьких, адже митрополит Атаназій Шептицький колись навчався у Лаврові, а о. Никифор Шептицький свого часу був архимандритом Лаврівського монастиря. Не оминув своєю увагою чернечої обителі у Лаврові і Андрей Шептицький. У 1926 році він брав участь у дослідженні фрескок церкви святого Онуфрія. У Національному музеї у Львові зберігається картина роботи

митрополита Андрея Шептицького "Пейзаж з Лаврова", на якій відтворено дорогу у селі обабіч монастиря.

Ще одна унікальність Лаврова – церква святого Онуфрія. Вона пережила кілька етапів розбудов та реставрацій. Однак і нині є унікальним зразком давньоукраїнської архітектури та єдиним збереженим галицьким монастирським храмом XIII століття.

Під час реставрації церкви у 1910 році на її стінах знайшли древній стінопис. Він містився під живописом 1872 року маляра Яблонського. Спираючись на хімічний аналіз, вчені датують його XV століттям. Унікальність лаврівського живопису насамперед у тому, що він один з найдавніших зразків західноукраїнського фрескового розпису та єдина збережена пам'ятка візантійського малярства у Галичині.

Занепад і відродження

Не завжди у Лаврові усе було гладко. У вересні 1939 року, під час першого приходу Червоної армії, монастир пограбували, а значну частину його унікальної бібліотеки знищили. Місцеві мешканці сховали деякі ікони, які згодом потрапили до музеїв та архівів. У липні 1941 року монастир був казармою для гарнізону радянської армії. У цей час знищили більшість господарських приміщень і спустили воду у ставах.

Дивовижна з'ява Богородиці.

Після війни тут створили школу-інтернат для неповносправних дітей. Вона проіснувала у монастирських приміщеннях до 1994 року. У церкві святого Онуфрія у цей час розмістили склад, у дзвіниці зберігали вугілля, а уцілілі господарські будівлі використовувала школа. Ще у двох приміщеннях монастиря облаштували бібліотеку та клуб.

У 1990 році церкву святого Онуфрія передали парафіянам Лаврова, і дозволили відновити монастир. Через три роки до Лаврова приїхали перші монахи. Вони розмістилися у келії, що ще на той момент належала школі. Урешті, у 1994 році школу перенесли в інше приміщення, і почалося відродження монастиря.

Школа у Стрільбичах

Небагато освітніх закладів можуть похвалитися тим, що про історію їхнього існування та становлення писали та видавали цілі історичні розвідки. І не місцеві поціновувачі історії краю, а такий відомий письменник та дослідник, педагог як Іван Филипчак. У 30-их роках минулого століття він приїхав на Старосамбірщину, у село Стрільбичі, спеціально для того, аби написати та видати книгу про історію місцевої школи. Це видання стало справжньою історією шкільництва у довоєнній Галичині.

І нинішні мешканці Стрільбич, і попередні покоління переконані: основа основ їхнього життя – церква і школа. Без них нічого би не було. Перша школа у Стрільбичах зявилася у 1817 році.

Документи з її історії дбайливо врятував колишній сільський парох отець Іван Яворський, колишній посол до Галицького сейму. А перед Першою світовою війною він забрав усі документи зі Стрільбицької школи і колишнього Старосамбірського шкільного дозору і переховував їх у металевій скрині у церкві. Після війни він віддав їх частину до Національного музею у Львові, а частину до Музею Товариства "Бойківщина" у Самборі.

Стрілецьке поселення

Село Стрільбичі, що на березі річки Яблунька, тягнеться сім кілометрів на захід від райцентру –Старого Самбора. Зрештою, нині межа між цими населеними пунктами умовна – Стрільбичі настільки розрослися та розвинулись, що де-факто є передмістям райцентру. Назва населеного пункту, перша письмова згадка про який датується 1495 роком, швидше за все походить від слова "стрілець". Зрештою, на сільській печатці XIX ст. є зображення людини, котра стріляє з лука.

Історик за фахом, нинішній завідувач Галицьким відділом освіти, випускник Стрільбицької школи Зіновій Кутельмах розповідає:

– Як говорять перекази та історичні документи, село існувало дуже давно. За часів Київської Русі існувало поселення "стрільців", а точніше "стрільбичів" князя Лева, який у Старому Самборі, Спасі та Лаврові і довколишніх селах мав великі маєтності. У селі є прізвище "Пукач". Це вказує на те, що їхні предки або самі "пукали", або виробляли стрільби (пукала). Прізвище Гаківник також вказує на людину, котра або сама виробляла, або обслуговувала гаківницю.

Стрільбицькі господарі хороші садівники. Щовесни село потопає у цвітінні дерев. А сприяє цьому клімат з помірно-континентальною вологістю. Сніг зявляється на землі щойно у другій половині грудня, а літо тут переважно тепле, дощове та майже без засух. Ще однією особливістю газдування по-стрільбицьки є те, що селяни ніколи не допускали землю до тривалого залежування чи заростання чагарниками: кожен клаптик дбайливо оброблявся й об-

робляється, а луки використовують для заготівлі сіна.

Нині у селі практично нема дерев'яних чи старих хат: переважно усі нові та муровані. Колись же заможні місцеві газди на обійсті мали по дві-три будівлі.

А ще чимало стрільбичан у першій половині минулого століття подалися на заробітки за кордон. Дехто повернувся, інші ж осіли на чужині. Але ніколи не забувають маленьку батьківщину та родину і допомагають хто чим може. Відомо, наприклад, такий факт. Після Першої світової війни група стрільбичан повернулася до рідного села. За щасливий приїзд вирішили подякувати Господу. Заробітчани зібрали з-поміж себе гроші і купили до церкви три великі дзвони.

Вона зруйнувала темряву

І нинішні мешканці Стрільбич, і попередні покоління переконані: основа основ їхнього життя – церква і школа. Без них нічого би не було. Перша школа у Стрільбичах зявилася у 1817 році як школа тривіальна, де вчив один вчитель з титулом магістра. Документи з її історії дбайливо врятував колишній сільський парох отець Іван Яворський, колишній посол до Галицького сейму. Нині місцева середня школа носить його імя. А перед Першою світовою війною ця непересічна постать забрала усі документи зі Стрільбицької школи і колишнього Старосамбірського шкільного дозору і переховував їх у металевій скрині у церкві. Після війни він віддав їх частину до Національного музею у Львові, а частину до Музею Товариства "Бойківщина" у Самборі.

Добрим словом у Стрільбичах старші покоління згадували багаторічного місцевого вчителя Бущаковського як людину розумну та інтелігенту. В архівах зберігаються шкільні каталоги, писані його рукою. І щонайцікавіше – каталог за 1863 рік написаний українською мовою. Більше того – він сам виготовив до нього обгортку і майстерно витворив на ньому узори гусячим пером.

З історії Стрільбицької школи довідуємося, що у 50-60-их роках XIX ст. у галицьких школах було запроваджено інститут надзирателів, їх називали "смотрителі". Зазвичай це був хтось з місцевих селян. Якщо йому вистачало мудрості й такту не втручатися до того, чого не розумів, то співпрацював мирно з вчителем і піклувався про дрова для школи та інші господарські потреби.

З дослідження Івана Филипчака довідуємося також, що платня вчителя у XIX столітті була досить поважною: достатньо для того щоб жити безбідно та утримувати родину і давати освіту своїм дітям.

Не завжди у Стрільбичах щастило на таких вчителів як Бущаковський, але неприхильні до дітей та до школи, педагоги тут надовго не затримувалися.

Нове приміщення школи з'явилося у селі стараннями пароха отця Івана Яворського у 1914 році, якраз перед початком Першої світової війни: стара школа згоріла.

Серед відомих учнів Стрільбицької школи XIX століття Іван Филичак у своєму дослідженні називає польського письменника Валерія Лозинського.

Та втім, до сільської школи стрільбичани завжди радо посилали дітей і покладали великі надії на їх науку. На увагу заслуговує такий факт: коли 1848 року комісія, яка складалася з представників церкви і громади, передавала школу магістру Бущаковському, то всі її члени підписалися хрестиком. Натомість у 1930 році усі 24 члени Громадської ради села були письменними.

Школа стала долею

Один з випускників Стрільбицької школи – звичайний газда Василь Фурдичко. Його вчинки – це справді свідчення патріотизму, самопожертви та великої людської мудрості й далекоглядності. Напередодні Першої світової війни він разом з іншими стрільбичанами двічі побував на заробітках у Америці. Там за океаном одружився з односельчанкою Катериною. Там на світ у них зявилося двоє діточок. Згодом повернулися на батьківщину. На світ з'явилося ще двоє дітей. Невдовзі дружина померла. Овдовілий Василь одружився вдруге – теж з Катериною. У сім'ї зявилося ще двоє діточок. А восени 1925 року родину спіткнуло нещастя: горіла сусідська хата, а від неї зайнялася і господа Василя Фурдичка. Разом з нею з димом пішли і гроші,зароблені за океаном. Але господар не розгубився – взяв кредит у Варшавському банку і збудував нову цегляну хату. Гроші ж повертав цілих дев'ять років! Для того годував на продаж волів, мав майже чотири гектари орної землі. Але коли у горішній частині села зявилася потреба у новій школі, без вагань потіснився з сімєю у двох кімнатах, а решту ж будівлі віддав для навчання сільських дітей. Радянська влада забрала у пана Василя кімнату у хаті для пошти, а ще одну – для сільської ради. Уся велика сімя опинилася в одній кімнаті.

Гідний поваги з великої літери цей гордий і працьовитий бойко відійшов у вічність не доживши чотири роки до столітнього ювілею. Колишній керівник Старосамбірського районного відділу освіти Богдан Жидик цілком справедливо казав: "Без Фурдичкової хати не було би школи у Стрільбичах".

Своїх дітей Василь Фурдичко завжди настановляв: дайте дітям науку. Усі його внуки і правнуки здобули освіту. Деякі з них нині відомі діячі та посадовці. Наприклад, онук, теж Василь, керує Старосамбірським лісовим господарством. А його старший брат – Орест – відома і в Україні, і за її межами особистість. Працюючи на різних керівних посадах, будучи депутатом Верховної Ради України, він немало долучився до розвитку і рідного села, і бойківського краю загалом. За його сприяння виходили у світ чимало забутих творів українських класиків. Підростаюче покоління виховувалось на журналі "Світ дитини", який виходив у світ стараннями Ореста Фурдичка.

Слідами бравого вояки Швейка

Саме таку подорож пропонують на Старосамбірщині. Можна і пішки, звісно, як Швейк, але туристам якось краще – на велосипедах. Кілька років тому у районі розробили міжнародний туристичний веломаршрут – і цікаво, і для здоровя корисно! Відзнакували навіть інформаційними щитами. Є 13 місць, де варто зупинитися: Терло – Стар'ява – Хирів – Березів – Муроване - Стара Сіль - Скелівка (Фельштин) – Хирів – П'ятниця –Добромиль – Солянуватка – Трушевичі – Нижанковичі.

Переповідати історію життя Швейка не варто – мабуть, у всій Європі нема людини, котра би не прочитала цієї просто прекрасної книжки. А якщо так цікаво, то чому би і на власні очі не подивитись ті місця, якими Гашек водить свого героя, колишнього торгівця собаками, котрого уже один раз таки виганяли з армії за недоумкуватість?! А ще у Скелівці восени 2007 відкрили пам'ятник (ні не автору повісті – Я.Гашеку), а таки самому Швейку!

Це прикордонне село і без появи у ньому Швейка варте того, аби у ньому побувати. А памятник у ньому – ще одна цікава "родзинка".

Швейк і Фельштин

"Швейк почав з того, що він усе ж таки мав рацію, коли йшов на Фельштин понад струмком, і він не винний, що якийсь там невідомий російський солдат утік з полону і купається в ставку, повз який він, Швейк, мусив іти, бо це ж був його обов'язок як квартир'єра йти найкоротшою дорогою на Фельштин. Російський солдат, тільки-но його побачив, утік, залишивши в кущах своє обмундирування. А він, Швейк, не раз чув, що на фронті з метою розвідки використовується форма вбитих ворогів, і тому на цей випадок приміряв залишену форму, аби перевірити, як у такому випадку він почуватиме себе в чужій формі".

Отже, Швейк мандрував мальовничим селом Фельштин. Нині воно називається Скелівка. Власне там і стоїть вищезгаданий пам'ятник. Але це прикордонне село і без появи у ньому Швейка варте того, аби у ньому побувати! А пам'ятник у ньому – ще одна цікава "родзинка".

Заснували і розбудували Фельштин представники славної європейської династії Гербуртів. Вони й назвали село на честь своєї батьківщини. А походять вони з місцевості Fuelistain на Шльонську Австрійському. Раніше її називали Fulistein або Fulstyn. Там 1251 року оселився у ранзі ленника біскупського перший Herbord. Згодом через два роки він став її повноправним господарем. Судячи з усього, чоловік він був хоробрий. Адже 1278 року під час битви чеського короля та

габсбурського цісаря, наш Гербурт таки пробрався крізь ворожі ряди і вбив під цісарем коня. Такої зухвалості пробачити не могли! Але цісар був настільки вражений його хоробрістю, що наказав не страчувати. І не лише помилувати! А відпустити додому! Залишив після себе цей герой кількох синів, котрі теж мешкали у Fullestein. І розвивали свій родовід. Згодом, майже через століття, два його представники прибули освоювати і галицькі землі. А на згадку про домівку збудоване ними село назвали Фельштин, і володіли ним кілька століть.

Швейк, Хирів і єзуїти

З твору Я. Гашека знаємо, що арештованого Швейка з Фельштина доправили до Хирова. Де саме він розпачливо виводив вуглиною на стінах свої істеричні вигуки, важко сказати. Але цілком можливо, що це була Хирівська гімназія. Ми знаємо її як колишню військову частину. Безперечно, і туди завітати варто, мандруючи слідами Швейка. Ні, написів вугіллям на стіні немає. Але історія цього закладу цікава! У роки Першої світової війни, коли Швейк шукав способів вибратися зі своєї пікантної ситуації, тут лікували військових. А почали будувати цей заклад закритого типу ще у 1881, завершили рівно через вісім років. На той час це був найкращий освітній заклад Польщі! А й справді – шість плавальних басейнів, лижні траси, обсерваторія з телескопом під рухомим куполом! Студенти, до речі, щодня мали за обов'язок сповідатися. Усе зруйнувала Друга світова. Відтоді тут і квартирували військові. Спочатку були казарми Радянської армії, потім – табір військовополонених, ще пізніше – військовий госпіталь. Уже згодом тут була одна з найкращих десантних військових частин СРСР, а потім й незалежної України!

Варто додати, що організатори згаданого міжнародного туристичного велосипедного маршруту "Слідами бравого вояка Швейка" не обмежуються лише Хировом та Фельштином. Він значно більший: Терло – Стар'ява – Хирів – Березів – Муроване – Стара Сіль – Скелівка (Фельштин) – Хирів – П'ятниця – Добромиль – Соляноватка – Трушевичі – Нижанковичі! Мурованим, до речі, володіли Мнішеки. Ті самі, представниця яких втекла з Лжедмитрієм підкорювати Москву! Але то вже інша історія. Не про Швейка...

Стрийський район

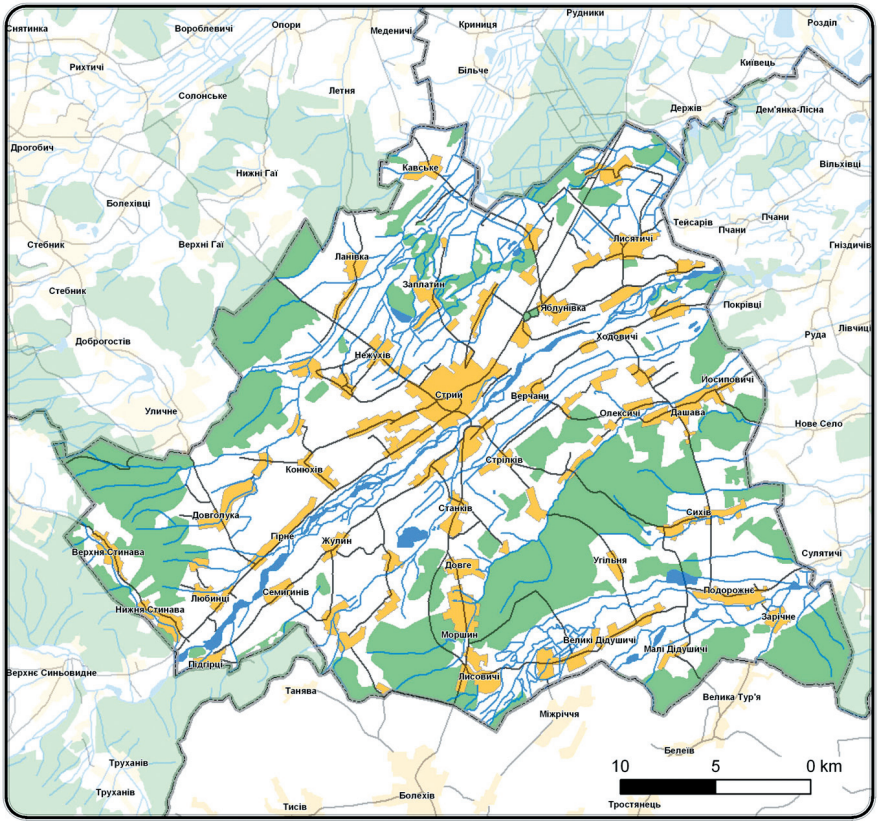

Розміщений на південь від Львова у північній смузі Українських Карпат. Район славиться насамперед запасами мінеральних вод у Моршині, Лісовичах та Розгірче. На Стрийщині є кілька старовинних памяток сакральної архітектури: дзвіниця церкви святого Михайла у селі Верчани, у Добрівлянах – церква Здвиження, у Підгірцях – церква Святого Духа та храм святого Миколая, і також у селі Стрілків – церква Святого Миколая з XVII століття. У Стрию є кілька музеїв. Науковою базою музею "Верховина" є понад 26 тисяч експонатів, серед яких - стародруки, ікони, народна ноша, писанки, взірці вишивок, рідкісні книги, монети, медалі. У відділі етнографії можна ознайомитися з народними ремеслами, побутом, звичаями та обрядами Бойківщини. У другій половині минулого століття у Стрию мешкав художник Петро Орбаль - відомий пейзажист, портретист та графік, автор понад 700 картин. У Стрию є Музей Петра Орбаля.

У музеї Степана Бандери у Волі Задеревацькій

Нині у світі є п'ять музеїв Степана Бандери. Та, безперечно, найцікавішим є той, що у його рідному селі Воля Задеревацька на Стрийщині, за десять кілометрів від курортного Моршина. Музей розташувався у батьківській хаті Провідника ОУН. Андрій Бандера, як відомо, був тут священиком Української греко-католицької церкви. Храм зберігся і досі. Селяни добре тоді підготувалися до зустрічі нового пароха: у стислі терміни звели для нього і сім'ї будинок. Родина була багатодітною, а мати Степана Бандери померла у 33 роки від туберкульозу. Степан Бандера мешкав у цьому будинку у 1930-1936 роках. Тут він займався легальною та нелегальною національно-патріотичною роботою.

Згодом нинішній музей перетворили у школу, мешкали у колишньому "бандерівському" гнізді і приїжджі вчителі.

Музей Степана Бандери ось уже два десятиліття є візитною карткою Волі Задеревацької. Знайти його неважко – у самому центрі села, недалечко від церкви, у якій служив отець Андрій Бандера.

Садиба-музей Степана Бандери.

За даними історичних джерел, уперше у письмових згадках про Волю Задеревацьку згадали ще у 1664 році. А її мешканці, котрі з давніх давен і до сьогодні живуть переважно з праці своїх рук у власних господарствах, завжди були громадсько активними. Ще 1868 року Міністерство освіти дало дозвіл на заснування "Просвіти". У 1925р. в селі створили читальню. Діяли і Народний дім, і церковний і світський хори. В 1864 році відчинила свої двері перша приходська школа. Цікаво, що нова школа у минулому столітті постала у Волі Задеревацькій з благословення Степана Бандери. Кажуть, що одного разу приїхавши на канікули до батьківського дому, молодий Степан Бандера спитав у селян: - Чому школу не будуєте?

Вони ж відказали, що нема з чого, а панський ліс перебуває під особливою охороною. Запальний юнак у ту мить вигукнув: -А ніч для чого?!.

Так незабаром у Волі Задеревацькій з'явилася і нова школа.

Дерев'яній же церкві у Волі Задеревацькій уже понад півтора століття. Хоча дехто вважає, що насправді храм збудували ще у 1807 році.

Та все ж Воля Задеревацька, що на Стрийщині, насамперед відома як родинне гніздо Бандер. І нині саме музей є візитівкою села. Перед входом у невеличку ошатну хату - п'ять барельєфів борцям за волю України: Симону Петлюрі, Євгену Коновальцю, Роману Шухевичу, Ярославу Стецьку, Олексі Гасину.

Хата Степана Бандери.

Відкриття музею родини Бандер у Волі Задеревацькій відбулося на Покрови, 14 жовтня 1990 року. Він і нині не має статусу державного. А живе за підтримки Стрийської районної ради та меценатів. Однак це не впливає ані на кількість вівідувачів, ані на багатство експозиції. Понад те – щороку тут з'являється щось нове і цікаве. Саме тому сюди приїжджають школярі і під час канікул, і під час навчального року. А ще – численні відпочивальники з курортів Моршина та Трускавця, представники діаспори та ті, кому цікава історія України.

Музей з'явився стараннями мешканців села. Саме вони зберегли будиночок, впорядкували, насадили тополь, калини і верби. Перед входом праворуч – частина карпатської скелі, а на ній – бронзове погруддя Провідника. Поряд з садибою набирається сил молодий сад.

Є у музеї і свій екскурсовод. Він же і директор – Михайло Балабанський. Здається, про родину Бандер та національно-визвольні змагання українців він знає більше, аніж про

себе. Саме від нього усі відвідувачі дізнаються, що Степан Бандера знав шість мов, а ще мав велосипед, який на той час був і рідкістю, і розкішшю.

Сільська громада зберегла будинок у тому ж вигляді, яким він був при Бандерах: звичайна сільська хата, яку можна обійти колом з кімнати у кімнату. У першій – експозиція про родовід Бандер. У перекладі українською Бандера означає прапор. Родина гідно і трагічно несла його. Батька – Андрія Михайловича – знищила радянська влада. Сестра Степана – Володимира десять років перебувала у радянських виправно-трудових таборах. Оксану та Марту-Марію заарештували і відправили до Сибіру. Остання там і померла. Оксана ж повернулася на батьківщину через півстоліття поневірянь. Брат Богдан, котрий очолював один з загонів опору, загинув у 1942 році. Того ж року польські наглядачі у концтаборі Аушвіц убили і ще двох братів Бандер – Василя та Олександра.

Самого ж Степана Бандеру заарештували 5 липня 1941 року у Кракові. Його дружина разом з тримісяною дочкою переїхали у той час до Берліна. Провідник до 1944 року пробув у концтаборі Заксенгаузен. За шість років сімя під тиском обставин сім разів змінювала місце проживання. У 1954 році вони остаточно перебралися до Мюнхена, щоб дати добру освіту дочці. Батьки приховували від дівчинки правду. Вона так згадує про ті роки: “Маючи тринадцять років, я почала читати українські газети і читала багато про Степана Бандеру. З бігом часу на підставі різних спостережень, постійної зміни прізвища, як і через факт, що навколо мого батька завжди було багато людей, виникли певні здогадки. Коли один знайомий проговорився, то я вже була певна, що Бандера – це мій батько”.

Степан Бандера у той час жив під прізвищем Попель. Паспорт він отримав від львівського шахіста, котрий 1944 року виїхав з України, потім мешкав у Парижі, а згодом – у США. У Мюнхені Бандера прожив п’ять років – 15 жовтня 1959 року його знайшли пораненим у під’їзді будинку. Отрутою – ціанистим калієм – в обличчя Провідникові вистрелив Богдан Сташинський, котрого радянська влада завербувала за безквитковий проїзд у трамваї.

У другій кімнаті музею – капличка. У ній у холодні зимові дні отець Андрій Бандера хрестив дітей.

А наприкінці екскурсії Михайло Балабанський проведе через парк імені Степана Бандери і поведе до криївки. Вона не лише витримана у всіх повстанських традиціях і у партизанському дусі, а й має підземний хід.

“Шепільська” – унікальний пам’ятник українській мудрості

Урочище Шепільське, що на Стрийщині, наразі мало досліджене істориками. Проте добре відоме тим, хто вміє відпочивати зі смаком – завдяки базі відпочинку “Шепільська”. А вона – унікальний пам’ятник перемозі українців, їх мудрості та вмінню протистояти ворогові. А ще – коханню, котре здатне гори звернути!

Саме завдяки цим якостям наші предки вдало здолали одну з небезпек – татарську навалу на їхнє селище.

А один з їхніх земляків спорудив цим якостям своїх співвітчизників унікальний пам’ятник – базу відпочинку.

Особлива аура того кількастолітнього кохання витає тут у повітрі, здається, і досі. І ті, хто приїжджає у “Шепільську” розуміють, що українці вміють не лише кохати, а й організовувати відпочинок значно краще, аніж нащадки тих, котрі згинули у цих болотах!

Політ над болотом

Будуючи на землі, цей стриянин любить як пілот підніматись у небо та спостерігати за нашою землею з висоти пташиного польоту. А вечорами – читає історичні романи.

Так два хоббі спричинилися до появи одного з унікальних пам'ятників (мабуть, не лише в Україні, а й у всій Європі) перемозі предків і їхньому вмінню кохати.

Піднявшись укотре в небо над рідною Стрийщиною, він побачив великий масив боліт та трясовини. Знав, що це поряд з селом Довголука. Це болото чомусь раз по раз нагадувало про себе. Однак тоді ще він не знав, що стане частиною його долі. Перебуваючи у службових справах у Довголуці, таки наважився розпитати його мешканців про те болото. І почув таку історію.

Татари жорстокі, а українці – мудрі та хитрі

Бабусі та дідусі не раз оповідали, що то болото врятувало їхнє село від татарської навали. А допоміг їм мешканець з сусіднього села, у якому чужинці вже накоїли лиха. Він мав допомогти їм якнайшвидше та найбезпечніше перебратися через річку Шепільська.

Парубок знав, що у Довголуці, до котрої прямувала орда, буде такий самий жах, і плач, і стогін, і погром, як і у його рідному селі. Звісно, йому було шкода сусідів. Але не це головне. У Довголуці мешкала його кохана. Мозок хлопця гарячково думав, як насамперед врятувати її. А що парубок був кмітливий, то факт. Він пообіцяв татарам вірно служити їм і показати найкоротший шлях, якщо вони залишать його живим і не заберуть у неволю. Наближаючись до тих боліт, він сказав, що цей перехід є цілком безпечним, і всі так ходять від села до села. Знав, що посеред болота, воно настільки затягує і таке глибоке, що ніхто живим не вибирався, хоча перші кілька метрів є справді цілком безпечним. Добре розумів хлопчина, що загине сам, але врятує своєю смертю

кохану та її односельчан! Долаючи метр за метром дорогу, вороги просувалися уперед, не підозрюючи лихого. І дійшовши до середини, згинули всі як один. Разом з конями та своїм ватажком, і кмітливим проводирем. Мешканці Довголуки були врятовані!

Найнезвичніший пам'ятник

Почувши цю оповідку, одному з мешканців Стрия захотілося якось увіковічнити це. Довго думав як. І вирішив зробити щось таке, що буде приємним, даруватиме радість, а заодно і з натяком на романтику. Ставити ще один, навіть дуже романтичний пам'ятник, йому здалося банальним. І вирішив на місці цього болота побудувати базу відпочинку. На честь тієї річки назвав її "Шепільська".

А щоб увіковічнити той політ, котрий став її початком, то зробив дах у вигляді літака.

Крок за кроком долаючи болота, в урочищі Шепільське з'явилися ставки, відкритий басейн, різноманітні атракціони та водні гірки. Тепер закохані (і не тільки) катаються цими місцями на човнах і катамаранах, рибалять, насолоджуючись чудовими пейзажами у передгірї Карпат. Більше того – сюди приїжджають навіть ті, хто придбали путівку на відпочинок на курортах Моршина та Трускавця.

Адже можуть влітку позасмагати, а взимку – покататись на ковзанах. А коли зморить на сон, то він буде солодким і незабутнім у вишуканих комфортних номерах.

І хоча на березі озера є і російська баня, і фінська сауна, усі гості досхочу можуть насолоджуватись лише українською кухнею. Адже це на наших стравах зростав той кмітливий закоханий парубок!

Особлива аура того кількастолітнього кохання витає тут у повітрі, здається, і досі. І ті, хто приїжджає у "Шепільську" розуміють, що українці вміють не лише кохати, а й організовувати відпочинок значно краще, аніж нащадки тих, котрі згинули у цих болотах!

Розгірче: тут розходяться гори і починається нове життя

Розчірче, що на Стрийщині, ще майже десятиліття тому було одним з неперспективних сіл. Сюди й добратися непросто. Та утім до Розгірчого веде віками протоптана дорога – насамперед до скельного печерного комплексу. Кажуть, колись ці скелі не змогли здолати татари, потім у них поселилися монахи. Є думка, що це відбулося ще до хрещення Русі, тобто усередині X століття. Інші ж переконані, що доконаним фактом можна вважати: у XII столітті тут уже молились та жили за своїми правилами ченці.

Розгірчанські скелі на південній та південнозахідній околиях села стали справжнім порятунком для своїх захисників: стомлені вояки відпочивали у печерах, у них і поранених лікували, тримали продукти та пили воду з джерела, котре витікало з гір.

Любив тут бувати також Олекса Довбуш. І про це у своїй книзі написав Іван Франко.

Згодом ці місця вивчали археологи, етнографи та історики. Нині ж Розгірче – унікальне поєднання сивої таємничої давнини та сучасності.

Легенди Розгірчого

Кажуть, що назва села Розгірче походить від того. що тут чи то закінчуються, чи то починаються, чи розходяться гори – кому як більше до вподоби.

Однак з покоління у покоління передається у Розгірчому ще одна легенда про походження назви їхнього села. Ніби-то біля тих німих свідків минувшини, відвічних скель, відбувся запеклий бій з татарами. І от коли вже здавалось, що переможуть чужинці, на допомогу воякам встигла свіжа сила бойків з гір. Наполохані татари голосно кричали (а луна неслася далеко): Що- раз- гірше! Що-раз-гірше! Буцімто звідтіля і назва поселення виникла Розгірче.

А ще під час тих драматичних і переможних подій Розгірчанські скелі на південній та південнозахідній околицях села стали справжнім порятунком для своїх захисників: стомлені вояки відпочивали у печерах, у них і поранених лікували, тримали продукти та пили воду з джерела, котре витікало з гір.

Таємниці Розгірчого, скель та печер цікавлять науковців уже щонайменше два століття. А перша письмова згадка про нього зявилася ще у XV столітті.

Тут молились давні ченці

Нині наразі науковців не дійшли до єдиного висновку, коли ж уперше у скелях у печерах у Розгірчому поселилися монахи. Є думка, що це відбулося ще до хрещення Русі, тобто усередині X століття. Інші ж переконані, що доконаним фактом можна вважати: у XII столітті тут уже молились та жили за своїми правилами ченці.

Варто сказати, що печери у скелях знаходяться не у самому Розгірчому, а метрів зо двісті від нього. Є основний скельний масив, до якого і прикута головним чином увага дослідників, та ще дві скелі за метрів 50 від нього. У основній скелі на двох рівнях видовбано три печери. Вони різні і за формою, і за розмірами. Вважають, що на першому поверсі мешкали монахи і мали комору для своїх пожитків, а на другому у них була церква, у котрій вони молились. Якщо уважно придивитися, то можна помітити, що у храмі було двоє дверей. Принаймні на це вказують масивні врубки для одвірків. На вікнах, які теж були деревяними, стояло

кругле вітражне скло. У скелі витесано вісімнадцять сходинок, які вели до церкви.

Дослідники скель переконані, що печерний монастирський комплекс у Розгірчому зазнав кілька етапів розбудов. А найбільшого розквіту він досяг у XIV-XVI століттях.

Проте життя на території нинішнього Розгірчого тривало задовго до появи у печерах ченців. За даними археологічних розкопок, перші люди тут господарювали ще за сім століть до нашої ери. На валі, недалеко від згаданих скель, науковці знайшли залишки великої печі для випалу керамічного посуду. А ній – металевий ніж, який також датують VII століттям до нашої ери. Також поряд були і залишки керамічного посуду - великі чорнолощені миски з легкозагнутими досередини краями вінець.

Справу печерних ченців продовжили василіянки

Як і чому занепав печерний монастир у Розгірчому, нині важко сказати. Однак благодатне місце, де розходяться гори, облюбували собі згодом черниці. Вони заснували монастир святого Онуфрія та звели деревяну церкву. За даними істориків, це сталося приблизно у 1760-их роках. Хоча решткі посуду, здайдені археологами свідчать, що жіноча монаша обитель у Розгірчому могла з'явитися приблизно ще наприкінці XVII століття. Вважається, що монахині тут були до 1830 року. Наприкінці існування обителі у ній мешкали ігуменя та сім черниць. Нині ж на місці ліквідованого австрійським урядом монастиря залишилась лише капличка. Місце, де вона стоїть, у Розгірчому називають і досі "Монастир". Звели її наприкінці XIX століття. У ній зберігаються старовинні дві ікони. Одна з них – образ святого Онуфрія, виконана на полотні орієнтовно у XVII столітті, інша ж з 1806 року – засувна ікона Вознесіння.

А ще на згадку про ті часи збереглася назва поля – "ченці" та місцевість "Чернечий город".

Турківський район

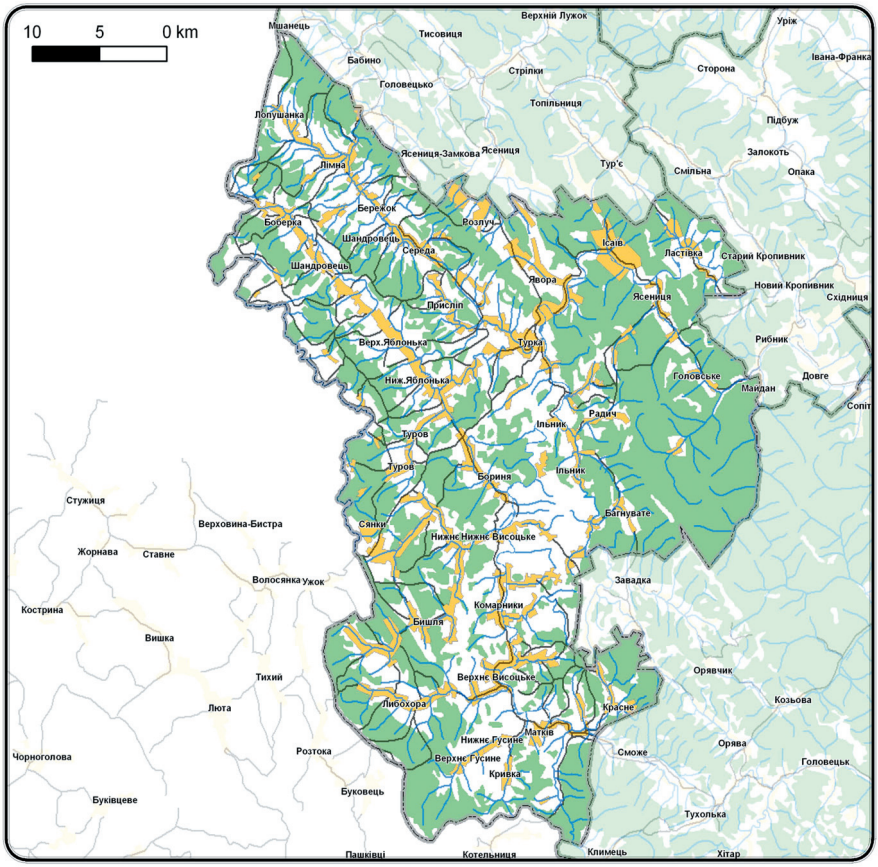

Розташований на південному заході Львівщини на території Українських Карпат. На Турківщині є найвища точка Львівщини – гора Пікуй.

Світ природи, цілюще повітря, багатство грибів, ягід приваблюють туристів, котрі прагнуть відпочити від шуму та цивілізації. У курортному Розлучі є бази відпочинку, готелі та гірськолижний курорт. Також у цьому селі є пам'ятка природи "Довбушева криниця".

Для поціновувачів сакральної дерев'яної бойківської старовини на Турківщині справжній рай для очей: тут збереглося майже два десятки таких храмів.

У райцентрі є музей "Бойківщина". Тут функціонують постійні виставки: "Бойківська ноша", "Предмети побуту домашнього вжитку бойків", "Отець Михайло Зубрицький — етнограф, дослідник бойківського краю".

Дністер:
той, що камінці на дні стер

Могутній Дністер на своєму початку – маленький струмочок, і починається він, як і будь-яка гірська ріка, з джерела. Офіційно вважається, що початок Дністра на висоті 760 м на околиці села Вовче, що на Турківщині, на південно-західному схилі Розлуцького хребта.

Насправді ж джерело, з якого починається Дністер, є і поруч з Туркою, і поруч з курортним Розлучем, і поруч з селом Вовче. Добратися можна до витоку річки з будь-якого з цих населених пунктів. До прикладу, від Турки до джерельця, з якого несміливо витікає струмочок Дністер – 12 кілометрів. Якщо йти пішки, то цей шлях можна здолати за три години. Можна ж добратися і до Каплунівки, що між Туркою і Вовчим. А вже звідтіля доведеться повернути праворуч і помандрувати лише 4 км. Там вже з-під альтанки і б'є джерело.

Могутній Дністер знищив бойківський календар.

Дністер витікає на місці старовинного городища

Дорогою від Каплунівки до витоку Дністра одразу помічаєш, що місце тут незвичне. І швидше за все маємо справу зі стародавнім городищем. Адже довкола є рови точної квадратної форми, яких не буває у природі. Отже, це витвір рук людських.

Місцина ця наразі недосліджена. Можливо, з часом відповіді на запитання нинішніх мандрівників дадуть археологи. А наразі залишається лише будувати здогади, милуватися природою та слухати легенди місцевих мешканців, закоханих у рідний край.

Дністер – внук Бескида

За однією з легенд, високо у Карпатах жив старезний дід Бескид. Він дуже любив рідний край, а ще своїх численних дітей, внуків, правнуків та праправнуків. Усі вони мешкали з ним під одним дахом. Дід Бескид знав, що усі вони будуть поряд з ним, поки не побачать довколишнього світу. А тому наказав зачинити усі двері та забити вікна. Так вони і жили десятиліттями. Аж тут одного дня маленьке хлоп'я побачило на долівці жовту цяточку. Ніколи досі нічого схожого дитинча не бачило. Йому стало цікаво. Відтак хлопчина прослідкував, звідки ж взялося це диво у його домівці. Шлях привів його до вікна, у якому була маленька шпаринка. Через неї праправнук старого Бескида побачив те, що не бачив ще ніколи – сонечко, небо і травичку. Сповнений емоцій і здивований побіг він до дідуся. Розказав старому про побачене.

Старезний дід Бескид зрозумів, що мусить відпустити малого від себе, бо ніяка сила більше не зможе втримати його у хаті. Адже він побачив те, що не мав бачити ніколи. Відтак мусить піти. На прощання дід сказав до онука:

– Пройде час, ти змінишся, і я змінюся. Тому я даю тобі в дорогу два камінчики. Якщо нам у житті ще колись доведеться зустрітися, то я впізнаю тебе за цими камінцями.

Відтак Бескид перетворив праправнука у маленький струмочок і випустив його у шпаринку з дверей своєї хати.

Зустрівся він незабаром з іншими такими ж маленькими струмочками і весело разом котилися вони вниз гірськими просторами. А потім вискочили на рівнину. Ніяк не міг він надивуватися з того світу та намилуватися ним. Найбільше вражало те, що на цій рівнині до нього приходили звіря та пити водичку, довкола співали різноголосо пташки, а діти прибігали купатися, і довкола на березі відпочивали люди. Несподівано сам для себе колишній маленький хлопчик-струмочок став великою рікою і з розгону увійшов у велику водойму. Здивувався ще

Тут починається Дністер.

більше – берега не видно, вода солона. Зрозумів він, що вороття назад нема, і більше ніколи не побачити йому свого старезного діда Бескида.

Тоді гукнув він до свого друга Вітра:

– Гей, Вітре, лети у далекі високі гори Карпати. Знайди там мого діда Бескида, і розкажи йому, що тепер я живу з морем, і мені тут добре.

Полетів Вітер. Прилетів до садиби Бескида. А той саме порався у городі. От Вітер і прокричав:

– Діду, твій онук тепер з морем живе. Назад він не вернеться. Просив передати, що йому там добре.

Бескид лише спитав:

– А камінчики де подів?

– Він їх на дні стер.

Старий уже недочував, і зрозумів лише "Дні стер". Так і назвав він свого праправнука - Дністер.

Відтоді так усі й називають другу за величиною українську ріку.

Першими календар мали бойки

Є ще одна легенда про походження назви цієї водної артерії. Кажуть, що у давнину, коли не було календарів, то бойки першими на планеті запровадили своє літочислення. Саме у тому місці, де набирається перших сил Дністер, вони на піску відзначали кожен прожитий день. Початком кожного нового року у них був день весняного рівноденння. Але унаслідок змін у природі їхній мирний струмочок якось став потужною рікою, розлився вшир і своїми водами змив на піску оте первісне літочислення. Так бойки втратили свій прадавній первісний календар, а струмочок, що став велетнем, назвали Дністер. Оскільки витер прожиті дні, що були позначені на піску.

Довідка:

Дністер - одна з найбільших річок України. Її витік розміщений на висоті приблизно 1000 м над рівнем моря. Довжина Дністра - 1362 кілометри. Площа басейну річки - 72 100 км.кв. Давні слов'яни поселились на її берегах не пізніше 1-го століття нашої ери.

Пікуй – гора талановитих, гордих та закоханих

Найвища точка Львівщини – гора Пікуй височіє на Турківщині на висоті 1408м над рівнем моря. Велична та незвична вона здавна приваблювала туристів, любив бувати тут також Іван Франко. А ще з її просторів та хребта не лише розглядали світ та мрійливо задивлялися у безкрає небо, а й складали легенди, котрі й нині не залишають нікого байдужим.

Добратися до гори Пікуй можна по-різному. Кожен обирає для себе найкращий і найпростіший шлях. Польські туристи зазвичай прямують зі Львова електричкою до станції Сянки. Можна і автобусом доїхати до села Кривка або ж до Гусного. Та все ж найкраще добратися до Либохори. Тут працівники місцевого лісового господарства гостинно зустрінуть та за півтори сотні гривень довезуть до перевалу "Руська путь", що на висоті приблизно 1200 м над морем. Від Либохори до перевалу шлях недовгий – трохи більше 30 км, однак стрімкий. Тому їхати доведеться немало. Пішки ж дехто долає його лише за тиждень. А вже з перевалу до самої вершини гори – 8 км доведеться таки підніматися на своїх двох втоптаною віками стежкою.

Кожен камінчик дихає історією

“Руський путь” – це торговий шлях доби неоліту, тобто існував ще за 2 тисячі років до Христа. Він починався на Балканах, ішов по Дунаю, далі вздовж Тиси піднімався в гори. На цьому перевалі й досі є хрест з написом “Руська путь”. А вздовж хребта ще донедавна височіли прикордонні стовпи – тут була межа між колишніми Польщею та Австро-Угорщиною.

Горді бойки кажуть, що назва “Русь” та “руське” походить саме від назви перевалу, а ще “Руссю” вони називають низ. А й справді, куди б не йшов, а всі дороги з перевалу ведуть саме вниз, до цивілізації. Тому й кажуть, що підкарпатців називали русинами, та й Чорне море у VIII-XIV століттях називалось Руським.

Є у бойків, що живуть під Пікуєм, і своя “родзинка”. Її нема більше ніде. Вони вміють робити “їдкий” сир. Його виготовляють лише тут, а молоко беруть від спеціальної породи корів. Їх розводять у поселенні Кошти, що у селі Либохора. У цих тварин дуже великі роги. Місцеві мешканці і досі зрізають ті роги та виграють на них неповторні мелодії. А з молока тих особливих корів роблять дуже солону бринзу, котру й назвали “їдким” сиром. Їсти його як самостійну страву неможливо, зате він прекрасно смакує на природі з запеченою непосоленою картоплею.

Ясен, калина та бузина як символ таланту і вірності

У непростих погодніх умовах, серед краси природи та шуму лісів земля Карпат щедро народжувала таланти у найрізноманітніших сферах. Одним з них був і скотар, котрий проріс ясеном на північному схилі гори Пікуй. Хто бував на Пікуї, той знає, що південний схил гори похилий та вкритий рослинністю, натомість же північний – це обрив, на якому панує субальпійський клімат. У цих умовах нічого прорости не може. Однак тут живе три деревця – калина, бузина та ясен.

У довколишніх селах з покоління в покоління передають легенду про те, як в цих умовах виросли ті деревця.

Отже, жив давно у цих краях талановитий 23-річ-

ний скотар, котрий випасав овець. Усе у нього вдавалося найкраще. А ще у цього хлопчини був вірний пес, котрий вправно охороняв отару і не давав вівцям розбрестися. Пастух не сидів на місці, а кожних два-три дні переходив зі своїм стадом з полонини на полонину. У середині липня в отарі відбувся окіт. Одне новонароджене ягня не могло стати на ніжки. Скотар взяв його. Пригрів за пазухою, виходжував як вмів та міг. Через кілька днів ягнятко вже могло стояти та скубти травичку. Однак воно не знало своєї мами, тому й привязалося до скотаря і ходило за ним крок у крок. Так у праці та щоденних турботах і минуло два місяці. Настала середина вересня – на Пікуї пішов мокрий сніг. Вже час було повертатися у село на зимівлю. Однак несподівано на полонину прийшли лихі люди, котрі захотіли пограбувати отару – поживитися м'ясом, молоком та вовною овечою. Скотар не міг дозволити вкрасти довірене йому селянами добро. Почав він бігати довкола отари. А за ним – і пес, і ягнятко. Бігали вони по колу. Та раптом лихі люди розділились на дві групи. Зрозумів скотар, що потрібно втікати у ліс. Кинувся він бігти, а за ним слідом побігли і вірний пес, і ягнятко. Втікаючи, думав, де ж сховатися, а дорога була одна – на Пікуй. Так вони утрьох і добралися до вершини.

Лихі люди у погану погоду не бігли за ними. Вони стали ланцюжком біля підніжжя гори. Оглянувся скотар і зрозумів, що повернутись він не зможе – його чекає смерть від цих непрошених гостей, та й отару він все одно вже врятувати не зможе. Піднявся він на сам вершечок, та й кинувся з обриву. А за ним – і пес, і ягнятко. На місці, де вони впали, і проросли ясен, бузина і калина. Ясен – то пастух, калина – то ягня, а вірний собака – то бузина.

Бойки горді, але пихатих не люблять

Кажуть, що вранці удосвіта після морозної зимової ночі і досі у довколишніх біля Пікуя селах можна почути, як тужно та сумно виграє скрипка. То плаче зневажене кохання найталановитішого на всю округу скрипаля Івася.

Жила в одному з тих сіл – чи то в Гусному, чи то в Кривці дівчина Даяна. Була вона першою красунею не лише на бойківських теренах.

Далеко від Карпат ширилась слава про її неземну красу. З усіх усюд приїжджали до неї свататись найбагатші та найкращі паничі. Однак вона вперто усім відмовляла – знала про свою красу, та й загордилася. За таких обставин ніхто з місцевих парубків навіть і мріяти не міг про те, щоб посвататись до Даяни.

А ще у одному з тих сіл жив молодий скрипаль Івась. Кажуть, що так як він, на скрипці не грали ні до нього, а ні тим паче після нього. Йшов він одного дня безлюдною сільською вулицею, а назустріч йому – Даяна. Івась же вирішив, що це знак долі та шанс для нього, то й насмілився заговорити з красунею.

– Чи міг би я з тобою поговорити, Даяно?, - спитав скрипаль.

– Приходь в неділю опівночі до мене додому. Я буду сама. Там і поговоримо.

Івась не тямив себе від щастя, не чув ніг під собою. Однак для омріяної зустрічі була одна перешкода – у неділю він мав грати на весіллі, і вже взяв завдаток. Вирішив він попросити свого друга Миколу, теж скрипаля, щоб замінив його. Той погодився, але каже:

– Так як ти, ніхто не вміє грати. Гості помітять підміну.

– Не переживай, - відказав Івась. Я їх втомлю танцями, і все буде добре.

На тому весіллі Івась грав як ніколи – щиро і дрібно. За годину до опівночі прийшов Микола. Підміну й справді ніхто не помітив. А Івась вирішив навпростець через гору бігти до Даяни. Що дійде до середини шляху, то впаде. Та й скрипку-годувальницю пошкодити боявся. Привязав він її за спину, і так зумів здолати дорогу. Прийшов у село. Дуже боявся у темряві хатою помилитися, та все ж відшукав помешкання Даяни. Став і думає, як же він має подати знак, що то саме він, адже постукати у двері чи шибку опівночі може будь-хто. То ж і заграв Івась на скрипці. Грав він довго, ніжно та щиро, але двері ніхто не відчиняв. Аж раптом почув скрипаль грубий чоловічий голос:

– Чого граєш? Людям спати не даєш!

Зрозумів Івась, що Даяна над ним покепкувала. Пішов він дорогою, сам не знаючи куди прямує. Так і вийшов на Пікуй. Там уже світало. А він взяв скрипку та грав на ній настільки сумної, що аж каміння плакало. У всіх довколишніх селах чули ту тужну мелодію.

Ніхто ж не міг зрозуміти, куди подівся найталановитіший скрипаль бойківського краю. Про його домовленість з Даяною розповів людям Микола.

А як настало літо, і пішли люди на Пікуй по чорниці, то й знайшли там уже мертвого Івася, а поряд з ним лежала скрипка. Там вони скрипаля і похоронили. Відтак усі місцеві хлопці поклялися тоді, що ніхто з них не посватає пихату Даяну, а усіх приїжджих паничів домовилися бити по дорозі і до села не впускати. Так і зосталась колишня перша красуня Даяна у дівках. А у морозний ранок над карпатськими селами і досі звучить тужлива мелодія зневаженого Івасевого кохання та таланту.

Яворівський район

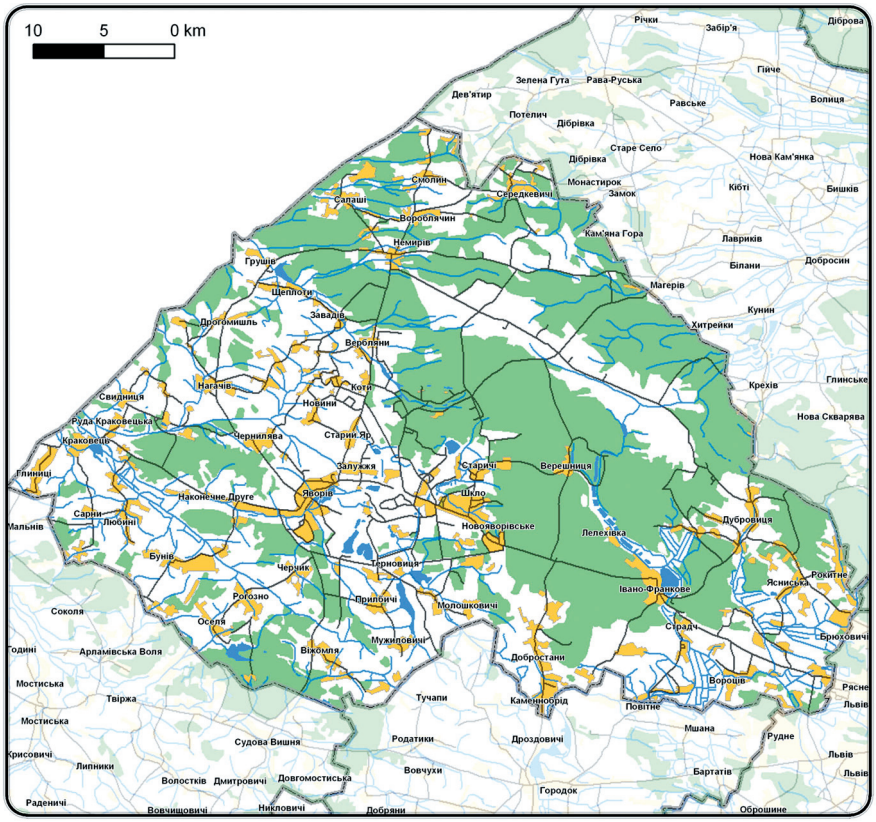

Розташований на заході Львівщини, на перетині міжнародних шляхів, на просторах Розточчя.

Джерела мінеральних вод з лікувальними властивостями типу "Нафтуся" та "Миргородська" стали причиною появи санаторіїв у Немирові та Шклі.

Найвідомішими вихідцями з Яворівщини є Митрополит Андрей Шептицький та автор слів українського гімну Михайло Вербицький.

Третину Яворівщини займають ліси. Це один з найзеленіших районів області. Тут є природний заповідник "Розточчя" та Яворівський національний природний парк.

Є на Яворівщині і кілька музеїв: у райцентрі та Яневі. У Яворові їх три – "Музей-садиба Осипа Маковея","Яворівщина" та "Яворова хата", а в Яневі – Музей художньої обробки деревини та Музей природи.

Цілюще джерело у Ліску Чернилявському

Село Лісок розкинулось на Яворівщині лише за кілька кілометрів від райцентру. Його знають як місце відпусту та багатьох чудесних оздоровлень цілющою водою з джерела у Чернилявському Ліску.

За кілометр на південний захід від Ліска, який є присілком села Чернилява, в урочищі Студенець над джерелом є капличка святого Онуфрія. За народними переказами, колись тут була печера, у якій жив монах-пустельник. Щороку у день святого Онуфрія, 25 червня, велична церковна процесія з сотнею прочан з Ліска прямує до Студенця, до цілющого джерела. Вона зцілює й від інших хвороб, але насамперед до джерельця простують ті, хто має проблеми зі зором. Деревяна капличка на цьому місці існувала століттями. У 1872 році спорудили нову. На неї пожертвували кошти мешканці Ліска, Черниляви та ще один чоловік з Яворова. Однак 1944 року у цій місцині розташувалися на перепочинок радянські військові. Кому з них прийшла в голову думка знищити святиню, нині сказати важко. Але солдати зруйнували капличку, навсібіч порозкидували дерево і спалили його.

Однак не змогли спалити людської памяті про це місце, ані знищити цілющого джерела.

Душпастирі теж зцілювались у Ліску

У 70-их роках минулого століття два побожні місцеві мешканці – брати Володимир та Ярослав Дейнега вирішили своїми силами відновити святиню. Вони заклали фундамент та вимурували стіни. З охотою до цієї справи долучилися і місцеві хлопчаки, котрі пасли худобу. Звичайно, усі вони мали неприємності та "виховні" години у райкомі партії.

Влада наказала зруйнувати новозбудовану святиню. Але серед мешканців Яворівщини не знайшлося тих, хто погодився би підняти руку на капличку. Тоді на цьому місці знову з'явилися військові – приїхали на танку з полігону.

Мурована капличку, у якій моляться прочани нині, звели за кілька тижнів у 1993 році. Вона стоїть в обрамленні вільх та осик. Посередині каплички є виготовлена місцевими майстрами дерев'яна цямрина над джерелом з священною водою. На центральній стіні у капличці – прикрашена у квіти та вишиванки ікона святого Онуфрія з довжелезною бородою.

Ось уже майже століття у Черниляві та околицях розповідають про історію зцілення свого земляка – Івана Вахуловича. У дитинстві він втратив зір. Ані лікарі, ані знахарі з довколишніх сіл не могли повернути хлопчині радості бачити довколишній світ. Батькам залишалося сподіватися лише на диво та Боже милосердя. Одного дня після гарячих і щирих молитов його стомлена мати заснула. У сні до неї прийшов старець, і порадив: "Завтра встань раненько, ще до сходу сонця, і поведи сина до джерела Святого Онуфрія, нехай він умиється цією водою". Жінка дослухалась поради. А коли вже повертались додому, то хлоп'я на повен голос вигукнуло: "Мамо, мамо, коні їдуть!".

І мати, і односельці Івана зрозуміли, що сталося справжнє диво. І ще більше повірили у силу води з цього джерела. Сам же оздоровлений упродовж усього життя, коли вирушав у далеку дорогу, завжди ставив на підводі свічку. Так він дякував Богові за зцілення та за те, що вперше здоровими очима побачив саме коней. Навіть будучи солдатом на Першій світовій війні, Іван Вахулович щороку на знак

Чудотворна Лісківська Богородиця.

вдячності у день свого одужання запалював свічку на честь святого Онуфрія.

Оздоровився цілющою водою з цього джерела і священик з Пустомит. Важко занедужавши, він просив привезти йому води з Чернилявського Ліска. Після одужання приїжджав у це благодатне місце, молився у капличці та місцевій церкві і розповідав історію свого зцілення.

Ще одна постійна прочанка до джерела святого Онуфрія – пані Наталя з Краківця. Вона сюди приїжджає понад 30 років! У 70-их роках минулого століття її маленьким хворим дворічним дитям сюди привезла покійна нині мати. Через три дні дівчинці мали робити складну операцію. Вона постійно плакала від нестерпного болю. До них підійшла монахиня, порозмовляла, взяла на руки маленьку Наталочку і понесла до цілющого джерела. Там вмила її водою. Мама ж у цей час молилася перед капличкою. Коли ж черниця повернулася назад з дитинкою на руках, то дівчинка перестала плакати і заснула. Мама хотіла віддячити монахині, однак та порадила пожертвувати скільки може на капличку. Жінка виклала усе до останньої копійки – навіть на дорогу додому не залишила. Дорогою знайшлися добрі люди, котрі самі зупинялися на автівках, і допомогли дістатися до домівки. Через кілька днів лікарі не вірили самі собі – дівчинка була абсолютно здорова. Нині вона ростить своїх двох дітей та дякує Лісківській Божій Матері за одужання і щасливу долю.

Чудотворна ікона Матері Божої Лісківської

Неподалік цілющого джерела був і монастир, який закрили 1795 року. Справжньою перлиною цієї чернечої обителі була чудотворна ікона Матері Божої Лісківської. За даними досліджень сучасних мистецтвознавців, вона створена у першій половині XVII століття. Вважається, що її написав ченець тодішнього Чернилявського монастиря Самсон, у миру – Степан Скрипецький, який народився 1723 року у Хирові.

Після закриття монастиря цю ікону передали до Яворівського костелу. Однак українська громада міста забрала її через суд. Дві пари волів велично та урочисто у той день везли ікону по Яворову. І раптом перед входом до церкви Святого Юра тварини зупинилися і не могли зрушити з місця. Так ікона назавжди залишилася у цьому храмі.

Та закриття монастиря і відсутність у Ліску чудотворної ікони не зупинила потоку прочан до цього святого місця. Відтак відновили невеличку церкву. А згодом, у 1926 році, це місце від Папи Римського отримало право повного відпусту. І нині щороку, 13 жовтня, у день Положення Пояса Пресвятої Богородиці сюди приходять тисячі прочан з вірою, надією та вдячністю. Нині у Ліску є копія чудотворного образу Матері Божої.

За оригіналом упродовж понад двох століть сумлінно доглядали яворівчани. Але час і непрофесіоналізм, хоч і з добрими намірами,

зробили свою справу. У всій величі первозданої краси відновленою вона постала лише 2001 року.

У 1933 році у Ліску заклали також Хресну дорогу – на церковному подвірї встановили 14 дубових хрестів. Відтак тут можна отримати подвійний відпуст. Перший - за відвідання Богослужебної каплиці з відмовленням прописаних молитов, а другий – за відмовлення Хресної Дороги. У радянські час люди таємно поновлювали хрести, фарбуючи їх під колір старих. А вже 2000 року у Ліску почали будувати нову Хресну Дорогу – 14 мурованих мініатюрних капличок. А вже навесні наступного року завершенням будівництва нової Хресної Дороги стала поява у цьому місці гробниці з деревяною скульптурою Ісуса Христа.

Заповідник “Розточчя”: рай на вододілі

Природний заповідник “Розточчя” розташований у Яворівському районі. А його головний офіс та музей природи – у Івано-Франковому, що за 20 км від Львова. Розточчя займає значну частину Головного Європейського вододілу: тут беруть початок річки, що формують басейни різних морів: Чорного та Балтійського. Верещиця тече до Чорного моря, а Полтва впадає у Західний Буг, що несе води до Балтійського моря.

Розташований на головному Європейському вододілі природний заповідник площею 2084,5 га створено у 1985 році на березі найбільшого на Розточчі озера Янівський Став. На цій водоймі щороку гніздяться та відпочивають тисячі перелітних водоплаваючих птахів.

Мальовниче горбисте пасмо Розточчя здавна славилося унікальною природою та багатими лісовими угіддями.

Тут можна зустріти багато тварин та рослин, які занесені до Червоної книги України. На розточанських просторах можна зустріти також 257 видів птахів, понад 80 з них – співочі, а вісімнадцять занесено до Червоної книги України.

Генеральський місток.

Міні-Червона книга

На приємних оку рідкісних лісових екосистемах з річковими долинами та чистими струмками й озерами нині живе понад 250 видів хребетних тварин. Це - майже половина видового різноманіття західних областей України. Просторами букових, вільхових лісів, дібровами та борами, на заплавних узліссях Розточчя вільно розгулюють зникаючі та рідкісні види тварин. Найбільше рідкісних та зникаючих тут видів ссавців є серед рукокрилих, які належать до комахоїдних тварин. Вони є дуже корисними, адже знищують велику кількість шкідливих нічних комах. А ще тут часто можна побачити борсука. На зиму він зазвичай міцно засинає, а у теплу пору року живе та розмножується у дубово-грабових та букових лісах з густим підліском. Ще один хижак на Розточчі – горностай, котрий виходить у цих місцях на полювання навіть удень.

Також вільно тут почуваються козулі, кабани, лисиці, лісові куниці та чорні тхори, зайці-русаки. Саме вони приваблюють на територію заповідника вовків, які надовго тут не затримуються.

Трапляється на Розточчі навіть видра. Цей вид тварин включено до Європейського Червоного списку тварин, які є під загрозою зникнення у цілому світі.

На розточанських просторах можна зустріти також 257 видів

Олень любить фотографуватись.

птахів, понад 80 з них – співочі, а вісімнадцять занесено до Червоної книги України. Насамперед це – лелека чорний, орлан-білохвіст, який уже десятки років тут гніздується та зимує. На узліссях Розточанського заповідника оселяється також унікальний птах – сорокопуд сірий, який занесений до Червоної книги. Особливість цього птаха у тому, що сам він менший за розміром навіть від шпака, але успішно полює не лише на полівок та мишей, а й на інших дрібних пташок, у тому числі і дроздів. Через Розточчя до Африки мандрує і дуже рідкісний у всьому світі птах – очеретянка прудка.

Розточанські простори.

У річковій долині Верещиці та у ставках оселилися рідкісні види качок – чернь білоока та гоголь.

У прилеглих до заповідника водоймах живе 16 видів риб. Є тут також і 17 видів земноводних і плазунів, у тому числі і неотруйна змія мідянка та полоз лісовий, які занесені до Червоної книги.

Музей природи

Є у заповіднику "Розточчя" і Музей природи. Тут не лише описано всю різноманітність розточанського довкілля, а й можна побачити опудала звірів – вовка, кабана, лося, різних пташок та комах, зблизька розглянути породи та мінерали, які трапляються у нашому краї.

Недалеко від входу до Музею росте унікальне дерево, яке може жити до 2 тисяч років, - тис ягідний. А поруч розмістився зоокуток. До нього потрапляють тваринки та птахи, яких знаходять пораненими на території заповідника. Їх виходжують працівники Музею.

Звірята і птахи тут спокійні і звикли до уваги. Плямистий олень, який гордо походжає у загорожі, наприклад, з задоволенням позує перед об'єктивом фотоапарата, а зовсім молодесенька лисичка теж з цікавістю розглядає відвідувачів: то сховається у свою рукотворну нірку, то винирне з неї перед людські очі.

Тут відпочивали королі та генерали

На цих просторах науковці провадять свої дослідження. Адже свого часу природний заповідник "Розточчя" був створений з ініціативи тодішнього Львівського лісотехнічного інституту і нині є структурним підрозділом Національного лісотехнічного університету України. Головним завданням при створенні заповідника було збереження унікальних сосново-букових та сосново-дубово-букових лісів.

Заповідник "Розточчя" створили понад двадцять років тому на базі Державного заказника місцевого значення "Страдчанський ліс", заповідного урочища "Королева гора" та частини лісового

фонду Страдчанського навчально-виробничого комбінату.

Нині на території Розточчя науковці зафіксували 885 видів судинних рослин, 212 мохоподібних, 365 видів грибів, 65 лишайників та 20 видів синьозеленх водоростей. Тридцять судинних видів рослин, які ростуть тут, занесені до Червоної книги України. Серед них можна побачити білосніжний підсніжник, зозулині черевички справжні, сальвінію плаваючу та інші.

Вони виростають у комфортному помірному кліматі. Фахівці стверджують, що на території заповідника "Розточчя" середня річна температура становить 7,5 градусів за Цельсієм. Найхолоднішим місяцем є січень, а найтеп-лішим – липень. Відтак максимально низьку температуру тут зафіксовано на рівні 34 градусів морозу, а у найспекотніший день було 36 градусів.

Не дивно, що простори Розточчя ще у далекі часи були місцем відпочинку перших персон держави та еліти. На Янівському ставу любив порибалити польський король Ян III, а гору, на котрій потім відпочивав та полював, назвали на його честь "Королева гора".

Ще одна "родзинка" Розточчя – військовий санаторій "Шкло". Він відомий з 1510 року. Його сірководневі води лікують шкірні захворювання та гонорею. Окрім того, тут можна набрати цілющої води "Нафтуся-Шкло", яка виводить з організму радіонукліди, нормалізує обмін речовин та сприятливо впливає на травну і сечостатеву системи. У радянські часи тут відпочивали перші особи держави. Відтоді красивий місточок над ставком називають "Генеральським". Тепер ним прогулюються щасливі молодята і фотографуються на згадку. А ще тут розгулюють плямисті олені, можна побачити білочок та зайців та на найрізноманітніші лади виспівує різноголосе птаство.

Понад десять років тому на просторах Розточчя створили Національний природний парк "Яворівський". Він – місце збереження природи, екскурсій та масового відпочинку. Щоправда, за відпочинок у цій місцині потрібно платити.

У Національному природному парку "Яворівський" також проводять екскурсії. Одна з них – туристичним еколого-пізнавальним маршрутом "Лелехівка". Його довжина становить 4,5 км, а тривалість проходження ним розрахована на 2 години. Одна зі зупинок – унікальний для України сосново-буково-дубовий ліс. У другому ярусі росте граб, а у підліску – ліщина. Десята ж зупинка цього маршруту називається "Чорними озерами". Це – штучні ставки, які свою назву отримали через незвичний колір води, який створює торф'янисте дно. Передостання ж зупинка – 300-літний дуб, під яким поховані жертви воєн 1914-1918 років. А на хресті викарбувані слова "Страх Божий – це мудрість, відступ від злого – то розум".

“Сповідь часу” у Прилбичах

У рідному селі одного з найбільших діячів Української греко-католицької церкви Митрополита Андрея Шептицького – Прилбичі, що на Яворівщині, у місцевому храмі багато літ поспіль не відправляли Літургію. Було це у 50-ті роки минулого століття. Згодом колишніх односельців великого екуменіста роздирали міжконфесійні чвари. Але це все було пізніше того дня 29 липня 1865 року, коли у селі Прилбичі у сім’ї графа Івана Шептицького та графині Софії Фредро-Шептицької з’явився на світ третій син – майбутній Митрополит отець Андрей Шептицький, який при хрещенні отримав імена Роман Олександр Марія. Свою Першу Службу Божу у чині священика майбутній Митрополит відправив у рідному селі Прилбичі – 11 вересня 1892 року, перед тим склавши вічні обіти у Кристинополі.

Навесні 1988 року розпочали будівництво храму-музею Шептицьких. Нині він є діючим – щороку у день народження Митрополита Андрея тут відправляють святочні Літургії.

Могутній Дністер знищив бойківський календар.

Ті, що мешкали при Лбиці

Колишній вчитель історії Прилбицької школи Дмитро Бубісь у своїй книзі "Прилбичі крізь призму віків" стверджує, що є два варіанти походження назви його рідного села. І обидва є такими, що заслуговують на увагу та визнання. Отже, за першою версією назва села Прилбичі походить від "прилбиця" – чоловіча надлобна частина шолома. Відтак він доходить висновку, що, можливо, у давнину мешканці цієї території займалися виготовленням "прилбиць" для рицарських шоломів. На підтвердження цієї версії пан Бубісь наводить знахідки археологічних розкопок, під час яких виявлено дві землянки X-XII століть, у котрих виплавляли залізо з болотяної руди.

За другою ж версією Прилбичами стали називати поселення біля гори "Лбиця". Вона і зараз має обривистий вигляд, а з-під неї витікає струмок, який утворює невелику водойму. Вона не замерзає упродовж усієї зими. Цілком можливо, що предки нинішніх прилбичан обрали місцем поселення це зручне місце під Лбицею, і на її честь назвали свою маленьку батьківщину.

І хоча перші письмові згадки про Прилбичі датуються щойно XIV століттям, дані археологічних розкопок та й випадкові знахідки місцевих мешканців на території села свідчать про те, що перші люди з'явилися тут дуже давно – ще в кам'яному віці. Є також знахідки з часів пізньої бронзи, уламки глиняного посуду давньоруського періоду.

У селі Прилбичі, що за 12 км на південний схід від Яворова, рід Шептицьких з'явився щойно у середині XVIII ст. і замешкали тут аж до приходу Червоної армії. До того село змінило щонайменше десять власників, першими з яких були великі магнати Гербурти. А потім Прилбичі кілька разів перепродавали та передаровували й успадковували різні роди. Зрештою, усередині XVIII століття Тереза Гуменецька придбала маєток у збанкрутілих панів Урбанських, і продала його перемишльському греко-католицькому єпископові Атаназію Шептицькому.

Шептицькі у Прилбичах

Шептицькі, рід яких походить із Шептиць, що недалеко від містечка Рудки, у властивій для їх роду манері не лише володіли майном, а й дбали про розбудову та розвиток території. До прикладу, після звільнення селян з кріпацтва 1848 року дідич Іван Шептицький впорядкував і свої земельні угіддя, і присадибну ділянку. Він також подбав про виділення нових ділянок для сусідів-селян, а на місці старих створив парк-сад, який проіснував майже століття – до 1939 року.

Після скасування кріпацтва власники маєтку Шептицькі перейшли до вільнонайманої праці. Для

приїжджих ремісників збудували кілька двоквартирних і один чотириквартирний будинки. Коли ж Іван Шептицький був депутатом Галицького парламенту, то він домігся будівництва кам'яної дороги, що значно полегшило сполучення з Судовою Вишнею та Яворовом.

У Прилбичах досі розповідають про чуйність та подвижництво матері Митрополита Софії – дочки відомого польського поета та драматурга Фредро. Один з прикладів – порятунок дітей недалеких сусідів Русяків. Батьки трьох маленьких діток зловживали алкоголем – і попропивали геть усе, і навіть давали їм оковиту, щоб ті заснули та не плакали від голоду. Графиня Шептицька навідалася до цієї сімї і переконала горе-батьків віддати їй дітей на виховання. Ті погодилися. Відтак найстарший їх син отримав фах кухаря, а згодом і роботу на кухні Шептицьких, його сестра теж отримала освіту, а потім вступила до монастиря, і наймолодший з Русяків також отримав у Шептицьких освіту, і виховання, а згодом і роботу у фільварковому домі у селі Дев'ятники у маєтку графа.

Свою Першу Службу Божу у чині священика майбутній Митрополит відправив у рідному селі Прилбичі – 11 вересня 1892 року, перед тим склавши вічні обіти у Кристинополі.

До того, як стати священиком Роман Шептицький кілька місяців перебував на військовій службі, а згодом навчався в університеті. Його батько у молодості дуже хотів, щоб один з синів став священиком, а згодом і єпископом, щоб "зреформувати руське духовенство". Однак пізніше довго не давав Романові своєї згоди на душпастирство, оскільки два старші сини померли, і він залишився найстаршим.

На прохання сина, тоді вже Митрополита, його батько на початку минулого століття ліквідував у Прилбичах корчму. На її місці постала захоронка, у якій мешкали чотири монахині сестри Служебниці Пречистої Діви Марії. Тут виховувались діти віком від трьох до шести років.

Останнім власником маєтку у Прилбичах був брат Андрея – Лев. З часів його господарювання селяни пригадують, що він добре оплачував працю, а ще дуже турбувався про освіту. В останній день навчального року вони разом з дружиною відвідували місцеву школу, а кращим учням вручали подарунки, а найкращому випускникові – телятко.

Митрополит радо відгукнувся на прохання колишніх односельчан про допомогу у будівництві нової церкви. Він розпорядився виділити 100 кубів лісу з карпатських митрополичих угідь, а Лев надав будівельний камінь для фундаменту. Проте початок Другої світової війни перешкодив зведенню храму.

Востаннє у рідних Прилбичах Митрополит побував улітку 1939 року разом з братом Казимиром, котрий мав чернече імя Климентій та був ігуменом Унівського монастиря. Тут вони разом кілька днів відпочивали, відправляли Служби

Божі, спілкувалися з усією великою родиною, що наче передчуваючи лихо, на кілька днів уся з'їхалася до рідного гнізда.

Вересень 1939 став чорним для родини Шептицьких. Після вступу Червоної армії до Прилбич Льва Шептицького разом з дружиною взяли під варту. Через півтора доби, 27 вересня, їх вивели у сад-парк і розстріляли. У колишньому графському палаці поселилися офіцери та їхні сім'ї. Однак за два роки господарювання у маєтку не змогли знайти на горищі срібного посуду та цінної ікони – їх випадково згодом знайшов місцевий хлопчина.

Крипта Шептицьких.

Приміщення каплиці-музею у цей час теж було музеєм. Проте ніхто не може сказати, чи зберігалися у ньому усі експонати. Але після відїзду Червоної армії у червні 1941 тут ще було кілька середньовічних гармат, рицарське озброєння, шоломи, списи та інше. За часів панування Шептицьких у музеї зберігалися родинні реліквії, портрети предків, стародавні рукописи, у тому числі і письменника Фредри, колекції меблів та монет, порцеляна та понад 4 тисячі книг.

Церква таки постала

Церква, у котрій першу Службу Божу відправив Митрополит, нині є православною, а радянська влада зробила її недіючою – з 1951 року, коли місцевий парох о. Микулович зрікся священства і перейшов працювати фельдшером. Лише у 60-ті роки у храмі знову відновили відправу Літургії. Наприкінці 80-их років минулого століття у Прилбичах, як і загалом у Галичині, виникли міжконфесійні непорозуміння. Відтак навесні 1988 року розпочали будівництво храму-музею Шептицьких. Нині він є діючим – щороку у день народження Митрополита Андрея тут відправляють святочні Літургії.

З настанням незалежності України відновили і родинну капличку Шептицьких. За радянських часів у ній колгосп зберігав отрутохімікати. У відновлену крипту перезахоронили і останнього власника маєтку у Прилбичах – Льва та його дружину.

Тепер же рідним селом Митрополита та славного роду Шептицьких пролягає туристичний маршрут "Сповідь часу".

Страдч – це страждання і повний відпуст

Ще Папа Пій XI своєю грамотою благословив Хресну дорогу на Страдецькій гор, що у Яворівському районіі. Верховний архієпископ надав їй статус Єрусалимської. Це означає, що проходження по ній прирівнюється до проходження Єрусалимського хресного ходу, яким колись ішов сам Христос.

А церква Успіння Пресвятої Богородиці відповідною постановою Святійшого Отця наділена повним відпустом на кожен день за участь у Службі Божій. Лише кілька церков у світі мають таку ласку і привілей.

Ті, хто рушає на Страдецьку гору, переконані, що завдяки молитвам на ній, відбуваються чудесні зцілення, до Бога навертаються їхні родичі та близькі. А також, кажуть, що тут відпускаються гріхи роду та прокляття.

Печерна Лавра у Страдчі – одна з небагатьох християнських пам'яток у Західній Україні, що зберегла свій вигляд до XX ст. майже таким, як за часів, коли була монастирем.

У цих лісах жили рисі

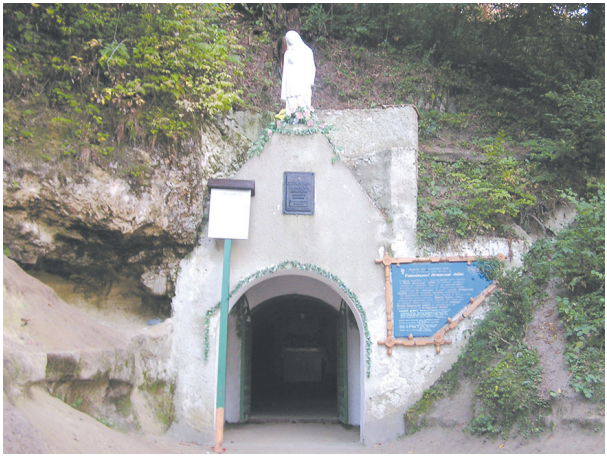

За легендою першими мешканцями нинішньої Страдецької гори, що знаходиться на території Яворівського національного парку, були два стрільці, котрі з Городка прийшли у це місце на полювання. Тоді тут були густі дрімучі ліси. У них перед вечором вони помітили рись. Але вона сховалася у печері. Стрільці додому не поспішали, а тому прийняли рішення переночувати під деревами, і вранці продовжити полювання. Коли ж зійшло сонце, вони прокинулися і були вражені красою, що їх оточувала звідусіль. Згодом з печери вийшла і рись, котра впала від стрілецької зброї. Відважні чоловіки повернулися додому, але ніяк не могли забути цю місцину. Згодом повернулися до неї, звели невеличку хатину і оселилися у ній. Через деякий час на горі з'явилася і деревяна церква. Так постало поселення, котре на честь його засновників назвали Стрілецьким.

Вважається, що воно виникло ще у IX столітті, а через дві сотні років тут зявилися перші монахи.

За однією з версій у цей час на нинішню Страдецьку гору прийшов ченець з Києво-Печерської Лаври, і зібрав у цій місцевості інших монахів, які й заснували перший монастир.

Леся Коваль у книзі "Знайди прихисток своїй душі на Страдецькій Хресній дорозі" розповідає: "Історія цієї святині незвичайна. Її початки сягають щонайменше XI ст. У той час, завдяки Божому Промислу, облюбували собі цю місцину кілька зайшлих ченців – ідучи з Києва, чи, може, з Малої Азії. Натхненні до схимницького життя, подолали важку працю – видовбали у каменіпісковику печерний монастир, де й провадили, упокорені духом, у пості й молитві, життя. Страдецька печерна Лавра – чи не єдина в Західній Україні памятка християнства, що зберегла свій вигляд до XX ст. майже таким, як за часів, коли була монашим помешканням."

За часів Київської Русі та Галицько-Волинського князівства ця чернецька обитель була другим після Києво-Печерської Лаври підземним монастирем на території нинішньої України.

Про його існування згадується у Іпатіївському літописі а також у Галицько-Волинському літописі від 1242 року. Там він іменується "Печера Доможирова".

Так жили ченці тисячоліття тому

З різних причин довгі роки це місце не досліджували історики та архітектори. Лише напередодні Другої світової війни у 30-их роках минулого століття священик Микола Вояковський запросив до роботи на Страдецькій горі відомого археолога Ярослава Пастернака.

На жаль, через військові дії припинили проведення досліджень. Однак археологи все-таки встановили цікаві факти. Виявлено, що вхідна галерея до монастиря мала довжину 40м, загальна довжина ходів по ньому становила 270м, а свої келії ченці розмістили на глибині понад 20м під землею.

Та й досі у Страдчанському печерному монастирі збереглася лавка воротаря. Печерна церква розміщена ліворуч від головного входу, а вже потрапивши за її престол, можна попасти і у Печерну Лавру. На стінах у скелях висічено заглиблення для ікон. Щоправда, нема самих образів святої Параскеви Пятниці та Христа Спасителя, увінчаного терном.

Зате до наших днів дивом зберігся кам'яний хрест XI століття, а також кам'яний стілець, призначений для сповіді.

А біля головної стіни – витесаний з каменю престол, у якому є заглиблення для святих мощей священомученика Тимотея. У давнину за цим престолом у заглибленні горіло вічне світло.

Чернечі келії були розміщені поруч з храмом. Серед них – і келія монаха-затворника. У ній висічене віконце. Через нього йому подавали причастя та обід.

Крики страждань здійнялись до неба

Монаша спільнота у колишньому Стрілецькому, а нинішньому Страдчі проіснувала до 1243. У один з днів того року татарська орда поверталася додому на Схід. Налякані місцеві мешканці подалися за притулком до ченців. Ті прихистили їх у печерах. Зазвичай ці чужинці не чіпали християнських святинь. Однак хтось з тих двох тисяч, хто ховався у печерах, випустив по татарах стрілу з лука. Вона не влучила по живій мішені, однак наляканий чужинець почав галасувати. Усі кинулись на пошуки кривдника, і таким чином знайшли місце схову. Розлючена орда вимагала помсти.

Вояки наказали русинам вийти з печер. Однак на їхню вимогу ніхто не зреагував. Тоді оскаженіши, вони розклали багаття у головному коридорі. Але навіть їдкий дим не примусив людей вийти зі схову. За їхній порятунок на Страдецькій горі у храмі молилися ченці. Вони благали татар змилосердитися над невинними селянами. Але ці просьби не допомогли. З посмішкою на вустах хан відповів, що від неминучої смерті схованих у печерах може врятувати лише кров монахів. Тоді татарські воїни кинулись на них з ножем і повбивали. Усі до одного ченці загинули мученицькою смертю.

У цей час у печерах від диму останні хвилини доживали місцеві

селяни. Страшний крик, зойки страждань здійнялись аж до неба. Тоді на Страдецьку гору зійшла Божа Мати. Вона підняла руки вгору, зупинилась перед розлюченими татарами і мовила: “Не руш! Стіна!”.

Так гору і почали називати Страдецькою, а колишнє село Стрілецьке – Страдчем.

Під час археологічних розкопок під керівництвом Ярослава Пастернака біля виходу з печер знайшли багато кісток людей різного віку та статі. Їх перезахоронили у Лаврі. А печеру, у якій вони знайшли вічний спочинок, у 1939 році освятили. Вона отримала назву церкви Матері Божої Нерушимої Стіни. У печерах також є стіна, на котрій по камню стікають краплі води. Віруючі вважають, що це – сльози Богородиці, котра і досі оплакує своїх невинно убієнних дітей.

Ще дві святині Страдча

Кам’яний храм Успіння Богородиці звели у Страдчі у 1795 році замість згорілої дерев’яної церковці. Його реконструювали у 1927 році. До Другої світової війни там зберігалася ікона чудотворної Матері Божої Страдецької. У час лихоліть вона зникла. Зараз спраглі духовних та фізичних зцілень моляться до копії цієї ікони.

Однак у цьому храмі є іконостас, який розписали учні школи Олекси Новаківського, а дві ікони – Ісуса Христа з Відкритим Серцем та Матері Божої Неустанної Помочі малював сам Антін Манастирський.

Біля цього храму на Страдецькій горі на цвинтарі вічний спочинок знайшли отець Миколай Конрад та дячок Володимир Прийма. Вони загинули мученицькою смертю від рук НКВС 26 червня 1941 року.

Під час перебування в Україні у 2001 році Папа Римський Іоан Павло II проголосив їх блаженними. Тепер до них часто моляться прочани. Вважається, що отець Микола Конрад є заступником студенства, а дяк Володимир Прийма – усіх мирян.

Ті, хто рушає на Страдецьку гору, переконані, що завдяки молитвам на ній, відбуваються чудесні зцілення, до Бога навертаються їхні родичі та близькі. А також кажуть, що тут відпускаються гріхи роду та прокляття.

Місто-курорт Трускавець

Без перебільшення найкращий і найвідоміший курорт України – Трускавець. Відпочивати у Трускавці вважається престижним ось уже майже два століття. Не втратив свого значення як курорт Трускавець і в часи незалежності України: за підсумками роботи у 1999 році його визнано найкращим курортним центром нашої держави. І на це є об'єктивні чинники: цілюще повітря передгір'я Карпат, мальовничі пейзажі долини гірської ріки Воротище зусібіч оточеної лісами.

Ще одне багатство курортного Трускавця – слабомінералізована гідрокарбонатно-кальцієво-магнієва вода "Нафтуся" та ще 14 джерел інших мінеральних вод, і "гірський віск" – озокерит. Відтак у місті є санаторії, пансіонати та приватні садиби для відпочивальників.

Та насамперед тих, хто прагне не лише добре відпочити, а й "підремонтувати" свій організм, приваблює високий рівень медичного персоналу Трускавця. У місті-курорті є науково-дослідні лабораторії: експериментальної бальнеології Інституту фізіології ім. О. Богомольця НАН України, кафедра медичної реабілітації Львівського державного медичного університету, курортний науковий реабілітаційний центр "Карпати – Чорнобилю", реабілітаційний центр хворих на ДЦП "Еліта".

Трушко чи литовська "друска"?

Версій про походження назви міста доводилося чути щонайменше три. Першою і досі екскурсоводи-аматори вдовольняють цікавість відпочивальників, розповідаючи про те, що назва міста Трускавець пішла від назви смачної ягоди – полуниці, яку місцеве населення називає "трускавка". Однак ця версія не має нічого спільного з правдою. Адже і нинішній Трускавець, і цілющі джерела у ньому з'явилися значно раніше, аніж полуниці у наших краях. Щойно 1712року французький офіцер Фрезьє привіз із Чилі до Франції суницю з дуже великими і смачними плодами. Її схрестили з віргінською суницею. Відтак з'явився новий сорт , який почали вирощувати у тому числі і у Трускавці.

За другою ж версією появу назви міста Трускавець повязують з литовським словом "друска". В українському перекладі воно означає "сіль". В околицях Трускавця та Дрогобича солеваріння є давнім промислом. Саме це і наштовхнуло дослідників на створення такої версії походження назви міста.

Третя ж, найправдоподібніша, версія походження назви міста Трускавець – від староукраїнського чоловічого імені – Трушко, яке ще п'ять століть тому часто зустрічалося в тих краях. Хто був цей чоловік чи його потомок, на честь якого назвали населений пункт, нині наразі невідомо. Однак вже усередині XV століття село, яке було попередником нинішнього міста-курорту, називалося Трушкович, Трушкавич, Трушковєч, Трушкавєч. Через двісті років архівні документи фіксують назву села як Трускавєц.

Як же ж називали своє поселення його перші мешканці, уже ніхто не скаже. Адже відповідно до даних науковців, можна впевнено стверджувати: життя на території нинішнього Трускавця вирувало давно. Під час будівництва тут знайшли римський бойовий чекан епохи великого переселення народів, тобто 3-7 століть від Різдва Христового.

"Паршивка": мати курорту Трускавця

Мешканці ще забагато століть до появи офіційних наукових висновків знали про цілющі властивості води місцевих джерел. Вперше про лікувальні властивості трускавецької води написав лікар Войцех Очко у 1578 році.

Першим улюбленим місцем зцілень стало джерельце "Паршивка". Щоправда, спочатку його пацієнтами були ... паршиві коні. Згодом купелі почали приймати і люди з різними шкірними захворюваннями. Хто був заможнішим, то приїжджав до Трускавця зі своєю ванною, набирав у неї води, нагрівав її на сонці, і купався. Ті, хто ж з власною ванною приїхати не міг, то просто поряд з джерелом викопував ями, наповнювали їх водою, і оздоровлювались.

"Паршивки" нині нема: з часом воно втратило популярність, а згодом, усередині минулого століття, під час будівництва дамб на місцевих потоках, це джерело остаточно зруйнували. Однак поряд є аналогічне джерело "Броніслава".

Музей Михайла Біласа.

Офіційною датою заснування бальнеологічного курорту Трускавець вважають 1827 рік. Саме тоді шляхтич Йосиф Міцевський отримав з Відня дозвіл на це. Він звів стаціонарний дерев'яний будиночок на 8 кабін для приймання ванн. А також 4 будиночки для приїжджих відпочивальників.

Згодом відкрили і цілющі властивості всесвітньовідомої нині "Нафтусі". Первинне джерело, яке називалося "Нафта", належало до маєтків місцевих священиків. З нього і пила воду худоба священиків.

Інтенсивний розвиток курорту розпочався наприкінці XIX століття. Саме тоді звели водолікарню на 60 кабін з використанням найновіших на той час досягнень бальнеологічної техніки, упорядкували територію нав-коло джерел з лікувальною водою та збудували кілька приватних вілл і готель. Вже 1892 року з'явилося приміщення для інгаляцій системи Вашмута. В останні роки позаминулого століття у Трускавці відбувалися численні міжнародні семінари та конференції: курорт поступово наближався до найвищих європейських стандартів. У новій шикарній віллі у 1928 році "Гоплана" господар курорту Раймонд Ярош приймав поважних гостей – посла США, президентів Туреччини та Естонії.

З приходом радянської влади господарство Трускавця націоналізували. Однак це не лише не завадило, а й посприяло ще інтенсивнішому розвиткові курорту. Він став всесоюзною здравницею. Відтак усередині минулого століття на відпочинок та оздоровлення до Трускавця щороку приїжджали 54 тисячі людей, а нині – майже у чотири рази більше.

Музеї Трускавця

Нині у Трускавці є три музеї – перший прижиттєвий музей в Україні митця світової слави Михайла Біласа, музей міста-курорту та єпархіальний музей.

Музей Михайла Біласа розміщено у одній з найкрасивіших старовинних вілл міста "Гопляна". Це – всесвітньо відомий художник, автор понад чотирьох сотень килимів, ліжників, верет, гобеленів, серветок, доріжок та подушок. Його твори побували на виставках у багатьох містах світу на різних континентах.

Єпархіальний музей у Трускавці відкрито та освячено у жовтні 1998 року. Головна його тематика – релігійна. Щороку на екскурсії до нього приходить до 5 тисяч людей. До рари-

тетів музею належать: мощі Святого священомученика Йосафата, пасмо волосся Митрополита Андрея, накидка Митрополита, особисті речі Патріярха Йосифа, копія грамоти Берестейської унії.

Ще один музей у Трускавці – Музей міста-курорту відкрито у 1982 році у дерев'яній старовинній віллі Саріуш. У ньому – сім залів, на експозиціях яких можна прослідкувати історію Трускавця від давньоруських часів до сьогодні. У четвертому залі розміщено різноманітні старожитності кінця XIX–початку XX століть: побутові речі, одяг, вишивки, дерев'яний, скляний, глиняний посуд, господарський реманент. Відтак відвідувачі музею мають можливість пізнати побут бойків того часу, роздивившись тодішні жорна, прядки, скрині та інше.

Найбільше багатство курорту – мінеральні води

До цілющих трускавецьких мінеральних джерел зручно добиратися з усіх куточків. Місто має пряме залізничне сполучення зі Львовом, Києвом, Харковом, Дніпропетровськом, а також автобусне зі Львовом, Кам'янець-Подільським, Чернівцями, Івано-Франківськом, Чортковом, Житомиром, Коломиєю, Тернополем, Бельци, Кишиневом, Перемишлем та Прагою. Приїхавши до Трускавця, можна оздоровлюватись у 20 санаторіях та понад двох десятках пансіонатів.

Природа подбала і про те, щоб до Трускавця приїжджали люди з

найрізноманітнішими потребами організму. Адже всесвітньовідомій "Нафтусі", здається, усі недуги піддаються.

Вона сприяє ліквідації запальних процесів в органах і тканинах, стимулює виведення дрібних камінців, піску з нирок, жовчного міхура, сечо- та жовчовивідних шляхів, усуває небезпеку повторного каменеутворення, нормалізує обмін речовин, зокрема вуглеводний обмін у хворих на цукровий діабет, а також діяльність шлунково-кишкового тракту, підшлункової залози, підвищує активність залоз внутрішньої секреції, захищає і відновлює печінкові клітини, виводить з організму радіонукліди, шлаки та недоокислені продукти обміну, речовин. Має сечогінну, жовчогінну, спазмолітичну, знеболюючу дію, знімає запальний процес в нирках, сечових і жовчних шляхах, печінці, кишківнику.